

ערכתי נר למשיחי

ערכים בחסידות

הרה"ת מיכאל שי' דורון
ערב חג השבועות ה'תשפ"ד, עפולה ארה"ק

יחי אדונו מורנו ורבינו המלך המשיח לעולם ועד

כתיבה ועריכה: הרה"ת מיכאל שי' דורון
עימוד: הרה"ת מנחם מענדל שי' דורון • הגהה: התי' שמואל שי' דורון
בכל הקשור לליקוט זה, ניתן לפנות בכתובת: MDafula@gmail.com

פתח דבר

ברגשי גיל והודאה, לרגל יובל ה-60 להולדת אבינו הרה"ת הרה"ח הרב מיכאל שיחי' דורון לאויש"ט, אנו שמחים להוציא לאור אסיף של ערכים בחסידות פרי עמלו, אותם טרח והעלה על גבי הכתב במשך השנים האחרונות.

כבר אמרו חז"ל באבות: "בן ששים לזקנה", וביאר הריטב"א שהוא לענין החכמה, וכמו שכתוב "בישישים חכמה", ישישים נוטריקון 'שישים'. ואף שמדובר במי שחלפו לו עשרים שנה מ"בן ארבעים לבניה", הרי כבר ביארו המפרשים שכוונת המשנה בבן שישים: "שכבר יודע להטעים חכמתו בדברי טעם ושכל טוב, ומתוקים לכל טועמם כאוכל ענבים בשולות ושותה יין ישן"!

בשנת תשע"ט הצטרף אבינו כעורך שותף באניצקלופדיה החב"דית המקוונת 'חב"דפדיה', והחל לעסוק בכתיבת ערכים בתורת החסידות². במהלך הכתיבה של ערכים אלו, הביא לידי ביטוי את נסיונו העשיר במסירת שיעורים בתורת החסידות במשך עשרות שנים, לקבוצות אוכלוסיה מגוונות ובמעמד גילאים רחב, כשהוא מצליח להעביר את התוכן בצורה בהירה וממוקדת, אף למי שלא זכה לרקע רחב ולהיכרות עם יסודות החסידות.

ונאמנה הודאת בעל דין כמאה עדים³, כאשר את החשיבות הגדולה בפרוייקט זה ניסח אבינו בעצמו⁴: "נכון להיום חב"דפדיה הוא הכלי הקיים החזק ביותר להפצת המעיינות (שבה תלויה התגלות המשיח והגאולה האמיתית והשלימה), ולענ"ד הנגזר מכך הוא שעיקר הרחבתה ופיתוחה צריך להיות באמת בתחום זה - ביאור החסידות ודרכיה, ועל כן שמתי לעצמי מטרה לשפר (עד כמה שביכולתי הדלה) את מאות ואלפי המושגים בחסידות, שברובם חסרים לגמרי, ורבים מהכתובים כבר לוקים בחסר".

ואכן, במהלך השנים האחרונות יגע וטרח בהשקעה עצומה במשך אלפי שעות ביגיעת נפש ויגיעת בשר לערוך ולשכתב מאות ערכים בחסידות, מתוכם למעלה ממאה ערכים חדשים, אותם קיבצנו בספר זה.

• • •

קראנו ליקוט זה בשם "ערכתי נר למשיחי" (תהלים קלב, יז), הרומז הן לתוכן הליקוט, הכולל ערכים בחסידות, והן לאופן הייחודי של המלאכה הכלולה בערכים אלו, המגישים את המושגים העמוקים שבתורת החסידות כשולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם, בצורה ברורה ונהירה, דבר דבור על אופניו בקיצור ובתמצות במזיגה הנכונה.

1) פי' תפארת ישראל פרק ה' משנה כ"א. וראה עד"ז שיחת ש"פ בחוקותי תשל"ח (שיח"ק ח"ב ע' 360 ואילך), אשר מבן שישים מתוסף בכח ההשפעה החוצה.

2) זאת במקביל לכתיבת 'עץ התניא' - סיכום ויזואלי של ספר התניא (י"ל לרגל יום ההולדת ה-56. ד' סיון תש"פ, עפולה אה"ק), הממחיש באמצעות תרשים את הרעיונות המרכזיים המבוארים בו, ומעניק מבט הסוקר בצורה בהירה את מבנה הספר, אליו מצורפים בגירסה האינטרקטיבית באתר 'חב"דפדיה' קטעי התוכן המרחיבים ומבארים את הרעיונות המרכזיים בכל קבוצת פרקים. סיכומים אלו נשלחים מידי יום בקבוצה ייעודית הסוקרת את הרעיון המרכזי של שיעור התניא היומי.

3) קידושין דף ס"ה עמוד ב', סנהדרין דף כ"ט.

4) דף המשתמש בחב"דפדיה.

בשם זה נרמז גם תוכן הערכים, העוסקים בתורת החסידות שהינה המאור שבתורה, "נר הוי"ם", ובפרט שכל מטרת הכתיבה של הערכים היא כדי להוסיף בשליחות היחידה שנתורה, לקבל פני משיח צדקנו 'נר למשיחי', וזאת באמצעות הוספה בהפצת מעיינות החסידות, כמענה מלך המשיח לבעל שם טוב 'אימתי קא אתי מר לכשיפוצו מעיינותיך חוצה'.

• • •

על פי הכלל הידוע 'פותחין בדבר מלכות', הצבנו בפתחת הספר שער 'יומא טבא לרבנן' הכולל מכתבי ברכה ושיחת קודש מאת כ"ק אד"ש בקשר עם יום הולדת השישים.

את הערכים עצמם חילקנו לארבעה שערים כפי שחולקו על ידי המחבר עצמו⁵: גוף האדם במבט החסידות, מושגים בקבלה, מושגים בחסידות, וערכים במבט החסידות. על כל אלו צירפנו שער הוספות בהם נכללו ערכים בנושאים שאינם נכללים ישירות תחת ההגדרה 'ערכים בחסידות'.

וזאת למודעי, כי על אף המעלה העצומה בספר מודפס, חסרה בערכים אלו המעלה העיקרית כפי שנכתבו במקורם, כאשר כל מושג בחסידות המופיע במהלך ביאור הערך והקורא מעוניין להרחיב את הידיעות אודותיו, יכול הוא בקלות בלחיצה פשוטה לפתוח את הערך העוסק במושג זה ולצלול לעומקו⁷, ואנו ממליצים לכל אשר חפץ להעמיק ולהרחיב את ידיעותיו, לעיין בערך כפי שפורסם במקורו.

• • •

לרגל יום ההולדת בו מזלו של אדם גובר, הברכה אחת היא לאבינו יחד עם אשת חבר העומד לצידו בכל פעולותיו אמנו היקרה שתליט"א, שיזכו להמשיך מתוך הצלחה רבה בעבודת הקודש בהפצת מעיינות תורת החסידות ובשאר פעולותיהם הברוכות להרמת קרן התורה והחסידות בעיר השליחות עפולה, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, ויזכו לנחת חסידותי אמיתי מכל יוצאי חלציהם עדי ביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

• • •

אנו תפילה שנוכה תיכף ומיד לקיום דברי כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א, אשר על ידי "התחדשות והוספה בלימוד התורה מתוך חיות ותענוג עד שמחדש חידושים בתורה. . . כידוע ש"כל איש ישראל יכול לגלות תעלומות חכמה ולחדש. . . ומחוייב בדבר", כולל ובמיוחד – התחדשות והוספה בלימוד והפצת פנימיות התורה שנתגלתה בתורה החסידות, מעין ודוגמא ו"טעימה" מתורתו של משיח ("טועמי' חיים זכו"). . . עי"ז מזרזים וממהרים ופועלים ביאת דוד מלכא משיחא"⁸, ונוכה תיכף ומיד ממש לקבל את פניו של מלך המשיח ונשמע באזנינו את שיחותיו הקדושות וישמיענו נפלאות מתורתו "תורה חדשה מאתי תצא" – הכל באופן של "מלך ביפיו תחינה עיניך" בהתגלותו לעין כל, יבוא ויגאלנו במהרה בימינו ממש.

יחי אדוננו מורנו ורבינו המלך המשיח לעולם ועד!

משפחת דורון
עפולה, ארה"ק תובב"א

שלושת ימי ההגבלה, ד' סיון ה'תשפ"ד
קכ"ב שנה לכ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א

(5) ובהשגחה פרטית, אף מספר העמודים בספר זה, גם הוא במספר 'נר'.

(6) כפי שיבחין הקורא, רבים מהערכים שנכללו בספר קשורים זה לזה, ונכתבו בהמשך זה לזה.

(7) לאורך כל הספר, מופיעות הפניות לערכים קרובים העוסקים בביאור הערך. חלקם נדפסו בספר זה, אך רבות מההפניות השמטנו בעת עריכת הספר.

(8) שיחת שבת פרשת נשא ה'תנש"א.

מפתח עניינים

13..... שער א' – גוף האדם

14	ראש
17	מצח
19	עפעפים
21	אף
23	ריאה
25	דם
29	גידים
31	נשימה
33	ראיה ושמיעה
35	מישוש
37	שערות הראש והזקן
40	מותרי המוחין

41..... שער ב' – מושגים בקבלה

42	התבללות המידות – אחליף דוכתייהו
47	או"א עילאין
50	אמא אוזיפת מנהא לברתא
51	אספקלריא
53	אריך אנפין
56	ארעא אתבטלת
57	אש שחורה ולבנה
59	דפק
60	המתקת הגבורות
62	טנת"א – טעמים נקודות תגין אותיות
66	יב"ק
68	הוי"ה בניקוד אלוקים

69	כח ההיולי
75	כסיל העליון
76	מוחין דגדלות ומוחין דקטנות
80	מקיפים דבינה
82	ניצוין
84	ספירות הגנוזות וספירות אין קין
86	שמות הוי' במילואם: ע"ב ס"ג מ"ה כ"ן
89	עיבור ולידת הנשמה
92	שבעים שרים
94	צהצחות
96	קין הימים וקין הימין
97	קליפות דאצילות
98	רקיעים
102	ת"ק

שער ג' - מושגים בחסידות 105

106	אהבה בתעלומות לב
108	אהבה ויראה
110	אור חיות וכך
112	אהדות ה' ויחוד ה'
115	דביקה חשיקה וחפיצה
119	דעת עליון
121	דעת עליון ודעת תחתון
125	דרך האמת ודרך הישר
126	הגי, הגיון, הרהור
129	הכנה והכרעה שכלית
131	הכרה והרגשה
132	המשכה והאצלה
133	העלם העצמו
135	טומאה וסטרא אחרא
137	ידיעת המציאות
138	העלם וגילוי, אין ויש, עצם והתפשטות, כח ופועל
140	טומאה
143	יהודא עילאה ויהודא תתאה
146	כוונת הנענועים דלולב

148	כח הצומח
150	כוח הוש וכשרון
153	נקודה העצמית ומרחב העצמי
156	פאת השדה ופיאות הראש
158	קדמות השכל
160	שיעור קומה של יוצר בראשית
162	צמצום הראשון
167	מנצפ"ך

שער ד' – מושגים במבט החסידות.....171

172	אבה
173	אביר
175	אבק עפר ואפר
177	איש הר הבית
179	אריץ
181	בין השמשות
184	בקי
185	חופה
187	חותם בולט וחותם שוקע
189	חמישה קולות
190	חרישה וזריעה
191	יהדות עשרות מאות אלפים ורכבות
193	יסוד ושורש
194	יקב
196	כמראה הבזק
198	מעיל
200	מקומו של עולם
201	סוכת דוד
203	סנהדרין
207	עירוב רשויות עירוב תחומים ועירוב הצרות
208	צל
210	קול
214	רגש
216	רוחות העולם
218	רחל ולאה

220	רשות הרבים.....
222	שבעה קולות.....
224	שלג וצמר.....
226	שרי פרעה.....

229..... שער ה' – הוספות.....

230	כאבו.....
231.....	אהבת ה'.....
233	כתר.....
238	ישראל סבא ותבונה.....
240.....	קבלת עול מלכות שמים.....
242.....	לב.....
244	כוונת המקווה.....
249.....	מקבלה לחסידות (סקירה היסטורית).....
251.....	סכינים מלוטשות.....

◆ יובל ה-60 ◆

יומא טבא לרבנן

ברכות כ"ק אד"ש לרגל יום הולדת דשנת השישים

ברכת המלך

ב"ה, אור לכ"ד טבת, ה'תשי"ד:
ברוקלין, נ.י.

כבוד הרה"ג והרה"ח וו"ח אי"א נו"מ בעל מדות,
עוסק בצרכי ציבור, בעל מרץ ורב פעלים, איש המעלה,
בנש"ק וכו' וכו' מוהר"ר יצחק מאיר שי' הכהן

שלום וברכה!

בנועם נודעתי כי הגיע לגיל ששים, לאורך ימים ושנים טובות, ובודאי כמרוז"ל עביד יומא טבא לרבנן, ומשתתף הנני בזה, אף כי בריחוק מקום.

ידוע המובא בראשונים (ראה מד"ש שם) כמה גרסאות במשנה סוף פ' ה' דאבות, בן ששים לזקנה, בן ששים לבנה, בן ששים לחכמה, ובכתבי האריז"ל (בן חמשים לזקנה) בן ששים לשיבה (מאורי אור, סוף אות) ז' והוא עפ"י מש"כ בתיקוני זוהר, תקון כא', נו, עא', ובשער המצות פ' קדושים). ויהי רצון שכולהו אתנהו בי' ויהיו הענינים בהידור, ועפ"י המבאר בלקו"ת לרבנו הזקן, שיר השירים, דף יא סע"א ושם.

והשי"ת יזכהו ויצליחו להשתמש בכשרונותיו, הן של עצמו הן של מורשת אבות, להגדיל תורה ולהאדירה, בגדול התלמוד וגדול המעשה, ברוח ישראל סבא, ועל פי מאור תורת החסידות.

בכבוד וברכה

...

ב"ש

מוהר"ר יצחק מאיר: לוי. אגרות נוספות אליו - לעיל ח"ד א'לב. אמה. א'צח.

ב"ה, א' אלול, תשי"ט²
ברוקלין.

הור"ח אי"א נו"נ בעל מדות ורב פעלים, עוסק בצ"צ
מו"ה שלמה שי'

שלום וברכה!

בשמחה קיבלתי מכתבו מערב ראש חודש אלול הוא חודש הרחמים, בו כותב את הבשורה הטובה, אשר בשבת הבאה פ' שופטים, יעשה בן ששים.

ה' יתברך יעזור, שלאירכות ימים ושנים טובות, יבש בשורות טובות אודות עצמו ואודות משפחתו שי', בשורות טובות בענינים הגשמיים וגם בשורות טובות בענינים הרוחניים,

וכתורת הבעל שם טוב הידועה על הפסוק כי תראה חמור וגו' עזוב תעזוב אמו, שגם עם העניינים הגשמיים יכול וצריך לעבוד את השם יתברך, ועבודת השם צריכה להיות דוקא בשמחה, ובטוב לבב (ראה רמב"ם סוף הלכות לולב, ובמקומות רבים בספר התניא, כמצויין בתוכן עניינים בסופו).

ובפרט שההשגחה העליונה הצליחה אותו וזיכתה אותו בהשתדלות ועבודה לחזק ולהרחיב את "בית ליובאוויטש" אשר בק"ק לונדון, שודאי, ככל הדברים הטובים, ילך מחיל אל חיל ומעלין בקודש, יוסיף זה עוד יותר בברכות מהשם יתברך והצלחתו, לו ולכל או"א מהמשפחה, וזוהו כמובן וגם פשוט הברכה שבפרק התהלים שיתחיל לומר: שנותיו כמו דור ודור וגו' כן אזמרה שמך לעד וגו'.

בברכה לבשורות טובות בכל הנ"ל ולכתיבה וחתימה טובה לו ולכל או"א מבני ביתו שיחיו בגו"ר,

מ. שניאורסאהן

ח'קצז

נדפסה בקונ' "צדי"ק למלך" ח"ג ע' 97 (ונדפסה כאן בתרגום ללה"ק).
מו"ה שלמה: פערין. אגרות נוספות אליו - לעיל ז'תקסה, ובהנמטן בהערות שם.

◆ שער א' ◆

גוף האדם

ראש • מצח • עפעפיים • ריאה • אף • דם • גידים • נשימה
• ראייה ושמיעה • חוש המישוש • שערות הראש והזקן •
מותרי המוחין

ראש

הראש הוא האיבר הכללי שבאדם. לא זו בלבד שהוא למעלה מכל האיברים, ומנהיג אותם וממנו נמשכת חיותם, אלא שהיות כולם כלולה בו. בחינת הראש נמצאת בכל שלושת המימדים עולם, שנה ונפש (עש"ן): כפי שהיא בעולמות, כפי שהיא בזמן (שנה), וכפי שהיא בנפש (באדם).

באדם (נפש)

בעבודה

בגוף

עניין ה"מוח" בעבודה² הוא ההתבוננות בגדולת ה' המתגלה בבריאה (באלקות המחיה את העולמות) בדביקות, בהעמקה ובהתקשרות גדולה. ועניין ה"גולגולת" (דרגת ה"רצון", שמעל השכל³), הוא ההתבוננות⁴ באדם (נפש).

הראש כלול ממוח וגולגולת. במוח שלוש אונות (הימנית, השמאלית והאחורית), וכן בגולגולת כמה חלקים (המצח הפנוי משערות, מקום השערות וכו').

חיות כל האיברים נמשכת מהמוח (שהוא המנהיג אותם ומורה ליד לנוע ולרגל ללכת, וכן בכולם), וחיות כולם כלולה בו. לכן כל מה שנעשה עם כל אחד מהאיברים בפרט - נרגש במוח¹.

בעולמות (באלקות)

בפרט ובכלל

בגשמה

בכל דרגה ועניין בחינת ה"ראש" שלה היא הדרגה הכוללת ומחיה כל מה שתחתיה. מלכות נקראת ראש⁵ כי ממנה התהוות כל העולמות, חכמה דאצילות נקראת ראש⁶ כי בה לבד שורה אוא"ס ב"ה⁷ והיא "ראשית ההשתלשלות", אריך אנפין

שלושת ה"מוחין" שהגשמה הם חכמה, בינה ודעת, וה"גולגולת" היא בחינת ה"רצון"- עצם הגשמה שלמעלה מהתלבשות בגוף.

1) דרך מצותיך מצות אהבת ישראל בתחילתו, מאמרים תרס"ג ד"ה והיה כי תבוא עמי שנ"ד ועוד.

2) לקוטי תורה במדבר בתחילתו.

3) להבדיל מרצון שנמשך מהשכל ונולד כתוצאה מהתבוננות, אלא טבעה של עצם הנפש להשתפך אל חיק אביה שבשמים.

4) מה שאומרים שהתגלות רצון זה אינה ע"י התבוננות הוא משני טעמים: א) ההתבוננות לא "מולידה" אותו, אלא רק מגלה אותו. ב) ההתבוננות אינה באלקות שמתגלה (בעולמות) אלא בהפלאות האלקות. דהיינו ההתבוננות היא בזה שאי אפשר להתבונן.

5) לדוגמא, מאמרי אדמו"ר הזקן תורה ומועדים עמ' תקכ"ג.

6) לדוגמא, מאמרים תשל"ח ד"ה ושבת בשלום הערה 92.

7) תניא פרק ל"ה בהגהה.

נקרא ראש⁸ כי הוא "ראש ומקור לנאצלים", עתיק נקרא "ראש צורים"⁹, א"ק נקרא ראש¹⁰, וכן אור הקו נקרא ראש¹¹ שהרי כולל הכל.

שלושת הראשים הכלליים

שלושת ה"ראשי ראשים" הם אור קדמון אור צח ואור מצוחצח. מקור המושג בפרדס להרמ"ק¹² (כשם רב האי גאון) שי"ג מידות הרחמים הן עשר ספירות וג' ראשי-ראשים.

מוסבר על זה בתורת החסידות¹³, שה"ראשים" הם שורש עשר הספירות¹⁴, ו"ראשי ראשים" הוא מקורן ושורשן הראשון (דהיינו, כתר-חכמה-בינה הגנוזות, שהם שורש האבות, ונקראים גם "עשר ספירות הגנוזות").

ובעבודה: כללות כל העבודה היא להמשיכם בגלוי בעולמות בי"ע ע"י עבודת הבירורים¹⁵.
(ליתר הרחבה, ראו בערך "צחצחות").

חודש¹⁶, שנקרא ראש חודש ולא תחילת החודש מכיון שכולל כל ימי החודש¹⁷.

עניינו בעבודה' ראש חודש הוא מולד הלבנה, שאז היא נקודה בלבד – ביטול, ולכן זהו הזמן המוכשר לגלות כח הביטול שישנו בכל אחד מישראל¹⁸.

הדבר נובע מכך שמצד אחד דומה ראש חודש לימות החול (שמותר במלאכה), אך מצד שני לשבת (שאינו בכלל ימי המעשה)¹⁹.

דמיונו לשבת הוא שאז מקבלת כנסת ישראל באופן ישיר מחכמתו²⁰, ולכן הוא שעת הכושר לישראל להתבוננות באמיתת מציאותו של הקב"ה, ועד שמצד ההתבוננות ירגיש את האלקות וימנע עצמו כל היום מעשיית מלאכה.

מצד שני דומה הוא לימי המעשה, שהרי האור האלוקי יורד ומתלבש בבריאה (ולא "שובת" ומסתלק למקורו ושורשו- שאז מתגלה העונג העליון, והאדם אסור במלאכה)²¹.

ראש השנה

ראש השנה נקרא ראש (ולא "תחילה") כי הוא חיות כללי על כל השנה, ואח"כ נתחלק לפרטים שהם י"ב חדשים, והיום הוא הפרט מכלל החדש

בזמן (שנה)

ראש חודש

הבחינה הפרטית ביותר של "ראש" היא ראש

- (8) לדוגמא, ליקו"ת נצבים נ"ג ב'.
- (9) לדוגמא, ספר המאמרים תשכ"ח ד"ה ומראש צורים אראנו.
- (10) ראה בשעה שהקדמנו אות קסו, ובביאור מכוון 'דעת' ע"פ המשנת חסידיים מסכת כללות העולמות רפ"ב: דא"ק לגבי כל עולמות אבי"ע כמו א"א לגבי אצילות **בלבד**, וכמ"ש בע"ח ושע"ק.
- (11) לדוגמא, המשך תרס"ו ש"פ ניצבים-וילך עמ' שמ"ו.
- (12) שער א' רפ"ז, שער שער הצחצחות פ"א.
- (13) אוה"ת חיי שרה עמ' 260, מאמרים תרס"ד עמ' ק"ב ועוד.
- (14) הספירות כפי שהן בדרגת הכתר.
- (15) ד"ה ויקח לו יעקב תרע"ח סה"מ תרע"ח ע' עו ואילך.
- (16) שבת אינה ראש השבוע, כי עם היות שממנו מתברכים כל ימי השבוע מכל מקום ההמשכה אינה בהשתלשלות. תורת מנחם חלק י' עמודים 150, 159.
- (17) לקו"ש ט' עמ' 290 הערה 14, ובמקומות רבים.
- (18) ספר המאמרים מלוקט, ד"ה בחודש השלישי, מבה"ח סיון תשכ"ט.
- (19) לומדים זאת מיחזקאל (מ"ד ב') "שער החצר הפנימית הפונה קדים יהיה סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח וביום החודש יפתח". ובר"ק על הפסוק, "שהיה מנהגם שלא לעשות מלאכה בר"ח כמו הנשים היום".
- (20) ולא רק מהמידות כבימי המעשה. ואז גם באדם מאירות בחינות חב"ד שלמעלה מהמדות הטבעיות ומורגשת האמת האלקית שהוא לבדו ואין זולתו.
- (21) ד"ה והיה מדי חודש בחודשו, לקו"ת ברכה צ"ו ד.

לנפש הבהמית לביטול זה היא מראש חודש אלול, כי אז נפתחים י"ג מדות הרחמים ששורשן ממלכות דא"ק - בהמה רבה. וממנה הכח לנפש הבהמית להתבטל (להיות בבחינת "מעשר" בהמה).

ר"ה לשמיטים, ליובלות, לנטיעה ולירקות:

בשבת, שמיטה ויובל נפסקת עבודת הבידורים, והמלכות עולה מירידתה לבי"ע חזרה למקורה ושורשה. אלא שבשבת היא עולה מעלה מעלה עד שמתכללת במקורה הראשון באור אין סוף ברוך הוא, ואילו בשמיטה היא עולה למקורה בעולם האצילות אך לא למעלה מזהה³¹.

ראש השנה לאילן:

אילן הוא ענין התענוג בלימוד התורה³², המחדיר תענוג בכל שאר העניינים. מטעם זה הוא היחיד מבין ארבעת ראשי השנים שחל באמצע החודש (כשהלבנה במילואה) ולא בתחילתו (כשהיא בבחינת נקודה, ביטול) - כי ע"י התורה נמשך התענוג בכל השאר העניינים - ועד שאפילו קבלת העול היא בתענוג³³.

(ומקבל ממנו חיותו)²². עניינו בעבודה הוא קבלת עול כללית (כדרך הראש, בו כלולים האיברים במקורם, ואינם ניכרים בפני עצמם), "קבלו מלכותי ואחר כך קבלו גזרותי", דהיינו, לא קבלת עול פרטית (על תורה ומצוות) אלא כללית²³.

ארבעה ראשי שנים

ארבעת ראשי השנים²⁴ שייכים זה לזה²⁵, וכל אחד מהם מהווה "ראש" לעניינו על כל השנה.

ראש השנה למלכים ולרגלים:

עניינו של ראש השנה למלכים ולרגלים בעבודה²⁶ הוא העמל והיגיעה בתורה, המצמיחים הצלחה שלא בערך ושמוחה אמיתית.

"צמיחת" הנשמה באה ע"י שני עניינים: ביטול (רקבון) ושמוחה (גידול). דבר זה מתבטא הן ב"רגלים"²⁷ והן ב"מלכים"²⁸.

ראש השנה למעשר בהמה:

בעבודה²⁹, בהמה היא נפש הבהמית, וכשבשעת תפילת י"ח עולה בבחינת ביטול להכלל בנפש האלוקית נקראת **מעשר בהמה**³⁰. ונתינת הכח

22 לקו"ת ניצבים מ"ו ב' (בדילוגים), ומובא בכמה מקומות.

23 לקוטי שיחות חלק ב' בהוספות לח"י אלול, אות ט'.

24 במשנה, תחילת מסכת ראש השנה.

25 הגהות מיימוניות לרמב"ם הלכות שופר פרק א' אות א'.

26 לקוטי שיחות חלק ל"ו, שיחה לחמשה עשר בשבט.

27 המחברים את ה"רגל" (ביטול) עם המועדים) **לשמחה**.

28 המחדיירים בעם ביטול, וע"י זה מעלים אותם בעליה גדולה ביותר.

29 ביאורי הזהר להצ"צ פרשת בלק אות ג'.

30 דהיינו, מכיון שבחינת הביטול שבכל ענין היא המדריגה העשירית שבה, שהיא נקודה בלבד. כפי שמבואר שם באות הקודמת.

31 ללמוד את המועדים (גופין) פרק ג'.

32 אילן בכלל רומז לתורה "כי האדם עץ השדה" ופירשו בגמרא (תענית ז' א') דקאי על תלמידי חכמים, ופירות אינם נצרכים אלא לתענוג.

33 מאמר ד"ה חמישה עשר בשבט תשל"א.

מצח

המצח הוא חלק הגולגולת המכסה על המוח האמצעי, ועניינו ב"עבודה" הוא הסכם נפשי חזק למעלה מטעם ודעת (שטעם ודעת לא יכולים לסתור אותו).

עניינו באלקות

בכלל אומרת התורה ש"מבשרי אחזה אלוה"34: מכיון שצורת האדם ומבנה איבריו משתלשלים מהעולמות הרוחניים, מהווים האיברים משל לעולמות, ולכן גם אפשר (וצריך) ללמוד מזה עניינים בעבודת ה'.

מכסה את הדעת

35 הרהש בפרט כלול ממוח וגולגולת, הגולגולת הוא משל לרצון והמוח לפנימיות הרצון36 אבל רצון לדבר מסויים יכול לנבוע משתי סיבות שונות: או מכיון שטבע האדם להתענג בדבר מסוג זה, או משום שהוא מביץ שהדבר טוב עבורו. על זה אמרו "אית רצון ואית רצון"37 – כשם שבנפש יש רצון תחתון הנמשך מהשכל, ורצון עליון שלמעלה מהשכל, כך הדבר למעלה: מצחא דא"א מכסה את פנימיות הכתר38, ו"מצחא דז"א מכסה על המוחין"39.

מקומו פנוי משערות

שערות מורות על המשכה פנימית40, הבאה ע"י צמצומים (כדי שהמקבל יוכל לקבל מהמשפיע צריך המשפיע לצמצם עצמו). ולכן, המשכת התורה41 היא על ידי שערות (צמצומים), אבל המצוות הם גילוי הרצון העליון42 – הארת פנים בלא צמצום כלל. דהיינו, הרצון אמנם מתגלה בדברים גשמיים נמוכים, אבל מה שמתגלה בהם הוא הרצון עצמו.

בעבודת השם

מצחא דז"א

במוח ג' חללים43, והמצח כנגד מח הדעת. כוחה הכללי של הגולגולת לכסות את המוח נובע מכך שהיא למעלה ממנו, וכוחו הפרטי של המצח לכסות על הדעת, הוא ההסכם שנשאר במשך היום לילך אחרי ה' ולדבקה בו גם כשיהיה טרוד בעסק המשא ומתן בטרדא גדולה (דהיינו, ההסכם שאחרי התפילה חזק הרבה יותר מהרצון הנעשה על ידי כח הדעת

34) איוב יט, כב.

35) בהבא לקמן ראה במקומו שנסמנו במפתח העניינים שבסוף לקוטי תורה (בערך "מצח").

36) דהיינו, לכל רצון יש "סיבה" מדוע הוא רוצה בדבר. הסיבה היא "פנימיות" הרצון, והרצון עצמו הוא רק ה"חיצונית".

37) הובא ונתבאר בסהמ"צ להצ"צ מצות לא תבערו אש פ"ח א' ואלך, ואולי הכוונה לז"ח" א קכט א מצחא דאקרי רצון כו' (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בסה"מ ט"ש ע' 113).

38) דהיינו, א"א הוא חיצונית הכתר – חיצונית הרצון. ומכיון שמכסה על עתיק (פנימיות הרצון) נקרא "גולגולת" ו"מצח".

39) דהיינו, כש"מסתכלים" על מידות אי אפשר לראות את המוחין שהולידו אותם, כי המידות "מכסות" על המוחין.

40) לקו"ת תזריע כ"ד ד'.

41) משורשה בחכמה סתימאה.

42) גולגולתא, שלמעלה מחכמה סתימאה.

43) תו"ח שמות ב' תצווה שנו"ו ואלך ועוד.

בשעת התפילה)⁴⁴.

מצחא דאריך אנפין

מצחא דא"א⁴⁵ נקרא לעיתים גם מצחא דא"ק
או מצחא דעתיקא קדישא⁴⁶.

ההבדלים ביניהם⁴⁷

א. מצחא דא"א הוא הרצון העליון שלמעלה
מן הטעם "שתוק, כך עלה במחשבה לפני⁴⁸", והוא
היפך מצחא דו"א, שהוא הרצון שלמטה מהשכל.

ב. מצחא דו"א הוא שהמוחין הסתלקו
מהמידות, אבל במצחא דא"א מאיר ח"ס ורדל"א
בגילוי, ומה שהוא מעלים עליהם הרי זה רק לגבי
המקבלים.

ג. ממצחא דו"א יתכנו דינים (כי מצד הדעת
אפשר לסבול את ההיפוך, וכשמסתלקים
המוחין אינו יכול לסבול עוד), אבל מצחא דא"א
כולו חסדים (כי מצד האמת ה"מוחין" שלו לא
מסתלקים לעולם, ורק שהמקבלים לא יכולים
להשיגם).

---

(44) שהרי אחר התפילה זה חולף וזה נשאר.

(45) מאמרי אדמו"ר הזקן אתהלך לאזניא ר"ב, ועוד.

(46) והכוונה בשלושת השמות: א"א הוא עצמו המצח המכסה על הפנימיות, ודרגות א"ק ועתיק הן המכוסות בו. דהיינו, בכינוי מצחא דא"ק הכוונה היא שלא"ק יש "מצחא" (והמצח הוא א"א), ובכינוי מצחא דא"א הכוונה היא שא"א עצמו הוא המצח.

(47) ראה תורת שמואל תרכ"ט ד"ה ועשית ציץ עמ' פ"א, אוה"ת שמות ה' א'תשכ"ה, בשעה שהקדימו ג' א"ר"מ ואילך.

(48) מנחות כ"ט ב.

עפעפיים

העפעפיים הן העור הנסגר ומכסה את העיניים בעת השינה, ובלשון ארמית נקראות "גבינין" או "רוקין". ככל שאר אברי הגוף, גם העפעפיים רומזות על העניינים הנעלים ברוחניות מהם הן משתלשלות.

מאצילות אין זה שייך כל כך.

באדם, ובאדם העליון

כגוף האדם

שורש ענין הראיה הוא בחכמה שבמוח, ולכן בשעת השינה (כשמסתלק אור וכח השכל מכלי וחומר המוח) מסתלק אור הראיה מהעיניים, ואז הן נסגרות מעצמן ומכוסות בעפעפיים⁴⁹.

באדם העליון – זעיר אנפין דאצילות

עניין השינה⁵⁰ למעלה הוא זמן הגלות⁵¹, והוא נגרם כתוצאה מהסתלקות המוחין מהמידות (המידות, זעיר אנפין, נקראות "אדם העליון").

בדרגות נעלות יותר

בדקות יותר מבואר ענין השינה וסגירת העפעפיים גם במדרגות נעלות יותר (ועניינים אלו מובאים ומתבארים בכמה מאמרי חסידות): בחכמה סתימאה, בגלגלתא, ואפילו ב' תחתונות דעתיק. אבל בפשטות, ענין השינה שייך רק אצל מי שיכול להיות ער, שאצלו יכול אור השכל להאיר או להסתלק. בדרגות הנעלות שלמעלה

בנגלה דתורה

עניין השינה למעלה (כביכול) מובא גם בנגלה דתורה. הגמרא שואלת על פסוקי התהילים המדברים (כביכול) על שינתו של הקב"ה ("עורה למה תישן ה'?"⁵², "ויקץ כישן ה'?"⁵³) – "וכי שינה יש לפניו? ועונה: "אלא בזמן שישראל שרויין בצער ועובדי כוכבים בנחת ושלוחה"⁵⁴.

בפנימיות עתיק

לגבי פנימיות עתיק (רדל"א) אומר הזוהר⁵⁵ כל מה שבא מצד החסדים אין כיסוי על עיניו ולא עפעפיים – וכל שכן "הראש הלבן" (פנימיות עתיק, עליו נאמר "לית שמאלא בהאי עתיקא" – שכולו חסדים בלבד). אמר ר' שמעון לר' אבא היכן רמוז דבר זה? ענה לו בדגי הים, שאין כיסוי לעיניהם ואין להם גבינים, ואינם ישנים ואינם צריכים שמירה על עיניהם. ואם הם כך – כל שכן עתיקא.

(49) ת"ח וירא אות מ"ח.

(50) הנקרא דורמיטא, כידוע בענין התרדמה שנפלה על אברם (ת"ח חיי שרה קכ"ז ב').

(51) זוהר בראשית כ"ח א, ומובא בכמה מקומות בחסידות.

(52) תהלים מד, כד.

(53) תהלים עח, סח.

(54) סוטה מח, א.

(55) זח"ג באדרא רבא נשא קכ"ט ע"ב, בתרגום חופשי.

בעבודת השם

עניין פקחת העיניים בעבודה הוא⁵⁷ "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה"⁵⁸, "כי אראה שמך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננת"⁵⁹ - שצריך להיות במעמד ומצב כזה שכאשר רק ישא את עיניו יבוא מיד להכרה והקריאה "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד"⁶⁰.

אדמו"ר הצמח צדק מסביר זאת⁵⁶, שאתערוותא דלתתא ומעשה התחתונים מגיע רק עד ז' תחתונות דעתיק, ועל כן בבחינה זו (ג"ר דעתיק, שמשם נמשך הטל) אין העוון תופס מקום, ולכן לא שייך שם כלל הסתלקות האורות מחמת מעשה התחתונים - וממילא גם לא שייכת סגירת העיניים (ולכן אין שם עפעפיים).

---

(56) אוה"ת שה"ש תק"י ב'.

(57) ספר המאמרים ה'תשכ"ח, ד"ה בלילה ההוא.

(58) ישעיה מ, כו.

(59) תהלים ח, ד.

(60) ואתחנן ו, ד.

ריאה

כללות ענין הריאה⁶¹ הוא לחבר את המוח והלב. הריאה שואבת לחות מקרירות המוח⁶², ומנשבת על הלב שלא יתחמם מחום הדם⁶³.

בקבלה

עניין הריאה בקבלה⁶⁴ הוא שם מ"ב⁶⁵ שהוא בסוד עליית המלכות ויחודה עם ספירת החכמה (כמאמר אבא יסד ברתא), שעליה זו באה ע"י המשכת החסדים.

ה' חסדים שבכינה

כנפי הריאה רומזים⁶⁶ לחמשת החסדים שבכינה⁶⁷, ולכן ריאה בגימטריא רי"ו – שהוא מניין האותיות שבשם ע"ב (שהוא בחסדים). כנפי הריאה עצמם מניינן חמש, ויחד עם ה"ורדא" (הרומזת לבחינת ה"יסוד" שהוא הכולל את חמשת החסדים) הם שש. הלב רומז למלכות, ושש⁶⁸ כנפי הריאה הן שש כנפי השרפים המעלים אותה, שיהיה יחוד המוח עם הלב – ע"י שהם מקררים אותו מחום הכבד (שהוא אש זר של היצר הרע – על

דרך כבד לב פרעה. שנעשה לבו ככבד, שמכביד הלב שלא יהיה בטל לאלקות).

בגימטריא רי"ו

הגימטריה של ריאה היא רי"ו (מספר האותיות בשם ע"ב), השם שבחסד⁶⁹. והיינו, ענין הריאה לשאוב את קרירות החסדים מהמוח, ולקרר את חום התאוות שמהדם – כדי שתוכל האלקות להתגלות בלב האדם⁷⁰.

בחסידות

שש כנפי הריאה רומזים⁷¹ לששת כנפי השרפים, שהכרזתם "קדוש קדוש קדוש" מבטאת את השתוקקותם לעלות למעלה מדרגתם.

(61) אוה"ת נ"ך א' קס"ג-ד.

(62) שהוא "סוד המים" שבאדם.

(63) המגיע מהכבד – "יסוד האש" שבאדם.

(64) ת"ז תקון כ"ה, דף ע' ע"א.

(65) הטעם שבריאה רק שש כנפיים למרות ששם מ"ב הוא **שבעה** פסוקים – כי המלכות היא כח ההשפעה, וכשמדברים על עליה מחשיבים רק את עצמות המידות, שהן שש בלבד (ענין זה מבואר בפרשת מסעי הן בלקו"ת והן בספר המאמרים תקס"ג).

(66) אוה"ת נ"ך א' קס"ג-ד.

(67) מאורי אור. פירוש (לר' מאיר בן חליפה ביקיאים) לחומש על פי סדר פרשיות התורה, ע"פ הקדמות לקוחות מכתבי האר"י.

(68) חמשת האונות וה"ורדא" (תקוני זוהר תיקון כ"ה דף ס"ט ע"א).

(69) שם ע"ב בחסד, שם ס"ג בגבורה, שם ב"ן = כלים, שם מ"ה = אורות (לקוטי לוי"צ וישלח ל"ו).

(70) ביתר ביאור בפסקה הבאה, בביאור ע"ד החסידות.

(71) ספר המאמרים תקס"ג, מסעי, עמ' תרל"ג ואילך.

כנפי ריאה צ"ל בלא סירכא⁷², ובלשון הקבלה נקראת הסרכא "לילית האחווה בכנפי הריאה שהם כנפי השכינה - שלא תעלה אל דודה"⁷³.

מסבירה זאת תורת החסידות⁷⁴, שתנאי מוקדם לתחילת העבודה הוא לנתק את המידות (כנפי הריאה) מהגשמיות (מהבשר). כל עוד רצון האדם דבוק בגשמיות לא יכולת כנפי הריאה (כנפי השרפים) לנשוב לקרר את התאוות ולהפריח אותן מעלה מעלה.

ההתקשרות בתאוות העולם מונעת מהאלקות להתגלות בלב האדם, והדרך להחליש את התאוות היא לעורר את המידות דקדושה. כשמעורר אהבת ה' נחלשת אהבת העולם הזה, כשמעורר את היראה נחלש הפחד מבעיית החיים השוטפות, כשמפאר ומהלל את ה' יופי העולם מפסיק "לתפוס מקום" אצלו, וכן הלאה. והחלשות התאוות מזככת את הלב ומאפשרת לאלקות להתגלות בו.

(72) זוהר, רע"מ פ' פנחס דרכ"ז ודרכ"ח.

(73) מא"א אות סמך סכ"ד.

(74) לקו"ת ד"ה מי אל כמוך נושא עון פרק ה', על פי ת"ז תיקון כ"א דנ"ז ע"א, וכן בספר המאמרים תקס"ג הנ"ל ובמאמרי אדמו"ר האמצעי והצ"צ.

אף

האף (שברוב המקומות נקרא "חוטם") הוא מקום בניסת הנשמה לגוף, וכמאמר חז"ל⁷⁵ "מי שנפלה עליו מפולת צריכים לבדוק אותו עד חוטמו", שמשם היא נכנסת ומשם היא יוצאת⁷⁶. ומכיון שעיקר הנשמה הוא שכל⁷⁷ נקרא החוטם שער המוחין (דהיינו, המוחין הם תחילת הנשמה המלוכשת בגוף⁷⁸, ונכנסים דרך שער החוטם, ומתלבשים תחילה במוח).

תחילת ציור האדם

חוזר (המקיף דיחידה המגיע בפנימיות עתיק)⁸².

עניינם בעבודה

נקב הימני היא העבודה "מלמעלה למטה"; העבודה דתפילה תורה ומצוות, הממשיכה גילוי אלקות בתוך העולם הזה הגשמי.

נקב השמאלי היא העבודה "מלמטה למעלה"; העבודה דהתגברות על מניעות ועיכובים, העלמים והסתרות – להעלות את העולם ולעשותו כלי לאלקות (לגלות בו את האמת הפנימית שלו. שלא זו בלבד שאינו מפריע אלא עוד זאת שמסייע לקדושה). עבודה קשה זו מעוררת את כוחותיה הפנימיים ביותר של הנשמה ולכן דוקא היא מגיעה ב"פנימיות עתיק".

עניינם בכלי המקדש

בחוטם נמצא חוש הריח, ושני הנקבים שבו

החוטם הוא תחילת "ציור" האדם. עניינו של האדם הוא התכללות שלושת הקוים (ימין, שמאל ואמצע), והחוטם הוא המקום הגבוה ביותר בו ניכרים שלושת הקוים (שני הנקבים והמחיצה שביניהם). מטעם זה אמרו חז"ל⁷⁹ "אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם (מה שאין כן המצח הוא למעלה מבחינת אדם שבאדם).

נקבי החוטם

הפרדשקא הימני והשמאלי

שני נקבי החוטם⁸⁰ הם שתי מדרגות, וכמאמר הזוהר⁸¹ "מחד נוקבא (נקב הימני) חיין ומחד נוקבא (נקב השמאלי) חיין דחיין". ומבואר בזה דבנקב הימני נמשך המקיף דאור ישר (מקיף דחי', המגיע בחיצוניות עתיק) ובשמאלי המקיף דאור

(75) יומא פ"ה א'.

(76) בחיי בראשית ב' ז'.

(77) ראה תניא פרק י', שנפש האלוקית משכנה במוחין ומשם מתפשטת ללב ומשם לכל האיברים.

(78) **עצם** המוחין דוקא, ולא התפשטותם. התפשטות המוחין היא השכל **המתלבש בדיבור** והוא ענין אחר. וראה אריכות בזה בד"ה והניף ידו תשי"א.

(79) משנה יבמות ט"ז ג'.

(80) הנקראים בקבלה ובחסידות "פרדשקא".

(81) באדרא רבא, ח"ג עמ' ק"ל.

(82) בשעה שהקדימו תער"ב אות רכב, והניף ידו תשי"א. והי' ביום ההוא יוסיף אד' שנית ידו וגו' תשכ"ב.

הם כנגד שני המזבחות⁸³.

(זדונות נהפכים לו לזכויות)⁸⁶.

אמנם, כל הנ"ל הוא בכללותו. אך בפרטות שתי הבחינות הן בקטורת בלבד: קטורת של כל השנה וקטורת של יום הכיפורים (וכשמדובר באופן כזה, אזי ריח הקרבנות הוא חלק מעניין האכילה)⁸⁷.

מזבח החיצון וריח הקרבנות קשור לעניין האכילה, "מזבח דאכיל קרבנין"⁸⁴. ועניינו נקב הימני. כמשל הריח שבמאכל שלא ממשיך לגוף חיות חדשה אלא רק מחזק את החיות הקיימת, כך מחברים הקרבנות את האורות והכלים דאצילות. ובעבודה: אהבה שכלית המתעוררת מהתבוננות **באלקות המלוכשת בעולמות**⁸⁵, אהבה על פי טעם ודעת, המבררת רק את כוחותיה של קליפת נוגה (אך לא את מהותה ועצמותה).

בעל החוטם

מבאר הרבי הצ"צ⁸⁸, שמאמר חז"ל לבעל החוטם אני מתפלל⁸⁹ מכוון לעיתים לאריך אנפין ולעיתים לאור אין סוף. דהיינו, כאשר ז"א נקרא אדם אז **אריך אנפין** נקרא בעל החוטם⁹⁰, ו"אדם גדול"⁹¹. אבל לגבי אוא"ס אריך אנפין הוא בחינת אדם בלבד, ואז אור אין סוף הוא בעל החוטם⁹².

מזבח הזהב עליו מקטירים קטורת הוא עניינו של נקב הימני. דהיינו, היות מזבח זה "פנימי" רומז לאהבת פנימיות הלב הבאה מהתבוננות **בהפלאות** אור אין סוף, אהבה שלמעלה מטעם ודעת המבטלת גם את מהותה ועצמות הקליפות

---

(83) לכל סעיף זה ראה המשך תער"ב מאמר שבת פרשת לך לך תרד"ע, והערת הרבי בהוספות ללקוטי שיחות חלק ה' שבת פרשת וישלח הערה 102.

(84) זוהר ח"ג ל"ג א'.

(85) וראה תניא פרק מ"ג, שהיא הנקראת "אהבת עולם".

(86) גמרא יומא פ"ו ב'.

(87) הערת הרבי בלקו"ש ח"ה בהוספות לפרשת וישלח, הערה 102.

(88) אוה"ת תהילים תרס"ט.

(89) זח"ג נשא דק"ל ע"ב.

(90) כי "חוטם" היא המשכה פנימית שמעשה התחתונים נוגעים לה, ואילו בעל החוטם היא בחינת המקיף שאין מעשה התחתונים נוגעים שם.

(91) כי גם בו שייכת בחינת החוטם, אלא שהיא בבחינת גדלות, "בעל" החוטם. וכמו שכתוב בכתבי האריז"ל בפירושו והבאת שלום בין אדם (אריך אנפין) לחבירו (זעיר אנפין) - שאריך אנפין הוא "חבירו" של זעיר אנפין.

(92) כך מבארת תורת החסידות את הפסוק בישעיהו (מ"ח ט') "למען שמי אריך אפי ותהלתי אחטם לך": מלכות דאין סוף אחטם לך - יאיר בבחינת אדם שהוא א"א או ז"א.

דם

הדם הוא נוזל הזורם בגוף האדם, וכן אצל כל בעל-חי, המעניק חיים לגוף. משמש כממוצע המחבר את הנפש הרוחנית עם הגוף הגשמי.

עניינו בעבודה

אותם הוא ע"י הדם המתהווה מן המאכלים. תחילה מתעכל המאכל ומתבשל בכבד (ששם נעשה דם ומתברר). המובחר שבדם נשלח ללב, מתאחד עם דם הנפש, ועד שנעשה הוא עצמו דם הנפש ממש⁹⁹. בתחילה נסגר הדם בתוך הלב, ואחר כך נפתח הלב (ע"י כח שנמשך מן המוח) להמשיך את הדם בכל האברים. ומאחר וכל הזמן מתברר ונשלח דם חדש מן הכבד אל הלב וכו', לכן דופק הלב תמיד בתנועה דרצוא ושוב בסגירה ופתיחה.

עניינו בעבודה הוא גבורות, העבודה בקו השמאל: ביטול וביטוש הנפש הבהמית ע"י מרירות הבאה מהתבוננות בריחוקו מאלקות⁹³. ע"י עבודה זו נמשך אור אין סוף ("נשמת" העולמות) להתקשר ולהתחבר במידות ("גוף" העולמות). כי אוא"ס המאיר במידות הוא כנשמה המחיה את הגוף⁹⁴.

רביעית דם שבו תלויה הנפש

עניינו בעולמות

החיות והחמיומות שבה מחיה הדם את האיברים (וברוחניות, האור האלוקי המחיה את העולמות¹⁰⁰) נמשכת מהגבורות¹⁰¹. שורש גבורות אלו הוא בגבורות דעתיק יומין (בוצינא דקרדוניתא שבפנימיות הכתר) המלובשות במוחא סתימאה (הבחינה העליונה שבחיצוניות הכתר¹⁰²) שמשם

מלבד הדם ה"רגיל" ישנה בלב תמיד רביעית דם מצד עצמו⁹⁵ והיא "רביעית דם שהנפש תלויה בו"⁹⁶. כלומר, בשונה משאר הדם (שתפקידו לחיות את האברים) הנה רביעית זו היא בשביל הלב עצמו, להיות משכן רוח החיים שבלב⁹⁷, והיא כלי לרוח החיים⁹⁸.

האופן בו מגיע דם הנפש לכל האיברים ומחיה

(93) ספר המאמרים תרצ"ט עמ' 234.

(94) לקוטי תורה שיה"ש אני ישנה וליבי ער קול דודי דופק.

(95) לקוטי תורה שיר השירים ל"א א'.

(96) שבת ל"א סע"ב, חולין ע"ב א'.

(97) משכן הנפש הבהמית, וראה בתניא פרק ט'.

(98) מאמרי אדמו"ר הזקן תקע"א עמ' קצ"ז.

(99) לקוטי תורה שיה"ש אני ישנה וליבי ער קול דודי דופק.

(100) אה"ת דרושים לשבועות קס"ח, ויצא 354.

(101) כי חמיומות מוספת חיות וקירות הוא העדר והסתלקות החיות.

(102) בחיצוניות הכתר שתי בחינות כלליות: בחינה התחתונה שבו היא אריך אנפין שהוא שורש העולמות, והעליונה היא מוחא סתימאה שהיא שורש התורה.

המזווכך ביותר שבלב נשלח למוח, שם הוא מזדכך פעם שלישית ונשלח לכלי הפנימי של כל איבר. וזהו שנקרא הקדוש ברוך הוא לב, "דכמו שהלב ממשיך חיות לכל האיברים כך הנה כתיב ואתה מחיה את כלם"¹⁰⁹. כל כי השפעת החיות לנבראים תלויה באתערותא דלתתא (בדוגמת הדם, שמגיע "מלמטה" מהמאכלים, וע"י שהולך ומזדכך נהיה כלי להמשיך את חיות הנפש באופן פנימי יותר ויותר).

אדם הראשון

נאמר בירושלמי¹¹⁰ "אדם הראשון דמו של עולם היה שנאמר שופך דם האדם באדם דמו ישפך וגו', וגרמה לו חוה מיתה לפיכך מסרו מצות נדה לאשה". מסביר אדמו"ר הצ"צ¹¹¹, שהדם הוא "תוקפו ונצחוננו של אדם" (שהוא עיקר חיותו). כלומר, כשם שהדם הוא עיקר חיות האדם, כך אדם היה אדם הראשון עיקר חיות העולם (שע"י תורה ומצוות הוא הממשיך את האור האלוקי לחיות את העולמות). והיינו כיצד הדם הוא תוקפו של האדם), גוף האדם (הכלול מרמ"ח איברים) נמשך מהמידות¹¹². ומאחר והמידות נולדות ע"י התבוננות¹¹³ נקראת החיות הנמשכת להן מבינה "דם".

עיקר המשכת החיות לכל העולמות¹⁰³. והיינו, ענין הדם ב"עולמות" הוא, שגבורות דעתיק מתלבשות במוחא סתימאה, משם (ע"י בחינת ה"שערות" היונקות ממנו) נמשכת התורה, ועניין התורה הוא להמשיך לזעיר אנפין (שהם העולם עצמו¹⁰⁴) את החיות האלוקית.

טעם שנקרא הקב"ה 'לב'

מהפסוק "צור לבבי וחלקי א-להים לעולם"¹⁰⁵ לומד המדרש¹⁰⁶ "שנקרא הקדוש ברוך הוא לבן של ישראל. ומסבירה תורת החסידות¹⁰⁷, שטעם שנקרא הקב"ה לב הוא משום שהוא מחיה את העולמות כדרך שהלב מחיה את האיברים. ובפרטות, האיברים כולם (כל אחד מהם) מקבל חיותם משלוש בחינות שבדם:

בחי' חיצונית האיברים מקבלת את הדם ישירות מהכבד, שהבשר שורשו וחיותו מדם הכבד.

בחי' אמצעית האיברים מקבלת מהדם שבלב. היינו, את הדם המובחר שולח הכבד ללב (ולא לאיברים). ולאחר שהזדכך שם יזכך נוסף נעשה בו בחינה רוחנית, ואז הוא נשלח דרך הגידים¹⁰⁸ לכלי האמצעי שבכל איבר ואיבר.

בחי' פנימיות האיברים מקבלת מהמוח. הדם

(103) כפי שמתבאר בפרק נ"ב בתניא, שחיות העולמות מעיקר השכינה מתאפשרת רק ע"י התלבשותה בתורה.

(104) כי המידות הן כדוגמת ה"גוף", והאור האלוקי המחיה אותם הוא ה"נפש".

(105) תהילים ע"ג, כ"ו.

(106) שיר השירים רבה ה' ב'.

(107) לקו"ת שיה"ש ל"ד א' בד"ה "אני ישנה ולבי ער קול דודי דופק פתחי לי כו", ומובא גם באוה"ת יתרו תתקל"ז ובשה"ש תקי"ח-ט.

(108) למעשה דרך שני סוגי גידים: גידים הדופקים וגידי הרוח. הראשונים מקבלים את הדם מחלל השמאלי שבלב, והשניים מחלל הימני. ו"למעלה" יותר - שני חללי הלב עצמם מקבלים מהמוחין: חלל הימני מקבל מחכמה, והשמאלי מבינה.

(109) תו"א, ד"ה בכ"ה בכסלו יומי דחנוכה.

(110) ספ"ב דשבת ה"ו.

(111) ביאורי הזוהר תתקמ"ב, על פי פירוש רש"י על הפסוק "ויז נצחם על בגדי" (ישעיה ס"ג ג') ש"נצחם הוא דמם".

(112) כי בלי המלכות הן תשע מידות. ומאחר וכל אחת מהן כלולה מכולן עולה החשבון 81=9X9. היות ובכל בחינה פרטית יש ראש, תוך וסוף (שלוש בחינות פרטיות) אז 243=3X81. על זה צריך להוסיף ה' חסדים המגדילים - ונמצא חשבון האיברים 248.

(113) ראה תניא פרק ג' ובכ"מ.

וכן הוא על פי הקבלה (בתורת האר"י¹¹⁴):
ש'אדם אותיות א-ד-ם: האל"ף (של א-ד-ם) רומז
לשם אהי"ה, ומשם נמשך הדם (אותיות ד"ם
של א-ד-ם).

אהי"ה הוא פנימיות הבינה (בחינת עתיק
המאירה בה¹¹⁵, שהיא כח ההולדה שבה להוליד
את המידות). וזהו שבשם אהי"ה נרמז ענין
הדם. דמכיון שהוא שורש חיות המידות מספרו
בגמטריה ד"ם¹¹⁶. ודם (של א-ד-ם) הוא חיות האדם
עצמו, כפי שנמשכה בפועל לחיות את המידות,
ועד כפי שהן נעשות רמ"ח איברים.

המשכת דם דקדושה בקליפה

אברי האדם הם כלים המגבילים את הדם, הדם
מחיה אותם באופן שהוא מוגבל בהם, ורק כשיש
נקב (פצע) הוא יוצא לחוץ.

על דרך זו ממש אברי האדם העליות (שהם
הכלים הנעשים ע"י רמ"ח המצוות) מקבלים
חיותם מהתורה, ומגבילים אותה שלא תצא
להחיות את הקליפות¹¹⁷. וכשעובר האדם (או
מבטל) אחת המצוות הרי הוא פוצע את הכלים,
ונמשך דרך הפגם ההוא יניקה גם מפנימיות האור
האלוקי, וזו סיבת אריכות חורבן בית המקדש
והגלות.

דבר זה נרמז בנגלה בתורה¹¹⁸ בענין טיטוס
שגדר את הפרוכת ויצא דם: שהראו להם בזה מה
שגרמו בעוונם, לתת חיות לקליפות עד שהחריבו
את המקדש¹¹⁹.

דם נעבר ונעשה חלב¹²⁰

הסבר הביטוי

אדמו"ר האמצעי מסביר¹²¹ שאחר שהפך המאכל
לדם ובא ללב, מהמובחר שבו יוצא למוח ושם נהפך
מהות הדם לגמרי ונעכר ונעשה מהות חלב. ואותו
מיץ החלב¹²² מחזק את כח השכל ואחר כך מתפשט
ע"י הגידים היוצאים מהמוח לחיות רוחניות דקה
מאוד לכל האברים, והיא חיות נעלמת מאוד
מערך מזוג האברים (והעונג המורגש באדם אחר
האכילה, היא חיות זו הבאה מהפיכת הדם).
ענין זה קיים הן באיש והן באשה, אלא שבאשה
הוא בריבוי יותר עד שנשפע ונתגשם ממנו חלב
ממש בשדיים (כדי שהתינוק יקבל השפעה יותר
פנימית, שהחלב נמשך מחיות ההעלם שבמוחה,
והוא יתרון היניקה על העיבור).

ענינו בעבודה

הוא המתקת הגבורות בשורשן (לא המתקת
הגבורות ע"י שמתכללות בחסדים אלא),
שהגבורות עצמן הופכות להיות חסדים (ע"י
שמגלים בהן את שורשן), שלימות התשובה -
זדונות נהפכו לו לזכויות¹²³.

דם הקרבנות

עיקר הקרבנות הוא החלב (האימורים
שמקריבים על המזבח) והדם (שזורקים על
המזבח). בעבודה¹²⁴, הדם (הבא מגבורות) הוא

(114) פרע"ח שער ספירת העומר פרק א'.

(115) כידוע שהתגלות עתיק היא בנינה.

(116) הכוונה למספרו בריבוע: $1+1+5+10+(1+5+10)+5+10+15+20=44$.

(117) שאמנם גם החיות שלהן היא מהקדושה, אך רק יניקה מועטת ביותר מבחינת אחוריים, כפי הראוי להם.

(118) מסכת גיטין נז, ב.

(119) אוה"ת ואתחנן רמז-ז, ומובא במקומות אחרים בחסידות, שם מבוארים בזה פרטים נוספים.

(120) מסכת נידה ט' א'.

(121) תו"ח שמות וארא נ"א א'.

(122) על פי משלי ל' ל"ג.

(123) מאמרי אדמו"ר האמצעי חג השבועות תקפ"ד, ד"ה להבין ענין הספירה.

(124) אוה"ת פנחס א'עא, חנוכה 570.

מכת דם

מכת דם היא המכה הראשונה בעשרת המכות אותם הביא ה' על מצרים כהקדמה ליציאת מצרים, ובה המים במצרים הפכו לדם. המכה הראשונה שבאה על מצרים היתה דם, מכיון שכאשר הקב"ה נפרע מאומה הוא נפרע קודם מאלילה. ומכיון שמצרים סגדו ליאור (הנילוס), לכן המכה הראשונה הייתה בו¹²⁸. אחרי שטען פרעה "לא ידעתי את הוי"¹²⁹, הראה לו ה' בשלושת המכות הראשונות ש"בזאת תדע כי אני הוי"¹³⁰. המצריים חשבו שהיאור הוא האלוקים שלהם, והוכיח להם ה' שיש מציאות גבוהה יותר ממנו¹³⁰.

הרבי מסביר שהתוכן של מכת דם בעבודת ה' של יציאת מצרים הרוחנית שבכל יום הוא: החלפת מי היאור הקרירים לדם אשר בטבעו הוא חם, מרמזים על הדרישה מהיהודי להפוך את הקרירות בעבודת ה' ולהכניס בה חמימות של קדושה¹³¹.

(להרחבה נוספת, עיין בערך 'מכת דם').

העלאה (קריאת שמע, רצוא, אורות), והחלב (שעניינו "תענוג") הוא המשכה (תפילת עמידה, שוב, כלים).

והנה, עיקר ההעלאה (אינו בנפש האלוקית) אלא בנפש הבהמית (שלכן מקריבים דם הבהמות), שע"י העבודה דאתכפיא ואתהפכא תחדור מסירות הנפש לאלקות גם בה.

דם מילה ופסח

דם הפסח הוא בירור נפש הבהמית אבל דם המילה חשוב כקטורת¹²⁵ שהוא העלאת נפש האלוקית.

על פי זה מסביר הרבי הצ"צ¹²⁶ את המדרש (על הפסוק "פתחי לי אחותי"¹²⁷) המקשר את יציאת מצרים לזכות שתי המצוות (דם פסח ודם מילה): עניינה של יציאת מצרים היא חיבור אצילות ובי"ע (ובעבודה ביטול נפש הבהמית, שע"י זה היא מתחברת עם נפש האלוקית), ודבר זה נעשה ע"י דם פסח ודם מילה.

125) כי הסנדק דומה למזבח כאילו מקטיר קטורת לשמים. מטה משה חלק ז' פרק ד' אות ג'. וראה בדרכי משה יו"ד סי' רסה אות י"א.

126) אוה"ת שה"ש תפ"ז.

127) שה"ש ה' ב'.

128) רש"י על פסוק יז.

129) פרשת שמות ה, ב.

130) כלי יקר פרשת וארא ז, יז.

131) לקוטי שיחות חלק ב פרשת וארא עמ' 125-119.

גידים

הגידים הם צינורות המחברים גוף לעצמות, גשמויות לרוחניות וימין לשמאל. בכללות ישנם שני מיני גידים: גידים המחברים את הבשר לעצמות וגידים המחברים את חיות הנפש לגוף. הסוג השני נחלק בכללות גם הוא לשניים: גידי הדם וגידי הרוח¹³².

מיני הגידים

בשולחן ערוך ישנה התייחסות בעיקר לגידי בהמה, הן בנוגע למנהג לקשור את היריעות של ספר התורה בחוט העשוי מגידי בהמה, והן בנוגע לאיסור אכילת גיד הנשה.

בעץ חיים מבואר שבאדם יש שלשה מיני גידים: גידי הדם שהדם סובב והולך בהם, גידי הרוח שאין בהם דם רק רוח חיים המתפשט בכל הגוף, וגידי ההרגשה שאין בהם אפילו רוח חיים זולתי כח ההרגשה של הדעת שבמוח המתפשט בעצמות תחילה, שכל מה שיכאב לו אפי' בציפורן רגלו ירגיש תיכף על ידי גידי ההרגשה של מוח הדעת שבעצמות, ומהם נמשך ומתפשט אף בבשר. ומכך אנו לומדים שיש בגידים השפעה של החכמה המתפשטת בהם¹³³.

יש באדם עצמות ויש בשר וגידים החופים ומכסים עליהם, בחינת העצמות זהו היסוד שעליהם נבנה הבשר והגידים, והוא בחינת כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך, בחינת אהבה, כי

בשר הוא יסוד האש וגידים בחינת דם ורוח¹³⁴. הגידים מחברים בין העצמות לבשר על דרך יחוד זו"נ, וכל שם "גיד" מורה על יחוד (וגם אבר היחוד נקרא כידוע גיד). לעומת זאת גיד הנשה הוא חיבור על ידי תאוה ולכן נאסר לאוכלו, והיא בחינת אכילת תשעה באב¹³⁵.

גידי הבשר

תפקידם בגוף

בשר הגוף משתלשל מבינה (קו השמאל, גבורות), והעצמות משתלשלות מחכמה (קו הימין, חסדים). מאחר והחכמה נעלית מאד מהבינה ואינה יכולה להתגלות בה כמות שהיא, השפעתה לבינה היא דרך גידים דקים (המשתלשלים ממוח הדעת)¹³⁶.

ענינם כעבודה

אחד הטעמים לכך שהמזוות נקראות איברים

132 באופן פרטי עוד יותר ישנם גם גידי התנועה וגידי ההרגשה, שענינם מוסבר בשני אופנים שונים: 1. במקומות שבמילה עורקים הכוונה ל"עצבים", מוסבר שגידי התנועה הם העורקים (והם הממשיכים את עצם הנפש באיברים, והם עיקר "צינורות השפע", ומבין סוגי הגידים הם הנעלים), וגידי ההרגשה נמשכים מגידי הדם. 2. במקומות שבמילה עורקים מתכוונים למה שאנו קוראים היום "ורידים" (והם אלו המחברים את עצם הנפש באיברים, ולא העצבים) מוסבר, שגידי התנועה וההרגשה הם העצבים, והם סוג שלישי של גידים, והוא הגורם את הרגשת האיברים ותנועתם, והם הנמוכים משלושת סוגי הגידים.

133 מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ו ח"ב ע' תרס"ד.

134 אמרי בינה.

135 אור התורה וישלח 494.

136 תורת שמואל תרל"ג ח"ב, להבין ההפרש שבין תורה למצות.

(איברין דמלכא) הוא כי כמו שכל איבר כלול מבשר גידים ועצמות - כך כל מצוה כלולה מגוף המצוה (קיומה המעשי), כוונתה וברכת המצוה. גוף המצוה הוא ה"בשר" שלה, הכוונה היא עצם המצוה ואילו הברכה ("הקול") היא המקשרת וממשיכה את הכוונה במעשה.

ישנם גידים רוחניים הממשיכים את אור הנפש בשכל ובמידות, וכאשר השכל והמידות מתפעלים נמשך מהם על ידי הגידים הגשמיים לאברי הגוף. לכן בעת עיון בעמקות נע הראש, ובעת שמחה סופקות הידים כף¹⁴¹.

שס"ה לא תעשה

שס"ה מצוות לא תעשה נועדו כדי להפריד שס"ה גידים של דם נפש החיונית שבגוף שלא יינקו ויקבלו חיות בעבירה שכנגד כל אחת מהגידים, מאחת משלש קליפות הטמאות, שמהן נשפעים שס"ה לא תעשה דאורייתא וענפיהן שהן מדרכנו, ושוב לא תוכל נפש החיונית לעלות אל ה' אם נטמאה בטומאת שלש קליפות הטמאות שאין להן עליה לעולם כ"א ביטול והעברה לגמרי, כמו שכתוב ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ¹⁴².

בעוד שרמ"ח איברים היינו המשכת אורות בכלים, השס"ה לא תעשה שהם שס"ה גידים הם בחינת אורות שלמעלה מהתלבשות בכלים ואיברים, כענין אורות דתהו שלמעלה מאורות דעולם התיקון לכן אי אפשר לכלים להכילים¹⁴³.

גיד הדם והרוח

"נפש הבשר בדם היא"¹³⁷. החסידות מסבירה¹³⁸, שבדם הופכת החיות הרוחנית של הנפש לחיות גשמית של הגוף¹³⁹. גידי הדם¹⁴⁰ הם המביאים חיות זו לאיברים, ובאמצעותה הם חיים. גידי הרוח לעומתם, תפקידם להמשיך לאיברים לא את עצם החיות, אלא את התנועה וההרגשה. גידי הדם ממשיכים את החיות מנפש הטבעית, לעומת גידי הרוח שממשיכים את דרגת ה"רוח" (או לפי ההסבר הראשון בהערה הראשונה דלעיל - את עצם הנפש).

ענינם בעבודת השם

כשם שגידי הדם והרוח מחיים את הגוף על ידי שממשיכים לו חיות מהנפש ומהרוח, כך

(137) ויקרא יז.

(138) תו"ח שמות בא, להבין שרש ענין פסח ומצה קד, ד.

(139) מאמרי אדמו"ר האמצעי תקע"ז אדם כי יהי בעור בשרו דף סף.

(140) שבלשוננו נקראים עורקים, אך בלשון החסידות והקבלה נקראים ורידים.

(141) בענין הגידים ישנם הסברים נוספים, כמצויין במאמרי אדמו"ר האמצעי דרושי חתונה ח"ב להבין ענין שמחת חו"כ דף תרפ הערה 14: הבשר וגידים שנק' אודם שממנו בשר: ע"פ נדה לא, א. ושם בשינוי: אביו מזרע הלובן שממנו עצמות וגידים כו' אמו מזרעת אודם שממנו עור ובשר דם ושערות. אמנם כהלשון כאן מובא בכ"מ, ראה לעיל ח"א ע' קעז וע' רפה [ונסמן ע"ז באורך בהמ"מ בסו"ס מאמרי אדהאמ"צ במדבר ח"ג ע' א'רעח]. וראה ע"ח שער פנימיות וחיצוניות [ש"מ] דרוש "ב: הגידין שזכרו רז"ל אינן אותן הלבנים כו' רק הגידין כו' שבהם מתפשט הדם או חיות הלב הדופקים. ועוד ע"ד כמה סוגי גידים בביאורו"ז שופטים קכב, א [ובהנסמן עוד במאמרי אדהאמ"צ שם].

(142) תניא פרק ל"ז.

(143) תורה אור ויחי נב, ג.

נשימה

הנשימה היא מקור השם "נשמה", כי בניסת הנשמה לגוף היא ע"י הנשימה. פעולת הנשימה היא באופן של רצוא ושוב, המהווה את כללות חיות האדם.

כל הנשמה תהלל

במדרש בראשית רבה (יד, ט): "ר' לוי בשם ר' חנינא אומר: על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך לקלס לבוראו. מאי טעמא? (תהלים קנ"ו): "כל הנשמה תהלל י-ה" - כל הנשימה תהלל י-ה".

ממדרש זה מוכח שהשם 'נשמה' קשור עם פעולת הנשימה¹⁴⁴.

(אדמו"ר המהר"ש מצייין שבמילה נשימה עצמה כלולים ב' הלשונות 'אשום ואשאף'¹⁴⁵, הרצוא ושוב שבפעולת הנשימה)¹⁴⁶.

האופן בו הנשמה מחיה את הגוף

כניסת¹⁴⁷ הנשמה לגוף היא באופן דרצוא ושוב. טעמו של דבר הוא כי הנשמה עצמה היא אחדות פשוטה, ובשביל לחיות את הגוף (הכלול מאיברים חלוקים זה מזה) צריך לממוצע, והממוצע הוא תנועת ה"רצוא ושוב". התנועה דנשימה ונשיפה "מחלקת" את חיות הנשמה לחלקים, באופן שכל

רגע נמשכת במוח חיות "כללית" חדשה¹⁴⁸, וממנה נמשכת ע"י הלב חיות "פרטית" חדשה (גם היא בתנועה דרצוא ושוב), ומזה נמשכת חיות פרטית עוד יותר - ע"י הכבד.

ה'עולם שנה נפש'¹⁴⁹ שבאדם תלוי בנשימה

ה"תנועה" דנשימה ונשיפה בנפש (נשמה) היא מקור מציאות הזמן והמקום כפי שהם באדם): מאחר והנשימה ונשיפה אינם באים כאחד אלא בזה אחר זה, יוצר הדבר מציאות של זמן, ומזה משתלשלת חלוקת הבל הלב למילים ואותיות (עולם, דיבור).

ענינו בעולמות

"נשמת" העולם הוא אוא"ס, "ראש" העולם הוא המחשבה הקדומה דא"ק, ו"גוף" העולם הם כל העולמות.

והתנועה דרצוא ושוב¹⁵⁰ היא, שבראש השנה נמשכת (ע"י העבודה דקיעת שופר) חיות כללית

144) שיחת י"א ניסן תשכ"ב. וראו שם בתחילת ההתוועדות הטעם מדוע לפועל אין מנהגנו להודות ולקלס 'על כל נשימה ונשימה'.

145) לשון הפסוק, ישעיהו מב, יד.

146) תורת שמואל ספר המאמרים תרכ"ז עמוד של.

147) לשלושת הפסקאות הראשונות ראה ב"ר ספי"ד, מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"ג ע' תת וש"ג, תר"ח תצוה שיח ד וש"ג.

148) ומנשימה לבד או נשיפה לבד אי אפשר לגוף לחיות.

149) כידוע, שכל דבר שבעולם קיים בשלושת הבחינות עש"ן (עולם, שנה, נפש).

150) ליתר דיוק, התנועה של "מטי ולא מטי" (מגיע ולא מגיע), היא בסדר הפוך מתנועת "רצוא ושוב" (שבעולמות, ושאר חיות הקודש). בראשונה (שהיא מלמעלה למטה) הסדר הוא קודם התפשטות האור האלוקי בעולמות ואח"כ סילוקו, ואילו בשנייה (שהיא מלמטה למעלה) הסדר הוא קודם שאיבת הדם מהאיברים (סילוק) ואח"כ התפשטות.

חדשה על כל השנה, ובערב ר"ה הבא היא מסתלקת למקורה ושורשה שבאוא"ס.

בעבודת השם

עניין הנשימה¹⁵¹ הוא רצוא ושוב המהווה את כללות חיות האדם. הענין בזה בעבודת ה' הוא שחיי היהודי כלולים ותלויים בשני קוים כלליים: **רצוא** היא יציאה מן הכלים, בעליה מלמטה

למעלה והוא בחינת אהבה ברשפי אש בתגבורת, לצאת מן הגוף וליפרד מן הפתילה, והוא בבחינת אהבה רבה שאין כלי הלב מכיל אותה.

ישוב היא העבודה שאחרי ה'רצוא', להשיב את ה'רצוא' אל הכלים בהמשכה מלמעלה, לעשות לה' דירה בתחתונים ע"י קיום תורה ומצוות. (להרחבה, ראו בערך 'רצוא ושוב').

---

(151) תו"א מקץ לו ב ואילך, וכמה עניינים בזה נסמנו במפתחות שבסוף הספר.

ראיה ושמיעה

ראיה ושמיעה הם שני חושים עיקריים באדם, ותורת החסידות מרחיבה במקומות רבים לגבי אופן פעולתם (אחד בשונה מהשני), מקורם ושורשם, ובעיקר עניינם בעבודת ה'.

מהות הכוחות

מהותו של כח הראיה

עניינו של כוח הראיה הוא לקלוט דבר חיצוני כמו שהוא (בשונה משמיעה (הבנה) שנותנת רק תפיסה סובייקטיבית בעיניך).

עניין מרכזי בראיה הוא שרואים (לא כל כך את המאפיינים של הדבר הנראה, את החיצוניות שלו, אלא) את ה'עצם' שלו - את כל האובייקט בבת אחת. לכן גם בהבטה אחת, אפשר לראות את כל הדבר עליו מסתכלים (בשונה משמיעה שדורשת הבנת כל הפרטים של הדבר עליו שומעים ורק כך אפשר לקבל תמונה כלשהי שלו).

מהותו של כח השמיעה

לעומת הראיה, השמיעה (במילים אחרות - ההבנה) עניינה תפיסת והבנת הדבר עליו שומעים, באופן סובייקטיבי, פרט אחרי פרט, וגם לאחר שמיעת כל הפרטים עדיין אין הכרה אמיתית במהות שלו. זה כמו הכרת אדם על פי קריאת הקורות חיים שלו - ללא מפגש עם האדם עצמו. המעלה של שמיעה היא שאפשר יותר להבין, יותר להפנים את הדבר הנשמע (בשונה מראיה שלפעמים היא באופן 'מקיף', ולא חודרת כל כך בפנימיות של הרואה).

ההשוואה בין הכוחות

המאפיינים של כח הראיה לעומת השמיעה

ראיה קולטת את 'עצם' הדבר הנראה, לעומת שמיעה שתופסת רק את הפרטים שלו, פרט ועוד פרט עד ליצירת תמונה מסוימת.

כן, על ידי ראיה אפשר לעורר תשוקה עצומה להתקרב לדבר אותו רואים, בשונה משמיעה.

ושני הפרטים קשורים אחד לשני: בגלל שראיה תופסת את המהות והעצמיות של הדבר הנראה, לכן אפשר לעורר אליו תשוקה. בשונה משמיעה¹⁵².

עוד פרט חשוב בראיה - ההתאמת שבה. כמו שאמרו חז"ל: אינה דומה שמיעה לראיה. בגלל שבראיה רואים את הפנימיות של הדבר ללא עירוב הבנה סובייקטיבית, הדבר הנראה ברור ומוחשי אצל הרואה. שום דבר לא יוכל לגרום לו למחשבה שהדבר הנראה שגוי.

לכן ההלכה היא ש"אין עד נעשה דיין"¹⁵³. עדים - שראו את הסיטואציה בעיניהם - לא יכולים להפוך לדיינים בנוגע לאותו מקרה. זאת כי על הדיינים מוטלת חובה להפך בזכותו של הנידון, ולנסות להצדיק אותו. עדים לא יוכלו לעשות זאת, כיוון שהם ראו זאת בעיניהם, והם בטוחים בחובת הנאשם.

(152) ראה ד"ה והמשכילים יזהירו תשי"ז.

(153) ב"ב קיג, ב ואילך.

כמו למשל ההכרה של האדם שיש לו נשמה, משהו שמחיה אותו. אמנם אין הוא רואה את זה בעיניו, אבל אין זו שמיעה. זה ברור אצלו כאילו הוא רואה זאת¹⁵⁶. אמנם אין זו השגת המהות, אלא רק תפיסת המציאות של הענין¹⁵⁷.

בעבודת השם

בעולם המגושם שלנו, בדרך כלל לא רואים אלקות. אלקות לא חודרת באופן של ראייה, ולו ראייה שכלית. לעומת זאת בימות המשיח כתוב "ונגלה כבוד ה', וראו כל בשר"¹⁵⁸, זאת אומרת שהראיה באלקות תהיה (אפילו לא ראייה שכלית, אלא) ראייה מוחשית כמו שרואים בעין גשמית¹⁵⁹. (ליתר הרחבה, ראו בערכים 'דיעת המציאות' ו'דיעת השם לעתיד לבוא').

שורשם של הכוחות

מוסבר בחסידות, כי הראיה שורשה מספירת החכמה, ואילו השמיעה שורשה מספירת הבינה¹⁵⁴. (לכן בזוהר הקדוש ובתלמוד ירושלמי שהארתם מספירת החכמה¹⁵⁵ משתמשים בלשון "תא הזי" [= בא וראה], לעומת תלמוד בבלי שהיא הארת הבינה בו משתמשים בלשון "תא שמע" [= בא ושמע]).

דרגות בראיה

ראיה ממשית: על ידי העין הגשמי. נותנת מוחשיות חזקה ביותר בדבר הנראה, יותר מכל דבר אחר.

ראיה שכלית: הכרה שכלית שדבר זה נכון,

---

(154) תורה אור עה, א.

(155) והם שייכים לגאולה - שאז יהיה ראייה באלקות. ראה לקמן.

(156) ראה דרמ"צ מצוות האמנת אלקות פרק א-ב.

(157) ראה ערך ידיעת המציאות.

(158) ישעיה מ, ה.

(159) ראה למשל שער האמונה פרק כה.

חוש המישוש

חוש המישוש הוא אחד החושים באמצעותם האדם קולט מידע מהסביבה, על ידי שהאדם נוגע וממשיש חפצים ועצמים. בשונה משאר החושים, חוש המישוש שייך רק בעולם הזה הגשמי¹⁶⁰.

מהותו ומעלתו

מהותו – רוחניות הגוף

ישנם שני סוגי רגשות כלליים: רגש של הבנה ורגש של מגע. הדעת הוא רגש של הבנה המאמת אצל האדם את כל העניינים הרוחניים, והמישוש הוא רגש של מגע המאמת את כל העניינים הגשמיים.

וביאור הענין: גוף מצד עצמו אינו חי ואינו מרגיש, כל חיות הגוף באה אך ורק מצד הנפש. אך יחד עם זאת – חלק התחתון שבנפש (שתפקידו להחיות את הגוף) מתלבש בגוף באופן שהגוף עצמו מרגיש, הוא עצמו רואה והוא עצמו שומע¹⁶¹.

מעלתו – מציאותה הממשית של הנשמה

בתניא¹⁶² מוסיף אדמו"ר הזקן לפסוק "חלק אלוקה ממעל"¹⁶³ את המילה **ממש**. אדמו"ר הרי"צ מסביר על זה¹⁶⁴ שב"ממש" יש שני פירושים: מלשון "ממשות" ומלשון "מישוש".

היינו, שמהות ומציאות הנשמה עצמה – שהיא חלק אלוקה ממעל **ממש** יורדת מטה מטה, ונמצאת בעצמה גם בדרגה הנמוכה ביותר שבנפש – בחוש המישוש¹⁶⁵.

פחיתותו

הרמב"ם כותב¹⁶⁶ שלא מצאנו בתורה לשון "מישוש" לגבי הקב"ה (אף שבנוגע לשאר החושים – ראייה, שמיעה וריח – "דברה תורה כלשון בני אדם"¹⁶⁷), לפי שחוש המישוש הוא תחתון ופחות הערך כל כך עד ש"אי אפשר לציירו בחק ה' יתעלה", ואפילו לא בשם המושאל לבד (שאינו יכול להיות אפילו משל לאלקות).

משל לריחוק אלקות מרוחניות

בחסידות משמש ריחוק הערך בין מישוש לחכמה כמשל לריחוק הערך שבין רוחניות¹⁶⁸ לאלקות: כשם שלא שייך לתפוס חכמה בידיים,

(160) תניא, שער היחוד והאמונה פרק ט'.

(161) אמר ר' יהושע בן לוי בכל יום ויום, סיון תד"ש.

(162) תחילת פרק ב'.

(163) איוב ל"א ב'.

(164) היום יום כ"ג מנ"א, אגה"ק אדמו"ר הרי"צ ח"ד עמ' ת"ד, עמ' ת"ז, ובלקוטי פירושים לתניא רפ"ב.

(165) שיחת נצו"י תשד"מ סי"ג.

(166) מו"נ ח"א רפמ"ז.

(167) ברכות ל"א ע"ב וש"נ, וראה גם רמבם הל' יסוה"ת פ"א ט'.

(168) באמצעות השכל ניתן להבין ו"לתפוס" בעניינים רוחניים: לעמוד על מהותם, או לפחות להכיר במציאותם, או באופן דהשגת החיוב, ועל כל פנים באופן דהשגת השלילה.

כך לא שייך לתפוס אלקות בשכל¹⁶⁹.

חותם שיחות הקודש אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א

פעמים רבות מספור מסיים הרבי את שיחות הקודש בהתוועדויות, בבקשה ובהכרזה שהגאולה

האמיתית והשלימה תבוא תיכף ומיד ממש. בחלק משיחות אלו מוסיף הרבי לבאר את כוונתו בהוספת תיבה זו – שאנו מצפים לגאולה שתבוא באופן של "מישוש", "שימוש" זאת ביד ויראו על זה באצבע: הנה כבר הגיעה הגאולה האמיתית והשלימה¹⁷⁰.

---

(169) תניא שער היחוד והאמונה פרק ט'.

(170) התוועדויות ה'תשמ"ט חלק ג', שיחת כ"ג אייר לנשי ובנות חב"ד, אות י"א.

שערות הראש והזקן

השערות הן צינורות ספוגיים דקיקים עשויים חלבון. אצל רובם ככולם של היונקים הן יוצאות מהעור על פני רוב הגוף, אבל באדם עיקרם הוא בראש ובזקן. בתורת החסידות משמשות השערות כמשל לסוג מסויים של צמצום הנקרא מותרי המוחין.

בהלכה

בהלכה יש התייחסויות רבות לשערות - הן בנוגע לשערות בעלי חיים¹⁷¹, והן בנוגע לשערות האדם¹⁷².

על פי פנימיות, הן בתורת הקבלה והן בתורת החסידות, משמשות השערות כמשל להשפעה מצומצמת ביותר.

(ולעיתים קרובות נמצאות גם אצל תינוק בין יומו), ואילו שערות הזקן גדילות רק בגיל 17-20 (ולעיתים נדירות יותר גם שנתיים-שלוש קודם לכן).

ב. שערות הראש צומחות בשווה אצל גברים ונשים, אך זקן יש רק לגברים.

חלוקה משנית יותר של סוגי השערות (בקבלה וחסידות) היא לפי הצבע: לבן, שחור או אדום.

יניקתן - ממותרי המוחין

הטעם שהשערות באדם גדילות (בעיקר) בראש, הוא כי גדילתן ויניקתן חיותן הוא מהמוחין שבראש. יניקה זו היא בהפסק הגולגולת ולכן היא מצומצמת ביותר ואינה אלא ממותרי המוחין ועד כדי כך שבחיתוך השערה לא מורגש שום כאב. ומכיון שבמוחין מהן יונקות השערות יש שתי בחינות (מוחין דקטנות ומוחין גדולות), ישנם שני סוגים של שערות: אלו שעל הראש (שצומחות לאדם בקטנות) וינקות מהמוחין דקטנות, ושערות הזקן (שגדלות רק כשהאדם מתבגר) - יניקתן

בתורת החסידות¹⁷³

סוגי השערות וצבען

כמו בכל נושא אחר, הסברי פנימיות התורה לגבי השערות מושתתים על לשון הפסוק "מבשרי אחזה אלוקה"¹⁷⁴, היינו - על השערות כפי שאנו רואים אותן באדם.

בין שערות הראש לשערות הזקן יש שני הבדלים עיקריים:

א. שערות הראש גדילות מיד אחרי הלידה

171 לגבי מלאכת גוזה, שימוש בשער בכור וכיו"ב בהמות אסורות בהנאה, לגבי נגיעת טומאה ועוד.

172 ומהם: האיסור לחתוך את פאות הראש, איסור גילוח הזקן, האיסור לגבר לחתוך שערות מסוימות בגופו, על מנת שלא ידמה בזה לאישה, האיסור להסתפר במועדים וזמנים מסוימים, דוגמת ספירת העומר, שלשת השבועות, ובשבתות וחגים, איסור האבל בתספורת, חיוב התספורת בערבי שבת ויום טוב, חיוב התספורת של מלך וכהן גדול, שער באישה ערוה - האיסור לומר דברי קדושה מול שער אשה נשואה (או בעולה), חובת כיסוי שיער הראש באישה נשואה או בעולה (והדין ההלכתי: בדין כיסוי הראש בפאה נכרית שנעשתה משערות גזרות שלה או של חברתה), מצוות הנזיר בשער, חובת הגילוח שהיתה על בני שבט לוי במדבר, מאפייני השיער בויהיו טומאות וטהרת הצרעת בגוף המצורע, מצוות גילוח השער של מצורע לאחר טהרתו, ועוד.

173 הבא לקמן הוא ע"פ ד"ה ביום ההוא יגלח כו' תקע"ב, והמשך תער"ב ש"פ שופטים תרע"ג.

174 איוב יט, כו.

מהמוחין דגדלות.

(ליתר הרחבה בענין, ראו בערך 'מותרי המוחין').

שערות הראש – שורש הלכות התורה

הלכות התורה משתלשלות מעצם החכמה האלוקית בשלוש דרגות כלליות.

שערות דעתיק – לבנות:

עתיק הוא פנימיות המוחין (כי מהות המוחין הוא תענוג¹⁷⁵), ועליו נאמר "ושער רישיה כעמר נקא"¹⁷⁶ (שער ראשו כצמר נקי, לבן). היינו, כשם שאצל אדם מבוגר מלבינות שערות ראשו, כך שערות ראשו של "עתיק" (מלשון יָשֵׁן, זָקֵן) הן לבנות. והענין בזה, עתיק הוא כולו חסדים (לית שמאלא בהאי עתיקא¹⁷⁷). לבן מורה על חסדים, ושערות עתיק הן השפעה מצומצמת של תוקף החסדים.

שערות דז"א (זעיר אנפין) – שחורות:

על השערות דז"א נאמר¹⁷⁸ "קווצותיו תלתלים שחורות", כי הצבע השחור מורה על מיעוט וצמצום. זעיר אנפין הן המידות, ובהלכות התורה שבדרגה זו יש מקום (לא רק לחסדים) אלא גם לטמא, לפסול ולרחק.

שערות דמלכות – אדומות:

על השערות דמלכות נאמר¹⁷⁹ "ודלת ראשך כארגמן". היינו, כאן מדובר על הלכות התורה כפי שהן לאחר שירד האור האלוקי לתורה שבעל

פה, כפי שחכמי ישראל מחדשים ומדקדקים בהלכות פרטיות בתוקף הדין ביותר – לעשות גדרים וסייגים רבים, לרחק את הטמא בתכלית הריחוק ביותר (וכן ריבוי התחלקות בהלכות פרטיות ופרטי פרטיות) – שזהו מצד בחינת גבורות וצמצומים דשמאל ביותר.

סלסול השערות – סירוק:

עניין סירוק השיער הוא להפריד שיערה מחברתה, ומורה על עניינים שונים של "בירורים". אדמו"ר האמצעי¹⁸⁰ מסביר שסיפור הגמרא על רבי בנאה שראה את שרה מסלסלת בשערות אברהם¹⁸¹ רומז לבירור נשמות הצדיקים הקדושים מתוך פסולת נפשות הרשעים החוטאים ומתים בלא תשובה, ונשמות גרי הצדק מתוך הגויים. כמו כן רומז סירוק השיער על בירור וליבון ההלכות¹⁸².

שערות הזקן

בעוד שערות הראש רומזות להלכות התורה, הזקן רומז לתורה עצמה¹⁸³.

עצם התורה:

בשונה משערות הראש (הצומחות גם בקטנות) – שערות הזקן צומחות רק בגרות (ובכללות מתמלא הזקן בגיל עשרים שנה). והענין בזה: "זקן אהרן"¹⁸⁴ רומז לתורה¹⁸⁵, כי ענין השערות הוא על דרך המשל לגבי הנמשל: הגם שהמשל מסתיר על הנמשל (שאינו בערכו) – עם כל זה על ידי המשל מבינים את הנמשל, וכדי שיוכל לומר

175) כי פנימיות אבא היא עצמה ממש פנימיות עתיק: באתי לגני תשכ"ח אות יד, מאמרים תרס"ג חלק א עמ' סג, שם חלק ב' עמ' לז-לח, ספר המאמרים אידיש (המתורגם) עמ' 32 ועוד.

176) דניאל ז, ט.

177) זוהר חלק ג' קכט, א.

178) שיר השירים ה, יא.

179) שיר השירים ז, ו.

180) תורת חיים בראשית חלק א' פרשת חיי שרה מאמר ויהיו חיי שרה קכה, ד. ובמקומות רבים.

181) בבא בתרא נח, א.

182) לקו"ת אחרי כ"ז ע"ב ובמקומות רבים.

183) מים רבים תרל"ו אות מד.

184) תהילת קלג, ב.

185) כי "זקן" הוא זה שקנה חכמה (על פי קידושין לב, ב), וסתם "חכמה" היא חכמת התורה.

(כנ"ל) - "במתן תורה נדמה להם כזקן"¹⁸⁸. כי י"ג מידות הרחמים (שבהן ניתנה התורה¹⁸⁹) הן הארה מבחינה מרוממת ביותר - מוחין דגדלות, נקראות בתורת הסוד גם י"ג תיקוני דיקנא. היינו, לבושי הזקן - שהם המשכת מוחין דגדלות¹⁹⁰.

(ליתר הרחבה, ראו בערך העוסק במצוות תגלחת מצורע, ובערך 'תספורת').

משל צריך להיות בעל שכל יותר גדול¹⁸⁶. נמצא שהמשל נמשך מגדלות המוחין - שזהו על דרך שערות הזקן. והיינו, זה שהתורה נקראת "משל הקדמוני"¹⁸⁷ הוא לפי שהתורה נתלבשה בענינים גשמיים ציצית בצמר הגשמי וכו' - וזהו שנקראת התורה בשם שערות הזקן.

י"ג תיקוני דיקנא:

ומכיון שזקן מורה על המשכה ממוחין דגדלות

---

186) ששורש המשל גבוה מאד ולכן שלמה דוקא, שהיה החכם באדם, אמר משלים.

187) שמואל א' כד יג.

188) על פי מכילתא ומדרש לקח טוב פרשתנו טו, ג. מכילתא ופרש"י יתרו לשמות כ, ב'.

189) תורה אור נ. ג', אור התורה שם, ספר הערכים בערכו ובהמצוין שם.

190) מים רבים שם.

מותרי המוחין

מותרי המוחין היא חיות מהמוח, שמצד אחד היא מועטת ובלתי ניכרת אך מצד שני בפנימיותה היא קשורה במוח עצמו – וזהו ענינם של משל ונמשל.

שירגיש כאב כשמושך השערה מחמת שנוגע בגומא כנ"ל) אבל השערה אין לה שייכות כלל עם הבשר ועל כן לא ירגיש כאב כלל בגזיזה.

הנמשל ברוחניות

מותרי המוחין הוא כינוי להשפעה מצומצמת ביותר, בחינת "נובלות" (השפעה שכביכול "נבלה" ומתה ביחס למקורה). השפעה זו יוצאת ונפרדת מהמוח, ואינה נחשבת כלל מעצמות המוח.

אדמו"ר הצמח צדק נותן דוגמא להשפעה כזו ממה שאמרו חכמים על שיחת חולין של תלמידי חכמים שצריכה לימוד. מסביר הצ"צ¹⁹³, שהטעם ששיחת חולין צריכה לימוד הוא, כי חכמת האלקות שבקרב תלמיד החכמים גבוהה מאוד, עד שגם בחינת מותרי המוחין שבו היוצאים בשיחת החולין שלו הם חכמה עילאה ממש (ועד שהגמרא בסוכה¹⁹⁴ לומדת הלכות משיחתו של רבן גמליאל).

אבל שיחת חולין של אדם פשוט היא דברים בטלים ממש (ואפילו הוא אדם כשר שלומד תורה), כי מותרות החכמה שלו היוצאים בשיחת החולין אין בהם דברי תורה ולכן הוא עובר על האיסור של דיבור דברים בטלים.

המשל בגשמיות

מותרי המוחין היא חיות מהמוח, שמצד אחד היא מועטת ובלתי ניכרת אך מצד שני בפנימיותה היא קשורה במוח עצמו – וזהו ענינם של משל ונמשל.

אדמו"ר הזקן מראה¹⁹¹ ששני צדדים אלו (שנראים כסתירה) אכן קיימים במציאות, ואפילו בגוף הגשמי: "שערות גשמיים שצומחות על העור והבשר הרי העור מפסיק בין השערות לבשר ועם כל זה עיקר יניקתם הוא מהבשר – דהיינו מן הדם שבבשר שבוקע דרך נקבי הגומות שבעור¹⁹², אך בנקבי העור בוקע הארה מצומצמת הזאת ומסתיימת בסוף השערה.

והנה, הגם שעור מפסיק בין השרש של יניקת השערה לסופה, מכל מקום העור מחובר בבשר והשערות מושרשים בעור בגומות והרי הן תפלות לעור ובשר (ונאחזות ונגרות אחר שרשיהן בבשר ואינם בחינת נפרד כלל בפני עצמו), שהרי כשימשוך השערה יכאוב לבשר – אך כשגוזז אינו מרגיש כאב בבשר לפי שגוזז את השערה בלבד ואין גוגע כלל בעיקר יניקתה בגומא שבתוך הבשר והעור.

ונמצא הפרש גדול בין גוף השערה לעיקר שרשה שבגומא שבתוך העור והבשר: שעיקר שרשה יש לה שייכות עם עצם הבשר והעור (עד

191) במאמרים תקס"ט ע' ערב-רעג.

192) שנמשכות וצומחות רק מבחינת פסולת דמים, מבחינת המותרות, וכן ממותרי המוחין שבראש צומחות שערות שבראש.

193) דרך מצוותיך מצוות תגלחת מצורע.

194) כא א.

◆ שער ב' ◆

מושגים בקבלה

התכללות המידות - אהליף דוכתייהו + או"א עילאין + אמא
אזיפת מאנהא לברתא + אספקלריא + אריך אנפין + ארעא
אתבטלת + אש שחורה ולבנה + דפק + גבורות ממותקות -
המתקת הגבורות + טעמים נקודות תגין אותיות + יב"ק + הוי"ה
בניקוד אלוקים + כה ההיולי + כסיל העליון + מוחין הגדלות
ומוחין דקטנות + מקיפים דבינה + ניצוין + ספירות הגנוזות
וספירות אין קין + ע"ב ס"ג מ"ה כ"ן + עיבור ולידת הנשמה + ע'
שרים + צחצחות + קליפות דאצילות + קין הימים וקין הימין +
רקיעים + ת"ק

התכללות המידות

התכללות המידות הוא האופן בו כל אחת מהמידות מתלבשת ומשפיעה במידות האחרות. לעיתים מכונה השפעת האור של המידות זו בזו בשם 'אחליפו דוכתייהו', שהמידות כביכול 'החליפו' את מקומותיהן.

ההבדל בין מטבעות הלשון המובאים בחסידות

לגבי התכללות המידות ישנם בחסידות שני מטבעות לשון: לעיתים הלשון היא "גבורה שבחסד", ולעיתים "אור החסד בכלי הגבורה" (ובמאמרים רבים מופיעות שתי הלשונות בהמשך אחד).

וההבדל בין הלשונות; כשמדובר על מהות השפעת המידות זו על זו (היינו, ה"פעולה" שלהן כשהן מתלבשות זו בזו) - אז מתאים לדבר על המידות עצמן "חסד" ו"גבורה" (לדוגמא "גבורה שבחסד"). אבל במאמרים המסבירים את התהליך איך הן מתחברות - אז מתאים יותר לדבר על אור וכלי (לדוגמא "אור החסד בכלי הגבורה").

תיקון המידות

מהות הקליפות הוא שהן מרגישות את עצמן מציאות עצמאית². במילים פשוטות: עצם הרגשת האדם את עצמו (ה"מודעות העצמית") היא כבר קליפה, וככל שאדם יותר גס רוח ומחשיב את עצמו הוא רחוק ונפרד יותר מאלקות.

אך מכיון שבסופו של דבר כל דבר מקבל את

חיותו מאלקות, מובן שגם הרגשת עצמו מקבלת את חיותה משם. אך האופן בו הקליפות מקבלות מהקדושה אינו ישיר אלא בבחינת "שערות", ככתוב "ורחל לפני גוזזיה נאלמה"³. היינו, כשם שהכבשה שותקת כשגוזזים אותה כך מניחה הקדושה לקליפות לינק ממנה, ויניקה זו היא בצמצום עצום - כמשל חיות הנמשכת בשערה לעומת חיות הגוף עצמו.

מכך שכל מציאות הקליפות וחיותן היא מהקדושה נובעים שני דברים:

א. ציור המידות דקליפה הוא כדוגמת המידות דקדושה "כקוף בפני האדם". היינו, כשם שבקדושה יש שבע מידות וכל אחת מהן כלולה מכל השאר - כך בדיוק הוא גם בקליפות.

ב. מכיון שכל אחת מהקליפות יונקת מהמידה שכנגדה בקדושה - ביטולה ותיקונה הוא ע"י הגברת וחיוק המידות דקדושה.

הנסיעות במדבר וספירת העומר

בתיקון המידות יש שני אופנים הפוכים של התכללות:

(1) לדוגמא, ספר המאמרים תקס"ז, עמ' שצ"ה, אמרי בינה שער הק"ש עמ' פ"א ועוד.

(2) שמצד האמת הרגשה זו היא שקר גמור, שהרי כל מציאותם היא מאלקות.

(3) ישעיהו נג, ז.

א. ע"י העלאת המידות דנפש האלוקית (והוא ענין מ"ב (42) מסעות המדבר).

ב. ע"י המשכה למטה של המקיפים להאיר את הנפש הבהמית (והוא ענין ספירת העומר המתבטא בספירת מ"ט (49) ימים).

מ"ב המסעות במדבר⁴

עניין מסעות המדבר היה להכניע את הקליפות במקורן ושורשן ע"י זה שיגלה את מידותיו הקדושות.⁵

מידת המלכות עניינה דיבור והשפעה, וכשמבטל אדם את עצמו כלפי מעלה לא שייכת העבודה בבחינת המלכות. לכן כשמדובר על עבודה זו כלולה כל אחת משבע המידות רק מושש⁶. היינו, שכל שש בבחינות באהבת ה' שלו יהיו בביטול (וכן בגבורה ובשאר המידות) – ולכן היו המסעות מ"ב בלבד.

מ"ט הימים דספירת העומר

עניין ספירת העומר הוא להאיר את הנפש הבהמית כפי שהיא במקומה, שהיא תזדכך ותאיר. וכשהמטרה היא לזכך אותה (ולא לבטלה) לא די בהעלאת הנפש האלקית, אלא יש צורך "לרדת" אליה, לכל פרטי הפרטים שלה – ולהתעסק עם כל אחד מהם בפני עצמו. וכיון שכל מדה כלולה מכל ז' המדות, לכן צריכה להיות ספירת העומר מ"ט יום – בכל פרטי המדות כפי שכלולים זה מזה.

לדוגמא נעתיק כאן⁷ קטעים מד"ה להבין ענין ספירת העומר⁸ לגבי התכללות מידת החסד, ועל דרך זו מסבירה תורת החסידות גם את אופני התכללות שאר המידות זו בזו (הן בנפש הבהמית והן בנפש האלוקית).

חסד שבחסד באופן כללי מדת החסד עניינה אהבת ה'. חסד שבחסד היינו שהאהבה לא תהיה רק כפי שהיא מצד הטבע (שהיא בהעלם), אלא כפי שבאה בגילוי ובתוקף.

גבורה שבחסד הוא שהחסד עצמו בא בהתלכשות בענין של גבורה. והיינו, שמצד מדת החסד והאהבה נעשית אצלו פעולה שבגילוי היא ענין של גבורה (כמו מי ששונא את אויבי האהוב, ששנאה זו באה מצד מדת האהבה עצמה, שכל כך גדלה אהבתו להאהוב, שמצד זה הוא שונא את אויביו).

תפארת שבחסד היינו שהחסד בא באופן של תפארת, לדוגמא, שלא מיטיב לכל ללא הבחנה (גם לרשעים) אלא בהבחנה – ואז הרי זה תפארת לו מן האדם, ובמילא גם תפארת לעושיה.

נצח שבחסד היינו שמצד גודל אהבתו לדבר האהוב הרי הוא מתעורר במדת הנצח להתגבר על כל המניעות ועיכובים המפסיקים בינו להאהוב, לנצח אותם, ולהתקרב אל האהוב או הדבר האהוב עליו. שהחסד עצמו בא בענין של נצח, שמצד גודל אהבתו הרי הוא עומד בנצחון כו'.

הוד שבחסד הוא בהיותו מתלבש במדת הגבורה להשפיל אויביו ולנצח מלחמות ולהציל אוהבי עליון, שמצד אהבתו הרי הוא שונא לאויבי אוהבו, וכמו"כ הוא בהוד שבחסד, שהמלחמה כו' באה מצד מדת האהבה⁹.

יסוד שבחסד היינו שמצד אהבתו הרי הוא מתקשר עם האהוב, וככל שתגדל אהבתו כך תגדל גם ההתקשרות.

מלכות שבחסד היינו שמצד אהבתו הרי הוא מדבר דברי אהבה, או שמדבר גם דברים אחרים בכדי להיות ביחד עם האהוב.

(4) לקוטי תורה מסעי פ"ח ג' ואילך.

(5) שהן בבחינת ביטול והן מקור ושורש המידות דקליפה.

(6) וראה ביאור זה בדראג נעלית יותר (כפי שהמידות כלולות במקורן בבינה) בהמשך הלקוטי תורה שם, פ"ט ב'.

(7) בקיצור ובשינוי לשון.

(8) תשח"י.

(9) וההפרש בין גבורה שבחסד להוד שבחסד הוא, שהגבורה היא שנאה בלב בלבד, וההוד הוא גם מלחמה בפועל.

אחליפו דוכתייהו

בכמה מקומות בזהר¹⁰ ובכתבי האר"י¹¹ מובא, שלעיתים האורות מחליפים את "מקומם הטבעי", כך שאור החסד מתלבש בכלי הגבורה, ואור הגבורה בכלי החסד.

בספר הערכים¹² מתבאר ענין זה בכמה וכמה אופנים שונים, בפרטים ופרטי פרטים, ובאריכות רבה - וכאן מובא בכללות ובקצרה ורק באופן אחד.

להבין ענין זה יש להקדים¹³, שאחד ההבדלים בין "אורות" ל"כלים" הוא, שהכלים הם מוגבלים ומגבילים לעומת האורות שהם "פשוטים". אך למרות שהאורות פשוטים אין זו פשטות של "אין-סוף" ממש, אלא פשטות מוגבלת ("עשר ולא תשע, עשר ולא אחת עשרה"¹⁴), והגבלה זו אינה רק בכמותם אלא גם באיכותם - לכל אחד מהם ציור מסויים משלו (של חסד, של גבורה וכו'). ונמצא, שלעומת הכלים האורות הם "פשוטים" אך לעומת העצמות הם "מוגבלים".

ומכיון שהאורות (לעומת הכלים) הם פשוטים¹⁵, יתכן שאור החסד "יכנס" לתוך כלי הגבורה (וכן הפוך כמובן, וכן גם בכל שאר האורות והכלים).

דוגמאות נוספות להתכללות המידות

להלן, דוגמאות שונות מתורת החסידות,

המראות כיצד ובמה מתבטא ענין זה (לגבי הביאור בפרשות דקריאת שמע ישנו גם ביאור הפוך - שפרשה ראשונה היא אור החסד בכלי הגבורה, ופרשה שנייה היא אור הגבורה בכלי החסד)¹⁶.

פרשה ראשונה דקריאת שמע

הפרשה הראשונה דקריאת שמע היא "אור הגבורה בכלי החסד"¹⁷ מצד אחד יש בה מ"ב מילים אך מצד שני כתוב בה "ואהבת".

והיינו, מספר המילים שבה (מ"ב, 42) הוא ה"אור", שעניינו גבורה¹⁸, ואילו ה"כלי" בו שוכן האור הוא "ואהבת" - חסד.

והיינו, שההתבוננות בפרשה זו מביאה את האדם לאהבת ה' (שהיא מצד החסד). אבל לא כדרך אהבה "רגילה" (בה האדם אוהב וחושק בדבר עבור עצמו), אלא הפוך - אהבה שכל עניינה ביטול כל מציאותו כלפי הבורא¹⁹.

מצד ה"אור" - זהו גבורה (הסתלקות, ביטול), אבל מצד ה"כלי" זוהי אהבה (הבאה ממדת החסד).

פרשה שנייה דקריאת שמע

וכן על דרך זה הוא לאידך גיסא, דפרשה שנייה של קריאת שמע היא "אור החסד בכלי הגבורה". תוכן הפרשה (ה"כלי") הוא גבורות - "וחרה אף ה'", ואילו מספר התיבות שבה הוא ע"ב (72) - השייך לחסד.

ומאחר ושם זה (שם ע"ב) הוא אור הגבורה בכלי

(10) לך לך פ"ז ע"א.

(11) ע"ח שער מטי ולא מטי, ובשער לב (שער הארת המוחין) פ"ו. וראה סה"מ תרס"ח עמ' רט.

(12) חלק ד' עמ' רח ואילך.

(13) הבא לקמן הוא על פי המשך תער"ב בתחילתו, אותיות יד-יז.

(14) ספר יצירה, א' ד'.

(15) היינו, שאור החסד אינו כל כך "חסד" כמו כלי החסד, האור הוא עדין חסד "פשוט" ולא מוגבל.

(16) ושני ביאורים אלו עולים בקנה אחד ואינם סותרים, אלא שבראשון הדגש הוא על האור ובשני על הכלי. וראה הביאור בזה בספר הערכים חלק ד' עמ' רט.

(17) מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ו בתחילתו, ד"ה להבין ענין ק"ש עמ' ב.

(18) כי בשם היוצא מראשי תיבות של "אנא בכח" יש 42 אותיות, ושם זה שייך לענין העליות ולמידת הגבורה.

(19) ענין אהבה זו התבאר באריכות בפרק נ' בתניא, ראה שם וביאורי הרב ווינברג והרב יואל כהן.

הגבורה – לכן נמשל לגשרים²⁰. והענין בזה²¹, כי בהיות אור החסד העליון יוצא בשפע רב מאד – אם היה יוצא כמו שהוא לא היה מתקבל כלל למטה בהשתלשלות העולמות. על כן הוצרך לעשות ע"ב גשרים להיות בא אור החסד הזה בהתחלקות לע"ב חלקי החסד קטנים, שיצומצם אור החסד וירד מעט מעט ולא בשטף.

ונקרא "גשרים", כי הוא על דרך הגשר שעושיין על נהר בנין חדרים קטנים זה ליד זה ועליהם נסרים, והמים עוברים בהם על פי מדידה וקצבה בלבד ובצמצום הרבה. אם לא בנין החדרים הללו היו המים שוטפים בשטף רב את הארץ, וע"י החדרים הם עוברים בצמצום מעט מעט כפי המדה הצריכה.

והיינו, שם ע"ב עצמו הוא כלי הגבורה, ופנימיותו ("אור" שבו) הוא חסד.

הורדת השכל לתלמיד

אור החסד בכלי הגבורה הוא²² כשרב רוצה להשפיע שכל מסויים לתלמיד שאינו בערכו באופן שהתלמיד יבין את כל הענין בשלימותו, מוכרח הוא תחילה לחלק שכלו לחלקים ואותיות (שהוא בחינת גבורה). והיינו, ה'אור' (התכלית והמכוון) הוא 'חסד', אבל ה'כלי' (הדרך א"י להשפיע) היא 'גבורה'.

ואילו אור הגבורה בכלי החסד הוא, כשברור לרב שבפעם אחת (מחמת גדלות השכל) לא יוכל התלמיד לקבל את כולו (גם אם יחלק את השכל לחלקים ואותיות), ועל כן מליבש לו את השכל בהאותיות בקיצור והוא בחינת גבורה

שהוא צמצום (כי עיקר כוונתו הוא לצמצם). אך זה עצמו שמסביר לו דרך צמצום הוא כדי שיכול לקבל כי אי אפשר לו לקבל זולת באופן זה וזהו הנקרא אור הגבורה בכלי החסד (חסד שבגבורה).

הידיים העליונות

כתיב "מקדש ה' כוננו ידיך"²³ ומבואר בכתבי האר"ז²⁴ שבחינת ה"ידיים העליונים" הן כוננו למקדש ה', שעניינן הוא לעשות בחינת כלי.

וביאור הדברים²⁵, כי הנה יד הוא בכל מקום בחינת חסד²⁶, שהיד היא פשוטה לחלק צדקה, ועיקר פעולת והמשכת החסד היא ביד דוקא. ואמנם, הנה בלי האצבעות שבסוף היד אי אפשר היה לאחוז במטבע ולתת את הצדקה. ושוש ענינין של חמשת האצבעות המחלקות את פעולת החסד לחלקים רבים היא גבורה שבחסד. והיינו, אף על פי שהתחלקות זאת היא בחינת גבורה וצמצום (לחלק לחלקים קטנים) הנה מכל מקום הוא עיקר פעולת החסד כדי שיתקבל במקבלים (כי בלתי התחלקות הפעולה ובהמשכה לא היה מתקבל במקבלים)²⁷.

גבורות גשמים

עניין נוסף בו רואים את אור הגבורה בכלי החסד הוא הגשמים שיורדים טיפין טיפין, ונקרא "גבורות גשמים"²⁸.

ירידת הגשמים היא בגבורה (בהתחלקות וצמצום לחלקים קטנים), אך מצד שני הרי הגשמים הם "ברכה". והענין הוא, שע"י ההתחלקות הזאת לטיפין טיפין נתקבל שפע הגשם בחלקי הארץ ותרוה את הארץ והולידה והצמיחה כו'.

20 פרדס שער כא פרטי השמות פ"ה שער כג ערכי הכנויים מערכת חסד שיעור קומה לרמ"ק סצ"ד.

21 מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ו שם, עמ' יב-כו.

22 ספר המאמרים תקס"ז עמ' שצ.

23 שמות ט"ו י"ז.

24 שער מאמרי רשב"י (דף כט ע"ב) "ועניין גילוף זה וכו'", ובהמשך (דף ל' ע"א) "שעשה לו בית קיבול כעין זכר ונקבה", ובהמשך (דף ל' ע"ג) "והוא להיות להם דמות אדם רישא וגופין ודוועין כו'".

25 מאמרים תקס"ח עמ' נז.

26 כמו שאומר בפתח אליהו "חסד דרועא ימינא".

27 ועניין זה הוא "יסוד דנוקבא", צמצום (נוקבא) שתכליתו השפעה (יסוד).

28 מאמרים תקס"ח עמ' נח.

המשכת העצמות

במקומות רבים מספור בחסידות מבואר שגילוי העצמות מביא להתכללות ואחדות של שני הקוים המנוגדים דחסד וגבורה. אך בכמה מקומות³¹ מבואר שכן הוא גם לאידך גיסא: "שע"י שבירת החומריות דיצר הרע ונפש הבהמית נעשה התכללות דחסד וגבורה, ונמשך ע"י זה מבחינת עצמות אין סוף – קדמונו של עולם.

וכמו שפירשו רז"ל²⁹ את הפסוק "ודרך לחזיון קולות"³⁰: "הרבה טיפין בראתי בעבים וכל טיפה וטיפה בראתי לה דפוס בפני עצמה כדי שלא יהו שתי טיפין יוצאות מדפוס אחד, שאלמלי שתי טיפין יוצאות מדפוס אחד מטשטשות את הארץ ואינה מוציאה פירות".

ונמצא מובן, שהתחלקות זאת הוא עיקר החסד כדי שיתקבל במקבל.

---

(29) בבא בתרא ט"ז ע"ב.

(30) איוב כ"ח כ"ו.

(31) ספר המאמרים תשי"א (אדמו"ר הריי"צ), עמ' 238, באתי לגני תשכ"ב אות ז' ועוד.

או"א עילאין

או"א – הוא יחוד חכמה ובינה. ביחוד זה עצמו, 'או"א עילאין' הוא יחוד פנימיות חכמה ובינה, לעומת 'או"א תתאין' שהוא יחוד היצוניות חכמה ובינה.

ההכרח בשני אופני היחוד

כללות ה'צריכותא' בשני אופני יחוד אלו היא³², שיחוד היצוניות חכמה ובינה הוא יחוד תמידי שלצורך קיום העולמות (ועליו נאמר שחכמה ובינה הם "תרין ריעין דלא מתפרשין"³³), ואילו יחוד פנימיותם עניינו הבאת הבריאה לתכליתה: המשכת אור חדש וגילוי האלקות בעולם.

הקושי שביחוד

אבל דא עקא, חכמה ובינה מצד מהותם הם הפכים ממש³⁴: חכמה היא "אין", אין לה שום גדר (כי אי אפשר להגדיר דבר שאינו קיים) – ובינה היא "יש" (כי כל עניינה של הבנה והשגה הוא להגדיר ו'לתפוס' את השכל מכל צדדיו). ולכאורה לא רק ש'אין' לא יכול להוות מקור ל'יש' ו'יש' לא יכול להפוך ל'אין', אלא שלא שייך שום חיבור ביניהם (במקום שאין מציאות לא יכולה להיות 'מציאות', ובמקום שיש מציאות לא שייך לומר שהיא אינה קיימת).

ובמילים אחרות: חכמה היא ביטול – ולכן היא בקירוב לאלקות (ויכול להתלבש בה אור הקו, שבו מלובשת עצמות אין סוף³⁵), ובינה היא

מציאות – ולכן בריחוק מן העצם, והיא שורש ההשתלשלות.

ונמצא, שמחד גיסא אין בין חכמה לבינה שום חיבור וקישור, אבל מאידך גיסא הן קיום העולמות והן הבאתם לתכליתם תלויה בחיבור ויחוד זה.

אופן היחוד

האמור לעיל (שחכמה ובינה הם הפכים ואין קישור וחיבור ביניהם) הוא מצד כללות עניינם, אבל³⁶ מצד ענייניהם הפרטיים אכן כן שייך שיתחברו ויתאחדו. היינו, לחיצוניות החכמה יש גדר מסויים של מציאות³⁷ – ולכן באפשרותה לרדת ו'להתפס' בבינה. וכן לאידך: לפנימיות הבינה יש "אופי" מסויים של השגת המהות – ולכן היא כלי לפנימיות החכמה.

והנה, יחוד היצוניות החכמה עם היצוניות הבינה נקרא או"א תתאין³⁸, ויחוד פנימיות הבינה עם פנימיות החכמה נקראת או"א עילאין.

פרטי היחוד

כדי להבין את החיבור שבין חכמה לבינה צריך

32) ע"ח שער הנסירה רפ"ב, פ"ח שער הק"ש פ"ה ועוד, ומובא בחסידות בלקו"ת ש"ה כ"ב ג' ובכמ"ד.

33) זוהר חלק ב' דף נו א'. חלק ג' דף ד א'.

34) לקוטי תורה פקודי ו' ב' ובכ"ד.

35) תניא פרק ל"ה בהגהה.

36) מכאן ואילך הביאור הוא על פי ביאורי הרב גופין על המשך תער"ב, מאמר שבת בעולותך תער"ג.

37) למרות שבכללות גם היא דרגה ב'חכמה' ועניינה הכללי הוא 'ביטול' ואין'.

38) ופעמים רבות נקרא יחוד ישראל סבא ותבונה.

להכיר את כוחותיהם הפרטיים של החכמה והבינה.

פנימיות וחיצוניות החכמה

בפנימיות החכמה שתי דרגות:

א. ראיית המהות היא תפיסת הדבר באופן של התאמתות. עין השכל רואה ממש את עצם המהות שלמעלה מהשגה, וזהו עצמיות החכמה ממש. דרגה זו היא כלי לאור הקו, שבפנימיותו נמצאת עצמות אין סוף ב"ה³⁹.

ב. ההנחה שבחכמה היא שמונח אצלו שדבר מסויים הוא באופן כך וכך. ולמרות שאינו מסוגל להסביר אותו בשכלו ממש, הוא חש שהענין הוא כך דווקא (ולהעיר, שלא מדובר במי שמרמה את עצמו, אלא שבאמת חש את מהות השכל. אלא שלמרות שחש באמת שבו: אינו יכול "לעלות" ולראות ממש את מהותו, וכל שכן שאינו שייך להורידו לכדי שכל מוגדר).

ואילו חיצוניות החכמה היא הנקודה השכלית, היא כבר נקודה של שכל גלוי (נקודה של רעיון שכלי ממש), המהווה מקור לפירוט והרחבה של פרטי השכל (בכח הבינה).

פנימיות וחיצוניות הבינה

פנימיות הבינה היא ההבנה והשגה עצמן. הן עיקר כח הבינה, ועניינן להרחיב ולהגדיר את פרטי השכל, להעמיק בו ולהורידו במשלים ודוגמאות.

ובחיצוניות הבינה שתי דרגות:

א. 'התפעלות שכלית' היא שהאדם חש בנפשו התפעלות מיופי ועומק השכל שעוסק בו, והיא כבר קצת 'מחוץ' להבנה עצמה (למרות שגם היא כח שכלי).

ב. 'הטיית השכל' היא המסקנה העולה מהשכל לחיוב או לשלילה, ולמרות שגם היא עדיין כח שכלי (השייך להבנה) – עיקרו של כח זה מופנה חוץ לשכל, מה ששכל זה מחייב, "לאן הוא הולך".

יחוד פנימיות הבינה עם פנימיות החכמה

למרות שעיקר נקודת ההשכלה היא 'ההנחה', הנה בזמן שהאדם מתייגע לקלוט ולהבין אותה נעלם אצלו לגמרי אור ההנחה. אמנם, לאחר שהתברר לו כל פרטי השכל עושה לעצמו האדם כעין 'סיכום' - מהי "נקודת התמצית" העולה מכל הענין – ובנקודה זו מאירה עצם נקודת ההשכלה, ומורגשת בה גם ההנחה השכלית.

היינו, נקודת תמצית ההשכלה היא פנימיות הבינה, והיא הכלי לנקודת ההנחה (שהיא פנימיות החכמה): כח הבינה "התפשט" מלבושי ההסברה והתעלה לנקודת תמצית (ודומה לכח החכמה), וכח החכמה יורד ומתיישב בה באופן פנימי (ודומה לכח הבינה).

נקודה בהיכלא

יחוד זה הוא הנקרא במקומות רבים "נקודה בהיכלא". היינו, נקודת תמצית השכל היא היא ההיכלא⁴⁰ המיוחד להתגלות עצם השכל (שלמעלה מנקודת השכל).

באותיות שם הוי'

כידוע⁴¹, ארבע אותיות שם הוי' הן החיות הפנימיות של ארבעת פרצופי האצילות: אות י' מחיה את פרצוף החכמה, ה' (ראשונה) את הבינה, וכו'. ועניין זה מודגש גם בצורת האותיות.

ובהקדמה, שאותיות ו'-ד' רומזות לשתיהן הדרגות שבבינה - חיצוניות ופנימיות. וכיצד?

בינה⁴² כלולה מכל עשר הספירות: ארבעת הדרגות התחתונות שבה (שהן הנקראות "חיצוניות": נצח, הוד, יסוד ומלכות שבבינה) לא שייכות לעצם ההבנה אלא לאופן בו היא תושפע לזולת. ואילו ששת הדרגות העליונות שבה (חב"ד חג"ת שבבינה) הן הבינה עצמה,

(39) וכמאמר "פנימיות אבא פנימיות עתיק".

(40) "היכל המלך" הוא המקום הפרטי של המלך בארמונו: "ומכניסו להיכלו היכל המלך, חדר לפניו מחדר, מקום שאין כל עבד ושר נכנסים לשם".

(41) בהקדמת תיקוני זוהר, דף ו' עמ' ב.

(42) ככל שאר הספירות שבעולם התיקון.

י' בחכמה

כתיבת האות י' כפי שנשמעת בדיבור היא כך: יו"ד. היינו, ה'מילוי' של י' הוא אותיות ו'-ד'. לגלות לך על אות י' של שם הוי' – שהיא עצמה חכמה, אבל כלולות בה האותיות ו'-ד' (הרומזות לבינה).

היינו, העיקר באות י' (הגלוי שבה, דרגתה הכללית) הוא חכמה – אלא שכלולה בה הבינה (וזהי מדריגת או"א עילאין).

כתיבת האות ה' של שם הוי'⁴³ מורכבת משלושת האותיות י' ו' ד': בתחילה עושים בפינה למעלה צורת י', אחר כך מאריכים אותה לצד ולמטה ומציירים ממנה ד', ולבסוף כותבים בתוכה ו' קטנה. ונמצא שצורת האות ה' (הרומזת כאמור לבינה) היא אותיות ד' – ו' (בינה) המקבלות מ-י' (חכמה).

היינו, העיקר באות ה' (הגלוי שבה, דרגתה הכללית) היא הבינה, אלא שבהעלם רמוז בה שהיא מקבלת מהחכמה (וזהי דרגת או"א תתאין).

---

(43) על פי קבלת האר"י, בספרי תורה, תפילין ומזוזות.

אמא אוזיפת מאנהא לברתא

משמעותו המילולית של הכיטוי שמקורו בזהרה⁴⁴ – הוא שהאם משאילה כלים לביתה, ופירושו, שהאם והבת הן משל לספירת הבינה וספירת המלכות, וישנו ענין מסויים (ה' גבורות מנצפ"ך) שספירת המלכות (הבת) מקבלת ("כלים") מבינה.

שעוברות גם במחשבתו.

והמסקנה, אותו "מנגנון" שאחראי על חלוקת האותיות במחשבה הוא אשר יורד ומחלק גם את אותיות הדיבור (על ידי חמשת מוצאות הפה).

הנמשל בספירות למעלה

ספירת הבינה כלולה מכל שאר עשר הספירות וביניהן ה' הספירות שבקו השמאל – הנקראות ה' גבורות (בינה, גבורה, הוד, יסוד ומלכות⁴⁵), והן הנקראות ה' גבורות מנצפ"ך⁴⁶. גבורות אלו הן גבורות ממותקות, גבורות שתכליתן חסד⁴⁷, והיינו – גילוי. כלומר, כשם שכדי לגלות לזולת את ההבנה יש לצמצם אותה ולחלק אותה למושפטים, מילים ואותיות, כך כדי שיוכל האור האלוקי להתגלות בעולמות ולברוא נבראים יש לצמצמו ולחלקו לאותיות המחשבה האלוקית.

אלא שבינה היא רק "אם הבנים", אמנם היא "מולידה"; אבל רק את המידות, את הספירות דו"א דאצילות – ולא נבראים. כדי שיתהוו נבראים "משאילה" ספירת הבינה את ה' הגבורות שלה לספירת המלכות, ואז, ע"י הדיבור האלוקי (שהוא עניינו של ספירת המלכות) נבראים הנבראים.

המשל בתורת החסידות⁴⁵

הדיבור כולל שני הפכים: הוא מתהווה מאותיות ותנועות חלוקות זו מזו, אבל יש לו משמעות דווקא על ידי צירופן למילים ומשפטים. חלוקת האותיות נעשית ע"י ה' מוצאות הפה⁴⁶ אבל צורת האותיות וצירופן הוא מקדמות השכל⁴⁷.

והנה, בהבנה עצמה אין אותיות (בשעה שמתייגע האדם להבין דבר – שכל אינו חושב ב"אותיות" ומילים, אלא מתבונן ומעמיק בעצם הרעיון השכלי), אבל כשמתחיל האדם להסביר "מופיעות" פתאום האותיות. אלא שכשרוצה להסביר לעצמו האותיות הן רק במחשבתו, ואילו כשרוצה להסביר לזולתו הן מופיעות גם בדיבור. ומכיון שחלוקת האותיות מגיעה רק אחרי ההבנה (כשרוצים "להוריד" אותה לדיבור או לכתובה) נמצא שישנו "מנגנון" כלשהו האחראי על חלוקת ההבנה לאותיות המחשבה. למנגנון זה קוראת התורה "ה' גבורות מנצפ"ך".

והנה, ניכר בחוש שצירופי אותיות הדיבור זהים לצירופי אותיות המחשבה. אדם יכול לשקר – לדבר (ולחשוב!) באופן שונה ממה שהוא מביין – אבל אינו יכול לדבר אחרת ממה שהוא חושב. הוא יכול לומר "שתים ועוד שתים שווה חמש" אבל בשעה שאומר זאת מילים אלו עצמן הן הן

(44) זח"א ב' א'.

(45) הענין מוסבר בחסידות במספר מקומות, וביניהם: אמרי בינה שער קריאת שמע עמ' 200, מאמרי אדמו"ר הזקן תק"ע עמ' כ"ה ועוד.

(46) שיניים, שפתיים, חין, לשון וגרון.

(47) תניא, אגה"ק ה' – יעש דוד שם.

(48) מאורי אור אות ה' סעיף י'.

(49) ע"ח שער כח דרוש ב מ"ק בתחילתו, אוה"ת נ"ך עמ' א'רו.

(50) בשעה שהקדימו ה'עטר, בהוצאה הישנה עמ' תרצ"ה, בחדשה תתקמ"ג.

אספקלריא

אספקלריא היא זכוכית שקופה, שלעיתים מלוטשים אותה כעדשה עבור משקפת (או זכוכית מגדלת) ולעיתים משתמשים בה כמראה. שני סוגי האספקלריא מובאים (בגמרא, בראשונים, באחרונים ובחסידות) כמשל לשני אופנים בהשגת אלקות.

הנביאים, שהנבואה תלויה בשלימות השכל והמידות. ככל שהנביא מזכך יותר את מדותיו ושכלו נעשית ה"אספקלריא" דרכה הוא רואה זכה יותר והשגותיו באלקות גבוהות יותר, אך רק משה רבן של כל הנביאים זכה לזכך בשלימות כל שכלו ומדותיו. לכן רק משה בלבד ראה את האלקות בשלימות, באופן ברור ובהיר לגמרי. ואילו שאר הנביאים ראו את ה' כביכול דרך זכוכית קצת "מלוכלכת", דהיינו, שלא ראו בשלימות כמו משה.

בתורת החסידות

בחסידות שני סוגי הזכוכית הם עדשה ומראה. כותב אדמו"ר הזקן⁵⁷, שיש ב' סוגי מראות: זכוכית שקופה המלוטשת לעדשה (שעל ידה יכולין לראות מרחוק), ומראה, (דהיינו, שיש מסך וציפוי על הזכוכית. אבל הציפוי אינו עב ומסתיר אלא דבר דק וקלוש, והיינו, ציפוי כסף הידוע). הראשונה היא אספקלריא המאירה, והשנייה היא שאינה מאירה - שאין רואים בה מהות הדבר הנראה ועצמותו כי אם רק דמות לבד. אמנם, מצד אחד יש באספקלריא שאינה מאירה מעלה:

בראי הז"ל וספרי המחשבה

המושג אספקלריא מובא לראשונה במשנה⁵¹ לגבי דיני טומאה וטהרה: "אספקלריא - טהורה. ותמחוי שעשאו אספקלריא טמא". דהיינו, מכסה קערה (=תמחוי) העשוי זכוכית שקופה הינו טהור, ואילו הקערה עצמה אם עשאה זכוכית - טמאה⁵².

בגמרא - ההכרל בין נבואת משה וישעיה

הגמרא שואלת⁵³ כיצד זה יתכן שישעיה ראה את ה' (שהרי אמר "ואראה את ה'⁵⁴"), ואילו למשה רבינו נאמר "כי לא יראני האדם והי⁵⁵" - היתכן שישעיה גדול ממשה? ומתוצת, שישעיה ראה באספקלריא שאינה מאירה, ואילו משה באספקלריא המאירה.

דהיינו, הגמרא אומרת שיש שני סוגי זכוכית, והם משל להבדל שבין משה רבינו לשאר הנביאים. דברי הגמרא הובנו באופן אחד בספרות החקירה, ובאופן אחר בתורת החסידות.

בספרי החקירה

בספרות החקירה שני סוגי הזכוכית הם זכוכית שקופה ונקיה לעומת אטומה ומלוכלכת. הרמב"ם והרמב"ן⁵⁶ מסבירים את ההבדל בין משה לשאר

(51) כלים פרק ל' משנה ב'.

(52) לקריאה נוספת אודות האספקלריא' בהלכה: איסור הסתכלות במראה - לגברים, שונה הלכות גליון 623 פרשת תולדות תשפ"ג. הרב מנחם מענדל רייצעס והרב ברוך אוברלנדר, שימוש במראה להנחת תפילין, קובץ הערות וביאורים אהלי תורה פרשת מקץ תשפ"ד עמוד 43 ועמוד 53.

(53) ביבמות מ"ט ב'.

(54) ישעיהו ו' א'.

(55) שמות ל"ג כ'.

(56) הרמב"ם בפירושו למשנה, בשמונה פרקים פרק ז', והרמב"ן בפירושו לבראשית י"ח א' - באופן דומה.

(57) תו"א מקץ ד"ה ת"ר מצוות נר חנוכה כו' ל"ג א'.

שיכול לראות את עצמו וגם לראות מאחוריו. **אספקלריא המאירה** היא משל לתורה ומצוות, שהן ה"לבוש" שעל ידו יכולה הנשמה ליהנות בג"ע מאור אין סוף המתגלה בו.

אספקלריא שאינה מאירה היא משל לקריאת שמע ותפילה: הנפש הבהמית היא ה"ציפוי הדק"⁵⁸ המכסה ומסתיר, אך אינה מעלימה לגמרי – ואדרבה: ע"י הפיכת הנפש הבהמית מרע לטוב מתווסף בנשמה האלוקית אור מאיר יותר מקודם שהייתה קודם ירידתה בגוף. וכפי שאומר הזוהר⁵⁹ שע"י כפיפת הרע לטוב שורה קדושת ה' הנעלית ביותר⁶⁰, ומאיר שלא על פי סדר השתלשלות. דהיינו, תורה ומצוות ממשיכים אלקות משורש הנאצלים – אריך אנפין, ואילו תשובה ותפילה ממשיכים מבחינה התחתונה שבמאציל – עתיק יומין.

דהיינו, אספקלריא המאירה היא העבודה שעיקרה הגילוי מלמעלה, ואילו שאינה מאירה עיקרה עבודת האדם מלמטה למעלה, עבודת התשובה⁶¹ והתפילה.

זמן הבית וזמן הגלות

ההבדל שבין העבודה בזמן הבית (אספקלריא המאירה) לזו של הגלות (שאינה מאירה) דומה להבדל שבין תורה ומצוות לתפילה ותשובה⁶²: העבודה בזמן הגלות ויום טוב שני של גלויות היא

עבודת הבעלי תשובה, שמבחינה אחת נעלית מעבודת הצדיקים – שעל ידה דוקא מגיעים ל"הראיני את מראיך"⁶³, וכמו מעלת החיות והאופנים (שהם המלאכים שביצירה ובעשיה) על השרפים (המלאכים שבבריאה): שדוקא משום שאינם משיגים את מקורם ושורשם הם ברעש⁶⁴ גדול. דהיינו, שהאופנים הם כבן כפר שראה את המלך, והרעש הוא תשוקתם וחפצם בכלות הנפש. אך השרפים עומדים בבחינת ביטול, והם כבן כרך שראה את המלך על דרך משל, שרוממות המלך איננה חידוש כל כך בעיניו אלא מתענג ונהנה מזיו יקרת תפארת גדולתו.

הקב"ה כמראה

בלילה האחרון לחייו של אדמו"ר הזקן, ראה את נכדו אדמו"ר הצמח צדק שגדל אצלו כבן שהוא עצוב מהמצב, וכשראה אותו במצב זה אמר לו שמקובל אצלו מרבותיו שעל הקב"ה נאמר 'כמראה אדם עליו מלמעלה', היות והקב"ה הוא בדוגמת 'מראה', שכפי שהאדם מראה את עצמו בפני המראה זוהי הדמות המשתקפת אליו בחזרה, כך גם ביחס בין הקב"ה והאדם למטה, שכאשר האדם נוקט בקו של גבורות, כך גם מתראה לפניו הקב"ה, ואילו כשהוא מראה את עצמו בקו של שמחה ופתיחת הלב, מחזיר לו הקב"ה ומראה לו פנים שמחות ושוחקות⁶⁵.

(58) דק = שהרי היא מקליפת נוגה, ולא מג' קליפות הטמאות לגמרי.

(59) תרומה, קכ"ח ב'.

(60) "כד אתכפיא סטרא אחרא אסתלק יקרא דקב"ה בכולהו עלמין יתיר משבחא אחרא, ואסתלקותא דא יתיר מכלא".

(61) שע"י הבכייה והתעוררות רחמים על פשעיו (כמ"ש סד"ה הראיני את מראיך שבדרושי שיר השירים שבתורה אור) יבוא לבחינת בכל מאדך ותמשך כללות החיות מאור א"ס ב"ה הסכ"ע להיות גילוי אלקותו ית' על כל השנה - לקר"ת ניצבים מ"ז ג'.

(62) לקו"ת דרושים לשמ"ע צ"ב ב.

(63) שיר השירים ב' י"ד.

(64) לקוטי תורה שלח מ"ז א' ובכמה מקומות.

(65) מכתב אדמו"ר הצמח צדק, הוזכר בהתוועדות שבת פרשת שמות תשי"ט.

אריך אנפין

אריך אנפין הוא חיצוניות הכתר. ענין הכתר הוא להיות ממוצע בין המאציל לנאצלים, וכדרך כל ממוצע הוא כלול משתי הבחינות אותן הוא מחבר: פנימיותו היא הבחינה התחתונה שבמאציל (ונקראת עתיק יומין), וחיצוניותו היא הבחינה העליונה שבנאצלים (ונקראת אריך אנפין).⁶⁶

רצון על התהוות העולמות

אריך אנפין הוא הרצון שיהיו עולמות⁶⁶. ומאחר ועיקר עניינם של העולמות הן שבע הספירות⁶⁸, לכן שורש הספירות כפי שהן באריך אנפין גם הוא במספר שבע⁶⁹.

2. מציאות הספירות משורשן: כשמסתכלים על הגחלת לא ניכר כלל שיש בתוכה מציאות אש, אך כשמקרבים אליה קש או נופחים בה יוצאת להבה. העלם זה נקרא "העלם הקרוב לגילוי", וזהו היחס שבין הספירות כפי שהן בשורשן באריך לבין מציאותן באצילות.

שורש הנאצלים

אריך אנפין הוא "בחינה עליונה שבנאצלים", והכוונה היא שהוא השורש הספירות. הספירות עצמן הן באצילות אך שורשן הוא בכתר. ובכתר עצמו הן בחיצוניותו - באריך אנפין. על ההבדל שבין המידות דאצילות לשורשן באריך מביאה החסידות שני משלים:

ב. אותיות הכתיבה לעומת אותיות החקיקה

כשם שאותיות החקיקה הן דבר אחד עם האבן טובה שנחקקו בה, לעומת אותיות הכתיבה שהן דבר אחר (הדיו עשוי מהצומח, והקלף מהחי), כך הספירות כפי שהן בשורשן מאוחדות בתכלית באלקות, אך כפי שהן באצילות הן בחינת "כלים" המגבילים את האור המלוכב בהן⁷¹.

א. להבה גלויה לעומת אש שבתוך גחלת

1. ההבדל בין הספירות לשורשן: האש שבגחלת מאוחדת ממש עם הגחלת, ואין לה "סיבה" קודמת מלבד הגחלת עצמה. לעומת זאת האש שעל הגחלת נובעת (לא ישירות) מהגחלת עצמה אלא מהאש שבתוכה⁷⁰.

התלבשות והשפעת אריך אנפין

התלבשותה בחכמה ובינה

או"א הוא ראשי תיבות "אבא ואמא", שהם חכמה ובינה דאצילות⁷². משמעות ה"פתגם" היא,

(66) מאמרים תש"ה עמ' 130.

(67) המשך תרס"ו, ש"פ שמות תרס"ח ובכ"מ.

(68) חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות.

(69) ומוחא סתימאה אינו אלא לצורך חיות העולמות ולא לעצם קיומם, וכן הדבר בעולמות עצמם, ויונן על דרך משל מכוחות הנפש: עיקר האדם הוא הרגש והשכל בדרך כלל אינו אלא משמש אותו, וכידוע שאדם המצביע על עצמו "אני" לא מראה באצבעו על ראשו אלא על חזהו - מקום משכן המידות.

(70) ד"ה כי תשא תרפ"ב אות ד.

(71) וידבר וגו' חוקת התורה תשכ"ה.

(72) עץ חיים שער או"א (שער י"ד) פרק א', וראה ספר הלקוטים להצ"צ ערך חכמה.

להתבונן – וזאת בכח ה"רצון" הטבוע בעומק נפשו (דגרת "אריך אנפין" שבו). והתעוררות זו היא ההקדמה הנותנת לו את הכח והיכולת להגיע לאהבה ויראה שכליים באופן פנימי ואמיתי.

עיגולי אריך

הספירות דאריך אנפין שונות במהותם ובציורים מהספירות דאצילות. האור דאצילות הוא "ממלא"⁷⁷, ובא בציור ד"יושר" (דרגת כל ספירה נמוכה יותר מזו ש"הולידה" אותה, ולכן הן מצויירות בקו ישר זו תחת זו). לעומת זאת, האור דאריך אנפין הוא "סובב"⁷⁸, ובא בציור ד"עיגולים"⁷⁹.

משמעות הדבר היא שמצד אחד "אריך אנפין" כולל ומקיף בבת אחת את כל סדר ההשתלשלות (עולמות אבי"ע) מראשם ועד רגלם, אך מצד שני הוא רק "רצון" בלבד להתהוות – ואינו שורש ומקור להתהוות בפועל.

הדבר דומה לרצון האדם. כשרוצה אדם לבנות דירה (למשל): מצד אחד כולל רצונו את כל צורת הבית, הקומות שבו, צורת וגודל החדרים, הריהוט שהוא רוצה בו וכו'. אבל מצד שני הרצון עצמו לא יכול לבנות בית, ובשביל זה יש צורך בחכמה ובינה, מידות ומעשה.

עניני כנפש האדם

כשם שבעולמות עניינו של אריך אנפין הוא הרצון להתהוות העולמות (כדלעיל), כך כנפש הוא דרגת הרצון. כנפש ישנם כוחות "מקיפים" ו"פנימיים", והרצון הוא אחד הכוחות המקיפים.

הספירות דאריך אנפין (ז' ספירות התחתונות שבו) מתלבשות ממש בחכמה ובינה דאצילות כלומר, מה שחכמה ובינה מקבלות מהספירות דאריך הוא באופן של התלבשות ממש ובדרך קירוב. מה שאין כן מה שהן (חכמה ובינה) מקבלות מדרגות נעלות יותר⁷³ הן רק "יונקות" – שזהו בדרך ריחוק⁷⁴.

ומשמעות "התלבשות" זו היא, שחסד דאריך (המתלבש בחכמה) הוא שורש לכל קו הימין (חח"ן – חכמה, חסד, נצח), ואילו גבורה דאריך (המתלבשת בבינה) היא שורש לכל קו השמאל (בג"ה – בינה, גבורה, הוד).

השפעתה במידות

בשונה מחכמה ובינה (בהם "מתלבש" אריך אנפין בפנימיות), על המידות הוא משפיע רק באופן חיצוני. המקור לעניין זה הוא הנאמר בעץ חיים⁷⁵ דחד קוצי דשערי דאריך אנפין מכה בעורף זעיר אנפין, ועל ידי זה הדעת דזעיר אנפין מחלק לחסד וגבורה. דהיינו, השפעת אריך אנפין על זעיר אנפין (המידות) היא באופן של "עורף" (ובלשון הקבלה נקרא "יחוד אחר באחר").

תורת החסידות מבארת זאת ע"י משל מנפש האדם ("מבשרי אחזה אלוקה")⁷⁶: כנפש האדם "אריך אנפין" הוא דרגת ה"רצון" ו"זעיר אנפין" הם המידות (אהבת ה' ויראתו). כדי שהאהבה והיראה ה"טבעית" (שאינם האדם נולד) יגדלו, ויוולדו בו אהבה ויראה "שכליים" יש צורך בנתינת כח שמעל השכל. דהיינו, שיש בכח האדם לעורר בעצמו אהבה ויראה נעלות יותר מכפי שהן באופן טבעי אצלו גם מבלי שילמד ויעמיק ויהיה לו במה

(73) חכמה סתימאה ולמעלה מזה.

(74) כי "ניקה" הוא כדרך תינוק היונק, שמהות גופו ונשמתו אינו (ורק שהחלב מגדל אותו), אך "התלבשות" הוא הוא כדרך שהנשמה מחיה את הגוף – שהיא עצמה חיותו.

(75) שער הכוונות ענין ראש השנה ע' רמה.

(76) לקוטי תורה קורח נ"ד א', דרך מצוותיך מצוות גיד הנשה, סידור עם דא"ח עמ' ז, ונתבאר בליקוט לוי"צ על תורה לפרשת בא.

(77) האור מתלבש בכלים ומתאחד איתם, כמו שהנשמה מתלבשת ומתאחדת עם הגוף.

(78) אור שאינו מתלבש בכלים ואינו מורגש בהם, כמו שהרגל, היד ואפילו האיברים הנעלים כמו האוזן והעין אינם מרגישים ואינם מודעים לרצון האדם.

(79) דהיינו, הספירות אינן זו תחת זו אלא זו סביב זו – כדוגמת עיגול בתוך עיגול.

זזה מיד בלא שום שיהוי כלל (דהיינו, ניכר בחוש שאין צורך לרצון להגיע מהראש אל היד, והטעם לזה הוא משום שהרצון נמצא בו זמנית בראש וביד בשווה).

וביאור הדבר: הכוחות הפנימיים⁸⁰ מוגבלים באיבר מסויים⁸¹, אך הרצון אינו כן, אלא נמצא בכל האיברים בשווה. דבר זה ניכר בחוש, שהרי שתיכף כשעולה באדם רצון להניע את ידו, היא

---

(80) שהם שכל ורגש, וכן חושים, חיות האיברים, מחשבה דיבור ומעשה.

(81) כח הראיה בעין, כח השמיעה באוזן, כח ההילוך ברגל וכן הלאה.

ארעא אתבטלת

”ארעא אתבטלת” הוא ביטוי מספר הזוהר⁸² המדבר על כך ש”לפני” (למעלה מ) עולם התיקון אין יחוד פנים בפנים, ולכן התבטלה הארץ, ונאמרו בזה שני ביאורים.

הביאור בקבלה לעומת החסידות

הביאור בקבלה

את הביאור בקבלה הביא הרבי מהר”ש⁸³ (בשם זוהר הרקיע), ש”אם אין נחלים אין ים”. והלא קיום הים אינו תלוי בנחלים? אלא, דכמו שהנחלים מוסיפים בים, כך הספירות דמלכות ”נבנות” ממה שמשפיעות בה הספירות שלמעלה ממנה. אבל כשנשברו הכלים (הספירות) דתוהו ממילא חסרה במלכות השפעתן, וגם היא לא יכולה להשפיע (אבל עצם מציאותה לא התבטל, אלא רק השפעתה).

הביאור בעבודת השם

רבינו הזקן הסביר, שארעא אתבטלת הוא ענין

הביטול: במקום אחד⁸⁴ ההסבר הוא שזוהי מסירות הנפש בתפילה, ובמקום אחר⁸⁵ מבאר באופן שונה במקצת – שזוהו ענין קבלת עול מלכות שמייים.

ונקודת הדברים: טבע הנשמה להתבטל לאלקות, אבל גסות המידות (שזוהו ענין המידות דתוהו) מפריעה לביטול זה מלהתגלות. רק כשישבור האדם את גסות רוחו יוכל להתבטל לה’ בקבלת עול ומסירות נפש בתפילה.

תיווך הביאורים

כ”ק אדמו”ר המהר”ש⁸⁶ מתווך שאין סתירה בין ביאור החסידות לביאור הקבלה, אלא שזוהו הרקיע מדבר על ביטול השפעת המלכות, ואדמו”ר הזקן מדבר על כך שעצם מציאותה לא התבטל.

82) בספרא דצניעותא בתחילתו, תרומה רע”ו ב’.

83) תורת שמואל תרל”א עמ’ שמו”ו.

84) לקוטי תורה ד”ה כי תבואו וגו’ ושבתה הארץ.

85) תו”א ד”ה קחו מאתכם תרומה.

86) תורת שמואל תרל”א עמ’ שמו”ט.

אש שחורה ואש לבנה

ישנם ב' אופנים, האם האש השחורה למעלה מהאש הלבנה או תחתיה במדרגה, האופן הראשון הוא אותיות התורה הכתובות על גבי הקלף (שהוא עצם התורה) והאופן השני הוא שהאש השחורה היא אלקות שאינה שייכת לגילוי והלבנה היא השייכת לגילוי. בנוסף מובא בחסידות הסבר נוסף לשתי "אישים" אלו המבוסס על שני הגוונים שבאש – האש הכהה הקרובה לפתילה, והלהבה הכהירה – המקבילים לאור הנעשה מעבודת הכירורים והאור העצמי של הנפש האלוקית.

עצם התורה ואותיות התורה

אש שחורה על גבי אש לבנה
(הלבנה למעלה מהשחורה במעלה)

חז"ל דרשו⁸⁷ על הפסוק "קווצותיו תלתלים שחורות כעורב"⁸⁸ שהתורה ניתנה באש שחורה על גבי אש לבנה.

מסבירה תורת החסידות⁸⁹ שאש לבנה היא חכמה, ואש שחורה – בינה. דהיינו, עצמיות התורה היא מוחין דאבא בו שורה אור אין סוף.

ונמשלה בחינה זו לאש לבנה כי כשם שהאש מאירה בלי צורה מוגדרת כך בחינה זו היא עצם האור ולא מלובשת בשום בחינה והמשכה פרטית. אבל אש שחורה היא בחינת בינה, והם אותיות ולבושים המעלימים קצת על עצם האור, ומאפשרות התגלות בחינות פרטיות שאותם יכולים הנבראים לקבל.

וכך הוא גם בגשמיות: התורה הנגלית לנו כתובה בדיו שחור על גבי קלף לבן. הקלף הוא עצם התורה

והדיו מעלים קצת על חלקים ממנו. לקלף בלי דיו אין שום הבנה, כל ההבנה במה שכתוב בקלף היא רק על ידי האותיות. אך מצד שני לאותיות עצמן אין שום קיום בלי הקלף – כל מציאותן היא רק מה שהן מעלימות על הקלף (ועל ידי זה מגלות את מה שניתן לגלות).

והמשל לזה הוא משכל ומחשבה: בעצם השכל אין לאדם שום השגה, כל ההשגה, ההבנה והתפיסה באות רק על ידי אותיות המחשבה – כדי להבין ענין שכלי מסויים צריך האדם לדבק את עצמו בענין זה עד שמצליח להלביש ולהגביל אותו באותיות המחשבה – רק אז הוא יכול לתפוס בו ולהבינו (מה ששייך לרדת לאותיות ולהבין).

האלקות שאינה שייכת לגילוי וזו השייכת לגילוי

אש שחורה שלמעלה מאש לבנה

על פי ביאור זה⁹⁰ אש שחורה היא דרגת האלקות

(87) בתחילת מדרש תנחומא, ובגמרא שקלים ט"ז ב.

(88) שה"ש ה' א'.

(89) ביאור"ז לצ"צ שופטים תתנ"ו ואילך, תתלב-ג, ועוד.

(90) אוה"ת חוקת תת"ז, ויקרא ז'.

עובד עם עצמו הרי זו אש שחורה, וכשעובד עם הזולת הרי היא לבנה.

שאינה שייכת לגילוי (חכמה סתימאה⁹¹), ולבנה היא האלקות השייכת לגילוי (חכמה דאצילות).

הענין בעבודת השם

מבואר⁹² שהמלאכים הנקראים שרפים מקומם בבריאה, והם עומדים בתשוקה עצומה לאלקות ומכריזים "קדוש". פירוש הכרזה זו הוא שמלאכים אלו נמצאים בתנועה של רצוא" - עליה והתכללות למעלה, ואין מהם השפעה למטה - ולכן עבודתם היא "חושך" - אש שחורה⁹³.

לעומתם, המלאכים הנמצאים ביצירה (חיות) ובעשיה (אופנים) אומרים "ברוך"⁹⁴ - המשכה והשפעה למטה, ולכן עבודתם מאירה והיא אש לבנה. ועל דרך זה הוא בעבודת האדם: כשהוא

אור הבירורים והאור העצמי

נהורא אוכמא ונהורא חיורא

בכמה מקומות בחסידות⁹⁵, מקושרים המושגים אש שחורה ולבנה לעניין שלישי - שני הגוונים שבשלהבת הנר. על פי ביאור זה אש שחורה (האש הכהה הקרובה לפתילה) היא עבודת הבירורים (כשהאש האלוקית "תופסת" ומכלה משהו אחר, שאינו אלקות), ואש הלבנה האור העצמי של הנפש האלוקית⁹⁶.

---

91) וראה עוד בערך כתר.

92) לקו"ת אמור ל"ג ב.

93) ראה גם בתו"א ד"ה וקבל היהודים (צ"ו ג') בענין אש היסודית.

94) מלשון "להברין" את הגפן - להורידה לקרקע, מלשון ברך - הפרק המאפשר לכפוף את הרגל, ומלשון "ברכה" אליה יורדים המים.

95) נ"ך ק"ח, וכן בדרמ"צ 32.

96) אוה"ת חנוכה 638, לך לך ע"ה, נ"ך ק"ח - והוא ע"ד הביאור בסוף התניא בלשון הינוקא שבזהר הקדוש.

דפק

חיבור הנפש לגוף נעשית בשתי תנועות – "רצוא ושוב". כלל זה נכון בכל הדרגות, מהעולמות העליונים ביותר, ועד לגוף הנברא התחתון ביותר. שתי תנועות אלו (התפשטות והסתלקות) נקראות "דפק". הדפק קיים בכל בחינה ודרגה, היות שבכל דרגה עליה מדובר ישנם נפש, גוף ודם; והנפש מחיה את הגוף באמצעות הדם על ידי הדפק. הדפק הוא האופן בו מתלבשת נפש הנברא בדם שלו להחיות את הגוף.⁹⁷

שתי בחינות בדפק

וקיום המצוות, שנקראו רמ"ח אברין דמלכא).

חיות פנימית זו משולה לדפק הלב המחיה את האדם, שהחיות הפנימית של האדם מתלבשת בדם הגשמי ועל ידי זה מקיימת ומחיה את האדם.

בדפק יש שתי בחינות הנקראות "דפיקו דליבא", ו"דפק שביד". בחסידות מבוארים שני עניינים אלו במקומות רבים⁹⁸:

דפק שביד

'דפק שביד' היא הבחינה החיצונית שבדפק, ובספירות הוא יחוד זו"נ (המכונה לפעמים בשם יחוד ו"ה)⁹⁹:

עניינו יובן על פי משל מדופק היד: פנימיות החיות הנפש נמשכת בלב, והארה מחיצונית הלב נמשכת לחיות את האיברים החיצוניים. עניינו ברוחניות – המשכה חיצונית של חסדי השם בגשמיות העולם – בבנים בריאות ופרנסה (בני חיי ומזוני).

דפיקו דליבא

'דפיקו דליבא' היא הבחינה הפנימית שבדפק, ובספירות הוא יחוד או"א (חכמה ובינה):

מקור ושורש חיות העולמות (ה'נפש' של העולמות) הוא ספירת הכתר, ראשית מתלבשת החיות בספירת החכמה, והתפשטות החיות ממנה בכל הספירות באה על ידי התלבשותה של ספירת החכמה בספירת הבינה. התלבשות החכמה בבינה בא בתנועה של התפשטות והסתלקות – הנקראת "דפיקו דליבא". המשכה זו נקראת חיות פנימית, והיא היא קיום וחיות האיברים (וברוחניות) – חיות

97) ע"פ ת"א בראשית סד"ה כי כאשר השמים החדשים, לקו"ת פקודי ח א, אוה"ת שה"ש תפז-1, אוה"ת וירא תשנ-1500, ועוד.

98) כך לדוגמה מבוארים הדברים לגבי "פקודי המשכן", "המשכן אשר פוקד", "וה' פקד את שרה", קול דודי דופק" ועוד.

99) אך גם הוא עצמו - מקורו ושורשו הוא בכתר (על ידי התלבשות באחוריים דבא).

גבורות ממותקות

גבורות ממותקות והמתקת הגבורות הם אופנים שונים כיצד ניתן לקחת את הגבורות והדינים הקשים ולפעול שיהיו מתוקנים ומתוקים. על אף הדמיון בין המושגים, המתקת הגבורות בחסדים הוא ההיפך מגבורות ממותקות¹⁰⁰. היינו, בגבורות ממותקות הגבורה היא הנראית, ואילו בהמתקת הגבורות מתבטלת הגבורה ונראה רק החסד.

גבורות ממותקות

גבורות ממותקות¹⁰¹ הן גבורות שפנימיותן היא חסד, פעולה שהיא גבורה אך כוונתה ומטרתה חסד. כגון אב המנקה את בנו בעוד התינוק צורח במר לו, או הלקאת החוטא (ע"י בית דין) כדי לנקותו מעוונות.

בלשון הקבלה: בשם אלוקים (גבורה) יש מאה ועשרים צירופים¹⁰². הפנימיות שלו הם ע"ב צירופים הראשונים - גמטריה חס"ד, וחיצוניותו הם מ"ח הצירופים האחרונים - דינים קשים¹⁰³.

המתקת הגבורות בחסדים¹⁰⁴

בכללות ישנן שלוש דרגות בעבודת מיתוק הגבורות, והן מקבילות לשלושת השלבים הכלליים בעבודת היום:

ההכנה לתפילה: מיניה וביה לשדיה ביה נרנא
תחילת התפילה היא סיפור תרומת הדשן

(שנבלע במקומו)¹⁰⁵ - הרחקת הרע. זהו על דרך מים רעים שמוסיפים עליהם מים מתוקים עד שנהיים ראויים לשתייה תחילת העבודה היא אתכפאי. ידית הגרון לחטיבת העצים נלקחת מעצי היער עצמם. הגרון הוא משל לנפש האלוקית. נפש האלוקית עצמה לא יכולה לפעול ישירות על הבהמית (כי אין ביניהן שום קשר ויחס) וכדי שתוכל לפעול בה נלקחת ה"ידית" שלה מנפש הבהמית עצמה. תוכן עבודה זו הוא לעורר בעצמו עצבות על עוונותיו. עצבות זו היא "הטוב שבנוגה", ועל ידה נכפפת קליפת נוגה עצמה. הרע דנפש הבהמית נעשה כפוף מהטוב שבנפש הבהמית. מיתוק הגבורות באופן זה לא הופך לגמרי את מהות המידות, אלא רק שבשעה זו בטלו רצונותיו הזרים ברתחת הדמים.

התפילה עצמה: המתקת הגבורות בשרשן

התפילה עצמה היא בשמחה. בשעת התפילה הופך הרע לטוב - אבל לא עצם הרע (שלכן יכול לשוב ולהתעורר אחר התפילה).

100) תקס"ח עמ' תמ"ה.

101) אוה"ת תולדות ק"מ.

102) והיינו "חשבון עצרת", שחמש אותיות אפשר לסדר במאה ועשרים אופנים שונים.

103) נלמד בכתבי האר"י מהפסוק "אדמת בני ח"ם" - גמטריה מ"ח.

104) ביאור על התניא לר' שמואל גרונם אסתרמן, פרק ל"א.

105) פירש"י עה"ת ויקרא א' י"ז.

לימוד התורה שאחר התפילה –
המתקת הגבורות בחסדים

רק בהמתקת הגבורות בחסדים הופך באמת עצם הרע לקדושה ממש, שלימות הענין דאתהפכא חשוכא לנהורא. המשל לזה הוא המתקת המים המרים ע"י תחבולה: להשליך לתוכם דבר מר ממהות מרירת המים, באופן שיקלוט כל המרירות לתוכו¹⁰⁹ – וע"י זה יטהרו המים¹¹⁰.

בשני האופנים הקודמים המתקת הגבורות דנפש הבהמית היא ע"י הגבורות דנפש האלוקית (או שורשם שבבינה), וכאן הוא באופן נעלה יותר – ע"י החסדים דנפש האלוקית (ששורשם מחכמה).

תורה ומצוות הן חסד ה', שנתן לנו אותם במתנה "מלמעלה"¹¹¹. ע"י קיום תורה ומצוות "לשמה" (שבא ע"י הקדמת התפילה, כבפסקאות הקודמות), הופכות הגבורות למהות חסדים ממש (שלמעלה מבחינת המיתוק ע"י בינה)¹¹².

זהו על דרך המתבאר בתניא¹⁰⁶ לגבי דברים שמצד עצמם הם מרים אך ע"י תיקון נעשים מעדנים חריפים להשיב הנפש.

עיקר המתקת הגבורות הוא לעורר גבורות קדושות ממקור ושורש הגבורות – המתקת הגבורות בשורשן. להתבונן¹⁰⁷ בגדולת ה' אשר חטא לו¹⁰⁸, להיות "ממארי דחושבנא" ולעורר רחמים רבים על נפשו.

כשיעשה זאת ממילא תתגלה מדת האהבה שבנפש האלוקית עד שגם הנפש הבהמית ישוב לאהבה את ה' ברשפי אש, והיינו, שהמידות הרעות עצמן דנפש הבהמית יהפכו להשתוקק ולאהבה את ה' (ולא באופן של אתכפיא בלבד).

והנה, הגם שע"י המתקת הגבורות בשורשן נתהפך מאהבת התאוות לאהבת ה', אין זה אלא שחפיץ ומשתוקק להבטל ולהכלל, אבל בפועל עדיין אינו נכלל ממש באלקות.

(106) פרק כ"ז.

(107) היינו, כי בינה היא שורש מידת הגבורה.

(108) תניא פרק כ"ז.

(109) ואף שאפשר שבמשל בגשמיות אינו נמצא תחבולה כזו, אבל בנמשל ברוחניות יובן מזה הענין היטב.

(110) אבל לא נעשו ע"י זה מתוקים או חריפים, אלא רק שבטל מרירותן באופן שאחר כך בנקל לתקן אותם ע"י תערובת עם מים מתוקים.

(111) בשונה מעבודת האדם שהיא "מלמטה למעלה", ועניינה "גבורות".

(112) ומעין זה הוא גם בשמחה של מצווה, או השמחה בשעת התפילה כדי לעשות נחת רוח ולא כדי לרוות את צמאנו.

טעמים נקודות תגין אותיות

טעמים נקודות תגין אותיות (ר"ת: טנת"א) הם ארבעת הפרטים השונים בכתיבת אותיות התורה, והם רומזים לארבעת הבחינות השונות שבכללות סדר ההשתלשלות: טעמים הם בכתר, נקודות בחכמה, תגים בכינה ואותיות בז"א¹¹³.

מקור הטנת"א בזוהר הקדוש

בשער טנת"א שבעץ חיים¹¹⁴ מבאר הרח"ו, שכל בחינת "אדם"¹¹⁵ הרי היא כלולה מארבעה שמות הוי"ו¹¹⁶, הנרמזים בארבעת הפרטים שבכתיבת אותיות התורה: טעמים הם הנשמה (כתר), נקודות הן הרוח (חכמה), תגים הם הנפש המלוּבשת בדם (כינה), ואותיות הן האיברים¹¹⁷.

האר"י ז"ל מבסס את הביאור על הנאמר בספר יצירה, שהקב"ה ברא את העולם ע"י ל"ב נתיבות חכמה שהן עשר הספירות ועשרים ושתים האותיות. עשר הספירות רמוזות בתשע הנקודות¹¹⁸, ועשרים ושתים האותיות נחלקות לשלוש דרגות כלליות: שלוש אימות¹¹⁹, שבע

כפולות¹²⁰, וי"ב הפשוטות¹²¹.

בתורת החסידות

טעמים בכתר

שורש הטעמים¹²² (זקא מקף שופר כו') הוא בכתר¹²³ (שהוא אור מקיף), שלכן אינם משנים את משמעות המילים, שגם אם יש על המילה טעם זקא או טעם אחר משמעות המילה נשארת כפי שהיא (מה שאין כן הניקוד כן משנה, ועד שהופך את פירוש המילה, וכמו שע"י הניקוד אנו קורין חֲטָאִים וְלֹא חוֹטָאִים¹²⁴) - מפני שטעמים הוא בחי' שלמעלה מהחכמה. ודבר זה מתבטא

(113) זעיר אנפין ומלכות.

(114) היכל א"ק שער חמישי.

(115) הן אצילות שנקראת 'אדם', הן דרגת 'אדם קדמון', וכן כללות ופרטות סדר ההשתלשלות - כל דרגת 'אדם' עליה מדברים.

(116) שם ע"ב, שם ס"ג, שם מ"ה ושם ב"ן.

(117) וכן הוא בפרדס שער האותיות הוא שער כ"ז פ"ג, ובשער הנקודות פ"ו ובשער הטעמים פ"ה.

(118) קמץ, פתח, צירה, סגול, שווא, חולם, חיריק, קבוץ ושוורוק. המלכות, כאמור לעיל, אינה בדרגת "רוח" אלא "נפש" - ולכן אין ניקוד כנגדה.

(119) אמהות לכל האותיות - אמ"ש.

(120) האותיות המקבלות דגש - בג"ד כפר"ת.

(121) האותיות ה"רגילות": ה"ו ז"ח ט"י ל"נ ס"ע צ"ק.

(122) אוה"ת וארא ב'תקנח, נח 1328.

(123) פרדס שער הטעמים פ"ה. ובמא"א אות ט' ס"ח: טעמים בסוד עתיק וא"א.

(124) פ"ק דברכות י, א.

בכך שהם ניגון ונעימה - המשכות התענוג עליון (שלמעלה מהשכל)¹²⁵.

נקודה)¹³³.

תגין בכינה

התגים הם בכינה, כי הם כמו קוין. היינו, יש ג' בחינות: נקודה קו שטח. נקודה וקו הם חכמה ובינה, כי חכמה הוא אין, ובינה הוא כמו שמהנקודה נעשה אורך או רוחב (אבל שטח הוא כשנמשך לידת המידות, והוא ענין האותיות)¹³⁴.

והנה, אם כי לעיתים נאמר שתגים הם בכתר אין זה סותר לנאמר כאן (שהם בכינה), וזה שייך לענין השתלשלות הכתרים זה מזה. כי התגים הם בתפארת דבינה, ותפארת דבינה נעשית כתר לז"א. היינו, עתיק ואריך הם כתר הכללי, ותפארת דבינה הוא כתר הפרטי, וכמו שידוע שהתגלות עתיק הוא בכינה¹³⁵.

אותיות כז"א

שטח הוא כשנמשך לידת המדות¹³⁶, וכנודע מעניין אור מים רקיע, שהאותיות הם ציורים של המשכות. היינו, צורתן היא לפי מהות המשכה וכידוע שציור מורה על מדה וגבול. ולכן האותיות הם בבחינת המדות. וההסברה בזה (בקשר המידות לאותיות), כי שרש האותיות היינו שהם בחינת כלים, כי הן כלים להמשיך את אור השכל מהרב לתלמיד, שאם לא האותיות לא הייתה יכולת לאדם להשפיע לזולתו דבר חכמה. והיינו¹³⁷,

ויובן בהקדם הניכר בחוש, שהשכל נמשך מהתענוג¹²⁶: כל אחד רואה בעצמו שכשמשכיל ונופל לו שכל חדש הוא מתמלא תענוג. והטעם לזה, כי ברגע שנמשך השכל מעצמיות הנפש (ששם הוא בחינת התענוג) נמשך יחד איתו גם תענוג. לכן נאמר "אז תתענג על ה'". הוי' הוא בחינת חכמה¹²⁷, והעונג (שהוא "על הוי'", למעלה משם הוי') הוא למעלה מהחכמה. היינו, שהתענוג נמשך מהכתר שלמעלה מהחכמה¹²⁸.

וזהו ענין הטעמים - שהם ניגון, בחינת התענוג, שהוא מבחינת "אז תתענג על הוי"¹²⁹, אלא עניינם הוא להמשיך את אור אין סוף (שלמעלה מהתורה) להיות נמשך ומאיר בהחכמה שהיא התורה¹³⁰.

נקודות בחכמה

הנקודות הם מחכמה ולכן על ידם משתנה פירוש התיבה¹³¹, כי אם בחיריק הוא פירוש אחר מ'אם בצרי, כי מקור הדיבור מהחכמה (כמו שנאמר 'אבא יסד ברתא')¹³².

וכן הוא בעולמות - שחכמה נקראת "נקודה עילאה" והיא הנקודה בהיכלא (נקודת השכל סביבה מסתובבת הבנת הבינה), וכן הוא בנפש - שבחינת הביטול שלמעלה מהשכל היא בחינת

(125) אוה"ת ב'תקעד, דרמ"צ מג' 86 וקלג"ד.

(126) שהוא עצם הנפש, ה"למעלה מן השכל" שבנפש.

(127) כמ"ש בוהר בפרשת בלק "הוי' שירותא דנקודה עילאה".

(128) סידור עם דא"ח שער השבת, בביאור מאמר הזהר דפ' יתרו דפ"ח בענין סעודות דשבת.

(129) ולכן הטעמים לא כתובים בתורה וגם לא משנים את משמעות המילים, אלא הם "למעלה" מעניין של הבנה ושכל.

(130) כי "אורייתא (תורה) מחכמה נפקת" (יצאה) - שנמשכה מהחכמה.

(131) אוה"ת וארא ב'תקעג"ד.

(132) שלכן הנקודות שהם מחכמה עושים הפירוש בהתיבה וכ"ה בפרדס שער הנקודות פ"ו וכ"כ במא"א אות נ"ן ס"ל - נקודות בכל מקום מצד החכמה.

(133) לקוטי תורה פרשת ראה בד"ה ראה אנכי נתן.

(134) אוה"ת וארא ב'תקנח, נח 1328.

(135) אור התורה ראה ב'תקעג.

(136) אוה"ת וארא ב'תקנח, נח 1328.

(137) ועמ"ש ע"פ מי שם פה לאדם.

ולא בכתר כדלעיל), נקודות בבינה תגין בו"א אותיות במלכות. והענין בזה¹⁴³, כי יש שתי בחינות טעמים, טעם שלמעלה מהשכל וטעם המושג בשכל - כשמדובר על טעם המובן בשכל זהו ענין "טעמים בחכמה", וכשמדובר על טעם שלמעלה מהשכל והשגה זהו "טעמים בכתר".

טעמים המושגים בשכל הם על דרך מאי טעמא דר"מ, וכן ר' שמעון דרש טעמיה דקרא, וטעמים שמעל השכל נקראים טעם הכמוס, והוא בחינת התענוג שהוא הטעם הפנימי לכל מעשי האדם. היינו, אפילו לשכל - שמצד שיש לאדם תענוג בדבר מסויים הרי זה יכריח אפילו את שכלו להבין כפי התענוג שיש לו בהדבר¹⁴⁴. וזהו ענין חכמות בחוץ תרונה - שתי בחינות חכמה: חכמה דאצילות וחכמה סתימאה¹⁴⁵.

למעלה יותר - טעמים בא"ק

למעלה יותר מוסברות¹⁴⁶ ארבע בחינות טנת"א בדרגת "אדם קדמון" (א"ק); טעמים במצחא דא"ק, נקודות הם אורות העיניים וכו'¹⁴⁷.

כנגד ארבע הדרגות דצח"מ

ארבעת הבחינות טנת"א ה גם כנגד ד' הבחינות¹⁴⁸ דצח"מ¹⁴⁹.

דלפי שנתחלקו לחלקים (היינו כ"ב הברות) על כן יוכלו להיות כלים: כמו שיוצק מחביות גדולה לתוך כלים קטנים, כך על ידי חלוקת השכל למשפטים, מילים ואותיות יוכל התלמיד לקבל.

והתחלקות זו היא ענין התכללות המידות, וכמו גבורות גשמים (שיורדים בגבורה טפין טפין - וזהו עיקר החסד). על כן האותיות נמשכים מבחי' חג"ת: כי התחלקותן היא מצד הגבורה, וצירופן להיות תיבה זהו ע"י החסד¹³⁸.

ובפרטות יותר¹³⁹ נחלקות כ"ב האותיות עצמן לשלשה קוים: חסד דין ורחמים. שעטנ"ז ג"ץ הם מבחינת הגבורה, בד"ק חי"ה הן מבחינת התפארת, ואוכ"ל מספר"ת מהחסד.

הסבר נוסף שמובא לגבי הקשר בין מידות להאותיות הוא, שהאותיות הם כלים¹⁴⁰. הכלי יש בו ג' בחינות: פנימי אמצעי חיצון, והיא בחינת המידות שכלולות מחג"ת¹⁴¹ נמצא האותיות הם מחג"ת¹⁴².

דרגות אחרות בטנת"א

למטה יותר - טעמים בחכמה

הנה לפעמים אמרו בענין טנת"א טעמים בחכמה

(138) וכמ"ש בס"ב ח"ב פי"ב.

(139) סידור שער ר"ה אד' שפתי תפתח ובספר יצירה.

(140) תניא ח"ב ספ"ד "הכלים הן הן האותיות".

(141) עיין בלקו"ת פי שלח בד"ה ענין הנסכים, ושם פ"א גבי כחות אלו הם בחי' אברהם יצחק ויעקב כו' עכ"ה, וכן הוא בפרדס שער האותיות פ"ג.

(142) אוה"ת וארא ב'תקעב ג. ועי' חוקת תשסח.

(143) אוה"ת נ"ך תתקמג.

(144) וכמ"ש מזה בביאור הזהר פ' נשא על המאמר בחללא דגלגלתא קרומא דאורא דמו"ס כו' וע"ד סתימא דכל סתימין. כי חו"ב נק' ג"כ סתימין כמו ש"הנסתרות להוי' אלקינו" הם חו"ב - ועכ"ז הטעמים שבחכמה רק לגבי המידות נק' סתימין. ועיין בלק"ת בשה"ש בד"ה באתי לגני אך סתימא דכ"ס שגם מהסתימא הוא סתום וזהו"ע מו"ס, וע' מזה ג"כ בלקו"ת פי בחקתי בהביאור ע"פ אם בחקתי בענין פי' שתוק כך עלה במחשבה ובהביאור ע"פ אני הוי אלקיכם דפי ציצית דרוש השני, וזהו ענין הטעמים שהם בעתיק וא"א.

(145) וארא ב'תקעה. ועי' דרושים לר"ה ב'קא-ב.

(146) אוה"ת ברכה א'תסד. משפטים א'שו.

(147) וצוין כאן רק משום שמובא בחסידות, אבל לכאורה לא נמצא ביאור ע"ד החסידות.

(148) אמור תקפט. יתרו א'ג.

(149) דומם, צומח חי ומדבר.

האותיות הם בחינת דיומם.

התגין הם שעולים וצומחים על האותיות, ורומזים לעניינים נעלים שבאותיות. וכמו הצומח שהוא מערך הדומם כך התגין אינן נפרדות מהאותיות לעולם.

אבל הנקודות¹⁵⁰ אינן מערך האותיות כלל, ולגבי האותיות הן כערך בעל חי לגבי הדומם. שע"י הניקוד ישתנה פירוש האותיות¹⁵¹, הרי שהנקודות מהפכים את האותיות ממהות למהות, והם כמשל הבעל חי - שהוא בעל תנועה ממקום למקום כרצונו.

והטעמים (זרקא, שופר וכו') הם גבוהים מהנקודות כיתרון המדבר על החי, שלכן לא נתגלו בתורה שבעל פה - שאין בתשבע"פ שום ביאור ופי' על הטעמים שבתורה שבכתב. (כי הטעמים גבוהים מאד: דהחכמה נקראת "חי" (והחכמה

תחיה בעליה¹⁵²), ואורייתא מחכמה נפקת (יצאה) - ומבחינה זו יכול להמשך בתשבע"פ. אבל הטעמים הן למעלה מהחכמה ולא יכול להיות להן ביטוי בתושבע"פ¹⁵³.

בתורה שבכתב בלבד

רוב התורה שבע"פ לומדת ומסבירה את אותיות התורה שבכתב, ויש בה גם הסברים על כמה מהנקודות והתגים - אבל ענין הטעמים והניגון נמצא אך ורק בתורה שבכתב. והטעם על זה הוא כי תורה שבכתב ושבעל פה הם חכמה ובינה - וכל מה שיש בחכמה יכול להתגלות בבינה. אבל הטעמים אינם כתובים בתורה (אלא רק "מנגנים" אותם בעל פה) - ורומזים על בחינת הכתר והמקיף שלמעלה מהחכמה (ולכן לא יכולים להתגלות בבינה - בתורה שבעל פה)¹⁵⁴.

150) ע' בע"ח שער טנת"א פ"ו ופרק א'.

151) אם יקרא האות בניקוד קמץ עד"מ יהי' פי' התיבה כך אם יקרא בחיריק יהי' משתנה הפי' לענין אחר.

152) קהלת ז' י"ב.

153) וראה בפסקה הבאה, ועיין מ"ש במ"א בפי אמור ע"פ והניף אותם על לחם כו'.

154) לקו"ת אמור ד"ה והניף הכהן אותם, הובא והתבאר באוה"ת נ"ך תקמ"ב-ג.

יב"ק

יבוק הוא נחל איתן באורך כ-105 ק"מ. מקורו כמעייץ עין ע' אזל¹⁵⁵ בגובה 776 מטר. בתחילה הוא נמשך צפונה אך בהמשך פונה למערב. בתקופות הקדומות שימש נחל זה כגבול בין מואב לעמון. שם הנחל מופיע בספרות הקבלה כראשי תיבות של 'יחוד ברכה קדושה', ובחסידות הוא מבואר כפרסה המפרידה בין כתר לחכמה, והוא ה"מעבר" והדרך להמשיך ולגלות את הלמעלה מהעולמות בתוך העולמות.

בחסידות

יב"ק הוא הפרסה המפרידה בין כתר לחכמה, והוא ה"נהר היוצא מעדן להשקות את הגן"¹⁶⁰. **מעבר יב"ק** הוא ה"מעבר" והדרך להמשיך ולגלות את הלמעלה מהעולמות בתוך העולמות. היינו, ע"י יחוד ברכה וקדושה ממשיכים את גילוי אור האין סוף ב"ה היחיד והמיוחד, בחינת "חד ולא בחושבן"¹⁶¹ להיות "ונגלה כבוד ה"¹⁶², "עין בעין יראו"¹⁶³¹⁶⁴.

משמעותו והשפעתו

על הפסוק "בעבר הנהר ישבו אבותיכם"¹⁶⁵ אומר הזוהר שע"י נהר זה יכולה להיות לנשמות השגה כלשהי באלקות. והיינו, עדן עצמו הוא בחינת פנימיות הכתר ממש (חכמה שבכתר) –

האזכורים בתנ"ך

כשחזור יעקב מארם נהריים לארץ (אחרי שהיה עשרים שנה בבית לבן הארמי), היה צריך לעבור את היבוק, ושם נלחם בו המלאך (שרו של עשיו הרשע)¹⁵⁶.

בספר יהושע¹⁵⁷ מוזכר היבוק כגבול שבין עמון למואב.

בפנימיות התורה

בתורת הקבלה

שם הנחל כתוב בתורה בכתיב חסר – יב"ק, בכמה מקומות בזהר¹⁵⁸ נאמר על זה ש"יב"ק הם ראשי תיבות "יחוד ברכה קדושה", והובא ונתבאר בכמה מקומות בספרות הקבלה¹⁵⁹.

(155) בירדן של היום, בצפון מזרח עמאן.

(156) בראשית לב כג-כה.

(157) יב ב'.

(158) זח"ב קטז סע"א, זח"ג רט"ז ע"ב, תקז"ח קי רע"א ועוד. ובחסידות לקו"ת ברכה צג ד וש"נ.

(159) בפרדס בעה"כ ערך יב"ק, במאורי אור (אות ב' סעיף ס"ו ובאות יוד סעיף כ"ג), בר"מ: בפרשת משפטים (קט"ז סע"א ובקי"ט א') ופרשת פקודי (דרס"ב א'), בהרמ"ז על הזוהר בפרשת תצא (דרע"ז א') בד"ה ומברך בה, ועוד.

(160) בראשית ב' י'.

(161) מתוך פתח אליהו, בהקדמה השניה לתיקוני זוהר.

(162) ישעיהו מ' ה'.

(163) ישעיהו נב ח'.

(164) לקוטי תורה ברכה צ"ג ד', תו"ח וישלח קצ"ו ואילך.

(165) יהושע כ"ד ב'.

– שאפילו כשהיה עובד ללבן הי' עוסק בלי הרף ביחודים¹⁶⁹ וזהו "ויקם כלילה הוא ויקח את שתי נשיו", שהתעסק בדברים הגשמיים שמקליפת נוגה להעלותם ולבררם ע" המצוות, להביאם לבחינת יחודא עילאה. וזהו "ויותר יעקב לבדו" – שדוקא כמו שהוא בשרשו בעצמות א"ס, חלק הוי' ממש שלפני צמצום הראשון אז ביכולתו לברר ולהפוך חשוכא לנהורא לעשות מתוהו תיקון.

בעבודת השם

עניין יב"ק בעבודה הוא על דרך צדיק גמור כאשר מתווספת בו מעלת התשובה, היינו – היחוד של קיום המצווה עם הכוונה והרוחניות שבה. בחינת צדיק גמור היא העבודה דקיום המצוות ובעל תשובה היא העבודה דדביקות רוחנית¹⁷⁰. כשקיום המצוות נעשה מתוך תנועה של תשובה עילאה (תשוקה עצומה לידבק באלקות) – אז לא זו בלבד שהחושך מתבטל אלא עוד זאת שהופך לאור (וראיה מן הגרים, אף על פי שמכירים באלקות, ונדבקים בתשובה אמיתית במסירות נפש – אם אינם מקבלים תורה ומצוות בפועל אינן נכנסים כלל תחת כנפי השכינה).

שהוא למעלה לגמרי מהעולמות ובו אין לנשמות שום השערה והשגה. הנהר היוצא מעדן הוא שורש ההתחלקות וההתכללות (והוא בחינת בינה שבכתר), ועל ידי "נהר" זה יכול להיות התגלות אלקות גם בגן עדן (בעולם התיקון¹⁶⁶).

והדרך "לעבור את הנהר" (להמשיך אלקות בעולמות) רמוזה במעשה יעקב – "ויקח את שתי נשיו כו' ויעבור את מעבר יב"ק"¹⁶⁷. הפכים קטנים שהעביר יעקב רומזים לקיום המצוות (עניין יחוד הקדושה) ועל ידיהם נמשך עצם האלקות (הברכה) בעולם הזה.

עולם התיקון נקרא יב"ק (יחוד ברכה וקדושה) כי דוקא בו שייך ענין היחודים שעל ידיהם ממשיכים את הברכה. עיקר בחינת עולם התיקון היא התכללות ריבוי האורות בריבוי כלים. ע"י קיום המצוות (שהן הכלים) מתייחדים האורות עם הכלים ומיחוד זה נולד אור חדש בתוספת מרובה על העיקר. כשאומר ברוך אתה ה' אשר קדשנו וכו' נעשה ונמשך מזה ברכה עליונה העליונה מאור אין סוף בתוספת אור וקדושה מרובה (בדוגמת שאמר לאדם ואשתו פרו ורבו, שזכות השראת השכינה להוליד תולדות רבות היא דווקא ביחוד איש ואשה¹⁶⁸. ולכן נקרא יעקב בעל עולם התיקון

166) שכללותו אצילות, אך בפרט הוא כולל את כל סדר השתלשלות אבי"ע.

167) בראשית לב כג-כה.

168) כי איש הוא משפיע – חסד, ואשה מקבל – גבורה, וחיבורם יחד הוא יחוד חסד וגבורה.

169) כדוגמת השימוש במקלות הגשמיים אשר פיצל כמ"ש בזהר.

170) תשוקה לאלקות – אבל את מעשה המצווה בפועל הרי לא קיים.

שם הוי"ה בניקוד אלוקים

שם הוי' בניקוד אלוקים נזכר בזוהר¹. ועניינו הוא על דרך שיתוף מדת הרחמים במידת הדין². והיינו, לצורך הבירורים צריך לשתף מדת הרחמים במידת הדין – שדוקא מבחינה זו יקויים בירור עין הדעת טוב ורע (מה שלא היה יכול להיות אם היו מאירים רק רחמים פשוטים³).

שני אופני הסבר

הארתו ביום הכיפורים

בראש השנה מאיר שם א-דני ואילו שם הוי' בניקוד אלוקים מאיר ביום הכיפורים.

שם אדנ"י הוא א-דין. עניינו הכללי דין ומשפט, אבל משפט זה מומתק ע"י אות אל"ף (אותיות פלא, הרומזות לאלופו של עולם), שהרהמים ממתיקים הדין⁴.

שם הוי' בניקוד אלהים הוא בחינת יום הכפורים, שם הוי' שמתגלה אז ממשיך ומביא את הגילוי דשם אלוקים. היינו, ע"י ההארה העצומה המתגלה ביום זה בנפש בנפש האלקית נדחה חשך הנפש הבהמית⁵.

שם זה הוא בספירת הבינה, ומורה על ההתכללות שבספירה זו, ויש בזה שני הסברים⁶:

א. שילוב שם אלוקים בשם הוי'

בינה מצד עצמה היא הוי' (בחינת רחמים), אך לפי שממנה דינין מתערין הוא בניקוד אלוקים (וכידוע דשם אלוקים עצמו הוא בקו השמאל).

ב. חיבור אורות וכלים

שם הוי' הוא כללות האורות דאצילות, שם אלוקים הוא הכלים ושם הוי' בניקוד אלוקים מורה על החיבור דאורות וכלים. והענין בזה, שהספירות בינה עד מלכות הן הכלים⁷ ואילו חכמה היא האורות בלבד, כי שם רק איהו וחיוהי חד – ולמעלה מבחינת גרמוהי (=כלים).

(1) חלק ג' פרשת אחרי דס"ה ע"א.

(2) אה"ת דברים ואתחנן קמד, וכמ"ש מזה בהביאור ע"פ כי כארץ תוציא צמחה פ"ג (לקו"ת נצבים נא א).

(3) כמ"ש במד"ר פ' בראשית ס"פ י"ב ע"פ ביום עשות הוי' אלקים ארץ ושמים כו'.

(4) אה"ת דברים ואתחנן קכג.

(5) בינה היא נשמת הכלים, ז"א הוא רוח הכלים, ומלכות הוא נפש הכלים.

(6) זהר ויקרא דף ט"ז סע"א וע"ב, אמור דף ק', ובלך לך דף פ"ז ע"א על פסוק ומלכי צדק מלך שלם.

(7) לקו"ת ניצבים כי כארץ תוציא צמחה.

כח ההיולי

היולי הוא מושג שטבעו חכמי יוון, ומשמעותו: החומר הבסיסי המאפשר את קיומם של ארבעת היסודות. החומר ההיולי אינו יסוד בפני עצמו, כיוון שהוא מציאות מופשטת, והוא הממוצע בין אין ליש⁸. בחסידות משמש המושג כדי להגדיר את הכח המופשט, ממנו באים פרטי המציאות (ועם זאת, פרטי המציאות אינם תופסים את הכח הזה)⁹.

ענינו של כח ההיולי

בעץ הגולמי.

"היולי" הוא מונח בשפה היוונית, ותרגומו ללשון הקודש - תהו¹⁰. מושג זה מתייחס למציאות הבסיסית והראשונית של כל דבר, כמציאות מופשטת מכל ציור והגדרה.

לכל דרגת בריאה, ישנו הכח ההיולי שלה. כיוון שהיא מגיעה מדרגה פשוטה, ומאותה דרגה פשוטה נמשכים כוחות שונים. בשל כך, כל דרגה פשוטה נקראת גם כן כח היולי ביחס לכוחות הנמשכים ממנה (אף על פי שהיא דרגה מסויימת הנוגעת לעניין מסויים בלבד, ואינה פשוטה בתכלית הפשיטות). כך הוא בכל צורת התהוות של עילה ועלול: הכח כפי שהוא כלול בשרשו באופן נעלם, מכונה כח היולי העצמי. דרגה זו של הכח היא היש הראשון בהשתלשלות זו, וממנה באים כל הפרטים.

דוגמא לכח היולי הוא גרעין העץ: למרות שכל העץ צומח מהגרעין, לא ניתן לומר שיש בגרעין שורשים, גזע, עלים, פרחים ופירות. דוגמא נוספת הוא גולם פשוט של עץ: אפשר לעצב אותו באין סוף צורות, אך אף אחת מהצורות אינה נמצאת

בבריאת העולם הגשמי

חומר היולי הוא החומר הגשמי הבסיסי שנברא יש מאין בעולם הזה הגשמי. הוא מתורתיו של אריסטו שהתקבלו על חכמי ישראל¹¹, וכמה מהראשונים עוסקים בביאור מושג זה.

עיקרה של תורת אריסטו זו, היא שתחילת בריאת הגשמי הייתה על ידי בריאת חומר פשוט, ורק לאחר מכן נוצרו בו ארבע צורות שונות שהם ארבעת היסודות¹², ובחומר זה הייתה הבריאה יש מאין. חומר זה הוא המאפשר את החיבור בין ארבעת היסודות, כיוון שהוא המקור המאחד אותם. בלשונו של הרמב"ן:

הוציא מן האפס הגמור המוחלט יסוד דק מאד, אין בו ממש, אבל הוא כוח ממציא, מוכן לקבל הצורה ולצאת מן הכוח אל הפועל. והוא החומר הראשון, נקרא ליוונים "היולי". ואחר ההיולי לא ברא דבר, אבל יצר ועשה, כי ממנו המציא הכל והלביש הצורות ותיקן אותן.

(8) רמב"ן בראשית א, א.

(9) לקריאה נוספת ראו המבואר בעטר"ת שבועות המאמר הג'. שערי אורה ד"ה יביאו לבוש מלכות פרק פ"ט. מורה נבוכים פרק כ"ו. עץ חיים שער מא פרק ג', שער קיצור אבי"ע פרק י.

(10) רמב"ן בראשית א, א.

(11) ראה רמב"ן "נקרא ליוונים היולי" וראה פירוש אברבנאל שהוא מדרכי הפילוסופים (להלן).

(12) רמב"ם, משנה תורה הלכות יסודי התורה פרק ג הלכה י.

דבר זה רמוז בפסוק: "בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ. וְהָאָרֶץ הָיְתָה תְהוֹמוֹ וְבַהוּ"¹³. כלומר, בתחילת התהוות העולם, הייתה הארץ "תוהו" (חומר פשוט בלבד)¹⁴. לאחר מכן נשתלשל ה"בוהו"¹⁵, שהוא יצירת הצורה בחומר ההיולי, והפרטים של "אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ" (השמים וכל צבאיה, והארץ וכל צבאיה)¹⁶.

ביאורי הראשונים

יצירת הצורות בחומר אינה דורשת פעולת בריאה¹⁷ אלא רק תיקון של החומר¹⁸. ולכן רק בבריאת היולי משתמשת התורה בלשון "ברא" ולא בשאר העשרה מאמרות, שהם תיקון החומר שנוצר במאמר הראשון. לכמה מהמפרשים¹⁹ בריאת ההיולי הוא ה"מאמר אחד" המובא במשנה באבות²⁰ (משום כך, למרות שמאמר זה הוא חלק מעשרה מאמרות, אין את הלשון "ויאמר אלוקים" היות ובחומר היולי שאינו מציאות ממשית לא שייכת עשיה כפי ששייכת בשאר המאמרות²¹).

הראשונים מבארים, כי הסיבה לצורת בריאה זו, היא מצד רצונו לברוא את העולם בדרך הטבע (ככל האפשר). אילו לא היה ממוצע כללי בין העדר

המציאות לנבראים, היה צורך בפעולת הבריאה יש מאין בכל נברא בפני עצמו. ביאור נוסף הוא שכך יהיו הנבראים בעלי משותף כללי, וכך יהיה אפשרי שאחד ישמש מזון לזולתו²².

בכמה מהראשונים מובא כי בהיולי עצמו, ישנן שתי דרגות. דרגת היולי האחד ממנו נברא השמים והיולי נוסף לבריאת הארץ. ראייה לדבר היא חלוקת תיאור הבריאה לשניים: בְּרֵאשִׁית בְּרָא .. אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ²³. נימוק לשיטה זו היא שכל הפרטים היוצאים מהיולי אחד, הם בעלי גדר דומה, ואין גדר דומה בין השמיים והארץ. משום כך לא ייתכן לומר שהם באו מכח היולי משותף²⁴. אולם אחרים חולקים על כך²⁵, ומסבירים כי ההיולי מופשט מכל ציור, ואם כן, גם כח ההיולי שיצר את השמיים, וגם הכח שיצר את הארץ - שניהם מופשטים מהגדרה ספציפית, וממילא הגדרתם זהה²⁶. כאשר לשני מושגים מופשטים ישנה הגדרה זהה - הרי שהם אותו מושג עצמו.

הרבי מקשר מחלוקת ראשונים זו למחלוקת התנאים במדרש רבה²⁷ אם הברואים שבשמים ושבארץ חלוקים בשרשם, נבראו כל אחד ממקומו או שכולם נבראו ממקום אחד, אם מהשמים או

(13) בראשית א, א - ב.

(14) תהו בלשון הקודש הוא היולי, "מפני שאם בא אדם לגזור בו שם תוהו ונמלך לקראו בשם אחר, כי לא לבש צורה שיתפס בה השם כלל" רמב"ן, שם. וביאור נוסף בתו"א הוספות ויקהל, דף קי"ד ע"ג, ג, שנקרא תוהו כיוון שהבריות תוהים על קיומו חומר זה, שאינו מציאות ואינו אין.

(15) מלשון בו הוא. שיש בו כבר דבר ממש.

(16) תלמוד בבלי פסחים כב, עמוד ב.

(17) רמב"ן בראשית א, א.

(18) פירוש רבינו בחיי בראשית שם.

(19) ראש השנה כב, א (ולמרות זאת מצינו ביאורים שונים במפרשי המשנה) ובמפרשי המשנה.

(20) ראה אבות פרק ה' משנה א.

(21) מהרש"א, חידושי אגדות ראש השנה כב, א. וראה אור תורה להמגיד ממזריטש, פרשת תרומה דף קב.

(22) דרשות הר"ן - דרוש א.

(23) רמב"ן בראשית א, א.

(24) דרשות הר"ן - דרוש א.

(25) ראה בדרשות הר"ן שם "ואם קצתם סברו שהיו שני חמרים נבדלים... כולם הסכימו שהפסוק השני כולל ד' סודות..." ובאברבנאל דלהלן "יותר אבחר לומר שנברא חומר אחד...מהיותם שני חומרים".

(26) פירוש אברבנאל על התורה בראשית א.

(27) בראשית רבה פרשה יב סימן יא.

ממקורם לגמרי. בשלב זה הנברא נראה כדרגה או יצור נפרד בפני עצמו³⁰. ניתן לראות זאת בכל דרגה גלויה, כמו היש דבי"ע. בנבראים: כל נברא שלם, כמו עץ נושא פירות, נשמה בגוף, כח היוצא אל הפועל וכו'³¹.

החומר קיים בכל דרגה, ולכן ישנו כח היולי בכל דרגה פרטית, והוא תחילת קיומה. עם זאת, ישנו גם כח היולי כללי יותר, היוצר את התהוות העולמות מאין סוף הפשוט. באופן כללי בסדר ההשתלשלות ישנם שלושה מקומות עיקריים בהם מופיע הכח ההיולי באופן מיוחד³²:

(א) תחילת התהוות של עולם האצילות מאין סוף.

(ב) תחילת התהוות של בי"ע, והאפשרות לקיומו של יש נפרד.

(ג) תחילת התהוות עולם העשיה הגשמי. כח היולי זה הוא המקור לארבעת היסודות הגשמיים.

עשר ספירות הגנוזות

עשר הספירות הינן כוחות מוגדרים ומוגבלים³³. כדי ליצור ספירה מוגדרת, מאין סוף הבלי גבול, יש צורך בשלבים רבים של צמצום.

באופן כללי, ישנם שלשה שלבים בצמצום הספירות בהעלם, באור אין סוף, קודם להתגלותם באופן גלוי בעולם האצילות:

לפני הצמצום הספירות, הן כלל אינן קיימות מצד עצמם ואור אין סוף פשוט בתכלית. בדרגה זו ישנה האפשרות בלבד, לקיומן של הגדרות (כלומר, ספירות). מצד שני, יכולות להיות אין סוף ספירות, כיוון שהרעיון של "הגדרה" אינו מפורט עדיין, ויכולים להתהוות מכך כל סוגי הקיום האפשריים. המשל לכך הוא: שמו של

כמו כן, ישנם ראשונים החולקים באופן מוחלט על כל מושג ההיולי: "שכל זה ראוי שיורחק מבעלי האמונה התוריית שהם מדרכי הפילוסופים ומה לתבן את הבר..."²⁹.

בתורת החסידות

תורת הקבלה והחסידות הרחיבו את מושג היולי, כך שהוא משמש לא רק בנוגע לבריאת היש הגשמי, אלא גם לבריאת עולמות רוחניים, אלווקיים ומופשטים. בעוד בתורת הראשונים ההיולי הוא המקור לארבעת היסודות והבסיס ליש הגשמי, תורת החסידות משתמשת במונח "היולי" ככינוי לשלב הביניים בין אין ואפס ויש הנברא. הגדרה זו אינה קשורה (ישירות) להגדרת ארבעת היסודות הרוחניים. שלב זה קיים בכל המשכה ובכל התהוות של דבר מזולתו, המתחלק לשלשת השלבים הכלליים חומר צורה ותיקון.

חומר הוא הכח ההיולי, והוא פשוט ומופשט מכל הצורות שיווצרו בו. הוא התחלת המציאות מאין. למשל: המשכת הכלים וספירות דאצילות מהמאציל, המצאת היש דבי"ע ממלכות דאצילות. ובנבראים עצמם: בהמשכת הכוחות מעצם הנפש שבאדם, גרעין העץ וכדומה.

צורה הוא היש הממשי שנוצר בחומר הפשוט. בשלב זה החומר כבר מוגדר בצורתו ואיננו פשוט כמו בשלב הקודם. עם זאת, צורתו אינה מפורטת אלא כללית. למשל: נש"י לפני התחלקותן לשישים ריבוא, ולאחר התחלקותן. ובנבראים: המשכת הכוחות מכח כללי לכח פרטי, שתיל עץ (שעדיין אינו עץ גדול המוציא פירות).

תיקון הוא הנברא בשלימותו, על כל פרטיו. כך הם כל הנבראים הגלויים, לאחר יציאתם

(28) אגרות קודש כרך ג' אגרת תקמ"א.

(29) פירוש אברבנאל על התורה בראשית א.

(30) שאינו המקור.

(31) תורה אור פרשת בראשית, דף ו' עמ' ד'.

(32) 3 מקומות אלה הם בהתאם ל3 הדרגות הכלליות של: בי"ע דכללות, בי"ע הפרטיים, ובי"ע של היש הגשמי.

(33) אף שמידותיו של הקב"ה אינן מוגבלות באמת, כלפי הפשטות שלו ושל אורו הרי זה נחשב הגבלה ממש.

מאפיינים

ביאורים רבים במאמרי החסידות מוקדשים לבאר את מאפייניו של ההיולי, הייסודים מבין המאפיינים מפורטים להלן:

הפרטים כעין המקור

כאשר מדובר על כח היולי פרטי, גם לכח ישנה הגדרה מסויימת, וכל הפרטים שיצאו ממנו יהיו תחת ההגדרה הזו. זאת, למרות שמכח ההיולי אפשר להוציא אין סוף צורות. לדוגמא, כל הצורות שיעצבו מגוש זהב, יהיו עשויות זהב (ולא חומר אחר), כל מה שייצמח מהגרעין - יהיה עץ מאותו סוג וכן הלאה. כך גם ברוחניות: כל השכלים שיצאו אי פעם ממקור השכל ההיולי (שאינו שכל כלל) - יהיו שכלים, ולא רגש או כל מציאות אחרת. כך גם כל מה שימשך מאדם קדמון, יהיה בתבנית עשר ספירות³⁴.

פשיטות

אמנם ההיולי הינו עילה למגוון רחב של עלולים, אך בעודו היולי הוא עדיין אינו מוגדר בהגדרת העלולים שמשתלשלים ממנו.

הגדרה זו באה לומר, שהוא אינו כח כללי הכולל ריבוי פרטים. כלומר, מגוון הצורות הכלולות בהיולי אינן באופן של כלל ופרט, וההיולי אינו מכיל בתוכו את הפרטים כפי שהם לאחר המשכתם³⁵, היולי לעומת זאת הינו פשוט. כלומר: כל הפרטים נמצאים בו לפני הגדרתם, כאשר רק ישנה האפשרות להגדירם לאחר גילויים³⁶.

אפשרי המציאות

מציאות ההיולי אינה מציאות ממשית³⁷. מכיון שלא תיתכן הימצאות של חומר ללא שתהיה לה

האדם אינו מציאות ממשית. רק כאשר קוראים לו בשמו - נוצרת מציאות מכך (אבל אין מקום שאדם יקרא לעצמו בשם, אשר רק הוא לבדו קיים).

דרגה זו בסדר ההשתלשלות היא בעולם העקודים, והיא המקור לקיומן הגלוי של עולמות אבי"ע. עם זאת, בעולמות הנעלים יותר (כמו א"ק) ישנה גם מציאות הספירות הגנוזות, אך דבר זה הוא בהעלם יותר, בבחינת "מקור דמקור"³⁴.

לאחר הצמצום, נעשתה מציאות הספירות למציאות ממשית. גם זה נעשה בשלבים רבים. תחילה נוצר כח היולי פרטי, ולאחר מכן השתלשלו ממנו צורה ותיקון פרטיים, עד שנוצרה הספירה בגלוי ממש (בדומה הכוחות הכלולים בנפש שהם כוחות היוליים עצמיים, שיש בהם השתלשלות כזו עד ליציאתו של הכח אל הפועל). בדרגה זו, הספירות כלולות כמו אש הכלולה בצור חלמיש³⁵. כפי שלא ניתן לומר שהאבן עצמה היא אש, כך אין כאן כלל מציאות ספירות אלא רק כח לספירות.

ההבדל בין דרגה זו והדרגה הקודמת, היא שכאן הכח מגיע מצד הדרגה עצמה, ולא מצד העלאת מ"ן.

(להרחבה נוספת בנושא זה, ראו ערך 'עשר ספירות הגנוזות'. יש גם להשלים את כח ההיולי כפי שהוא בעולם הבריאה).

חומר היולי

הדרגה השלישית בהיולי היא בתחילת התהוות היש הגשמי. עליו מבואר לעיל באריכות מדברי הראשונים.

דרגה זו היא היחידה שיש לה שייכות לגשמיות ממש.

34) בשעה שעלה משה תשכ"ה, אות ז'. ועיין בהמשך ס"ו ד"ה ויגדלו הנערים.

35) אבן שלאחר שפשוף רב יוצא ממנה ניצוץ אש.

36) ספר המאמרים תרפ"ט, ד"ה ועבדתם את ה' אלוקיכם.

37) "וכמו המחשבה לגבי דיבור" או "כמו אות אחת בתורה שבכתב לגבי תורה שבעל פה" (ראו ספר המאמרים תרס"ט עמוד טג). שהמקור הוא אמנם מקור ההמשכה, אך לא ניתן לומר שהוא כולל את פרטי ההמשכה באותה אות או מחשבה.

38) ספר המאמרים תרס"ט עמוד טב.

39) ברמב"ן שם: "יסוד דק מאד, אין בו ממש... כי התוהו אחר האפס, ואינו דבר..."

צורה כל שהיא, ולהיולי אין צורה כלל⁴⁰.

יש מאין

מאיך גיסא, פעולת בריאה יש מאין נעשתה דווקא בהתהוות ההיולי, וכל המציאויות הנמשכות ממנו אינן אלא יש מיש - הלבשת צורה לחומר קיים.

היות ולפני היולי לא היה כלל אפשרי המציאות⁴⁷, וממילא בהמצאת היולי התחדש כל מושג המציאות. כלומר, למרות הפשיטות וההבדלה שיש בין היולי ובין מגוון המציאויות המוגדרות הנמשכות ממנו, סוף סוף הוא ראשיתם, ולכן אינו מובדל מהם בתכלית. ואילו הבדלת היולי מהעצם והמקור שממנו נמשך ונברא היולי (אם זה עצם הנפש או דרגות אלוקיות נעלות) הוא הבדלה באין ערוך⁴⁸. לכן התהוות היולי הוא באופן יש מאין, שלהיותו באין ערוך למקורו אין בין היולי למקורו שום ממוצע⁴⁹.

ראשית ההתהוות - קרוב אל האין

במאמרי החסידות מוסברת עניינו ותוכנו של מצב המציאות בהיותו היולי. היות ובראשית התהוות של כל דבר ממקורו עדיין קרוב הוא למקורו ולכן נרגש בו מקורו וממילא מציאותו בטלה למקורו. (והמשמעות לכך שנרגש בו מקורו הוא שלא נרגשת בהיולי כלל הגדרים הפרטיים שלו, אלא נרגש בה שכל מהותה היא התפשטות

עם זאת מציאותו קיימת ברמה עדינה ודקה יותר. המשמעות לכך היא שהוא הכח והבסיס לכל מיני ואופני הצורות שיצטיירו בחומר וכך זה, ולכשיצטייר יהיו מציאות גלויה וממשית⁴¹. לא ככח שעניינו לפעול, אלא כמו חומר, שבעצם עניינו - הוא יכול להישאר ללא צורה, אלא שלאחר שנוצרת בו צורה, מתגלה שהיא הייתה יכולה להיווצר בו גם בהיותו פשוט⁴². בדומה לכך, גם בכוחות הנמשכים ממקורם (למעלה באלקות או למטה בנפש האדם) מציאותם הממשית מתחילה רק כאשר הם מצויירים בציר מסוים ופרטי (וכל עוד אין הגדרה ברורה למהות הכח, לא ייתכן לומר כי ישנו כח)⁴³. עם זאת, במקור הכוחות ישנה האפשרויות לקיומם של הכוחות (אף על פי שאי אפשר לומר שהאלקות או הנפש היא כח).

מצב ביניים זה מעניק להיולי את התואר "אפשרי המציאות"⁴⁴. תואר זה גם מתייחס באופן פרטי להיולי וראשית ההתהוות, ובא לתאר בניגוד ל"אפיסת המציאות" וניגוד ל"מציאות ממש"⁴⁵, היות ועדיין אינו מציאות ממש שהרי הוא מציאות ללא הגדרות⁴⁶ ולכן לא ניכרת מציאותו. גדר המציאות שלו היא רק שניתנה בו האפשרות להימצאות מציאות חדשה, שהיא מציאות ממשית.

(40) רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ד' הלכה ז'.

(41) ברמב"ן: "...אבל הוא כוח ממציא, מוכן לקבל הצורה ולצאת מן הכוח אל הפועל..".

(42) ראה הקדמת הראב"ד לספר יצירה.

(43) כיוון שלא יתכן חומר בלי צורה. צורה רוחנית פירושו הגדרה פרטית.

(44) אין הכוונה "אפשרי" בניגוד לתוארו של הקב"ה "מחוייב המציאות", כפי שהוא בספרי הראשונים. כאן מדובר כפי שמבואר במאמרי חסידות רבים (הגהות לפתח אליהו תרנ"ח עמוד לו, ספר המאמרים תרס"ב עמוד שנו, ספר המאמרים תש"ו עמוד 116 ועוד).

(45) וראה בספר המאמרים תרנ"ט עמוד רי"ג (מהדורה חדשה): "**ונמו שכתוב בספר החקירה** שהוא רק אפשרי המציאות ואינו מציאות ממש כו".

(46) וכל נמצא בהכרח שיהיו לו הגדרות בהם מוגדרת הימצאותו.

(47) ברמב"ן שם "אבל הוציא מן האפס הגמור המוחלט..".

(48) הגהות לדיבור המתחיל פתח אליהו תרנ"ח: "...ויותר רחוק אפשרית המציאות מאפיסת המציאות, ממה שרחוק ענין המציאות מאפשרית המציאות כו".

(49) ספר המאמרים תרס"ב עמוד שנו.

העצם ולכן אינה מציאות⁵⁰.)⁵¹

בביאור האמור ישנו חידוש גדול המקבלת התייחסות במאמרים. כל מושג היולי קיים רק בהמשכה והתהוות של מציאות שרחוקה מציאה בתכלית (כבריאית היש מהבורא) והתהוות מסוג זה היא התהוות יש מאין (כנ"ל) - התהוות שהכח הממציא הוא באין ערוך לנפעל ממנו, ואם כן לכאורה אין ביכולתו של ההיולי להרגיש את המקור שהרי אופן התהוותו אינו המשכה מדרגה לדרגה אלא באופן של אין ערוך...

סוג מציאות זו - מחד התחלת ושורש למציאות עצמאית ומאידך היא מאוחדת ונרגשת בה מקורה עד שאינה מציאות ממשית - מוגדרת במאמרי החסידות כמציאות נעלמת ובסוג העלם של העלם שאינו במציאות. להסברת מושג זה משתמשת תורת החסידות במשלים. המובא על זה הוא מ"אש הכלול בצור החלמיש"... (ראה רנ"ט ע' קצו ובמ"מ)

אפילו אוא"ס מושלל מהיולי היות וסו"ס ההיולי הוא שורש לספירות - גדרים ומציאות (כי עמך ס"ו, שבועות רנ"ט, ועוד)

בנפש האדם

כוחות הכלולים בנפש

עצם הנפש מכילה את כל מיני הכוחות שיתכנו באדם, אלו מכונים כוחות היוליים עצמיים.

כוחות אלו אינם מציאות כלל כשהם כלולים בנפש. אילו היו הכוחות הכלולים בנפש מציאות היו כל הכוחות באים בהתגלות. והיות ועצם הנפש היא מושלמת ויש בה את כל סוגי הכוחות והמידות היו כולם באים בגילוי, היפך המציאות שישנם כוחות שלא באים לידי גילוי כלל⁵².

(להרחבה נוספת במבואר בכללות ערך זה, ראו גם בערכים 'ארבע יסודות' ו'בריאה יצירה עשיה').

50) הרש"ב ספר הגהות לדיבור המתחיל פתח אליהו תרנ"ח עמוד לו, פדה בשלום (עמוד קנא בחדש) צאינה וראינה (עמוד ריג בחדש) רנ"ט. ועוד.

51) באריכות בספר המאמרים תש"ו עמוד 117.

52) המשך תרס"ו עמוד רמא (במהדורה ישנה סוף עמוד רפ).

כסיל העליון

כסיל העליון הוא כינוי למדרגה שאין בה איסור מצד עצמה, אך ממנה מגיעה נפילה גדולה. על דרגה זו נאמר בפסוק "לא יחפוץ כסיל בתבונה"⁵³, והיא בחינת קליפת נוגה.

בעבודת השם

אדם שנעשה "מרכבה לכסיל העליון", הוא אדם שיש לו הרגשת חשיבות עצמית. איש שהוא "חכם בעיניו" (אף כשזה נכון), בסופו של דבר "מתפשטת" הרגשת החשיבות לא רק לחכמתו אלא גם לשאר ענייניו וצרכיו, ועד שצרכיו האישיים חשובים לו יותר מכל דבר אחר, ומזה מסתעף שיכול לזלזל בכל דבר, ואפילו בקב"ה, ועד שבסופו של דבר יכול הדבר לגרור אפילו שידבר באמצע התפילה.

אדמו"ר הזקן ממשיך זאת לאדם פשוט שיש לו הזדמנות להיפגש עם המלך, ובמקום לנצל את ההזדמנות הנדירה הוא מתעסק בצרכי עצמו, ובכך הוא למעשה מראה שהמפגש עם המלך לא חשוב לו, ויותר חשוב לו להתעסק עם הצרכים האישיים שלו⁵⁴.

בספירות

כסיל העליון הוא בחינת נוגה של העולמות בריאה יצירה עשיה, והוא מה ש"נפל" בשבירת הכלים מספירת החכמה של עולם התוהו.

טעם הנפילה הוא כי בחינת חכמה דתוהו התגלתה מן המאציל בבחינת מציאות של "יש" ו"דבר" (להבדיל מהספירות של עולם האצילות שהן בבחינת "ביטול במציאות")⁵⁴.

בחינה זו קשורה עם הסתלקות והתעלמות ספירת הבינה הקרויה "יובל" ו"עלמא דחירו", מכיון שכאשר מאירה הבינה לא שייכת יניקת החיצונים. רק כאשר נעלמת הבינה ומאירים בהתגלות רק המידות, יכולים להסתעף ענינים שליליים ומידות לא טובות; ולכך רומז הפסוק "לא יחפוץ כסיל בתבונה (בינה), כי אם בהתגלות לבו (מידות)"⁵⁵.

(53) משלי יח, ב.

(54) על פי ספר המאמרים תקס"ו עמוד קע"ה.

(55) לקוטי תורה מסעי צ, א.

(56) תניא, אגרת הקודש - סימן כ"ד.

מוחיז דגדלות ומוחיז דקטנות

מוחיז דקטנות ודגדלות הם מושגים הלקוחים מתורת הקבלה, המתארים. שני אופנים בהשפעת המוחיז על המידות. שורשם של שני עניינים אלו בספירות העליונות, והם משתלשלים וקיימים במצוות, בעבודת ה' ובנפש השכלית והבהמית⁵⁷.

כללות עניינם

והתלהבות אלא בקרירות ודביקות).

באופן הראשון השכל רק משפיע על הרגש, אך הרגש נשאר (ואדרבה, מתגבר עד שלא ניכר כלל השכל שעוררו), אך באופן השני (כשמתעמק מאד בשכלו) מתבטלים כוחותיו עד שלא מרגיש אפילו צרכים בסיסיים (כרעב או צורך להתפנות), ומידותיו מתעלות ממילא וכלי 'התעסקות' עמהן.

המידות גדלות יחד עם המוחיז⁵⁸

כשהמוחיז ב"עיבור" (כשמכל אורך רוחב ועומק השכל נשארה רק המסקנה) אז גם המידות כך (כללות בכח בשכל, אין רגש בפועל).

כשהמידות "יונקות" מהשכל (כאצל תינוק עד גיל שנתיים) גם השכל מאיר בהן בתכלית הקטנות (התינוק לא מתנהג על פי שכל אלא רגש בלבד).

כשהמוחיז גדלים - גם הרגש גדל (כמו אצל ילד שכבר גדל קצת).

כשהמידות הגיעו לשלימותן ורק השכל ממשיך להתפתח (כאדם שהגיע למצוות) - מתעלות המידות לדרגת שכל (ובזה עצמו שתי דרגות כדלקמן).

מוחיז דגדלות⁵⁸ הם מוחיז בעצם, מוחיז שאינם קשורים למידות. מוחיז דקטנות הוא הלבשת השכל בהסברים ודוגמאות במטרה להוליד רגש.

שני המשלים להבדל ביניהם

א. משל מההבדל שבין מידות הבהמה למידות האדם: הבהמה אוכלת את המתוק לה ומואסת במר, ו(למרות שיש לה שכל) כל התנהגותה מוכתבת רק ע"י המידות. לעומתה האדם משתדל לכוון התנהגותו על פי הבנתו, גם אם זה בניגוד למדותיו.

ב. משל מההבדל בין אדם רגיל להעוסק במושכלות: העוסק ומתעמק במושכלות (לדוגמא, באסטרונומיה או רפואה וכיו"ב) בדרך כלל מיושב בדעתו ומדותיו טובות - למרות שמעולם לא חשב על תיקון מידותיו.

הסיבה לזה היא כי אצלו השכל לא יורד מדרגתו, ומשתנה ממהותו⁵⁹ עד שמתקרב למהות הרגש (ומשפיע עליו), אלא רק שמאחר וליבו מרגיש את מעלת השכל הריהו עולה ונכלל בשכל, ועד שמשנתנה מהות מדותיו לשכלית (שאינן בחום

57) לכללות המבואר בערך זה, ראו סידור עם ד"ח, שער התפילין בתחילתו. דרך מצוותיך, שורש מצוות תפילין. המשך תרס"ה בתחילתו. באתי לגני תשכ"ח אות ח' (מוגה).

58) צריך להזהר לא להחליף את ה"גדלות" בהקשר זה עם גדלות שב מוחיז דקטנות - שהם שני עניינים שונים ששמים זהה, וכל מקום ילמד מעניינו.

59) ראה בהרחבה בערך ישראל סבא ותבונה.

60) ת"ח בא קכח ואילך.

להשפעה על הרגש – שבמקום להמשך לתאוות עולם הזה יאהב וימשך לאלקות⁶⁴.

מוחין דגדלות התבוננות בעצם גדולת ה' (בלי קשר לפעולתו בעולמות): התעמקות והתקשרות בדעת חזקה ובתוקף גדול עד שמפסיק להרגיש את עצמו, וכל כולו שקוע באלקות. מובן שגם אז קיימות מדותיו, ואדרבה – בתוקף גדול יותר, אלא שהוא אינו מרגישן כלל.

שלימות הענין דמוחין דגדלות הוא התמסרות מוחלטת להתבוננות באלקות עד שרגש הלב מתעלה ומשתנה למהות "שכליות" (שבמקום טבעו להיות בחום והתלהבות מורגשות, נהיה בקרירות ודביקות בלתי מורגשת).

פרטי הדרגות⁶⁵

באופן פרטי יותר יש שלוש דרגות⁶⁶ במוחין דקטנות, ושתיים במוחין דגדלות.

מוחין דקטנות

עיבור⁶⁷ – כשמחשבה מביאה למסקנה שדבר מסויים טוב לו, עוד אין אהבה בפועל לדבר אלא רק בכח (בפוטנציאל). בשלב זה נמשל הרגש לעובר הכלול במציאות אימו (השכל המוליד אותו): גופו וראשו כבר קיימים, אך ראשו "בין ברכיו" (לא מתפקד), והוא "אוכל ממה שאמו אוכלת" (אין לו מציאות עצמאית). בשלב זה המדות הן בתכלית הקטנות, וכל ענין המוחין שבהם הוא "הסכמת הלב" בלבד⁶⁸.

ניקה – כשנולד רגש בפועל, בשלב הראשון

בין מוחין דקטנות לדגדלות מוכרח להיות שלב ביניים הנקרא עיבור⁶¹: הטעם נעוץ בהבדל שבין הנפש הבהמית שעיקרה מידות⁶², לנפש האלוקית – שמידותיה נולדות רק לאחר ועל ידי התבוננות. מוחין דגדלות הוא התעלות המידות לשורשן (שלמעלה מהשכל), וטרם נולדו המידות מה יתעלה? אלא הסדר הוא, שלאחר לידת המידות (על ידי מוחין דקטנות) צריך האדם לבטל את עצמו (והוא הנקרא עיבור, שהמדות נכללות בשכל ואינן מורגשות) ורק אז יוכל להתגלות בהן שורשן האמיתי שלמעלה מהשכל.

שייכותם לכח הדעת

מוחין דקטנות ודגדלות אינם קשורים לכח ההבנה של האדם, אלא לכח הדעת שבו. בעל מוחין דקטנות מבין היטב את השלכות מעשיו, אך למרות זאת כשעושים היפך רצונו הוא כועס ומתרגז – דעתו הקטנה לא יכולה לסבול דעה הפוכה. אבל בעל גדלות המוחין יכול להכיל דעות הפוכות, ואפילו שמחה ועצבות בו זמנית. ועניין זה הוא בפשטות ונוגע עד להלכה (כפסק המושנה), שרק מגיל עשרים ואילך יכול האדם למכור בנכסי אביו והטעם⁶³, שרק אז מסתיים מוחו להתפתח, ונמשכים לו המוחין דגדלות).

בעבודת השם

מוחין דקטנות הוא השכל המאיר במידות: התבוננות בגדולת ה' (המהווה ומחיה כל העולמות), עד למסקנה שכלית שצריך לאהוב אותה, עד להתפעלות (שכלית) מהבנה זו, ועד

61) צריך להזהר לא להחליף את ה"עיבור" בהקשר זה עם העיבור של מוחין דקטנות – שני עניינים שונים שרק שום זהה, וכל מקום ילמד מעניינו.

62) שמשכנה בלב(כמבואר בתיאור בפרק ט', ועיקרה מידות (כמבואר בפרק א', והשכל רק משמש אותה להשגת תאוותיה.

63) לקוטי תורה פרישת אחרי דף כח סוף עמוד ד.

64) ראה בהרחבה בערך "ישראל סבא ותבונה".

65) בהבא לקמן ראה תורת חיים שמות א' בא ק"ח ד' ואילך.

66) שלושה שלבים אלו קיימים הן בעבודת כל יום בתפילה, והן בכללות חיי האדם. ככל שמתמיד האדם להתבונן ולהעמיק ולהתעסק בתורת החסידות ובהתבוננות נעשים שלושה שלבים אלו באופן נעלה יותר.

67) ראה תו"ח בא קכח ואילך..

68) והוא ענין האהבה ויראה שבתבוננת מוחו ותעלומות לבו, שהלב מבין שכן יאתה לו המוזכר בתיאור פרק ט"ז.

התפתח באדם גם כח הדעת) ביכולתו לנעוץ את מחשבתו בתוקף בחוץ ובהתמדה באלקות באופן שעיקר דביקותו באלקות היא שכלית (ולא רגשית), וגם בזה יש שתי מדרגות כלליות:

מוחין דאמא (נקראים גם "גדלות ראשון"), התבוננות באור הממלא כל עלמין (בגדלות ה'), אך העיקר אינו ה"בכח" (המסקנה) אלא עצם ההבנה וההתעמקות באלקות. התבוננות זו מולידה מידות "שכליות" שהן מעלה מעלה ממידות המתעוררות ע"י המסקנה (מוחין דקטנות).

מוחין דאבא (ונקראים גם "גדלות שני"), התבוננות בכח ה"חכמה" של הנפש, כאילו רואה את האלקות בעיניו וממש מרגיש אותה.

בענינים שונים

בתפילה

בכלל נמשכת בחינה זו (מוחין דגדלות (מוחין דאבא), כלומר ספירת החכמה כפי שהיא לעצמה) בשעת התפילה.⁶⁹

בפרט - ההתבוננות בשעת פסוקי דזמרה וקריאת שמע וברכותיה הם מוחין דקטנות (שמטרת לעורר אהבת ה', להגיע ל'אהבת'), ותפילת העמידה היא שעת מוחין דגדלות. בתפילה מתבטל האדם כעבד לאדונו, ולמעלה וגם למטה היא שעת הכושר לכל אדם, שאז מקשר חב"ד שלו לה' להעמיק דעתו בגדולת אין סוף ברוך הוא ולעורר את האהבה כרשפי אש בחלל הימני שבלבו לדבקה בו בקיום התורה ומצותיה.⁷⁰

כמצוות⁷¹

בכללות התפילין הם בדוגמת ראש האדם: בית התפילין רומז לגולגולת, האותיות רומזות למוח,

העיקר הוא הרגש, ואילו השכל שהוליד אותו נעלם. הדבר דומה לתינוק עד גיל שנתיים: מצד אחד הוא כבר מציאות עצמאית (אוכל בעצמו, ויש לו שכל), אבל העיקר אצלו הוא הרגש, ואינו שייך בלכוון את התנהגותו על פי השכל. הקטן מתפעל מאד ממה שנגד רצונו, מתכעס ומתקצף ובוכה אפילו מדברים קטנים ואפילו הם רק בקצת הפך רצונו.⁶⁹ בעבודת ה' מוחין דיניקה הוא הגדלת והתפשטות המדות שנעשה ע"י התבוננות. לדוגמא, על ידי התבוננות בגדולת ה'⁷⁰ נרגש באדם העילוי והיוקר דאלקות, וע"י זה נולדת אצלו אהבה - שאוהב את ה' באמת, ועד שתכלית חפצו ורצונו בעיני העולם הוא דוקא בהאלקות שבהם.

גדלות⁷¹ - כשנגמל התינוק (בגיל שנתיים לערך) ואוכל דגן וקורא "אבא", מתחילה להיות מורגש אצלו השפעת השכל על הרגש. שכלו מכוון אותו לראוי ולטוב ומרחיקו מהרע גם בניגוד למדותיו, ובכללות מוכתבת התנהגותו ע"י השכל והוא יכול קצת לשלוט ברגשותיו (והדבר ממשך ומתפתח עד גיל מצוות). ובנמשל: לאחר שנולד רגש אהבת ה' אפשר וצריך להמשיך להתבונן, שרגש אהבת ה' ימשיך לגדול ולהתפתח עד שלא יוכל להכיל אהבתו לאלקות, והיא מדריגת אהבה ברשפי אש, וחולת אהבה.

מוחין דגדלות

שיא השלימות של מוחין דקטנות הוא כשאהבת ה' ויראתו גדלים עד שליבו רושף ברשפי אש לאלקות. החסרון בזה (שלכן נקרא "קטנות") הוא, שהגם שהתעוררות הרגש באה מהתבוננות הנה עיקרו הוא רגש (ולא שכל), ואין לאדם שליטה לשנות את מאהבה ליראה וכיוצא בזה. רק לאחר שהמוחין דקטנות הגיעו לשלימותם (ובנוסף לזה,

69) וזהו מצד שהדעת אצלו בקטנות, לכן יתפשט מיד במדות ולא יוכל לשלוט בעצמו שלא יתפעל (לקוטי תורה שיר השירים דף ל עמוד ב).

70) המתגלה בבריאת העולמות ובהתלבשות האור האלקי בהם להחיותם.

71) ראה בהרחבה בערך 'ישראל סבא ותבונה'.

72) תניא פרק י"ב.

73) ראה המבואר בהערה דלעיל.

74) דרך מצוותין מצות תפילין.

ותוכן הפרשיות רומז לאור השכל⁷⁵.

בעולמות

אך בפרטות יש בזה שתי בחינות הפוכות:

מוחין דקטנות הוא עולם הבריאה – ה'נולד'
יש מאין והוא נברא ונפרד, וצריך להמשיך בו
גילוי אלקות.

תפילין של יד הוא מוחין
דקטנות (המוחין של ספירת
המלכות, שעניינם חותם בולט):
אהבה ויראה המביאים לקיום
תורה ומצוות.

מוחין דגדלות הוא עולם
האצילות – בו נמצאת מהות
האלקות בגלוי.

"אדמו"ר הזקן אמר על ר' משה
וילנקר: משה יש לו מוחין דגדלות,
ובעשר שנים שהתייגע, הוא השיג
מוחין רחבים. שלוש שנים הכין
את עצמו ר' משה ליחידות אצל
אדמו"ר הזקן, ואחר כך הוא
נשאר שבע שנים בליאונא בכדי
להביא את היחידות לידי בעבודה
בפועל"⁷⁶

תפילין של ראש הוא מוחין
דגדלות (המוחין של ז"א⁷⁶,
שעניינם חותם שוקע): ביטול
במציאות, ועד שמאיר במידות
פנימיותם ומקורם ושורשם
שלמעלה מהשכל – הלבנונית
דגולגלתא דא"א⁷⁷ (פרטים
נוספים בענין זה, ראו בערך
'חותם בולט – חותם שוקע').

בקבלה

לשון הזהר⁸³ לגבי המוחין
דעיבור היא "תלת כלילין גו
תלת". הכוונה היא ששלושת
הכוחות חב"ד כלולים בחג"ת,
ושנים יחד בנה"י. הרבי הסביר
את המושג על דרך החסידות
בליל ב' דחג הפסח תשכ"ג⁸⁴.

– לוח היום יום י"ח תמוז

מצוות נוספות⁷⁸ שבהקשרם מבואר ענין
מוחין דקטנות ודגדלות הם מצה לעומת לחם⁷⁹,
ימות החול לעומת שבת⁸⁰, גלות מצרים לעומת
הגאולה⁸¹, ספירת העומר לעומת מתן תורה⁸² ועוד.

שערות הראש מורות על מוחין דקטנות,
ושערות הזקן דגדלות⁸⁵.

(75) הקלף והרצועות רומזות לשרוש המידות ולמידות עצמן הנולדות מהמוחין.

(76) זעיר אנפין, שש המידות שמחסד ועד יסוד.

(77) ולכאורה יש לומר שמתעם זה הרצועות שחורות ומבוהן ולבנות מבפנים: המידות כפי שנולדות ע"י התבוננות (שלכן הן עוברות ויוצאות מהמעברתא של התפילין) הן 'שחורות' ומצומצמות(למטה מהשכל שהולידן), ועניין התפילין (מוחין דגדלות) הוא לגלות בהן את פנימיותם ושורשם האמיתי שבלבנונית דגולגלתא.

(78) בחלק מהמאמרים לקמן מוחין דקטנות וגדלות הן רק באופן יחסי, דהיינו, מוחין לעומת יניקה, בחלקם גדלות ממש לעומת קטנות ממש, ובחלקם גדלות שני לעומת גדלות ראשון.

(79) תו"ח לאדמו"ר האמצעי, בראשית ח"ב, וישב, והנה אנחנו מאלמים אלומים, ר"ח, ג.

(80) מאמרי אדה"ז תקס"ט להבין שרשי הדברים.

(81) לקוטי תורה, ד"ה ששת ימים.

(82) תו"ח פרשת בא.

(83) ח"ב נ, סע"א. עץ חיים שער הכללים פ"ב-ג. סידור האריז"ל שם.

(84) מאמר ד"ה להבין הענין דתלת כלילין גו תלת תשכ"ג.

(85) שלח תשט"ז.

מקיפים דבינה

מקיפים דבינה הוא מצב בו האור האלוקי שמעל לעולמות מאיר בדרגה התחתונה והחיצונית של ספירת הבינה (ועל ידה למטה יותר). אדמו"ר האמצעי אמר שאינו יכול לישון בסוכה מפני האור של 'מקיפים דבינה' שמאיר בה, וכך הוא מנהג חסיד חב"ד.

נמצאת מעל המוח ומקיפה אותו מעידה שמבחינה אחת יש בה מעלה על המוח.⁵

עניינה בעבודת ה'

בעבודת השם הפירוש "מקיפים דבינה" הוא, שבכללות כוחות האדם נקרא השכל "מקיף" ביחס לרגש (ולא כמו בפסקה הקודמת, שיש מעלה מסויימת בגולגולת על המוח). מהות האדם היא בעיקר רגשית ולא שכלית. השכל מדריך, מכוון וכו' - אבל העיקר הוא הרגש (לדוגמא, כשרוצה אדם להצביע על עצמו - שהוא עשה דבר מסויים - הוא מצביע על הלב ולא על הראש).

ומכאן, שעבודת התפילה (להתפלל במתינות גדולה, תוך התבוננות בפסוקי התפילה בגדלות ה', ובפרט כפי שמתבארים במקומות רבים בחסידות), בהתבוננות עד שמתעורר בליבו רגש של אהבה כרשפי אש - נקראת "מקיפים דבינה".

פעולתה במידות

הבינה היא כח שכלי (התבוננות, הבנה) לעומת

עניינה בספירות'

העולם נברא באופן שהארת האלקות הולכת ומצטמצמת: בכתר וחכמה היא מאירה בקירוב, בבינה בריחוק, במידות דרך חלון, במלכות דרך נקב ובעולמות² רק דרך וילון³.

עם זאת על ידי עבודת האדם אפשר לשנות זאת, על ידי כך שמשמשים בגשמיות לקדושה, וכך מאיר בה מקורה ושורשה (שלמעלה מהעולמות), ועל ידי זה מאירה האלקות בקירוב גם בעולמות. מבין כל המצוות דווקא "סכך הסוכה" מבטא דבר זה בגילוי: לוקחים צומח כפי שהוא, בלי שום עיבוד - והופכים אותו לקדושה המקיפה את האדם יחד עם כל ענייניו (אכילה, שתיה, טיול ושינה). ועניין זה נקרא מקיפים דבינה, כי בבינה מתבטא עיקר ענין השכל⁴, והשכל הוא "מקיף" על המידות (ובפסקה הבאה יתבאר יותר).

על אף ש"מקיפים דבינה" היא הדרגה התחתונה והחיצונית של ספירת הבינה, החידוש בה הוא, שמבחינה אחת יש בה מעלה על ספירת הבינה עצמה, והדבר יובן ממשל לראש האדם: מצד אחד ברור כשמש שעיקר הראש הוא המוח ולא הגולגולת, אך מצד שני העובדה שהגולגולת

(1) ד"ה להבין שורש ענין מקיפים דבינה תר"מ.

(2) בריאה, יצירה ועשייה.

(3) הנקרא בלשון הקבלה "פרסה".

(4) שהרי חכמה עדיין אינה שכל ממש אלא נקודת הרעיון בלבד, וגם דעת אינו ממש שכל - אלא עניינו לקשר את החכמה עם הבינה, והשכל עם הרגש.

(5) אור התורה נח בבראשית ג במאמר כי פדה ה' את יעקב.

הקטורת, דענן הוא כמו צל, אלא שביום הכפורים הוא בהעלם עדיין (בכסא) ובא בגילוי בחג הסוכות (ליום חגיגו).

והענין בזה מבואר⁷. שתשובה הוא כמו ריח: כמו שבגשמיות נעשה ריח טוב וחזק רק מדברים חריפים וחמוצים, כך ברוחניות דוקא תשובה גורמת לריח רוחני טוב וחזק. וכמו שבגשמיות כשנותנים לאדם שהתעלה (שהסתלקו המוחין שלו) להריח ריח חזק הוא מתעורר, כך ברוחניות פועל הריח שנוצר מהתשובה הארת השכל במידות. וההבדל בין יום הכיפורים לסוכות הוא, שביום הכיפורים לא מדובר על שכל ממש (אלא רק שכל בהעלם, נקודת השכל. כי נקודת ההתבוננות היא רק צער על הריוחוק מאלקות אך לא התבוננות פרטית בגדלות ה') אבל בסוכות (אחרי ש'נשברה' הקליפה על ידי התשובה של יום הכיפורים) כבר אפשר להתבונן בעמקות ובאריכות בפרטי גדלות ה', ומתעוררת שמחה בפועל.

פתגם הרבי האמצעי

ידוע פתגמו של אדמו"ר האמצעי⁸, שאינו יכול לישון בסוכה מפני המקיפים דבינה המאירים בה. לכאורה הכוונה בפתגם היא כמו שמסביר אדמו"ר הזקן⁹, שלאחר ההכנה בימים הנוראים (שנקראת זריעה) מתגלה אצל יהודי בימי חג הסוכות (צומחת) שמחה עצומה בקיום המצוות ולימוד התורה. וכדרך אדם הנמצא בהתרגשות, הרבי שהיה שרוי בהתרגשות ושמחה עצומה כפשוטו - פשוט לא יכל להירדם.

(ליתר הרחבה בנושא זה, ראו בערך 'שינה בסוכה').

המידות שהן רגשות. מאחר ושכל ורגש הם שני עניינים שונים לגמרי (ובמידה מסויימת אפילו הופכים), לכן בדרך כלל הבינה לא מתאחדת עם הרגש, אלא רק מעוררת אותו. לאחר שהתעורר רגש בפועל "מסתלקת" הבינה ואינה ניכרת עוד. לדוגמא, אדם שיתבונן בעמקות בגדלות ה' יחלשו אצלו תאוות העולם הזה ותמורתם תתעורר אהבת ה', אך לאחר שהאהבה התעוררה בליבו שוב לא ירגיש כ"כ את השכל שהעיר את הרגש. מה שקיים אצלו בפועל הוא רק רגש, ואילו השכל שהולידו נמצא רק באופן של "מקיף".

שני החסרונות שבפועלותה במידות:

א. מאחר והשכל שהעיר את הרגש הוא מקיף (לא התאחד איתו וגם איננו מורגש) הוא אינו משנה באמת את מהות האדם. למרות שהרגש שהתעורר הוא אמיתי, ואפילו הוא חזק ובתוקף גדול, לאחר זמן קצר יתעוררו המידות הרעות מחדש, וגם תתחיל חלישות ברגש הקדושה, ועד שיעלם לגמרי.

ב. מאחר והשפעת השכל היא חיצינית בלבד, הוא אינו משנה את מהות המידה אלא רק נותן לה ציור אחר. לדוגמא, אדם שהיה בקו הגבורה יכול על ידי התבוננות יכול לתת למידת הגבורה שלו שהייתה בציור של קליפה (כעס למשל) ציור של קדושה (לדוגמא יראת ה'), אך מהות מידת הגבורה לא ישתנה – היא לא תהפוך מגבורה לחסד.

ענן הקטורת של יום הכיפורים והקשר שלו למקיפים דבינה של חג הסוכות

מבאר אדמו"ר מהר"ש⁶, שהסכך של הסוכה נעשה מענן הקטורת של יום הכיפורים: הסכך הוא זכר לענני הכבוד, וענני הכבוד נמשכים מענן

6) בהמאמר דחג הסוכות סוכה שצילתה מרובה מחמתה תרמ"א.

7) תורה אור, ד"ה ראה ריח בני.

8) הובא והתבאר באריכות בלקוטי שיחות חלק כ"ט.

9) בדרוש ושאתם מים הראשון שבלקוטי תורה.

ניצוץ

ניצוץ הוא משל לכל דבר שמצד "גודלו" הינו קטן וחסר ערך, אך מצד "מהותו" הוא חלק מהדבר עצמו ולא "התפשטות" בלבד. וכמו ההפרש בין אור הנר שהוא רק הארה והתפשטות (ואינו יכול לגרום שריפה אלא רק מאיר את סביבתו), לעומת ניצוץ מהנר שהוא ממש מהות של אש (ויכול לגרום שריפה)¹⁰.

מהאורות דתוהו, על מנת שלא יתבטלו ויוכלו לחזור למדרגתם בעת תחיית המתים.

(ליתר הרחבה בנושא זה ראו בערכים 'עולם התוכו', 'שביית הכלים', ו'דפ"ח ניצוץ').

ניצוץ כורא וניצוץ נברא

בעולמות

כותב האר"י ז"ל¹¹, כי מאחר ומרחק המאציל מן הנאצל כרחוק השמים מן הארץ, שהם ב' קצוות - איך יאיר זה בזה ואיך יברא זה את זה אם לא היה דבר ממוצע ביניהן ומחברם, ויהיה בחי' קרובה אל המאציל וקרוב אל הנאצל? כי בהכרח שתהיה מדרגה אמצעית בין המאציל לנאצל, ובחינה זו נקראת "כתר", וכלולה משתי בחינות: מדרגה האחרונה שבאין סוף (מלכות דאין סוף), ומדרגה הראשונה שבנאצלים¹⁴. בחינת מלכות דאין סוף היא "ניצוץ" בלבד מהבורא¹⁵, והיא מתלבשת בבחינה השניה - ניצוץ נברא, שהיא המדרגה העליונה מכל מה שבכל הנאצלים, ויש

התנוצצות הכלים

הכלים הם ניצוץ, והאורות רק הארה

כתב הרקנטי¹¹ שהאורות דאצילות נאצלו מן הרוח, כשלהבת הקשורה בגחלת. דהיינו, ש(אם היות שהאור דבוק במקור, ומעין המקור) מהותם אינה אלקות ממש אלא הארה בלבד,

אבל הכלים הם בבחינת התנוצצות. כמו שהניצוץ הוא מהות האש ממש (ואך זו בלבד שהוא נבדל), כך הכלים לגבי מקורם באוא"ס הב"ג (והרשימו לפני הצמצום): מצד אחד הם באין ערוך (ניצוץ בלבד) מכל מקום הרי זה רק ריחוק והבדלה - אבל היא אותה המהות ממש¹².

רפ"ח ניצוץ

הכלים דתוהו לא יכלו להכיל את האורות העצומים שהיאור בדרגה זו, ולכן נשברו הכלים (שבירה זו נקראת בכמה מקומות "מיתת המלכים" דתוהו), נפלו ממדרגתם ונקברו בעולמות בי"ע. יחד איתם ירדו והתלבשו בהם רפ"ח ניצוצות

10) על פי ביאור על התניא לר' שמואל גרונם אסתרמן פרק מ"ב, ובאריכות בהמשך בשעה שהקדימו, יום ב' דחה"ש תער"ב אות י' וש"נ.

11) בטעמי המצות שלו בסופו (בחלק שלא נדפס ונמצא בכת"י) הובאו דבריו בפירוש החייט מנחת יהודה לספר מערכת האלקות פ"ג (כ"ח סע"א ואילך (בדפוס מנטובה שי"ח), במגדל דוד על ש"ש להרב"ז, ובפרק ו' בפרוס (להרמ"ק) שער ד' (שער עצמות וכלים) פ"א.

12) בשעה שהקדימו, יום ב' דחה"ש תער"ב אות י'.

13) ע"ח שער דרושי אבי"ע פ"א, הובא בלקו"ת פ' ראה כ"ז סע"א ובכ"מ.

14) והן פנימיות וחיצוניות הכתר, עתיק ואריך.

15) ובלשון הע"ח שם: "שהיא הבחינה היותר תחתונה ושפלה מכל בחינות אין סוף, וכאלו נאמר דרך משל שהוא בחינת מלכות שבמלכות. ואע"פ שאינו כך, כי אין שם דמות וספירה ח"ו כלל, רק לשכך האופן".

בה שרש כל הנאצלים¹⁶.

בנשמות

לידת הנשמות¹⁷ היא ממלכות דאצילות¹⁸. נמצא שהיא פנימיות ושורש הנשמה ולכן נקראת "פנים"¹⁹.

אך כל זה הוא שורשה הגלוי של הנשמה, ואילו שורשה הראשון הוא "יחידה" (בחינת "מחצב הנשמות", לבושי א"ק) – ניצוץ נברא, ובו מתלבש ניצוץ בורא (בחינת "מחצב הספירות", עצמות א"ק, שבו מלוכשת הדרגה האחרונה שבאור אין סוף שלפני הצמצום – מלכות דאין סוף). (ליתר הרחבה ראו 'יחידה' ו'עצם הנשמה').

ניצוץ מנשמת משה בכל אחד

עניינו של משה²⁰ הוא מסירות נפש על אלקות באופן ד"שכינה מדברת מתוך גרונו", ודבר זה שייך לכל אחד ואחד מישראל – כי בכל אחד יש חלק ממשי, ניצוץ, מנשמת משה רבינו ע"ה.

אלא שאצל כל ישראל ניצוץ זה הוא בהעלם גדול, כפי שמואב בתניא "כשמש המאיר מתחת לארץ לשישים ריבוא כוכבים"²¹ ולכן צריך עבודה להוציאו מהכח אל הפועל, ואילו אצל החכמים מלוכבש ניצוץ זה בגלוי, וישירות בגוף (בלא

ממוצע הנפש)²², ובד"ה באתי לגני תשכ"א²³ מביא הרבי²⁴ לגבי רשב"י ורב המנונא סבא שהיו גלגול "וניצוץ" מנשמת משה. דהיינו, שאצלם היה ניצוץ זה בהתלבשות בגוף ובגילוי.

ניצוץ משיח

במשך שנת תשנ"ב הביא הרבי (כמה וכמה פעמים במשך השנה²⁵) מהספר "מאור עיניים"²⁶ שבכל אחד ואחת מישראל ישנו ניצוץ משיח, שהוא בחינת היחידה שבו, שהיא ניצוץ מבחינת היחידה הכללית נשמתו של – משיח. וגילוי זה פועל חידוש בכל מציאותו ובכל עניניו שנעשים חדורים בבחינת היחידה.

(ליתר הרחבה ראו בערך 'ניצוץ משיח').

ניצוץ המשלח

ישנם אמנם כמה דרגות ואופנים בשליחות²⁷, אבל בכל דרגא ואופן שבשליחות ישנו גם הענין העיקרי בשליחות מציאותו של המשלח. ואפילו כשרק כח הפעולה של השליח מתייחס להמשלח ישנו גם איזה קשר ושייכות למשלח – ושייכות זו אינה רק "הארה" אלא ניצוץ²⁸.

(16) ובחינה זו היא חיצונית הכתר, ונקראת "אריך אנפין".

(17) לכל זה ראה ד"ה ויהי אומן את הדסה תשיג, ובביאורי ר' שמואל גרונוס אסתרמן על התניא פרק ב'.

(18) תניא, אגה"ק כ'.

(19) ולהעיר, שארבעת הבחינות פנים, ימין, שמאל ואחור הם כנגד ארבעת העולמות אבי"ע. ומלכות דאצילות היא הדרגה האחרונה שב"פנים".

(20) לקוטי תורה פקודי, ד"ה אלה פקודי המשכן אות ח'.

(21) אגרת הקודש "ביאור" לסימן כ"ז, בדרושי ל"ג בעומר בסידור עם דא"ח דף ד"ש עמ' ב-ג ובכמה מקומות.

(22) הערות על התניא בצירוף מ"מ לקוטים ופירושים, חסריק, בפרק מ"ב.

(23) בהערה 102.

(24) מספר הגלגולים לקוטים ד"ה רשב"י (בדפוס פרנקפורט תמ"ד לו סע"ד, ובדפוס וילנא תרמ"ו ס"ה ב'.

(25) בערב שמחת תורה (בסעיף ה'), בשבת וירא (סעיף י"א), בפרשת תולדות (בסעיף ב') ועוד.

(26) להרה"צ רבי מנחם נחום מטשערנוביל, בסוף פרשת פנחס. יצא לאור ע"י תלמידיו, ומובאים שם בקיצור תולדות חיים.

(27) א. רק הפעולה היא של המשלח, ב. גם כח העשיה הוא של המשלח, ג. שלוחו של אדם כמותו.

(28) התועודיות תשמ"ה, שיחת כ' מנ"א אות ל"ד.

ספירות הגנוזות וספירות אין קץ

עשר ספירות הגנוזות וספירות אין קץ הם שני סוגים בספירות שבאור אין סוף שלפני הצמצום, הראשון מגלה את האור אין סוף עצמו, והשני מגלה את כח הגבול שבו²⁹.

"בינה" וכן הלאה). עשר ספירות אלו הן הנקראות "עשר ספירות הגנוזות" – והן באות מצד ענין הגבול שבאור אין סוף.

"ספירות" אלו כלולות משני הופכים: מצד אחד יש להן גדר, אך מצד שני הן גנוזות בהאור שלפני הצמצום. היינו, "גדר" זה מופשט מהגדר דעשר ספירות שאחרי הצמצום. הן נעלות מהן באין ערוך – ואינן אלא רק "יכולת" על ספירות, ועד שלגבי הספירות שאחרי הצמצום אינן נקראות ספירות כלל.

ספירות אין קץ

"ספירות" אלו הן בתכלית הפשיטות לגמרי – והן באות בסיבת הגילוי דהאוא"ס. הן אינן בבחינת הגדרה כלל, והבלי גבול שבהן הוא לא רק בכמות (שהן בריבוי אין קץ) אלא גם באיכות. היינו, שכל ספירה בפני עצמה פשוטה בתכלית הפשיטות, ומכיון שאינן בבחינת הגדרה כלל ממילא אין להן שום דמיון לספירות שאחרי הצמצום (שכל עניינן גדר והגבלה).

סיבתם, והבחינות הנמשכות מהן

סיבת הספירות אין קץ היא האור עצמו. היינו, שעניינן הוא לגלות אותו. ומכאן מובן מדוע הן פשוטות בתכלית: דמכיון שעניינן לגלות את האור שהוא פשוט בתכלית, נמצא שכל עניינן הוא לגלות

הדרגות באוא"ס שלפני הצמצום

בכללות

למרות שאור האין סוף שלפני הצמצום הריהו כלול בעצמותו, יש בו שתי מדרגות כלליות:

א. כמו שהוא רק "יכולת" להאיר (היינו, שאינו מציאות אלא כלול ממש בעצמות).

ב. כפי שהוא "אור" ממש, הבא בהתפשטות והתגלות (אך יש לזכור שמדובר באוא"ס שלפני הצמצום. היינו, שגם "התפשטות" זו כלולה בעצמותו, אינה יוצאת ממקורה ואינה ח"ו נפרדת).

בפרטות

בבחינה השנייה (האור שבהתפשטות והתגלות) ישנן שלוש מדרגות פרטיות: א. עצם האור. ב. גילוי האור שלעצמו. ג. גילוי האור השייך לעולמות.

הספירות באוא"ס שלפני הצמצום

הספירות שבאוא"ס שלפני הצמצום הן ענין נוסף על שלושת המדרגות שבו, ויש בהן שני סוגים:

עשר ספירות

שלמרות שגם הן פשוטות בתכלית (שהרי גם הן "לפני הצמצום", וכלולות בעצמות), יחד עם זה יש להן איזה שהוא גדר (היינו, ש"חכמה" שבהן אינה

29) רובו ככולו של ערך זה נכתב על פי הערך "אור אין סוף (ג) שבספר הערכים. ראה שם הרחבה גדולה ועצומה, וכן פרטים רבים נוספים.

את הפשיטות שבו.

א. כמו שהוא חכמה פרטית (כמו חכמת הרפואה או חכמת התכונה וכדומה).

ב. כמו שהוא מופשט מחכמה פרטית (ולכן הוא מקור כללי להתחכם בכל המיני חכמות), אבל מכל מקום הוא בהגבלה (היינו, שאינו מצליח להבין דברים עמוקים).

ג. כח השכל ההיולי העצמי הנטוע ומושרש בעצם הנפש - שממנו יכול להיות גילוי השכלות עד אין קץ ממש.

ומכיון שהגילויים שמבחינה הראשונה הם רק בחכמה פרטית, הגילויים שמבחינה השנייה הם בכל המיני חכמות, והגילויים שמבחינה השלישית הם עד אין קץ ממש - נמצא, שככל שהכח פשוט יותר הגילויים שנמשכו ממנו הם בריבוי יותר. ומאחר והאור שקודם עלות הרצון הוא פשוט לגמרי, לכן הספירות שנמשכו ממנו הם בריבוי אין קץ³².

המשל לפשיטותן

מאחר וגם הגילויים שמכח השכל ההיולי העצמי הם בסופו של דבר "שכלים" (ולא משהו אחר, היינו, שהגילויים ממנו בכל זאת מוגבלים ומוגדרים במשהו - בזה שהם שכל ולא משהו אחר), לכן לעניין הפשיטות שבספירות יש להביא משל אחר.

והמשל לפשיטותן הוא מכוחות הכלולים בנפש - דמכיון שהם נמצאים מעצם הנפש (ועצם הנפש הרי היא פשוטה בתכלית), לכן גם הכוחות הנמצאים ממנה הם בבחינת³³ פשיטות³⁴.

(ליתר הרחבה בנושא זה ראו בערך 'עשר ספירות הגנוזות').

לעומת זאת, סיבת הספירות הגנוזות הוא ענין הגבול שבאוא"ס. והיינו, מכיון שאוא"ס כולל בתוכו את כל השלימויות, הכרח לומר שכולל בתוכו גם את כח הגבול (אור הגבול), וכח זה מתגלה בענין של גבול - דוקא עשר ספירות (עשר ולא תשע, עשר ולא אחת עשר).

הבחינת הנמשכות מהן

מספירות אין קץ נמשך אחרי הצמצום האור הסובב כל עלמין, ואילו מעשר ספירות הגנוזות נמשך האור הממלא - הספירות הגלויות.

והטעם לזה, מכיון שספירות אין קץ עצם עניינן הוא להיות מופשטות מגדר ספירות, לכן גם למה שנמשך מהן אחרי הצמצום אין שום גדר וצורה אלא הוא "מקיף", וסובב את העולמות בשווה³⁰.

אבל עשר ספירות הגנוזות, מאחר וגם לפני הצמצום הן שייכות ל"הגדרה" (ומה שהן "פשוטות" הוא רק מכיון שהן כלולות במקורן - אבל לא מצד מהות עניינן שלהן עצמן), מה שנמשך מהן אחרי הצמצום גם הוא בחינה של "הגדרה" - עשר ספירות הגלויות³¹.

המשל בנפש האדם

מאחר והאדם הוא "מורכב" (ואינו "פשוט"), אין אנו נדרשים לשני משלים להסביר את ענין הספירות אין קץ - משל אחד להסביר את ענין הריבוי שבהן, ומשל אחר להסביר את פשיטותן.

ריבוי עד אין קץ

אנו רואים שבכח השכל ישנן שלוש מדרגות כלליות:

30) ראה בתניא פרק מ"ח ש"מקיף" אין פירושו שאינו נמצא בתוכם אלא שאינו מורגש בהם - היינו, מכיון שאינו נתפס בהם.

31) ראה ד"ה מי מנה תער"ב, דרוש ג' שיטות קרוב לסופו (בדרמ"צ ח"ב עמ' שטו א), המשך תרס"ו עמ' קפה - קפט, וד"ה נשא תער"ב.

32) המשך תרס"ו, ד"ה מי מדד.

33) ד"ה ועשית חג השבועות תער"ג, אנכי ה' אלקיך תש"ג פ"ב ועוד.

34) אך יש להעיר, ש"פשיטות" זו של כוחות הנפש אינה כלל מערך ודמיות פשטות הספירות אין קץ, והמשל רק ממחיש שמ"עצם" פשוט נמשך "אור" שגם הוא פשוט.

שמות הוי' במילואם: ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן

את שם יהו-ה ניתן לחשב בגימטריא שלו יחד עם המילוי (כאשר לכל לאות יש מלבד הגימטריה 'שלה' גם את הגימטריה כפי שהיא נשמעת בדיבור), באופנים רבים, מתוכם ארבעה אופנים כלליים, והם המובאים ומבוארים בכל מקום בתורת החסידות.³⁵

הוי' במילואו

ארבעה השמות בהם עוסק ערך זה, אלו הם ארבע גימטריאות של שם יהו-ה (לקמן הוי').

הכיצד יתכן שיש לאותה מילה ארבע גימטריאות שונות?

הסיבה לכך היא מכיון שלכל לאות יש מלבד הגימטריה 'שלה' גם את הגימטריה כפי שהיא נשמעת בדיבור. לדוגמא: כשרוצים לכתוב אות א' 'עם המילוי', כלומר כפי שהיא נשמעת כשהוגים אותה בפני עצמה, כותבים (לא רק א', אלא) אל"ף. היינו, הגימטריה שלה עצמה היא 1, אבל הגימטריה שלה כפי שנשמעת בדיבור (עם ה'מילוי') היא $111 = 1 + 30 + 80$.

בשונה מהאות אל"ף ומהאות יו"ד שהגימטריא שלהם עם המילוי תהיה שווה תמיד כי ניתן לכתוב אותם רק באופן אחד, ישנם אותיות שניתן לכתוב את ה'מילוי' שלהם באופנים שונים, דבר שיצור

שינוי בגימטריא שלהן. זוהי הסיבה שאת אופן החישוב של אותיות שם הוי' במילואן ניתן לחשב באופנים שונים.

המילוי של האות הראשונה מארבעת אותיות השם (י') הוא תמיד ו"ד (יו"ד), אבל שלושת האותיות האחרונות (ה' ו' ה') נכתבות במילוי בכמה אופנים:

את האות ה' אפשר לכתוב ה"א (גימטריה 6), או ה"ה (10), או ה"י (15).

את האות ו' אפשר לכתוב ו"ו (גימטריה 12), או ו"א (13), או ו"י (22).

אך למרות שהעולה מכך הוא שכתבת שם הוי' במילוי אפשרית באופנים רבים³⁶ - רק ארבעה מתוכם הם כלליים, והם המובאים ומבוארים בכל מקום בתורת החסידות:

שם ע"ב (גימטריה 72) - יו"ד ה"י וי"ו ה"י.

שם ס"ג (גימטריה 63) - יו"ד ה"י וא"ו ה"י.

35) ערך זה עוסק ביחס בין שמות הוי' במילואם, אך לא בביאור ענינו הפרטי של כל אחד מהשמות, שנתבאר בערכו הפרטי.

36) כל אחת משלושת האותיות ה' ו' ה' אפשר לכתוב בשלושה אופנים שונים, ולכן יש $3 \times 3 \times 3$ צירופים אפשריים (סה"כ 81), ויכולם מופיעים בספרי הקבלה.

שם מ"ה (גימטריה 45) – יו"ד ה"א וא"ו ה"א.
שם ב"ן (גימטריה 52) – יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה.

מקום הארתם

חכמה בינה מידות ומלכות

מבואר בתורת החסידות³⁷ דשם ע"ב הוא בחכמה, ס"ג בינה, מ"ה בז"א (במדות) וב"ן במלכות (דיבור ומעשה). וכן הוא בכללות ההשתלשלות³⁸: בעקודים (חכמה דכללות) – שם ע"ב, בנקודים (עולם התהו, בינה דכללות) – שם ס"ג, בברודים (עולם התיקון, אצילות, ז"א דכללות) – שם מ"ה, ובבי"ע (מלכות דכללות) – שם ב"ן.

הקשר הפרטי של כל אחד מהשמות לדרגתו

ע"ב בחכמה

בשם זה ממלאים את כל ארבע אותיות השם באות יו"ד - הרומזת לחכמה. היינו שם זה מורה על החכמה כפי שהיא כוללת בתוכה את כל שלושת המדריגות: שגם האותיות הו"ה (הרומזות לבינה, מדות ומלכות) נכללות בנקודת היו"ד.

ס"ג בכינה

חכמה ובינה הם "תרין רעין דלא מתפרשין",

ולכן באופן כללי המילוי של שם הוי' שבבינה (ס"ג) דומה לזה שבחכמה (ע"ב) – שגם בשם ס"ג רוב האותיות (יו"ד ה"י ה"י) המילוי שלהן הוא י³⁹. ההבדל העיקרי הוא באות וא"ו – שהמילוי שלה באל"ף⁴⁰. והענין בזה: אות ו' באופן כללי עניינה מידות (כידוע ש-י' חכמה, ה' בינה, ו' מידות, ה' מלכות), ואות ו' שבשם הוי' שבבינה היא מידות שבבינה⁴¹, ומטעם זה דוקא המילוי שלה הוא א': כי א' היא אלכסון המחבר את ראש קו השמאל עם תחתית קו הימין, ומורה על התכללות וחיבור החסדים עם הגבורות⁴². היינו, כי המידות שבבינה הן שורש ראשון הכולל בתוכו שני הקוים חסד וגבורה שמהם משתלשלות אחר כך כל המידות.

מ"ה במידות

עניינן של המידות הוא חיבור והתכללות ימין ושמאל, והדבר מתבטא בכך שרוב אותיות שם הוי' שבמידות (אותיות הו"ה) המילוי שלהן הוא א' (וכאמור לעיל, שאות א' עניינה חיבור והתכללות הימין עם השמאל, החסדים עם הגבורות).

ב"נ במלכות

מלכות היא שורש הנבראים, ועניינה להשפיע כל מה שיש בה⁴³, ונמצא שאין חילוק בין פנימיותה לחיצוניותה – וכן הוא בשם ב"ן: הגימטריה של המילוי (הפנימיות) שווה בדיוק לגימטריה של השם עצמו (החיצוניות) – שניהם 26.

(37) מאמרי אדמו"ר הזקן ענינים עמ' קפב ואילך, אור התורה ענינים עמוד רמ' ואילך ועוד.

(38) תולדות עמ' פח.

(39) אלא שהכוונה שבהם הפוכה: מילוי י' שבשם ע"ב מורה על בינה שבחכמה ואילו אותו המילוי בשם ס"ג מורה על חכמה שבבינה.

(40) לעומת שם ע"ב, שגם המילוי שלה הוא י'.

(41) היינו, שורש המידות כפי שהוא בעולם השכל.

(42) וענין שתי אותיות י' שעל הקו מבואר במאמרי אדמו"ר הזקן ענינים עמ' קפב, ואכ"מ.

(43) כדוגמת הדיבור, שמגלה את כל בחינת הדיבור שבמחשבה' (כידוע שבמחשבה יש שלוש דרגות כליות, והאחרונה שבהן היא דיבור שבמחשבה, ועניינה שהאדם חושב מה ואיך לדבר).

סיכום ההקבלות השונות של שמות הוי' במלואו:

—	ע"ב	ס"ג	מ"ה	ב"ן	מקביל ל:
קוצו של יו"ד	י	ה	ו	ה	באותיות השם
א"ק	אצילות	בריאה	יצירה	עשייה	בארבעת העולמות
א"א	אבא	אמא	זעיר אנפין	נוקבא	בפרצופים
72	72	63	45	52	בגימטריה
--	טעמים	נקודות	תגים	אותיות	בחלקי התורה
יחידה	חיה	נשמה	רוח	נפש	בחלקי הנשמה
--	אש	מים	רוח	עפר	בארבעת היסודות
--	דרום	צפון	מזרח	מערב	ברוחות השמים
--	אברהם	יצחק	יעקב	דוד	באבות האומה
אורות	מוחין	צלמים	לבושין	כלים	בחינה רוחנית

עיבור ולידת הנשמה

עיבור ולידת הנשמה הוא תהליך התפתחות הנשמה, הדומה לתהליך עיבור ולידת תינוק, כאשר בשונה משאר הנבראים שנבראו יש מאין, נשמתו של היהודי שונה בתכלית בכך שהיא נמשכת מעצמותו יתברך 'חלק אלוהה ממעל ממש' כמו שהבין נוצר ונמשך בעיבור מאביו.

ההבדל בין הנשמה לשאר הנבראים

בשונה משאר הנבראים שנבראו (יש מאין), הנשמה נשמת היהודי נולדה⁴⁴. ומשמעות ההבדל היא שהנשמה גם כפי שירדה לחיות את הגוף הגשמי היא "חלק אלוהה ממעל ממש"⁴⁵, ומהותה היא ד' אותיות שם הוי' (עשר הספירות דאצילות, שהן אלקות ממש)⁴⁶.

היינו, ההבדל בין יהודי לכל שאר הנבראים (כולל מלאכים הגדולים) הוא, שכולם נוצרו "יש מאין" – ואין להם מקור קדום (אלא הדיבור האלוהי הוא מקורם ושורשם ותחילתם), ואילו הנשמה לא נבראה (יש מאין), אלא נמשכה (מאלקות). ומשמעות תהליך "המשכה" זו הוא, שעל ידו נוצרת "צורה אלוהית" שהיא (כביכול) נפרדת מעצם האלקות - ממש על דרך שהבין "נמשך" מההורים (ולכן הוא אותה מהות כמוהם, שגם הוא "אדם"), אבל לאחר שנולד הוא נפרד מהם ("צורה" בפני עצמו).

תהליך העיבור

היחוד

תהליך לידת הנשמות הוא על דרך השלבים בלידת תינוק כפשוטו, וכולל חתונה, שבעת ימי המשתה, יחוד החתן והכלה, עיבור ולידה⁴⁷: יום כיפור הוא החתונה, בו מתעלה הכלה (כנסת ישראל) אל החתן (הקב"ה) בתשוקה עצומה. סוכות הם שבעת ימי המשתה בהם מחבק החתן⁴⁸ את הכלה בשמחה, בשמיני עצרת הוא היחוד והעיבור נמשך עד שביעי של פסח שאז היא הלידה.

היינו, ביום הכיפורים וסוכות אמנם מתקרבת כנסת ישראל אל הקב"ה בתשובה עצומה, אך מכיון שמה שמתגלה אז בנפש היא דרגה נעלית מאד (פנימיות בינה) אין ביכולתה לחדור ללב ולהתאחד איתו – אלא היא נשאת "מקיפה" על האדם (היינו, שההתעוררות העצומה עדיין לא "נתפסת" בו, ואם לא יקרה "משהו" נוסף אז ברגע שתעבור העת רצון היא תעלם, ממש כמו שגם ביום בהיר וחם של קיץ - ברגע ששוקעת

44) היינו, למרות שגם האדם נברא במאמר (נעשה אדם), המאמר הוא רק "אופן המשכתו" (ע"י אותיות הדיבור), אבל ה"דבר" שנמשך הוא אלקות ממש - נשמה.

45) תניא, פרק ב'.

46) אגרת התשובה - פרק ד'.

47) אוה"ת שמע"צ בתקמ ואילך, שמע"צ א'תשפח ואילך.

48) הסוכה משולה לחיבוק. דכמו שחיבוק הוא ע"י שלושת חלקי היד (זרוע, אמה וכף היד) כך כשרה הסוכה כשיש בה שתי דפנות וטפח.

השמש מחשיך העולם). אך בשמע"צ⁴⁹ מתייחדות שמחת החתן (ה') והכלה (כנסת ישראל) לדבר אחד ממש באופן של "יחוד"⁵⁰, ואז נקלטת האלקות בפנימיות: הן בכנס"י למעלה (עיבור הנשמות) והן אצל יהודי למטה – שאהבת ה' וראתו נקלטת בפנימיותו.

העיבור

ענינו הכללי⁵¹:

ניכר בחוש שיש מיני צמחים שקליטת הגרעין שלהם בארץ (עד שמתחילה הצמיחה) מהירה ויש שקליטתם איטית. אך המשותף לכולם (על פי רוב), שככל שלוקח לגרעין זמן רב יותר להקלט בארץ כך הצמח נותן יותר פירות ובאיכות משובחת יותר⁵² – וכן על דרך זה הוא באדם, שדוקא כשמתעכב גידולו בבטן אימו ט' חודשים אזי גידולו הוא בשלימות (מה שאין כן אם נולד טרם זמנו אז אינו בריא וחזק כל כך).

גידול 'אברי' הנשמה ב'בטן' המלכות:

בזמן העיבור מתפתחת אט אט הנשמה מבחינת "טיפה" (נקודה פשוטה) עד שמגיעה לשלימות הכוללת רמ"ח אברים ושס"ה גידים⁵³. היינו, באופן

כללי כלולה הנשמה ממוחין מדות, המוחין הם שלוש⁵⁴ והמידות שש⁵⁵ וביחד הם תשע. ומכיון שכל כוחותיה הם באחדות כולם כלולים זה מזה – ונמצא שבפרטות הם פ"א. ומכיון שבכל אחד מהכוחות הפרטיים יש שלושה עניינים (הוא עצמו, פנימיותו וחיצוניותו)⁵⁶ נמצא שבפרטות יותר פ"א הכוחות הם רמ"ג (3X81=243), ויחד עם ה' חסדים המגדילים" הם רמ"ח⁵⁷.

משך זמן העיבור:

כשם שהוא בצמחים (שככל שמתעכבים יותר מהקליטה ועד הצמיחה כך הם משובחים יותר), כך ממש הוא גם בעיבור הנשמות. כדי שלנשמה יהיה תוקף אור וחיות אלוקי לגבור על הנפש הבהמית היא גדלה ומתפתחת במשך שבעה חודשים – מאז קליטתה בבטן מלכות דאצילות ביחוד⁵⁸ של שמיני עצרת ועד שביעי של פסח – הזמן בו המלכות יולדת את הנשמות. מה שאין כן אם הייתה הלידה מיד אחרי הקליטה לא היה בה תוקף זה.

וככל שהנשמה מתעכבת יותר כך יש בה תוקף יותר: רוב הנשמות זמן עיבורן ז' חודשים, אך יש שנולדות לט' חודשים ויש ל"ב – ולכן הייתה

(49) לקו"ת ד"ה הוי' לי בעוזרי – דרושים לשמע"צ פח ד' ואילך.

(50) וביאור ענין זה בקצרה: שמחה היא גילוי העולם. שמחת ה' היא התגלות פנימיות האלקות ביום כיפור – המתגלה בספירת הבינה, ושמחת כנס"י היא שמחה של מצווה – שגם היא שורשה בבינה. והגם שבחינה זו נמצאת בכל יום טוב, הנה בשמיני עצרת היא ביתר שאת וביתר עוז (כי באה אחרי התשובה שביום הכיפורים), ולכן יחוד זה **דווקא** פועל את עיבור הנשמות.

(51) סידור עם דא"ח בשער הלולב בתחילתו, ד"ה להבין שרש ענין הלולב ומיניו (בהוצאה החדשה שפד ואילך, בהוצאה הישנה רסג ג בסופו ואילך).

(52) אך אין זה שייך ל**מהירות** הגידול. יש שקליטתם מהירה וצמיחתם איטית וכן להיפך.

(53) מאמרים תרס"ד ש"פ שמיני עמ' קפ ואילך.

(54) חכמה, בינה ודעת.

(55) מחסד ועד יסוד, שהרי מלכות "לית לה מגרמה כלום". היא אינה כח בפני עצמו אלא רק מקבלת משאר המידות.

(56) והדבר יובן ממשל של כוס (כלי) גשמית: הצד הפנימי של הכוס נועד עבור המשקה (להכיל אותו), הצד החיצוני נועד לשימוש האדם (שיוכל לאחוז בה), ובנוסף לשני עניינים אלו ישנו גם הכוס עצמו (העובי והחומר ממנו הוא עשוי). וכך הוא בכלי רוחני, ולדוגמה במידת החסד: התכלית שלה (הפנימיות שלה) היא **אהבה**, אופן התגלות שלה (החיצוניות) היא **מעשה** צדקה, ומהותה היא "חסד" (ובכלי שמהותו "חכמה" על דרך משל יהיה הפנימיות והחיצוניות בהתאם למהות כלי זה, וכן הלאה).

(57) מובא בתניא רפכ"ג בשם התקונים ובאגה"ת רפ"א בשם הזוהר. וראה ת"ז תיקון ל' (דף עד סע"א), זח"א קע ע"ב, זח"ב קיח עא.

(58) יחוד ז"א (ששת המידות) ומלכות.

נשמתו של אליהו הנביא במעלה יתירה ועד שגם גופו עלה למרום - כי שהייתו בבטן אימו הייתה י"ב חודשים (וכן הוא בחנוך, שנאמר בו "ואיננו"⁵⁹). ומאידך גיסא, ישנן נשמות שנקראות נפל, כמו "אימתי אתי בר נפלי"⁶⁰.

הלידה

הנה התבאר למעלה שהנשמה איננה "נברא", וגם כשירדת לעולמות ועד לגוף הגשמי היא נשארת במציאותה ה"אלוקית". ומכיון שאלקות ועולמות אינם בערך כלל זה לזה, כדי שיתאפשר חיבור זה (שנשמה אלוקית תוכל לרדת לעולמות

ולגוף ולהשאר במציאותה) יש "לבקוע את המסך" ע"י התערבות של כח עליון - "רוח קדים" מקדמונו של עולם, שתחבר את ההופכים. ועניין זה שייך דוקא לשביעי של פסח, כי אז היו שני עניינים: בתחילה ברח הים ונראתה היבשה ורק אחר כך הרים משה את ידו ובקע אותו. והיינו, כי לצורך לידת הנשמות לא מספיק הסרת ההעלם (שזה היה גם בבריאת העולם "יקוו המים למקום אחד"⁶¹), אלא צריך גם לבקוע את המסך כדי שהאורות דאצילות יוכלו להתגלות כמות שהם בעולמות (בריאה, יצירה ועשיה)⁶².

---

(59) בראשית ה' כד, וראה סה"מ תקס"ב ח"א ע' רחצ, תו"ח תולדות קמח.

(60) סנהדרין צו סע"ב.

(61) שמו"ר כא ו'.

(62) בראשית א, ט.

(63) מאמרים תרס"ד עמ' קפו-קפז.

שבעים שרים

שבעים השרים הם הממוצע דרכו מחיה האלקות את כל ארצות הגויים.

אופן המשכת החיות לחו"ל

כל⁶⁴ הנבראים שבעולם הזה (מהזכים ועד הגסים, מהרוחניים ועד הגשמיים, ועד העפר ועד המים שמתחת לעפר) מקבלים את חיותם מ"מלכות דעשיה"⁶⁵. אלא שאינו דומה האופן בו מחיה המלכות את ארץ הקודש לזה בו היא מחיה את ארצות הגויים.

את ארץ הקודש מחיה המלכות באופן ישיר, ואילו את ארצות הגויים רק ע"י התלבשות תחילה בשבעים השרים החיצוניים (הממונים על שבעים האומות) - וגם זה לא בהתלבשות ממש, אלא רק שנמשך להם החיות באופן מקיף, מהארה שמאירה עליהם המלכות "מלמעלה".

קבלתם משמרי האופנים⁶⁶

בגן עדן העליון דבריה נהנות הנשמות מהזיו האלקי בעונג נפלא עד אין קץ ושעור, והארה זאת מתמעטת ויורדת בירידות המדרגות מעילה לעילה עד גן עדן התחתון דיצירה, והולכת ומתמעטת עוד עד גן עדן התחתון דעשיה, ומשם יורד האור ומתמעט יותר ויותר עד שבעים השרים

דעשיה - שמשפיעים בעולם הזה את התענוגים הגשמיים.

השפעה זו מהאופנים לשבעים השרים נקראת "שמרי אופנים". והענין, כי האופנים הם המלאכים העליונים (בעולם העשיה) הנקראים "קרביים" ו"אצטומכא"⁶⁷, והם המבררים את אור השפע האלקי הנשפע מיצירה לעשיה. מן המובחר נעשה חיות ואור עלית בהשגות המלאכים דעשיה, והפסולת נדחה לחוץ - ונקראת "שמרים". ושמרים הוא פסולת שפע עונג העליון, והוא הנמשך לשבעים השרים שלמטה, והוא מקור כל התענוגים הגשמיים (כמו טעמי המתיקות שבמאכלים וכיוצא בזה, ששרשם מפסולת עונג העליון כידוע).

דהיינו, כשם שתפקיד הקיבה והקרביים הוא לברר את המובחר שבמאכל⁶⁸ ולדחות לחוץ את הפסולת (=השמרים), כך המלאכים הנקראים "אופנים" מקבלים את פנימיות העונג האלקי שבעולם העשיה, ואת חיצוניותו דוחים לשבעים השרים (שמקבלים מהאופנים את פסולת העונג, ומהם שרש תענוגי' הגשמיים דעולם הזה)

(64) תניא אגה"ק כ"ה.

(65) ליתר דיוק, ממלכות דאצילות המתלבשת במלכות דבריה, המתלבשת במלכות דיצירה, המתלבשת במלכות דעשיה.

(66) מאמרים אדמו"ר הזקן תקס"ח עמ' של"ב.

(67) כמ"ש בר"מ, וכמ"ש וכל קרביי את שם קדשו.

(68) שנעשה חיות בדם הוא הנפש.

בירור השבעים שרים

לגבי בירור השבעים שרים ישנם בחסידות כמה ביאורים, כדלקמן.

בירורם על ידי המקיפים

כאמור לעיל⁶⁹ השבעים שרים הם מקיפים לקליפות, ועל כן בירורם הוא ע"י המקיפים דקדושה.

וזהו ענין שבעים הפרים שמקריבים בחג הסוכות⁷⁰: ביום הראשון מקריבים י"ג פרים כנגד י"ג מידות הרחמים – שהם המקיפים דקדושה, ובכל יום מתמעטות הקליפות והולכות⁷¹, עד שביום השביעי מקריבים שבעה פרים שהוא

בירור שבע המידות - שהן הכוחות הפנימיים.

בירורם על ידי גבורה שבחסד ועולם תורה
בביאורי הזהר להצ"צ⁷² מבאר את בירור
השבעים שרים באופן נוסף, ע"י שתי בחינות
עבודה הופכיות:

ע"י "ותתן טרף לביתה"⁷³, היינו, בירור הניצוצות
באופן של "טרף", כארי שטורף ואין מציל מידו
– שהוא כח הגבורה שבחסד.

וע"י "ויששכר חמור גרם"⁷⁴ - ע"י עול תורה
(ד"בחכמה אתברירו"). היינו בחינת ירידת החכמה
לברר ולהבדיל בין טמא לטהור⁷⁵.

---

(69) בסוף הפסקה הראשונה.

(70) מאמרים עט"ר, עמ' רס"ג.

(71) ע"י הקרבת הפרים דכל יום.

(72) עמ' קסד-ה.

(73) משלי לא, טו.

(74) בראשית מט, יד.

(75) ונקרא 'עול' כי הוא משא כבד.

צחצחות

צחצחות הוא השורש הראשון לספירות, כפי שהן "נמצאות" בעתיק יומין או בעקודים. בדרגה זו הספירות אינן כג' קוים (ימין שמאל ואמצע), ואפילו לא בשניים (ימין ושמאל) אלא כלולות בנקודה אחת: בעתיק באופן של "לית שמאלה בהאי עתיקא", ובעקודים באופן של "עקודים ככלי אחד"⁷⁶.

מקור המושג

מקור המושג "צחצחות" הוא בבריתות דהגאונים המובאות בפרדס להרמ"ק⁷⁷. בעל הפרדס נשאל שם על לשון הבריתא דרב האי גאון⁷⁸, כיצד יתכן שי"ג מדות הרחמים הן י"ג (שהרי בספר יצירה⁷⁹ נאמר שהספירות הן "עשר ולא תשע, עשר ולא אחת עשרה")? ומבאר⁸⁰, שי"ג המידות הן שלושה ראשי ראשים (שבכתר) הנקראים אור קדמון אור מצוחצח ואור צח, יחד עם י' הספירות דאצילות שנמשכו ונאצלו מהם.

(בהמשך הדברים שם מביא כמה מקומות נוספים (מהוהר ועוד), בהם מבואר עניינם של ג' האורות (קדמון, צח ומצוחצח) באופנים אחרים, ומבארם באריכות).

בחסידות

אור קדמון, צח ומצוחצח הם ג' הבהינות

העליונות שבפנימיות הכתר (בעתיק) (למעלה יותר מכתר-חכמה-בינה **שבעתיק**), והם ג' המידות הראשונות שבי"ג מדות הרחמים⁸¹, שהן שורשי עשר ספירות הגנוזות⁸² (הנקראות גם "שלושה ראשי ראשים"⁸³).

ובחינה זו (הנקראת "תענוג ה"ו" נועם ה"ו" ו"צחצחות") היא היא הנקראת במקומות אחרים רדל"א (רישא דלא אתידע), כמו שכתוב בעץ חיים סמוך לסוף שער עתיק⁸⁴.

(להרחבה נוספת בזה, ראו בערכים 'ראש', ו'רישא דלא אתידע').

ביאורים נוספים

יש להעיר, שבמקומות שונים בחסידות⁸⁵ מוסבר עניינם של שלושת האורות "קדמון, צח ומצוחצח" באופנים רבים נוספים. הן בדרגות שלמטה מעתיק (באצילות, באריך אנפין, בחכמה סתימאה וכן בדרגות נמוכות יותר שבעתיק עצמו

76) אוה"ת במדבר מ"ח, ע"פ מאורי אור מערכת צחצחות סימן י"ד.

77) בשער י"א, שער הצחצחות.

78) להעיר, שזהו המקור ל"ג מידות הרחמים, שם הן נזכרות לראשונה.

79) פרק א' משנה ד'.

80) בפרק ד שם.

81) אוה"ת חנוכה ח"ה תתקס"ג א'.

82) אוה"ת תצווה א' תרכ"א.

83) אוה"ת תצווה אתקצ"ח.

84) לקוטי לוי יצחק, הערות לתניא, אגה"ק כ"ט.

85) הובאו, נסמנו והוסברו בספר הערכים בערכים "אור מים רקיע", ו"אור קדמון אור צח ואור מצוחצח".

(כתר-חכמה-בינה דעתיק), והן בדרגות שלמעלה ממנו (בא"ק ובאור אין סוף שלפני הצמצום).

הצחצחות וסכך הסוכה

מובא בזוהר⁸⁶, שהאושפזין הבאים לסוכה אומרים פסוקים. אברהם יצחק יעקב ודוד אומרים כל אחד מהם פסוק אחר, ושאר הצדיקים אומרים כולם את הפסוק "ונחך ה' תמיד והשביע בצחצחות לשונך"⁸⁷, ונאמרו בזה מספר ביאורים:

ה"צחצחות" שאומרים "שאר הצדיקים" הוא "עוצם הבהירות שלא יכילנו הכלי שמחמת זה נבקע האור", והוא ביאור על הפסוק הקודם שאומר יעקב ("אז יבקע כשחר אורך"⁸⁸, המדבר על תגבורת האור שביכולתו לבקוע את העלם הצמצום, והיינו – אור הקו)⁸⁹.

ה"צחצחות" הוא צל הסוכה. צל בכלל הוא בחינת מקיף, וצל הסוכה בפרט הם 'הספירות דעתיק הנקראות "עשר ספירות הגנוזות"⁹⁰.

נקודת הקמ"ץ

קמ"ץ הוא ראשי תיבות "קדמון צח מצוחצח"⁹¹, וביאור הענין:

אצל משה רבינו נאמר שראה את ה' "במראה ולא בחידה" – האל"ף של "מראה" מנוקדת בסגול. לעומת זאת, בסתם "מראה" (שפיגעל, שמסתכל בה לראות עצמו), מנוקדת האל"ף בקמץ. מכאן לומדים, שמשה ראה את ה' ב"אספקלריה המאירה" (דוגמת משקפת או זכוכית מגדלת, שהדברים דרכה נראים גדולים או קרובים יותר מאשר במציאות), אבל שאר הנביאים רואים את ה' רק ב"אספקלריה שאינה מאירה" (מראה רגילה. כלומר, רואים רק את דמותו ולא ישירות אותו עצמו).

והיינו, שהיום אי אפשר (למעט הצדיקים המעטים שבבחינת משה רבינו) לראות ג' בחינות נעלות אלו (קדמון, צח ומצוחצח) אלא באספקלריה שאינה מאירה, ורק לעתיד לבוא תתגלה פנימיות עתיק לכלל⁹².

86 פרשת אמור, ח"ג ק"ד.

87 ישעיה נ"ח י"א.

88 ישעיהו נ"ח ח'.

89 סידור רנ"ח.

90 אוה"ת תתנ"ו.

91 מאורי אור ק' י"ח, הובא באוה"ת תצווה א' תצ"ב ועוד.

92 אוה"ת במדבר א' תצג-ג, א' תצז-ז.

קץ הימין וקץ הימין

קץ הימים (מובא בסוף ספר דניאל) בתורת הקבלה מורה על סוף זמן הגלות בו יתגלה קץ הימין שהוא סוף ההעלם.

לא זו בלבד שהאור יתגלה, אלא עוד זאת שיתגלה בעצמותו ובכל הדרו⁹⁷.

ביאור המילים

קץ - הוא קו המידה - המודד את שיעור התפשטותו של כל כח אלוקי, עד לאן יתפשט והיכן יפסק.

ימין - הוא קו החסד, והמדובר כאן הוא על "עצם" החסד - המקום בו אין מקום לצד הגבורה "לית שמאלה בהאי עתיקא", דהיינו מדרגת עתיק.

ימים - מלכות נקראת 'שנה' - מלשון 'שינוי'⁹⁸, והמידות דאצילות (ז"א) גם הן נקראות 'שנה' - מלשון אני ה' לא שנית⁹⁹

שנתים ימים - הוא חיבור ז"א ומלכות - שבזמן הגאולה יאיר אור האצילות בעולמות הפירוד (שאור הלבנה יתחבר עם אור החמה - ותאיר כמוה).

(להרחבה נוספת בנושא, ראו בערך 'קץ הגלות').

מקור המושג

ישנם בקבלה שני הסברים על הפסוק "ויהי מקץ שנתיים ימים"⁹³.

הזוהר מסביר⁹⁴ שז"א ומלכות שתיהן נקראות 'שנה'. ופירוש 'כעבור שנתיים ימים' הוא יחוד ז"א ומלכות שאו (בזמן היחוד וע"י היחוד) "נולדה" גאולת יוסף (על דרך יחוד איש ואישה שממשיך כח האין סוף - ובכח זה נולד הולד).

האריז"ל⁹⁵ מבאר, שהפסוק לא מדבר על קץ הימים אלא על קץ הימין.

בתורת החסידות

אדמו"ר הצמח צדק מסביר⁹⁶, שאין כאן 'מחלוקת' בין הזוהר והאריז"ל, אלא הסבר לשני עניינים כלליים שיתרחשו בעת הגאולה:

קץ הימין - סוף ההעלם. תסתיים האפילה ויתגלה האור דעתיקא קדישא.

קץ הימים - יסתימו הצמצומים (מיעוט האור).

(93) תחילת פרשת מקץ.

(94) ר"פ מקץ קצ"ג ע"א.

(95) בלקו"ת להאריז"ל, בפרשת מקץ.

(96) שורש ההסבר באור התורה ר"פ מקץ, ופרטים שונים מוסברים במקומות רבים נוספים אצל כל רבותינו נשיאי חב"ד.

(97) ולא כמו עכשיו שבכתר ובחכמה מאיר בקירוב, בבניה מאיר בריחוק, בז"א רק דרך חלון, במלכות דרך נקב ובעולמות רק דרך מסך ובשינוי המהות.

(98) מלכות דאצילות היא סוף עולם האצילות (עולם האחדות), וממנה ומתחילים השינויים. ונקראת שנה כי שורש החילוקים הוא י"ב בקר שבבריאה, שהם י"ב חודשי שנת הלבנה.

(99) כי מאיר בהם אור האין סוף שאין בו שינויים. ונקראות המידות גם הן שנה, כי שם הן שס"ה מצוות לא תעשה - שס"ה ימות החמה.

קליפות דאצילות

קליפות דאצילות הן בדומה לקליפת הפרי, שביחס לעולם האצילות – תוכנן טוב וחיצוניותן 'רע'.

ענין

תוכנן הפנימי של קליפות אלו קדוש בתכלית בלי תערובת רע כלל – אבל בחיצוניותן הן נראות ישות, פירוד ורע¹⁰⁰.

ומכיון שזהו ההבדל בין עולם האצילות לעולמות בריאה יצירה ועשיה (שהוא אלקות ממשי¹⁰¹ והם עולמות הפירוד והישות¹⁰²) לכן מצד חיצוניותן הן נקראות "קליפות" אך מצד פנימיותן הן נקראות "אצילות".

על פי הנ"ל תוכן הדוגמא המובאת בחסידות לקליפות אלו "שטן ופנינה לשם שמיים נתכונו".

הגמרא¹⁰³ מספרת שכוונת השטן בקטרוגו על איוב הייתה שלא תשתכח רחמנותו של אברהם אבינו עקב מעשיו הטובים של איוב. דהיינו, כוונתו

הייתה לשם שמיים בתכלית ולזכות בני ישראל, אבל מעשיו בפועל היו ענין של קטרוג ורע.

מקומן

מכיון שבאצילות אין שום נתינת מקום ל"רע" כלל (ועליו נאמר "לא יגורך רע"¹⁰⁴) מובן שמקומן של קליפות אלו לא באצילות, ואף לא בהיכל קודש הקודשים דבריאה¹⁰⁵ אלא רק בדרגות התחתונות יותר של עולם הבריאה.

אך למרות זאת הן נקראות קליפות "דאצילות" ולא "דבריאה", כי הקליפות השייכות לבריאה גם תוכן אינו טוב בתכלית – מה שאין כן קליפות דאצילות תוכן קודש גמור וטוב בתכלית "לשם שמיים".

(100) ראה ד"ה ויחלוס והנה סולם מוצב ארצה תשכ"ה.

(101) ואין בו "רע" כלל.

(102) ונבדלים זה מזה רק בכמות הרע שבהם.

(103) בבא בתרא ט"ז.

(104) תהילים מ"ג ה'.

(105) ע"ח שער מ"ח פרק ב'. וראה שם, שהוא ה"כסא" עליו נאמר ועל הכסא דמות כמראה אדם, דהיינו – שדרגת האצילות מאירה בו בגילוי.

רקיעים

במאמר "יהי רקיע"¹⁰⁶ נברא לא רקיע אחד אלא כמה¹⁰⁷, ונחלקו בגמרא¹⁰⁸ האם הם שניים (דעת ר' יהודה, שנאמר¹⁰⁹ "השמים ושמי השמים") או שבעה (דעת ריש לקיש: וילון, רקיע, שחקים, זבול, מעון, מכון, ערבות¹¹⁰). הרקיעים מוזכרים לרוב הן בנגלה והן בחסידות; לעיתים מפורש שהם רוחניים ולעיתים שהם גשמיים.

רקיעים רוחניים ורקיעים גשמיים

הרקיעים הרוחניים

בלקוטי תורה של אדמו"ר הזקן¹¹³: הרקיע הוא השמיים העשויים מאש ומים¹¹⁴, ואש ומים הם כללות המידות (קו הימין וקו השמאל). עצם המידות הן חמש בלבד¹¹⁵ המוזכרות בפסוק¹¹⁶ "לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד", וכפי שכל אחת מהן כלולה מעשר הרי הן ת"ק (חמש מאות).

הרקיעים הגשמיים

בספר החקירה להצ"צ¹¹⁷ מבאר, ששבעת הרקיעים הם שבעת הגלגלים (=שבעת הכדורים

מהותם: במאמר ד"ה באתי לגני (והמדרש רבה) מדבר על הסתלקות השכינה מרקיע לרקיע ע"י החטאים (והמשכתה חזרה ע"י הצדיקים), ומשמע שסילוק זה הוא בשבע הספירות דהמידות (דעשיה?)¹¹¹, וכן משמע בד"ה להבין ענין הברכות¹¹². אבל הקשר הפרטי של כל אחד מה"רקיעים" שבגמרא למידה פרטית לא התבאר. הטעם ש'עובי' כל רקיע ת"ק שנה מוסבר

(106) בראשית א, ו.

(107) תניא שער היחוד והאמונה פרק י"ב.

(108) מסכת חגיגה י"ב ב'.

(109) דברים י, ד.

(110) "וילון" . נכנס שחרית ויוצא ערבית (אחראי לזריחה ולשקיעה), ומחדש בכל יום מעשה בראשית . . . רקיע שבו חמה ולבנה כוכבים ומזלות קבועין . . . שחקים שבו רחיים עומדות וטוחנות מן לצדיקים . . . זבול שבו ירושלים ובית המקדש ומזבח בנוי (ברוחניות) ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן . . . מעון שבו כיתות של מלאכי השרת שאומרות שירה . . . מכון שבו אוצרות שלג ואוצרות ברד . . . ערבות שבו צדק משפט וצדקה גנוי חיים וגנוי שלום וגנוי ברכה ונשמתן של צדיקים ורוחות ונשמות שעתיד להיבראות וטל שעתיד הקב"ה להחיות בו מתים" . (וגם ריש לקיש לומד הכל מפסוקים).

(111) שהרי אדם הראשון נברא בגן עדן ארץ - ושם הייתה השכינה. וע"י החטאים הסתלקה לרקיעים הרוחניים ש"מעליו".

(112) בלקו"ת לג' פרשיות, אות ח'.

(113) אמור ל"ד א'.

(114) בראשית רבה, פרשה ד' אות ט', והובא בפרש"י על התורה.

(115) כי במידת היסוד אין תוכן "עצמי" משלה, עניינה רק להשפיע את המידות האחרות לזולת.

(116) דברי הימים א' כ"ט י"א.

(117) סוף פרק ט'.

בדעת ר' יהודה, שבספר זוהר¹²³ אומר במפורש כדעת ריש לקיש!

וכותב הרב¹²⁴, שהרקייע השני נחלק בעצמו לשבעה רקיעים, והם הגלגלים שמוזכרים ברמב"ם הלכות יסודי התורה שם, שכל כוכב קבוע בגלגל אחר, וכל הכוכבים נמצאים ברקייע השני שבשבעת הרקייעים (כמבואר גם בגמרא חגיגה שם). ובלשונו: "הכוכבים הם ברקייע השני; אלא שרקייע זה גופא נחלק לשבעה רקיעים שהם שבעה כוכבי לכת (ומוסיף גם): ומלבדם ישנו רקיע השמיני שבו כל שאר הכוכבים שנראים ברקייע".

דהיינו, יש שני רקיעים גשמיים - אבל גם הם לא גשמיים ממש (כי גשמיותן מזוככת מאד, וקרובה לרוחניות), ובהם נמצא צבא השמים (כל הכוכבים). ולמעלה מהם יש חמישה רקיעים רוחניים ו'דקים' עוד יותר.

עניינם הפרטי

וילון

"אינו משמש כלום אלא נכנס שחרית ויוצא ערבית ומחדש בכל יום מעשה בראשית"¹²⁵. מסביר הצ"צ¹²⁶ שהוילון אינו "פועל" כלום, אלא הוא מסך המסתיר על האור. בשעה שיוצא ומסתיר נהיה לילה, וכשהוא נכנס לתיקו אינו מסתיר עוד ואז הוא יום. מציאות הוילון הייתה עוד לפני בריאת השמש והירח, שהרי אדרבה - כל עוד לא נבראו השמש והירח היה החלל כולו מאיר ומואר (ולא רק מנקודה אחת שמאירה לכל עבר).

השקופים) עליהם כותב הרמבם¹¹⁸ שבהם קבועים הכוכבים. ובלשון הרמבם¹¹⁹ "כל הגלגלים אינן לא קלים ולא כבדים ואין להם לא עין (צבע) אדום ולא עין שחור ולא שאר עינות. וזה שאנו רואין אותם כעין התכלת למראית העין בלבד הוא לפי גובה האויר. וכן אין להם לא טעם ולא ריח לפי שאין אלו המאורעין מצויין אלא בגופות שלמטה מהן". דהיינו, אף שהם גשמיים - אין זו הגשמיות שאנו מכירים אלא נעלית ומזוככת ממנה.

תיווך הדעות

הרבי מביא¹²⁰ את דברי "המפרש" על הרמב"ם¹²¹, המבאר את מחלוקת ר' יהודה וריש לקיש¹²², וזו לשונו:

וכשתתבונן, תמצא שאין בין ר' יהודה וריש לקיש מחלוקת, אלא שר' יהודה מנה השמים הנראים (הגשמיים) בלבד. וריש לקיש מנה השמים הנראים (ובנוסף) מנה דברים רוחניים שהם למעלה מן השמים במדרגה וקרא לכל מעלה מהם שמים". ובהמשך שם מבאר שגם שני הרקייעים שעליהם דיבר ר' יהודה, אינם רקיעים גשמיים ממש, כמו הנבראים שבארץ שלנו התחתונה, כי "נתבאר באמת שאין בעולם דבר גשמי נקרא שמים אלא הרקייע שנברא באויר והשמים שבהם הכוכבים והמזלות הם הנקראים גלגלים ונקראים שמים.

דהיינו, ר' יהודה וריש לקיש אינם חולקים, אלא שריש לקיש דיבר על הרקייעים "הנראים" (שבהם צבא השמים: השמש, הירח והכוכבים), ור' יהודה דיבר גם על רקיעים רוחניים. רבינו מוסיף בהערותו שם בשיעורים בספר התניא, שעל פי דברי המפרש, מיושבת גם ה'סתירה'

(118) הלכות יסודי התורה פרק ג'.

(119) בהלכה ג'.

(120) ב"שיעורים בספר התניא" שעהיו"א פרק י"ב הערה 3.

(121) בהלכות יסודי התורה פרק ג'.

(122) בחגיגה י"ב, ב'.

(123) חלק א' ל"ב ב'.

(124) התועודיות חלק יח עמ' 276 ועוד.

(125) גמרא חגיגה שם.

(126) אוה"ת נביאים כתובים א' עמ' רל"ו.

"שבו כיתות של מלאכי השרת שאומרות שירה בלילה וחשות ביום מפני כבודן של ישראל¹³⁵". עניינו של "מען"¹³⁶ הוא שירת המלאכים. נשמות ישראל הן מבחינת הפנימיות (ז"א) ושירתן שייכת ליום, והמלאכים מהחיצוניות (מלכות), ועיקר שירתן בלילה¹³⁷. בלילה מסתלקת מהעולמות השפעת ז"א למקורה ושורשה¹³⁸, ומאירה בהם רק מידת ה"מלכות".

בהבדל ב"עולמות" בין "יום" לבין "לילה" שני עניינים:

א. ביום היא השפעה פנימית (כדרך אדם ער) ובלילה חיצונית (כדרך אדם ישן, שאז השכל והמידות אינם בפעולה, אבל דוקא אז מתגלה כח העיכול הבונה את הגוף, וזהו ענין המלכות היורדת בלילה לעולמות "ליתן טרף לביתה").

ב. ביום העיקר הוא השפעה מלמעלה למטה (כדרך השמש המאירה), ובלילה עליית המקבל (על דרך הזכר המשפיע כל טוב לביתו).

מבין

"שבו אוצרות שלג ואוצרות ברד ועליית טללים רעים ועליית אגלים וחדרה של סופה [וסערה] ומערה של קיטור ודלתותיהן אש"¹³⁹. רקיע זה הוא מקור כל הדברים הרעים¹⁴⁰, כמו שכתוב "ובורא

"שבו חמה ולבנה כוכבים ומזלות קבועים בו כו"¹²⁷, דהיינו, בו קבועים כל הכוכבים¹²⁸ (בשבעת הרקיעים שבו, שהם שמונת הגלגלים שברמב"ם¹²⁹).

שחקים

"שבו רחים עומדות וטוחנות מן לצדיקים כו"¹³⁰, עניינו מוסבר בתניא¹³¹ שהם ה"כליות היעצות". דהיינו, מידות נצח והוד, ה"מפוררות" את ההשפעה¹³² על מנת שהמקבל יוכל להכילה. לדוגמא, אב הרוצה ללמד משהו את בנו צריך לפורר את ההשכלה לחלקים קטנים וללמדו דבר אחר דבר בסדר מסודר.

זבול

"שבו ירושלים ובהמ"ק ומזבח בנוי ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן"¹³³. זבול הוא "ירושלים של מעלה" שהיא שלימות היראה (יראה עילאה). ירושלים של מטה הוא יחוד ז"א ומלכות (יחודא תתאה, "ביטול היש"), וירושלים של מעלה הוא יחוד חכמה ובינה (יחודא עילאה, "ביטול במציאות"). עניינו של ה"מזבח" שב"ירושלים של מעלה" הוא העלאת נשמות הצדיקים מדרגת "ביטול היש" ל"ביטול במציאות"¹³⁴.

(127) גמרא חגיגה שם.
 (128) התנועדות חלק יח עמ' 276 ועוד.
 (129) הלכות יסודי התורה פ"ג.
 (130) גמרא חגיגה שם.
 (131) אגה"ק ט"ו.
 (132) בנצח והוד יש עניינים נוספים, אבל אינם נוגעים לנושא ה"רקיעים".
 (133) גמרא חגיגה שם.
 (134) לקו"ת פקודי, ד"ה אלא פקודי המשכן אות ד'.
 (135) גמרא חגיגה שם.
 (136) בכל הבא לקמן ראה ספר הלקוטים להצ"צ בערך "יום".
 (137) ואמירת המלאך ליעקב שהגיע זמנו לומר שירה, מתרץ הצ"צ ואכ"מ.
 (138) שלמעלה מהעולמות, בארץ אנפין. וזהו ענין שהקב"ה בלילה "שט על כרוב קל שלו בח"י אלף עולמות", ואכ"מ.
 (139) גמרא חגיגה שם.
 (140) בהבא לקמן ראה לקו"ת לג' פרשיות ד"ה להבין ענין הברכות אות ח'.

רע". דהיינו, הקב"ה בעצמותו הוא טוב בלבד¹⁴¹, אבל בשביל להעניש את הרשעים נדרשת גם בחינת "רע", ורקיע זה הוא המקור לו.

ערבות

"צדק משפט וצדקה גנזי חיים וגנזי שלום וגנזי ברכה ונשמותן של צדיקים ורוחות ונשמות שעתידים להבראות וטל שעתיד הקב"ה להחיות

בו מתים¹⁴²". ערבות¹⁴³ הוא הרקיע השביעי, החביב משאר הרקיעים כערך שבת לגבי ששת ימי המעשה¹⁴⁴, ועיקר עניינו "גנזי חיים וגנזי שלום" עליהם לומדת הגמרא מהפסוק¹⁴⁵ "כי עמך מקור חיים". מקור חיים הוא אור אין סוף, והוא "מקור כל התענוגים ומקור כל החיים שנהנין הנשמות עמך בעצמותך"¹⁴⁶, ועניינו מבואר באריכות במקומות רבים בתורת החסידות.

---

141) כמאמר "לית שמאלה בהאי עתיקא", וגם בחינת הגבורה שבו ("בוצינא דקרדוניתא") אינה "רע".

142) גמרא חגיגה שם.

143) בהבא לקמן ראה אוה"ת דברים ד"ה ענין כי עם ה' החסד עמ' א'תקצ"א, וש"נ.

144) זוהר שמות, תרומה קס"ה ב', ובמדרש רבה פרשת אמור ס"פ כ"ט.

145) תהילים ל"ו י'.

146) לקו"ת בשלח ד"ה ראו כי ה' נתן לכם את החיים.

חמש מאות

המספר 500 (בגימטריה ת"ק) מופיע בתורת הנגלה, ובכמה ביאורים (שונים) בחסידות.

בתורת הנגלה

הגמרא במסכת חגיגה¹⁴⁷ דורשת על הפסוק "חצבה עמודיה שבעה"¹⁴⁸ שאת העולם מקיפים שבעה רקיעים, ובהמשך¹⁴⁹ מציינת¹⁵⁰ ש"מן הארץ עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה¹⁵¹, ועוביו של רקיע מהלך חמש מאות שנה וכן בין כל רקיע ורקיע".

בחסידות ובקבלה

שורש שבעת הרקיעים

אם כי שבעת הרקיעים הם גשמיים, יחד עם זאת אינם הגשמיים ה"רגילה" אלא מוזככת ומעודנת יותר, והם משתלשלים מעניינם הרוחני של עיקר המידות (חסד עד הוד).

ביאור העניין¹⁵² מיוסד על מאמר העץ חיים¹⁵³ "בינה עד הוד אתפשטת". היינו, כשם ששכל (שהוא ענין רוחני) יכול להוליד רק דבר רוחני (רגש, אך לא להוליד ילדים בגשמיות) כך השפעת ספירת הבינה מתפשטת רק עד מידת ההוד. ומזה

משתלשל בעולמות, שהגשמיות הזכה וה"רוחנית" יותר משתלשלת מחמש המידות (וכפי שכל אחת מהן כלולה מכל הספירות הרי הן ת"ק).

אבל תכלית הכוונה אינה בעולמות הרוחניים (אצילות, בריאה, יצירה ועשיה) ואפילו לא ברקיעים הנעלים (שהם הרוחניות שבגשמיות), אלא בעולם הזה הגשמי. וכשם שלידת ילדים נעשית דוקא ע"י שהאישי (בחינת יסוד) מתייחד עם האישה (בחינת מלכות), כך הארץ הגשמית נבראת דוקא ע"י יחוד ספירות היסוד והמלכות. וזהו¹⁵⁴ "הלך הקב"ה מהלך ת"ק שנה לקנות לו שם"¹⁵⁵. היינו, פנימיות האלקות (הקב"ה) נמשכת ("הולכת") למטה (לקנות לו שם) דוקא ע"י מידת היסוד.

בגימטריא כתף

בצד האחורי של הראש נמצא מוח הדעת, ומתחתיו שתי הכתפיים. ענין זה בגוף משתלשל מכך שדעת הוא שורש שני הקוים דימין ושמאל - חסד וגבורה. ושתי בחינות אלו (שתי ה"כתפיים" של הדעת) נמצאות בדעת תחתון, למעלה יותר -

(147) יב, ב.

(148) משלי ט, א.

(149) יג, א.

(150) המפרשים מסבירים שאין לזה מקור כתוב, אלא הלכה למשה מסיני הייתה בידם.

(151) על פי הפשט מהלך אדם בינוני ביום אחד 40 מיל (400 קילומטר), ומהלך שנה הוא המרחק שהיה עובר אילו היה הולך כך משך שנה שלימה.

(152) אוה"ת שמות ל-לא, ועיין באוה"ת תהלים שצ"ג.

(153) שער כ"ט פרק ח' ועוד.

(154) אוה"ת שמות ל-לא, ועיין באוה"ת תהלים שצ"ג.

(155) קה"ר פ"ז.

בדעת דאריך אנפין, ולמעלה יותר בדעת דעתיק.

שתי כתפיים אלו כלולות כל אחת מהן מחמש¹⁵⁶, אלא שלמעלה (באריך אנפין ובעתיק) הן בבחינת גדולה ולכן הם חמש מאות – ת"ק.

וזהו "חמש עשרה אמה קלעים לכתף"¹⁵⁷ שהיה במשכן¹⁵⁸: המשכן רומז לגילוי שיהיה לעתיד לבוא, שאז שם ה' יהיה פעמיים י-ה (ולא כמו עכשיו, ששתי האותיות האחרונות הן ו-ה). והענין בזה, זה שהיום יכולות הקליפות לקבל חיות מאותיות ו-ה הוא משום שלא מאיר בהן האלקות שלמעלה מעולמות, אבל לעתיד לבוא יאירו בהן "כתפין דעתיק" ואז הן יהיו באותה דרגה כמו שתי האותיות י-ה (וזהו "ביום ההוא יהיה ה' אחד"¹⁵⁹, שלעתיד לבוא יהיה ה' שתי פעמים י-ה).

ובעבודת ה' הוא התפילה, שעניינה הכללי הוא המשכת הדעת במידות¹⁶⁰

בחינת ההעלם (ים) שבמלכות

גודלו של הר הבית (ת"ק אמה על ת"ק אמה)¹⁶¹ רומז¹⁶² למלכות דאצילות¹⁶³.

ומבואר בזה¹⁶⁴, שמלכות היא על דרך משל דיבור האדם. כשם שבדיבור ישנם שני הופכים¹⁶⁵ כך גם בספירת המלכות: מצד אחד היא מצמצמת את האלקות ומעלימה אותה מהנבראים, אך מצד שני כל הגילויים בעולמות וגם עצם קיומם הוא רק על ידה. והנה, בחינת הגילוי שבמלכות היא עניינו של דוד ובחינת ההעלם שבה נרמזת במספר ת"ק הכלול בשמו של יהונתן¹⁶⁶:

יהונתן הוא אותיות יה"ו – נת"ן. יה"ו הם שלוש האותיות הראשונות בשם ה' (שכנגד חכמה, בינה ומידות), ונתן (בגימטריה ת"ק – ה' פעמים מאה) רומז לה' האחרונה – מלכות.

156) חמש חסדים שבקו הימין: חסד שבחסד, חסד שבגבורה וכו' עד חסד שבהוד. וחמש גבורות שבצד השמאל גבורה שבחסד, גבורה שבגבורה וכו' עד גבורה שבהוד.

157) שמות כז, יד.

158) ד"ה לא היו ימים טובים לישראל, חמישה עשר באב תשמ"ו.

159) זכריה יד ט.

160) אוה"ת בראשית, ויחי עמ' 1992.

161) משנה מידות ב' א'.

162) זוהר בשלח קס"א ע"ב.

163) הכוללת בתוכה כל הבחינות שהיו בבית המקדש: הר הבית, שערים, עזרות, לשכות, מזבח וכו' עד לקודש הקודשים וארון הברית.

164) ד"ה ויאמר לו יהונתן תשל"א.

165) שמצד אחד הוא מגלה את השכל והרגש אך מצד שני לא אותם עצמם אלא רק "הארה" והתפשטות מהם.

166) ועל ידי העבודה בתורה עבודה וגמילות חסדים מחברים את שתי הבחינות וממשיכים גילוי אלקות בעולם.

◆ שער ג' ◆

מושגים בחסידות

אהבה בתעלומות לב • אהבה ויראה • אור חיות וכה • אהדות
ה' ויהוד ה' (ההבדל ביניהן) • דביקה השיקה וחפיצה • דעת
עליון • דעת עליון ודעת תחתון • דרך האמת ודרך הישר • הגי
/ הגיון / הרהור • הכנעה והכרעה (שכלית) • הכרה והרגשה •
המשכה והאצלה • העלם העצמי • העלם וגילוי, אין ויש, עצם
והתפשטות, כח ופועל • התכללות המידות • טומאה • טומאה
וסטרא אחרא • ידיעת המציאות • יחודא עילאה ויהודא תתאה
• כוונת הנענועים (דלולב) • כח הצומח • כוח חוש וכשרון •
נקודה העצמית ומרחב העצמי • פאת השדה ופיאות הראש •
קדמות השכל • שיעור קומה של יוצר בראשית

אהבה בתעלומות לב

אהבה שבתעלומות הלב הינו ביטוי בחסידות ל-2 בחינות שונות באהבת השם, אם מפני שמדובר באהבה המוסתרת בתעלומות הלב, ואם מפני שמדובר באהבה הנעלית מהלב ו'נעלמת' ממנו.

דרגותיה

"מצרפן" - והיא האהבה הנדרשת וקרובה מאוד לכל אחד ואחת.

במדרגות האהבה זו היא הנמוכה ביותר, ונקראת בחינת "עבד כנעני", והיא התגלות בחינת ה'רוח' שבנפש² הטעם שאהבה זו נקראת "תעלומות לב" כי היא "נעלמת" בלב - ולא מורגשת בו.

שתי דרגות כאהבה זו

עניינה של אהבה זו בעבודת השם הוא רק להביא לידי מעשה, ויש בזה שתי דרגות:

כשאינה בהתפעלות - באופן זה אין כאן שום רגש כלל, אלא רק הבנה שכלית שדייקות באלקות תלויה בקיום המצוות. מאחר ואין כאן רגש, ברגע שנתקל האדם בטרדות העולם נשכחת ממנו האלקות, ועד שאינו מרגיש כלל בריחוקו.

כשבאה בהתפעלות - כאן כבר מסכים הלב להתבוננות השכלית (אם כי אין כאן רגש אהבה ממשי אלא הסכמה רגשית בלבד), ולכן בכוח אהבה זו לשמור אותו כל היום שלא יכשל

שלוש דרגות הן² בהתגלות אהבת ה' כלב האדם:

א. אהבה בתעלומות הלב, בחינת 'עבד כנעני' - השייכת לכל אחד.

ב. אהבה בהתגלות הלב, בחינת 'עבד עברי'.

ג. אהבה בפנימיות הלב שעיקרה שכל³, וגם היא נקראת אהבה "בתעלומות הלב".

הראשונה והאחרונה נקראות שתיהן "תעלומות לב": הראשונה לפי שהיא מוסתרת בלב, והאחרונה לפי שגבה דרכיה מן הלב.

אהבה שבתעלומות לב השייכת לכל אחד

אהבה זו אינה רגש ממשי של אהבה, אלא רק הסכמת הלב (למסקנת ההתבוננות ולהטיה השכלית של המוח) "שכך יאתה לו", ובאה מהתבוננות שאינה בהשגה גמורה, ולכן אין בכוחה להתלבש במידות לעוררן, אלא רק הקב"ה

(1) בחסידות אין התייחסות למושג 'תעלומות הלב' בפני עצמו.

(2) ישנן שתי דרגות נוספות שעיקרן איננו התבוננות שכלית אלא גילוי טבע האהבה של עצם הנשמה. אך הן אינן עבודת כל האדם אלא שייכות רק בצדיקים, והן קבלת שחר בעולם הזה מעין העולם הבא, ונקראות בחינת אמה עבריה ובחינת בת.

(3) כשהתבוננות היא בגדלות המוחין מרגיש הלב את השכל ומתפעל בדרך ממיאל.

(4) המדרגות הגבוהות יותר הן: א. אהבה שבהתגלות הלב - עבד עברי, אהבה שבפנימיות הלב - אמה עבריה, אהבה שלמעלה מהשכל - בחינת בת, והיא אהבת הצדיק שבסעיף בא.

(5) לעומת האהבה שבהתגלות הלב שבאה מדרגת ה'נשמה' שבחמש החלוקות דנפש רוח נשמה חיה ויחידה.

(6) תניא פרק ט"ז, מאמרים אעת"ר ע'ק', מאמרים תרע"ח קפ"ח ובכמה מקומות.

בעבירות⁷, ובה עצמה יש שתי בחינות:

א. מהתבוננות בגדולת ה'. ההתבוננות פעלה אצלו רגש והתפעלות מסויימים (הסכמת הלב), אך מאחר ואין השגתו גמורה גם אהבתו לא יוצאת לגילוי בפועל אלא מסותרת במוחו וליבו.

ב. מהתעוררות האהבה המסותרת. ה"אהבה המסותרת" היא אהבתה העצומה של עצם הנפש לאלקות, אך כאן מדובר שלא התגלתה בכל הדרה, ורק הרושם שלה פועל על ליבו רגש והתפעלות מסויימים של "הסכמה" ש"יאתה לו" לדבוק בה'.

אהבה שבתעלומות לב השייכת בעיקר לצדיקים

אהבה זו הינה דביקות באלקות בתכלית השלימות, דביקותו כה גדולה עד שאינו מרגיש בה כלל. אהבה זו היא למעלה אפילו מפנימיות

הלב⁸, ובאה מבחינת הראיה דחכמה (ראיית מהות האלקות), ושייכת בעיקר לנשמות דאצילות.

הטעם שאהבה זו נקראת נקראת "תעלומות לב", כי גבהו דרכיה מן הלב⁹ והיא "נעלמת" ממנו¹⁰.

בלשון הקבלה דרגת אהבה זו בספירות היא יסוד אבא (חכמה עילאה) המאיר ביסוד אמא (פנימיות הלב), נקודה בהיכלה.

א. עניינה בעבודה הוא תשובה עילאה¹¹, הנרמזת במילה 'תשובה' עצמה: תשוב ה'. והכוונה ש ה' עילאה שבשם הוי' שבה ומתאחדת ומתעלה לדרגת ה-י¹².

ב. עבודת ה' בבחינת תשובה עילאה זו נקראת 'נחל איתן'¹³ והיא ו' של שם הוי' המחברת את בחינת האיתן שבנשמה עם המידות שלב.

---

(7) טרדות המעשייות של העולם אינם מנגדים לה, אלא רק התאוות.

(8) שבאה מבחינת השמיעה דבינה.

(9) שהרי באה מנקודת החכמה המאירה בבינה ומעוררת את פנימיות הלב, מה שמאיר כאן בלב היא נקודת הביטול דחכמה שגבוהה מעלה מעלה מהמידות.

(10) לקוטי תורה ראה י"ח ג', דרך מצוותיך מצוות וידי ותשובה פרק ב' ובכמה מקומות.

(11) דרך מצוותיך מצוות וידי ותשובה פרק ב'.

(12) ורמזו במילוי, אות ה' אפשר לכתוב בשלושה אופנים: ה"א, ה"ה או ה"י. תשובה עילאה היא כשמילוי ה' הוא ב', כלומר, שדרגת ה' מאירה בתוך ה'.

(13) שעניינו מבואר באגרת הקודש (המודפסת בקונטרס אחרון) וצדקה כנחל איתן, ובלקוטי תורה ראה יח ג.

בחינות שונות באהבה ויראה והיחס ביניהם

ערך זה עוסק ביחסים שבין אהבת השם ויראת השם, והסוגים השונים שלהם

ההכרח בהן

אי אפשר זו בלא זו, מעלות יחד את התומ"צ

האהבה, קשורה בקשר הדוק ליראה. אהבה ויראה הן "דחילו ורחימו", והן שתי כנפי העוף שביחד מעלות את התורה, התפילה והמצוות להתאחד עם פנימיות העולמות העליונים¹⁴. וזהו שאומר הוזה"ק¹⁵ "אורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחא לעילא".

דהיינו, אהבה בלא יראה לא יכולה להעלות את התורה ומצוות למעלה, וכן יראה בלא אהבה.

סדר העבודה:

יראה, אהבה, אהבה, יראה

כשמשתדל האדם ביראה תתאה יכול הוא להתבונן ולהגיע לאהבת עולם, וזו האחרונה היא כלי שבתוכו יכולה להתגלות אהבתה העצמית של הנפש - "אהבה רבה". רק כשמתגלה זו האחרונה יכול האדם להגיע לשלימות הביטול לאלקות ב"יראה עילאה"¹⁶.

יראה תתאה

יראה תתאה היא ראשית העבודה ועיקרה וישורשה¹⁷, וכוללת בעצמה כמה דרגות:

א. בושה על דרך "שלא יראני אדם". דרגה זו עדיין אינה יראה (לא מהקב"ה ולא מהחטא) אלא רק שלאדם "לא נעים" לעבור עבירה, ומוכן שפעמים רבות אינה מספיקה כדי לעמוד כנגד היצר.

ב. קבלת עול מלכות. גם כאן עדיין אין בלב שום רגש יראה, אלא הרי זה כאדם שקיבל על עצמו להיות עבד המלך, ולכן עושה את המוטל עליו ולא מורד בו. במצב רגיל מספיקה קבלת עול כדי למנוע מעבירות, אבל בשעת נסיון קשה גם היא לא תעמוד, ולכן גם היא אינה מספקת.

ג. "כעומד לפני המלך". כשמתבונן שהמלך הגדול הקב"ה נמצא איתו עימו באותו חדר, וגם בוחן כליותיו וליבו אם עובדו כראוי.

ד. יראת אלוקים בבחינת קטנות - מהתבוננות שכשם שהנשמה מחיה את הגוף למרות שאין רואים אותה, כך מחיה הקב"ה את כל העולם למרות שאינו רואהו.

ה. יראת אלוקים בבחינת גדלות - מהתבוננות כיצד מחיה הקב"ה את כל העולמות העליונים, המלאכים והנשמות.

אהבת עולם

נקראת גם "אהבה שכלית", ולעיתים "אהבה

(14) תניא פמ"א.

(15) תקו"ז י' כ"ה ב'.

(16) כל סעיף זה ע"פ ספר הלקוטים בערך "אהבה ויראה" וש"נ.

(17) תניא פרק מ"א-מ"ב.

זוטא¹⁸. אהבה זו היא הדרגה הנמוכה ביותר בעבודת ה' (שעיקרה אהבה, "לית פולחנא כפולחנא דרחימותא"¹⁹), אך אפילו היא אינה שייכת שתתגלה אצל בעל עבירה, ולכן חייב הרשע לשוב בתשובה לפני שמתחיל לעבוד את ה'²⁰.

אהבה רבה

אהבה זו היא טבע הנשמה, כאשר הוא בא לידי גילוי בלב (וכשמתגלה רק "בתעלומות תבונות מוחו וליבו" נקראת אהבה מסותרת).

יראה עילאה

יראה זו אינו רגש של פחד אלא של בושה, ומתגלה אצל האדם כשמגיע לדרגה בו הוא

מרגיש את פנימיות האלקות שבתוך העולמות. יראה זו אמנם מתגלה רק אחרי שהתגלה אצלו טבע הנשמה (באהבה רבה), אך שורשה נעוץ דווקא בדרגה הנמוכה ביותר – יראה תתאה. ללא השתדלות ביראה תתאה לא תתגלה היראה העילאה.

(בכל האמור לעיל חסרה ההתייחסות לכמה וכמה ענינים הקשורים בזה, ובהם: אהבה – מקירוב, יראה – מריחוק, התכללותם זו מזו, אהבה ויראה מהשתלשלות ולמעלה מהשתלשלות, שייכותן לחכמה ובינה²¹, ועוד. ועוד חזון למועד להאריך בזה).

18) ספר הערכים, ערך 'אהבה רבה ואהבה זוטא'.

19) זוהר ח"ג רסז, א.

20) תניא פרק י"ז.

21) לקו"ש ד' 1067, אוה"ת ואתחנן תכו.

אור חיות וכה

אור חיות וכה הם שלושה שלבים בירידת האור האלוקי לברוא את הנבראים. אור וחיות הם הארה בלבד (וההבדל ביניהם שאור הוא מקיף, וחיות – פנימי), ואילו כח (ובלשון הקבלה "שפע") הוא מהות נבדלת.²²

משמעותם

בין עצם הנפש לשכל ומידות: עצם הרגשת החיות (המודעות העצמית) נובעת מאור הנפש (דרגת המקיף), אבל השכל והרגש הם ביטוי של "חיות" הנפש (האור הפנימי שלה).

אור

גדרי האור הגשמי הם:

א. האור הוא פשוט (אינו "מורכב" מכמה צבעים).

ב. דבוק במאור (אינו קיים בפני עצמו, כשמסתירים את מקור האור מיד נפסק האור).

ג. מעין המאור (לדוגמא: אינו דומה אור האש לאור השמש, ושניהם שונים מאור הירח, מהאור אפשר לדעת מהו מקורו).

ד. אינו בערך למהות מקורו (אלא רק "הארה" ממנו, כמה שרק יאיר המאור לעולם לא יחסר ממנו מאומה).

ה. אינו "מתעסק" בשביל להאיר (אלא המקום שעליו מאיר הריהו מואר ממילא).

וכן על דרך זה הוא ה"אור" האלוקי, מצד אחד היא הארה פשוטה ואין סופית של אלקות, ומצד שני היא רק הארה ולא עצם האלקות.

חיות

גם החיות היא הארה בלבד מהעצם, אבל כאן מדובר על הארה פנימית. להבנת ההבדל בין הארה באופן "מקיף" להארה פנימית (שהוא ההבדל בין אור לבין חיות) מביאה תורת החסידות את ההבדל

כח

לעומת האור (והחיות) שהם הארה מהעצם ודבוקים בו, הכח הוא הכלי בו מתלבשת ההארה, והוא נבדל מהעצם. להסברת עניינו של כח מביאה החסידות את השכל שלמד התלמיד מהרב: מכיון שאור שכל הרב כבר יצא ונפרד משכל הרב והתלבש בכלי שכל התלמיד, לכן גם כשמפסיק הרב ללמד לא מתבטל השכל אצל התלמיד.²³

ג' בחינות בהגברת הצורה

ישנן ג' מיני חכמות בעבודת הגברת הצורה על החומר:²⁴

א. חכמת ביטול החומר, והיא חכמת המוסר.
ב. חכמת הכרת מעלת הצורה הרוחנית והיא חכמת החקירה.

ג. חכמת הגברת הצורה על החומר ומעלת צורה כשנקבעה בהחומר ומעלת חומר מזוכך והיא החכמה דתורת החסידות.

חכמת המוסר כללותה הוא כח שהוא הממאס

(22) מאמרים תרס"ו, זאת חקת התורה.

(23) המשך תער"ב ח"א עמ' תפט.

(24) קונטרס תורת החסידות אות יא ואילך, אג"ק ע' שכו.

ושובר את החומר המתועב ומראה אפיסתו. היינו, מאחר ומתלבשת ומתעסקת עם הכלי (עם הגוף) הרי היא "כח".

חכמת החקירה כללותה הוא **אור** המאיר, מבאר ומסביר במעלות המושכלות ואשר אך ורק השכל הרוחני הוא יסוד הכל. והיינו, מאחר ואינה מתעסקת עם הגוף אלא עם השכל בלבד (ושכל הוא אור) – הרי היא במדריגת האור.

ותורת החסידות היא **חיות** המחיה גם את החומר הגשמי הגס ומראה לדעת את הכוונה התכליתית בבריאתו אשר יהפך לצורה ומחייהו בחיות רוחני. היינו, מכיון שעניינה הוא התלבשות הרוחני בגשמי להחיותו הרי עניינה הוא "חיות".

תורת החסידות היא אור וחיות

אדמו"ר הרש"ב²⁵ הגדיר את תורת החסידות

כ"אור וחיות". וביאור הענין (על פי המוסבר לעיל לגבי עניינם של אור וחיות, ועל פי ביאור הרבי²⁶), שתורת החסידות מאירה ומחיה את התורה כשם שאור מאיר את החדר ונשמה מחיה את הגוף. כשם שהאור אינו משנת את החפצים שבחדר החשוך (אך בלעדיו אי אפשר להשתמש בהם), וכשם שהנשמה אינה משנה את הגוף (אך בלעדיה הוא דומם) – כך תורת החסידות אינה משנה את התורה – אבל מאירה אותה ומחיה אותה.

מאירה את תורת הנגלה – נותנת נקודת מבט עליונה ורחבה ה"מסדרת" את ענייני התורה הנראים כפרטים ללא קשר לתמונה אחת גדולה ונפלאה. ומחיה אותה – מכניסה בלימוד התורה רגש חם של התלהבות ואהבת ה'.

(להרחבה נוספת בנושא ראו בערך 'כח חוש וכשרון'²⁷).

25) במכתב שנבחר ע"י הרבי הרי"צ לשמש כהקדמה ללוח היום יום.

26) ראו שיחת י"ט כסלו תשט"ז סעיף ב', ועוד.

27) לקריאה נוספת, ראו 'הערות התמימים ואנ"ש מיאמי רבתי', גליון י' שבט תש"ס. שיחת השבוע גליון 1403.

אחדות ה' ויחוד ה'

במניין המצוות²⁸ מצוות אחדות ה' ומצוות ידיעת ה' נמנות כשתי מצוות נפרדות²⁹.

החילוק על פי נגלה

מצוות אחדות ה' עניינה ידיעת מציאות ה'³⁰, ועיקרה הוא להאמין שמציאות ה' היא אחד הפשוט. שאינו אחד המנוי³¹, וגם לא אחד המורכב³².

המצווה ליחוד ה' היא³³ להאמין, שכל הכינויים שכינתה לו התורה (תחת רגלי³⁴, כתובים באצבע אלקים³⁵, עיני ה'³⁶, אזני ה'³⁷ וכיוצא באלו) אינם אלא לסבר את האוזן, "דברה תורה כלשון בני אדם"³⁸, לפי שאין בני האדם מכירין אלא הגופות.

ההבדל ביניהן על פי חסידות

על פי החסידות, מצוות ידיעת ה' לא מתמצמת

באמונה שאין עוד אלוה מלבד ה' (ושהוא אחד יחיד ומיוחד)³⁹, אלא שאין עוד מאומה מלבדו, שאין שום מציאות מלבדו כלל. עלינו להאמין ולדעת, שמצד האמת כל הנבראים בטלים במציאות במקורם ושורשם, וזה שהם נראים למציאות הוא רק בהרגשתם (מאחר והכח האלוקי שמוציאם מאין ליש מוסתר מהם)⁴⁰.

פירוש עמוק זה מסביר בפשטות מדוע דורשת התורה "וידעת היום והשבות אל לבבך כי יהוה הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד"⁴¹. דמפסוק זה משמע שהבנת דבר זה היא קשה – ומדוע⁴²? אלא דמכיון שהבנת והפנמת דבר זה (שאינ שום מציאות מבלעדי ה') היא היפך

28) שבתחילת משנה תורה, וכן בפרק א' מהלכות יסודי התורה.

29) למען הדיוק – שלוש מצוות, שכן מצוות אחדות ה' נחלקת לשתיים: מצוות עשה לידע שיש שם אלוה, ומצוות לא תעשה שלא יעלה במחשבה שיש שם אלוה זולתי ה'.

30) רמב"ם שם, הלכות א-ה.

31) כלומר, שאינו שניים או יתר על שניים.

32) שאינו כדוגמת מין מסויים (מין הכבשים למשל) – שהוא מין אחד אבל כולל פרטים רבים (כבשים רבות). וכן שאינו כדוגמת הגוף – שהוא גוף אחד אבל כולל איברים הרבה.

33) רמב"ם שם, הלכות ו-יב.

34) שמות כה, י.

35) שמות לא, יח, דברים ט' י.

36) דברים י"א יב.

37) במדבר יא א, יא יח.

38) מטבע לשון המופיע בדברי חז"ל במקומות רבים, כדוגמת נדרים ג' ע"א.

39) וזהו פירוש המצווה על פי נגלה דתורה, וראה בפסקה הראשונה.

40) ענין זה מבואר בשער היחוד והאמונה שבתניא בפרקים א'-ו'.

41) דברים ד, לט.

42) מדוע כל כך קשה להבין שה' הוא אחד ואין אלוה נוסף? לכאורה זהו דבר פשוט ומוכן, וכי מי יעלה על דעתו שישנם "שני אלוקים" שבראו את העולם, האחד מהם בשמים והשני שרוי במים שמתחת לארץ?

השכל והיפך רגש האדם⁴³ מצריכה האמונה בזה הבנה עמוקה והתבוננות ארוכה, עד שיופנם בלב. הבנה זו מעוררת כמה שאלות קשות על עיקרי האמונה⁴⁴ ואדמו"ר הזקן עונה על כולן בבהירות רבה.⁴⁵

המצווה ל'יחד

"ליחדו" פירושו "לעשות" אותו יחיד. לא רק להאמין שהוא אחד אלא "לפעול" את יחודו. וזהו שאנו אומרים בתחילת כל יום "לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה" – שכללות כל העבודה היא "לייחד את שמו". והיינו, ה' התאוה לברוא את העולם כדי שתהיה לו "דירה בתחתונים": הוא ברא עולם של "תחתונים" (שהאלקות מוסתרת ונעלמת בו), – ותפקידנו לעשות לו בתוכו "דירה" – "לייחד את שמו": שבעולם (כפי שהוא מוגבל בגדרים התחתונים של זמן ומקום) תתגלה האמת האלוקית של "אין עוד מלבדו"⁴⁶.

ביחוד זה שני אופנים⁴⁷ – שמע ישראל ה' אלוקנו ה' אחד הוא יחודה עילאה, וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד הוא יחודה תתאה.

יחודה עילאה:

יחודה עילאה הוא "ה' אחד" – אמנם מדובר כאן על "שבעה רקיעים וארץ וד' רוחות העולם", אבל הם כולם בטלים ל"אלופו של עולם"⁴⁸ – העולם

מתעלה עד לדרגה בה הוא מתבטל בתכלית לאלקות. בתורת החסידות מובאות לזה שלוש דוגמאות⁴⁹:

א. בבית המקדש – "מקום ארון אינו מן המידה"⁵⁰. גשמיות העולם המוגבלת מתעלה עד שהאור האלוקי מאיר בה בגילוי גמור, והיא מתבטלת אליו לחלוטין. ישנו "ארון" וישנה "מידה" – ויחד עם זאת ובעת ובעונה אחת לא הוא ולא מידתו תופסים מקום. גבול ובלי גבול במקום אחד.

ב. בעולם – ניסים שמעל הטבע. הטבע קיים, רואים אותו ומרגישים אותו במלוא מציאותו (ישנם מים, והם נוזליים ורטובים) – אך הוא מתנהג באופן אלוקי שלמעלה מהטבע (הם עומדים כחומה).

ג. באדם – בשעת התפילה מתרומם האדם מענייניו ומתבטל בתכלית לה'. ליבו ממשיך לעבוד, והוא נושם וחי – אבל כל מהותו ומציאותו בטלים לה', עד שהוא עומד ללא תנועה וללא הגה ומבקש "ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך" – שאינו אפילו מציאות היכולה לפצות את פיה.

יחודה תתאה:

יחודה תתאה הוא "לעולם ועד"⁵¹, האות א' של אחד ירדה מדרגתה והתחלפה באות ו (של ועד)⁵², האות ח' ירדה והתחלפה באות ע⁵³, והאות ד'

43) כיצד יכול אדם להבין שכל העולם כולו וגם הוא עצמו בטלים במציאות? והרי הוא מרגיש את עצמו הייטב, וראה בעיניו את העולם וכו'? ומה פירוש שהכל בטל?.

44) והן טענותיהם של המנגדים לחסידות שהיו בדורות הראשונים.

45) ראה הביאור בזה בשיחת ש"פ משפטים מבה"ח אד"ר תשכ"ז, נדפסה גם כהוספה ל"שיעורים בתניא" בסוף פרק ה' דשעהיוה"א.

46) ענין זה מבואר בהמשך שער היחוד והאמונה שם, בפרקים ז' ואילך.

47) הנלמדים משני הפסוקים הראשונים של קריאת שמע.

48) בלשון הקבלה נקרא יחוד זה שילוב שם אדני-י' בשם הוי' (עניין זה מופיע כבר בזהר במקומות אין מספר, ונקרא "שילוב" כפי הנראה כי כך הוא מודפס בסידורים, שאותיות שני השמות משולבים זה בזה, או ששם אדני-י' באותיות קטנות בתוך שם הוי' שמודפס באותיות גדולות).

49) שער היחוד והאמונה פרק ז', ובביאורי הרי"כ שם.

50) מגילה, י' ע"ב.

51) גם פסקה זו, כקודמתה, מבוססת על פרק ז' של שער היחוד והאמונה בתניא.

52) אחד מכללי החילוף הוא שאותיות אהו"י מתחלפות זו בזו, שכולן הן אותיות של "תנועות".

53) סוג נוסף של חילוף אותיות הוא שכל האותיות מאותו מוצא פה (ובענייננו – הגרון) מתחלפות זו בזו.

אינו רואה אלא את גדרי העולם (אדם העוסק במסחר), אך האדם עצמו מתבטל לאלקות ומנהיג עצמו לאורה. בדרגה זו העיקר המורגש אינו האלקות אלא העולם, אלא שגם כפי שהעולם מוגבל ומוגדר באופן הגשמי והתחתון ביותר הוא מונהג ע"י אור אין סוף.

רבתי של אחת התחלפה באות ד' בינונית רגילה⁵⁴. מבחינה מסויימת עניינו של יחוד זה הפוך מיחודא עילאה: לא העולם מתעלה לאלקות, אלא האלקות יורדת ומתגלה בתוך מציאות העולם והאדם. והיינו, שהאדם מתעסק במשא ומתן כפשוטו⁵⁵ – אלא שעושה זאת "באמונה". המסתכל מהצד

---

54) בלשון הקבלה נקרא יחוד זה שילוב שם הוי' בשם אדנ-י.
55) והרי מסחר הוא מעיקרי "דרכי העולם".

דביקה חשיקה וחפיצה

חמשת דרגות האהבה הכלליות מכונות בתורה בחמש לשונות: דביקה, חשיקה וחפיצה, דיבור ואהבה. לשונות אלו מובאות לרוב בחז"ל ובחסידות, ומבוארות באופנים שונים.

מקור לשונות אלו

מקור לשונות האהבה נלמד במדרש⁵⁶ מפסוקים לגבי אהבתו של הקב"ה לישראל, ולהבדיל-מאהבת שכם לדינה:

"אמר ריש לקיש בג' לשונות של חבה חב הקב"ה את ישראל, בדביקה, בחשיקה ובחפיצה. בדביקה - "ואתם הדבקים"⁵⁷, בחשיקה - "לא מרובכם מכל האומים חשק ה"⁵⁸, ובחפיצה - "ואשרו אתכם כל הגוים"⁵⁹. ואנו למדים אותה מפרשה של רשע הזה: בדביקה - "ותדבק נפשו"⁶⁰, בחשיקה - "שכם בני חשקה נפשו בבתכם"⁶¹, בחפיצה - "כי חפץ בבת יעקב"⁶². ר' אבא בר אלישע מוסיף אף תרתין, באהבה ודיבור: באהבה

- "אהבתי אתכם"⁶³ בדיבור - "דברו על לב ירושלים"⁶⁴. ואנו למדים מפרשתו של רשע הזה באהבה - "ויאהב את הנערה"⁶⁵ בדיבור - "וידבר על לב הנערה"⁶⁶.

במדרגות הנפש

הזוהר⁶⁷ לומד מהפסוק "רק באבותיך חשק ה"⁶⁸ שאהבת ה' לאבות היא משום שהתמסרו לו בביטול מוחלט "כמרכבה". הראשית חכמה⁶⁹ לומד מזה, שמרוב אהבת ה' וחיבתו להם נתן לבניהם נפש, רוח ונשמה, ועל ידי החלקים החשובים האלה שיש לנו ממנו יתברך הוא מתקשר בנו.

(56) מדרש רבה וישלח פרשה ז'.

(57) דברים ד'.

(58) דברים ז'.

(59) מלאכי ג'.

(60) בראשית לד, ג.

(61) שם, ח.

(62) שם יט.

(63) שם א'.

(64) ישעיה מ'.

(65) בראשית לד, ג.

(66) שם.

(67) פרשת ואתחנן רסב, ב.

(68) ואתחנן י, טו.

(69) לרבי אליהו בן משה די וידאש, שער האהבה פרק ג', אות ל"ד ואילך.

ומסביר אדמו"ר הצ"צ⁷⁰, על פי השל"ה⁷¹, שחמשת הלשונות במדרש⁷² (שלושת הלשונות שמביא ריש לקיש: דביקה, חשיקה וחפיצה, ושני הלשונות שמוסיף שם ר' אבא בר אלישע – אהבה ודיבור) הן כנגד ארבע אותיות שם הוי' שבנשמה וקוצו של יו"ד, שהם ה' עליות המלכות ממקומה ועד כתר (ונרמזות בפסוק "הנה ישכיל עבדי, ירום, ונשא, וגבה, מאד"⁷³).

נפש: היא דרגת ה"מלכות" שבנשמה, ונרמזת במילה "דביקות" כי כך זוכה לה האדם. כשהוא דבק באלקות ואוהב את ה', "שורפת ומכלה" אהבתו את הגשמיות, וע"י זה מאירה בו דרגת ה"נפש". זוהר⁷⁴ ממשיך זאת לאור הכחול שבנר השורף ומכלה את הפתילה, וע"י זה מאיר הנר באור הלבן⁷⁵.

ומשמעות המילה "דביקות" היא חיבור שני דברים, שאף על פי שכרגע הם מחוברים יתכן להפרידם (כמו "כאשר ידבק האיזור אל מתני איש"⁷⁶).

רוח: היא דרגת ה"תפארת" שבנשמה, ונרמזת במילה "חשק". הטעם לזה הוא כי מדת התפארת כלולה משלושת הקוים הנרמזים בניקוד שם הוי' שבתפארת (הניקוד הרגיל: שבא, חולם, קמץ): חולם – תפארת, שבא – גבורה, קמץ – חסד.

ומשמעות "חשק" היא שאם כי מדובר בשני דברים שונים, החיבור הוא בחיבוק והידוק תמידי (כמו "ווי' העמודים וחשוקיהם כסף"⁷⁷).

נשמה: היא דרגת ה"בינה" שבנשמה, ורמזה בשלושה אופנים בפסוק "ואישרו אתכם כל גויים כי תהיו לי ארץ חפץ":

א. "ואישרו" מרמז⁷⁸ על "עלמא דחירו", עולם הבא, מדרגת הבינה.

ב. מילת "לי" היא בבינה⁷⁹.

ג. חפץ הוא פנימיות הרצון (חכמה וכתר), ואם כן "ארץ חפץ" היא הארץ המקבלת מחכמה וכתר – הארץ העליונה (דהיינו בינה)⁸⁰.

ומשמעות "חפץ" היא רצון פנימי עז, שכל מגמת פניו אחת ואינו מסוגל לחשוב בדבר אחר. וכמו שכתוב בשכם "כי חפץ בבת יעקב ולא אחר הדבר"⁸¹ – שלא היה לו רצון אחר בעולם אלא רצון זה לבד, וכאילו היה מת באהבתה.

חיה: הוא לנגד האהבה הנקראת "דיבור", כמו שתרגם אונקלוס "לנפש חיה"⁸² – לרוח ממללא⁸³

יחידה: היא הנקראת "אהבה"⁸⁴ ("אהבה" סתם, ללא תוספת, על דרך "כל אוזב שיש לו שם לווי פסול. אוזב - זה כשר. אוזב יון, אוזב כוחלית, אוזב רומי, אוזב מדברי - פסול"⁸⁵), כמו שהתבאר

70) אוה"ת נ"ך ח"א עמ' תקכט, וראה באופן אחר בשמות ח"ז עמ' ב'תת"י.

71) דמ"ט ע"ב.

72) מדרש רבה וישלח פרשה ז'.

73) ישעיהו נ"ב י"ג.

74) בראשית נ"א א'.

75) וראה על דרך זו באריכות בתניא סוף פרק נ"ג.

76) ירמיהו י"ג י"א.

77) שמות ל"ח י'.

78) זוהר ויחי רמ"ו א'.

79) זוהר פרשת בא בסופה.

80) ולא מלכות.

81) בראשית ל"ד י"ט.

82) בראשית ב' ז'.

83) אוה"ת שמות ח"ז, ויקהל ב'תת"י.

84) שם.

85) פרה, פי"א ז'.

במדרש⁸⁶ על פסוק "תוכו רצוף אהבה"⁸⁷.

עניינה של אהבה זו מובן מלקוטי תורה⁸⁸ שהיא בחינת קוצו של יו"ד (של שם ה') הפונה למעלה ורומז שהוא נמשך למעלה לאין סוף ב"ה. דהיינו, ארבע דרגות האהבה נובעות מארבע אותיות שם הוי' שבנפש, ואילו אהבה זו היא מקוצו של יו"ד שהוא למעלה מעלה משם הוי' והיא מקור לכל בחינות האהבה.

אהבה זו מתגלה דוקא בבעלי תשובה (ולא בצדיקים), כי בחינה זו אי אפשר להמשיך בעבודה רגילה של "קום עשה" אלא רק ע"י עקירת הרצון מן ההיפוך. שיגדל צערו מאד ויבא ויגיע לבחינת ובכל מאדך שלמעלה מכדי שתוכל הנפש שאת, עומק לפנים מעומק, למעלה מגדר השגה ולמעלה מטעם ודעת, שהיא כשלהבת נר הדולק העולה מאליה, ומחמתה אפילו הקל שבקלים מוסר את נפשו על קידוש השם.

כי אהבה זו היא מצד השראת אור אין סוף ב"ה ממש המלוּבש בחכמה, והיא כשלהבת העולה מאליה ומעצמה והיא "טבע" הנשמה המוטבעת בטבע נפשו האלוּקית שלא להיות נפרד מיחודו ואחדותו יתברך. וכשמעורר בעצמו אהבה זו מתקיים בו ויהפוך ה' אלוּקין לך את הקללה לברכה⁸⁹, וזדונות נהפכים לו לזכויות.

אהבת עולם,

אהבה רבה, ואהבה בתענוגים

בתורת החסידות בדרך כלל מוסבר באופן קצת שונה (מבסעיף הקודם): שתי הלשונות

"אהבה" ו"דיבור" הרומזות לדרגות חיה- יחידה (שבעצם הנפש, כבסעיף הקודם) לא מובאות כלל, "דביקות" היא האהבה של הנשמה המלוּבשת בגוף⁹⁰, וחשיקה וחפיצה הן שתי הדרגות (העניינים) דחיה- יחידה שבעצם הנפש.

הרבי הצ"צ מסביר שלוש הלשונות דביקה חשיקה וחפיצה הן (בהתאמה) כנגד ג' המדרגות באהבה: אהבת עולם⁹¹ (דביקה), אהבה רבה (חשיקה) ואהבה בתענוגים (חפיצה), ובתורת החסידות מוסברת באריכות המדרגה העליונה שבאהבה – חפץ (כדלקמן בסעיף הבא).

חפץ

בני ישראל נקראים "ארץ חפץ"⁹² על שום שבעומק נשמתם ישנה אהבה בתענוגים⁹³.

ביצד נקראת

אהבה זו נקראת "תשוקה" ו"חשק" והיא אהבה עצמית (ולעיתים נקראת "אהבה המסותרת"), והיא מקור כל דרגות האהבה הן אלו שתלויות בדבר והן אלו שאינן תלויות בדבר, כי לכולן יש טעם ולה לא. ההבדל ביניהם הוא שתשוקה הוא העלם עצמי (שאינו ידוע גם לעצמו) וחשק הוא שידוע לעצמו אבל אינו נוגע לפועל.

היותה 'עצמית'

ומאחר והיא "עצמית" אין בה חילוקי מדרגות ולכן שייכת רק ביחיד (וע"ד הנגלה, כמו שכתב רש"י בקידושין כ"ב ע"א לגבי "וחשקת בה" – בה ולא בחברתה), ועניין העבודה בזה הוא לגלותה

86) מדרש רבה על שיר השירים פרשה ג' אות טו.

87) שיר השירים ג' י'.

88) תצא ד"ה ולא אבה.

89) דברים כ"ג ו'.

90) והיא דרגת ה"נפש". לכאורה לפי הסבר זה יש לומר, שהלשון דביקות כוללת בתוכה את שתי הלשונות אהבה ודיבור, ואז הן דוקא הדרגות הנמוכות שבאהבה.

91) אהבה זוטא, הבאה מהתבוננות באור הממלא כל עלמין, המחיה את העולמות.

92) "כי תהיו אתם ארץ חפץ", מלאכי ג' י"ב.

93) במספר מקומות נקראת "אהבת עולם", וכמוכן לא במשמעות העלם והגבלה אלא במשמעות "נצח".

מההעלם את הגילוי בפועל⁹⁴.

חפץ וחשק

בכללות היא אותה דרגה, והיא דביקות פנימית (הנמשכת מדרגת החכמה שבנפש, מל"ב נתיבות החכמה). שלמעלה מאהבה כרשפי אש (הנמשכת מהתבוננות, מנ' שערי בינה) מתוך תוך קרבו ועמוקה כל כך עמוק עמוק עד אשר יכולה נפשו להסתלק מחמתה לגמרי כאשר לא תשיג די מבוקשה וכמעשה באדם אחד שנתן עיניו באשה אחת והעלה בלבו טינא (רש"י: נימוק. מרוב אהבה נטמטם ליבו והעלה חולי). ובאו ושאלו לרופאים ואמרו אין לו תקנה עד שתבעל לו (סנהדרין ע"ה א) ⁹⁵.

בפרטות: אהבת "חפץ" היא למעלה מחשק ובאה אחריה והיא פנימיות האהבה, וע"ז כתיב שמחו צדיקים בהוי' ולא כל אדם זוכה לזה וזהו

בחינת כנהא ברעותא דליבא שבזה"ק (שמיני דל"ט ע"א, ובדב"ה ועשית בגדי קדש לאהרן שהיית מחינה עליונה יותר מחסד לאברהם) והיא עבודת מתנה אתן את כהונתכם כי אין דרך להשיגה ע"י ידיעת בשר כמו היראה. והיא אהבה רבה בתענוגים הנופלת לאדם מעליה בלי שיכוון לזה אך ורק אחר שנתיגע ביראת הרוממות (תניא מ"ג), ונמשכת מבחינת "קן הציפור" – בינה שבה מתגלה עתיק⁹⁶. (להרחבה נוספת בנושא זה, ראו בערך 'חפץ').

ד' הגוונים שבאור האש

ב"חסידות מבוארת" מביא⁹⁷ בשם ר' הלל פאריטשר, שד' הלשוניות שבפרק ג' בתניא (בחשיקה, וחפיצה, ותשוקה, ונפש שוקקה) הם כנגד ד' הגוונים שבאור האש, כי אהבה היא מיסוד האש שבנפש האלוקית⁹⁸.

94) אני לדודי תש"ח.

95) לקוטי תורה ראה כ"ו ב'.

96) אוה"ת תצא תתקמ"א.

97) בעיונים לחלק א' אות עד.

98) כדאיתא בזהר ויקהל רט"ז א', זהר חדש יתרו ל"ט ב'.

דעת עליון

דעת עליון היא בחינת דעת הנעלם, ובחינת דעת זו הינה דעת נעלית ביותר, כי היא מתאחדת עם בחינת הכתר והרצון, וכנודע במנין העשר ספירות כי לפעמים מונין את הכתר ואזי אין הדעת מן המנין, ולפעמים מונין את הדעת ואזי אין הכתר מן המנין.

כשעושה רע).

עניינו⁹⁹

עין שמאל היא 'עין רעה' – כגון הסתכלות אדם על שנוא נפשו – שתמיד רואה לו חובה (גם כשעושה טוב).

הדעת הוא הכח המטה את השכל ה'טהור' (האובייקטיבי) לימין (חסד) או לשמאל (גבורה), ויש בזה אופן נמוך (למטה מחכמה ובינה) ואופן עליון (למעלה מהשכל):

• דעת עליון הוא עצם היכולת להסתכל באופן כזה או כזה, עוד לפני שהסתכל בפועל, אך אפילו בדרגה זו לא שייך שני האופנים יחד (אלא רק ידוע שיסתכל או כך או כך).

• דעת תחתון – כח הדעת שבשכל – המטה את השכל לימין או לשמאל¹⁰⁰

• שורש דעת עליון הוא כאדם המסתכל בשתי עיניו יחד – שרואה תמונה אחת בלבד, והיא כלולה באופן שאין כאן שתי תמונות שהתחברו אלא אחת ממש.

• דעת עליון – כח הדעת שבעצם הנפש (שברצון) – שמטה את השכל הנעלם¹⁰¹ לזכות או לחוב, דהיינו:

הרצון עצמו (אריך אנפין), הוא רצון מורכב (רצון 'עם כיוון' מסויים).

ענינו בעבודה¹⁰⁴

הדעת הוא כח ההכרעה שבנפש, לידע בכל דבר מה חשיבותו, אם דבר נחוץ הוא אם לא. וזה בא מכח שיקול הדעת שאי אפשר לבארו למה הוא כן, וכל ענין שאי אפשר ליתן בו טעם נכון על פי שכל, הרי זה מורה כי ענין זה נמשך מכח נעלם שבנפש, מענין כח הרצון שבנפש שזהו הוראה

הכח להטות את הרצון לימין או לשמאל הוא 'דעת עליון'¹⁰², ושורשו של ה'דעת עליון' (הנותן לו את הכח להכריע) הוא הרצון הבלתי מורכב¹⁰³ (רצון 'בלי כיוון').

המשל בחסידות

עין ימין היא 'עין טובה' – כגון הסתכלות האדם על עצמו, שתמיד רואה לעצמו זכות (גם

99) מאמרי אדמו"ר האמצעי בראשית, וארא תקפ"ב, עמ' ר' ואילך.

100) ומוסבר בהרחבה בערך ספירת הדעת.

101) הוא מוחא סתימאה שמעל אריך אנפין.

102) והוא הנקרא 'מתקלא' (השוקל) שבחכמה סתימאה.

103) והוא הנקרא 'רעוא דכל רעוין' – רצון כל הרצונות, דרגת הרצון לרצון.

104) אה המשך תרס"ט, המשך תשט"ו ועוד.

על עצמיות האדם ממש.

ההכרעה הבאה מצד בחינה זו של דעת באה על ידי ה"מושכל ראשון" העולה על דעת האדם, שהיא למעלה מדיונים, ואשר זו היא בחינת רוח הקודש שבו, והרי זה נמשך מצד הרצון שהוא

עצמיות האדם כנ"ל. נמצא כי בהכרעה זו מתגלה יותר בחינת הרצון שבו מאשר בחינת הדעת שבו, ושם לא שייך אחיזת החיצונים.
(להרחבה נוספת, ראו בערך 'דעת').

דעת עליון ודעת תחתון

באופן הפשוט ביותר דעת עליון היא מלמעלה למטה – שלמעלה הוא היש והמטה הוא האין, ודעת תחתון היא מלמטה למעלה (דעת הנבראים) – שמפני ההעלם וההסתר מרגישים את עצמם ליש ואת הבורא אינם תופסים כלל ובהרגשתם הוא 'אין', ובעומק יותר, שורש שתי דיעות אלו הוא באלקות גופא, ועד שבשורש שורשן שתי דיעות אלו הן ענין אחד ממש.

ובשורש שורשן שתי דיעות אלו הן ענין אחד ממש (שוהו "אל דיעות ה'" – שבחינת א-ל כוללת בתוכה את שתי הדיעות יחדיו).

מקור המושג

בוהר

על הפסוק "אל דעות ה'"¹⁰⁷ שואל הזוהר¹⁰⁸ כיצד יתכן לומר לשון רבים על דעת ה'¹⁰⁹? ועונה, ששתי הדיעות הן שני הגוונים שבדעת – נטייתו לחסד ונטייתו לגבורה.

בכתבי האר"ל

בכתבי האר"ל מובא עניינם של דעת עליון ותחתון במקומות רבים¹¹⁰, אך מבאר באופן שונה (לכאורה) מאשר בוהר: שדעת עליון הוא המחבר חכמה ובינה, ודעת תחתון הוא המוחין המתפשטים במידות¹¹¹.

בעלי הדעות

ביאור החסידות על שני העניינים דעת עליון ודעת תחתון מיוסד על הפסוק "א-ל דעות ה'"¹⁰⁵, שישנן שתי דעות (כביכול) באלקות – דעת המשפיע ודעת המקבל¹⁰⁶.

באופן הפשוט ביותר דעת עליון היא מלמעלה למטה – שלמעלה הוא היש והמטה הוא האין, ודעת תחתון היא מלמטה למעלה (דעת הנבראים) – שמפני ההעלם וההסתר מרגישים את עצמם ליש ואת הבורא אינם תופסים כלל ובהרגשתם הוא 'אין'.

בעומק יותר, שורש שתי דיעות אלו הוא באלקות גופא, שבה עצמה ישנן שתי ה"דיעות": א. הדיעה בדרגת האלקות שלמעלה משייכות לבריאה (לְגִבְיָהּ הַכּוֹל כְּלֵא חֲשִׁיב וְלְעוֹלָם אֵין שוֹם תְּפִיסַת מְקוֹם), ב. הדיעה בדרגת האלקות הנעשית מקור לבריאה (לְגִבְיָהּ לְעוֹלָם יֵשׁ תְּפִיסַת מְקוֹם, ובה מתחשבים בגדריו של כל נברא).

(105) שמואל א', ב' ג'.

(106) אוה"ת דרושים לסוכות א'תשל.

(107) שמואל א', ב' ג'.

(108) ח"ג דף רצא א' באדרא זוטא.

(109) שלכאורה ה' הוא אחד הפשוט (יחיד ומיוחד), וכך גם מידותיו שמיוחדות איתו בתכלית היחוד.

(110) ע"ח שער כט פרק א, שער כ' פרק ז, שער כ"ה דרוש א', בשער הכוונות ועוד.

(111) ליתר דיוק: מלכות דחכמה ומלכות דבינה שכללות שתיהן נעשה מוחין למידות.

"ממילא", בלי התעסקות: ה' רק ציוה והעולמות "נבראו" (כביכול מעצמן, לא ע"י התעסקות בבריאתן), הכוח המהווה אינו מתלבש בפעולת ההתהוות (אלא מרומם ומופלא ממנה), ופעולת ההתהוות אינה תופסת מקום לגביו.

דעת תחתון

דיעה זו היא בדרגת האלקות הנעשית מקור לבריאה. לגבי דרגה זו לעולם יש תפיסת מקום¹¹⁹ והיא השורש להנהגה הטבעית (שבה מתחשבים בגדריו של כל נברא).

דעה זו קשורה לשם אלוקים, כפי שכתוב "בראשית ברא אלוקים". היינו, כי אלקים בגימטריה "הטבע", והוא השם שבמלכות¹²⁰ (שורש הנבראים), והדבר בא בפסוק בידי ביטוי במילה "ברא". היינו, שהבריאה שע"י שם אלוקים אינה בדרך ממילא (כדלעיל בדעת עליון), אלא ע"י התלבשות והתעסקות. הכוח המהווה יורד כביכול ממהותו ומתלבש בפעולת ההתהוות, ולפעולת ההתהוות יש ערך וחשיבות לגביו.

מקומם בעולמות

כפשטות

בכללות דעת עליון הוא באצילות ותחתון בבי"ע, אבל בפרטיות יותר (בדעת עליון גופא) אצילות הוא דעת תחתון לעומת בחינת הדעת

פירושו של אדמו"ר הזקן¹¹² מבוסס על דרשת הזוהר¹¹³ (השואל על הפסוק "א-ל דיעות ה"¹¹⁴ מה הפירוש שלקב"ה יש ריבוי (שתי) דיעות), אבל "תופס" דוקא את הסברו של האר"י¹¹⁵, אלא שמעמיק במשמעותו עד כדי כך ש'עבודת הלוי'¹¹⁶ מתבטא על זה "כמבואר ברוח קודשו נ"נ על פסוק "כי א-ל דעות ה"':

היינו, שדעת עליון ותחתון (אינם רק ה"חיבור" בין שמאל וימין כפי שהם למעלה (במוחין) ולמטה (במידות), אלא) **כיצד נרגש** העולם מצד המוחין (שהם למעלה מהעולם) ומצד המידות (שהן שורש העולם).

בחסידות¹¹⁷

דעת עליון

דיעה זו היא בדרגת האלקות שלמעלה לגמרי משייכות לבריאה. לגבי דרגה זו הכול כלא חשיב ולעולם אין שום תפיסת מקום¹¹⁸. דרגה זו היא השורש לניסים (שבהם הקב"ה אינו מתחשב בלבושי הטבע אלא מנהיג את הבריאה לפי רצונו).

דעה זו קשורה לשם הוי', כפי שכתוב "יהללו את שם הוי' כי הוא ציוה ונבראו". היינו, כי שם הוי' הוא האור האלוקי שבתפארת (שהיא כללות המידות, למעלה ממלכות – למעלה משורש הנבראים), ולכן הבריאה שמשם זה היא באופן

(112) תו"א בראשית ד"ה ארדה נא ואראה, ומובא בחסידות במקומות רבים מספור.

(113) אדרא זוטא האיני, רצא-רצב.

(114) שמואל א', ב' ג'.

(115) ולא בתירוח הזוהר. יתר על כן, תירוח הזוהר לא מובא בשום מקום בחסידות.

(116) בביאורו לאגה"ק כ' - איהו וחיוהי.

(117) על פי סיכום המאמר פתח אליהו בחוברת להבין ולהשכיל של ר' יואל כהן.

(118) והטעם לזה, כי בדרגה זו מאיר האור האלוקי בכל תוקפו, ולכן נרגשת האמת האלוקית כפי שהיא – ש"כולא קמיה כלא חשיב", ולמאומה מלבד אלקות אין תפיסת מקום.

(119) הטעם שבדרגה זו יש לעולם תפיסת מקום הוא, כי כאן מדובר על האור האלוקי כפי הצטמצם וירד עד שנעשה שורש להתהוות מציאות שחוץ ממנו, ולכן מצד בחינה זו יש תפיסת מקום למציאות זו.

(120) כידוע, שבכל אחת מהספירות מאיר שם אחר: שם אל בחסד, שם אלוקים בגבורה, שם הוי' בתפארת, שם צבאות בנצח והוד (שערי אורה ר"י גיקטליא) שם שדי ביסוד (כמובא כמה טעמים לזה בתורת לוי"צ וכתבי לוי"צ) ושמות אדנ"י ואלוקים במלכות.

בנפש האדם

שורשם

דעת תחתון¹²⁸

דעת תחתון שבנפש הוא הדעת המקשר את השכל אל הרגש, מוליד את המידות ומתפשט בהן. והיינו, שהאדם מחפש בשכל הטהור¹²⁹ שעוסק בו את הקשר אליו (מה השכלה זו 'אומרת' לו). התקשרות זו (שמקשר דעתו בשכל) היא היא המולידה את הרגש ו'מחיה' אותו.

אך מכיון שדיעה זו נמשכת מהשכל (ולכן למטה ממנו), היא יכולה למשוך את האדם הן לטוב והן לרע, ולכן נקראת 'עץ הדעת טוב ורע'.

דעת עליון

דעת עליון שבנפש הוא הנקרא מוחין גדלות, שיכול להכיל במוחו אף דבר שהוא נגד רצונו ועם כל זה לא יכעוס כלל. שמפני גדלות הדעת לא נמשך ממנו התפעלות, ועד לדרגא שלא יתפעל משום דבר.

על 'דיעה' זו נאמר בזהר¹³⁰ סבא דעתוי סתים, כי בחינה זו היא "מוחא סתימאה" שבנפשו¹³¹. היינו, דעת עליון היא הממשיכה בנפש את גילוי בחינת היחידה, התקשרות עצם הנשמה באלקות.

יחוד

שתי 'דיעות' אלו בנפש אינן נפרדות, אלא דעת עליון מאיר תמיד בדעת תחתון. כי בכל אחת מהן

שורש שתי הדיעות הוא באלקות גופא (באצילות). דעת עליון הוא כיצד נרגש העולם מצד המידות (ז"א¹²²) – שם הוי', ודעת תחתון נמשך מצד המסך המסתיר על האלקות בפני הנבראים – שם אלוקים (ספירת המלכות)¹²³. או בסגנון אחר קצת: דעת עליון הוא הרגשה בסובב כל עלמין ודעת תחתון הוא הרגשה בממלא כל עלמין¹²⁴.

שורש שורשם ותכלית כוונתם

שורש שורשם¹²⁵ של שתי הדיעות הוא משם א-ל, שהוא התיקון הראשון מי"ג תיקוני דיקנא¹²⁶, דמכיון ששם זה הוא למעלה משתי הדיעות הרי הוא כולל את שתיהן, ומכיון שכולל את שתיהן יכול לחברן. היינו¹²⁷, שתכלית הכוונה היא שיהיה חיבור בין שתי הדיעות: שאור אין סוף יתגלה גם למטה ושהמטה לא יסתיר על הדיעה העליונה. ענין זה מוסבר בחסידות בדוגמאות רבות, כגון נס המתלבש בטבע, עליית משה בגופו להר סיני, המשכת אור אין סוף בפנימיות ע"ד מ' מינים (ועל דרך זה שאר המצוות המעשיות) – שכל זה בא ע"י התורה (שעניינה ביטול המחיצה שבין עליונים לתחתונים וחיבורם לאחד).

(121) המשך תער"ב עמ' רכד.

(122) זעיר אנפין.

(123) אוה"ת ואתחנן תכג-תכד.

(124) לקו"ת ואתחנן דף ה' ואילך.

(125) ביאורי הזהר ריג.

(126) ישנן כמה אופנים בהן סופרים את י"ג מידות הרחמים, אחד האופנים הוא ששני שמות הוי' שבתחילה הם הקריאה שקרא משה לה' ולכן אינן נספרות במניין ה"ג, ונמצא שמדת א-ל היא הראשונה.

(127) אוה"ת דרושים לשמע"צ א'תשצו, שופטים תתנב, ביאורי הזהר רכב-ב ועוד.

(128) לקוטי תורה בלק סט ד, שה"ש בביאור על פסוק לבבתי (כט ד ואילך) וש"נ.

(129) הכוונה ב'שכל טהור' היא להשכלה 'אובייקטיבית', עניינית, מה פירוש הדברים, מה נכון ומה לא. בלי השפעה של רגש ודיעות קדומות.

(130) אד"ר דקכ"ח ע"ב.

(131) ואפילו למעלה מזה – מבחינת אוריא דחפאי אקרומא דמוחא, כפי שנאמר במבוא שערים להאר"י (שער ג' חלק ב' פרק ג'), ובקצרה בע"ה שער א"א רפ"ד, ומוסבר בלקוטי תורה מטות בביאור ע"פ החלצו מאתכם.

יש יתרון וחסרון, ויחודן משלים זו את זו:

דעת עליון יתרונה בכך שאין לרע יניקה ממנה, אך חסרונה שהיא בחינת 'מקיף' - נעלית מכדי לעורר את הרגש ולהשפיע עליו. יתרונה של דעת תחתון שהיא יכולה לרדת אל הרגש, להעיר ולהחיות אותו, אך חסרונה שמצידה יכול האדם להתפעל גם מהרע (להמשך לתאוות ואיסורים).

ולכן 'מאירה' דעת עליון בדעת תחתון: לאחר שהתבונן האדם בגדלות ה' (בשעת התפילה וכיוצא בזה) עד שנולדה אצלו אהבת ה' (או כל מידה קדושה אחרת), הנה בתוך רגש זה מאירה עצם הנשמה¹³², ושומרת עליו שלא יפסק ושלא תהיה ממנו יניקה לחיצונים.

פעולתם באדם

דעת עליון עניינו הוא 'התקשרות', ופעולתו לחבר את החכמה לבינה¹³³. נקודת החכמה עצמה היא 'המצאה', ברק המבריק במוחו, מרחפת ובלתי מוגבלת - ולכן מצד עצמה אינה יכולה לבוא בהתיישבות. כח הדעת (שהאדם מקשר עצמו בנקודת ההשכלה) מגביל את נקודת החכמה, וע"י כך יכולה לבוא בהתיישבות בכלי הבינה.

ודעת תחתון הוא המחבר מוחין ומידות, היינו,

כשלאחר שהתיישבה אצלו הנקודה השכלית מוסיף הוא להתקשר בה, ונכנס בפנימיות השגת הענין עד אשר מרגיש את הענין הוא (היינו, שמהרגשת הענין נעשה אח"כ גם הרגשה בלב).

כשהכתר נמנה אין הדעת נמנה

דעת עליון היא דרגת חיצוניות הכתר המולידה את ספירת החכמה¹³⁴ והטעם שנקראת בחינה זו דעת יובן ממשל אדם הלומד¹³⁵: כשמעמיק מאד בלימוד מאד אזי נופלות במוחו קושיות על הפשט הראשון, ומתחדש אצלו פשט חדש ממש. והטעם לזה, כי התעמקות זו היא העלאת הדעת למקורו שבכתר והוא המוליד ומחדש השכלות.

ובזה תובן מחלוקת המקובלים שלפעמים הכתר נמנה במנין י"ס ולפעמים מונין הדעת במנין. היינו כי כשמונים את חיצוניות הספירות אז מונים את הכתר (והיינו חיצוניות הכתר, שהוא דעת עליון), ודעת תחתון אין מונים¹³⁶, וכשמונים את פנימיות המידות אז מונים את הדעת התחתון (שהוא פנימי) - ולא את הכתר¹³⁷.

(להרחבה נוספת בנושא זה ראו בערכים 'דעת עליון ודעת תחתון', 'חודא עילאה ויחודא תתאה', 'ביטול היש וביטול במציאות').

132) אין פירוש 'הארה' זו שהאדם מרגיש בזה, אלא על דרך "נשמה שנתת בי כו' אתה נפחת בי ואתה משמרה בקרבי". דהגם שעצם הנשמה לא יכול להחיות את הגוף (כי הוא נעלה מכדי התלבשות בגוף גשמי), הנה הוא הוא השומר על הנשמה המחיה את הגוף שלא תצא ממנו.

133) ספר המאמרים תרפ"ח עמ' פב ואילך.

134) מאמרי אדמו"ר הזקן כתובים ב.

135) מאמרי אדמו"ר הזקן על מאמרי רז"ל (ש"ס זוהר ותפילה), עמ' תמ.

136) כי הוא הרי מתלבש ומתפשט במידות, היינו - שהוא אור חיצוניות.

137) שהוא 'דעת עליון' - חיצוניות הכתר.

דרך האמת ודרך הישר

דרך האמת ודרך הישר הן שתי דרכים בעבודת ה', שיחד פועלות על האדם שקבלת ה"עול מלכות שמיים שלו" תהיה אמיתית, ולא דבר חולף¹³⁸.

שורש נפשו) הרי הוא מתעורר ברחמים רבים על נפשו ועל השכינה, וזה פועל עליו שקבלת העול שלו תהיה אמיתית (שכן היא נובעת מרגש פנימי ואמיתי שלו).

דרך הישר

אדם יכול לבוא לחרטה אמיתית וכנה על חטאיו ע"י שמבין מה גרם בחטאו ובמה פגם¹⁴¹. אך דרך זו אינה "ישרה", מה שגורם לו לחזור בתשובה הוא החטא שעשה. הגורם לתשובה הפוך מהתשובה עצמה (שעניינה לשוב אל ה').

אך הדרך הישרה לתשובה היא להתבונן (לא בחטא שעשה במעשה בפועל, אלא) בחסרון בעבודתו, שהיה יכול לעשות יותר. ומסביר אדמו"ר הזקן¹⁴², שמכיון שכל המצוות כולן משתלשלות משם ה'¹⁴³, נמצא שחסרון כלשהו אפילו בכוונת אחת מכל המצוות גורם מבחינה רוחנית לירידת השפעת השכינה לקליפות.

והתבוננות זו מאפשרת לו להגיע ל"ביטוש" ושבירת ליבו גם אם בפועל לא נכשל מעולם במעשה עבירה ממש.

הצורך בהן

כוחות הנפש נמשכים כידוע¹³⁹ מעשר הספירות, והבחינה האחרונה ("מלכות" שבנפש) היא כח המעשה שלה. וכמו שה"מלכות" לית לה מגרמה כלום¹⁴⁰ (אין לה מאומה משל עצמה, היא מקבלת מהספירות שמעליה וע"י זה "נבנית") כך הוא בכח המעשה של הנפש:

אם מעשה המצוות (קבלת עול מלכות ועול מצוות) "מנותק" מרגש האדם (הספירות העליונות שבו), אין לו חיות בהן והוא צריך כל הזמן "לכפות על עצמו" לקיימן. רק אם קבלת העול נובעת מרגש פנימי או אז יש לה קיום אמיתי ותמידי, והאדם לא יכשל בעבירות.

הדבר דומה להבדל בין עבד רגיל לעבד נאמן: עבד רגיל "בהפקירא ניהא ליה" – ברגע שיוכל ימצא את הדרך להשתמט מעבודת האדון. אבל עבד נאמן הוא העובד את האדון מתוך אהבתו אותו, ולא יבוא לזלזל בעבודה.

דרך האמת

אמת על פי הקבלה היא שם הוי', שבכללות היא ספירת התפארת (עיקר קו האמצעי, שהוא כללות המידות כולן) – ובעבודת ה' היא מדת הרחמים. כשהאדם מתבונן ש(בעקבות חטאו) ירדה נפשו לקליפות הטמאות ובעקבותיה גם השכינה (שהיא

138) תניא, אגרת התשובה – פרק ז'.

139) שם, פרק ד'.

140) ראה זהר ח"א רמט, ב. ח"ב רטו, א. ועוד.

141) כמבואר בתניא באריכות באגרת התשובה פרקים ד-ו, ובפרט בפרק ו'.

142) אגרת התשובה – פרק ז' בסופו.

143) כל אחת מהמצוות מאחת מארבע אותיות שבו.

הג'י

בתורת החסידות מוסבר, שהג'י (סריס המלך אחשורוש) רומז לעזר וסיוע שמקבלת הנשמה ממקורה ושורשה, כדי לעלות ממקומה (בכריאה יצירה ועשייה) – לאצילות. בכללות בחינת "הג'י" הוא ממוצע המחבר את המחשבה עם הדיבור (ונקרא הגיון, או לעיתים הרהור), ובפרטיות כלולה בחינה זו משתי דרגות: "דיבור שבמחשבה" (מחשבה עילאה), ו"מחשבה שבדיבור" (מחשבה תתאה).

במגילת אסתר

לדבוק בקב"ה (הבלתי מוגבל) בלא סיוע. וסיוע זה הוא ע"י המלאכים, שהם יש בכוחם לקבל את האור האלוקי ואז להמשיכו לנשמות. וזהו שאמרו מיכאל מקריב נשמותיהם של צדיקים¹⁴⁸ – כי הנשמות הן בחינת נבראים, וע"י מיכאל נקרבים למעלה מעלה ליכלל באצילות¹⁴⁹.

והנה, המלאכים עצמם מקבלים מאלקות ע"י הג'י, ויובן על פי משל מכוונת הנפש: הג'י הוא הגיון, והוא בחינת פנימיות ומקור הדיבור¹⁵⁰ שהוא בחינת מחשבה שבדיבור. אלא שהג'י הוא ה"פועל יוצא" של הגיון¹⁵¹, שהוא העושה את הדיבור. והנה, הגיון הלב אינו בחי' דיבור בפועל ממש אלא רק מחשבת וכוונת הלב וכמו "ולבך יהגה אימה"¹⁵², וכמו שפירש בזוהר¹⁵³ "והגיון לבי אלין מילין דסתימין דלא יכיל בר-נש לפרשא לון בפומי דא הוא הגיון דאיהו בלבא".

הג'י הוא משרי אחשורוש, ותפקידו לשמור על נשי המלך¹⁴⁴. כשהגיע תור אסתר "לבוא אל המלך לא בקשה דבר כי אם את אשר יאמר הג'י"¹⁴⁵. שאר הנשים התקשטו והלכו למלך בלב שמח, אבל אסתר הלכה למלך כאנוסה (ומובן שלא בקשה דבר להתקשט בו). אלא שאף על פי כן קשטה הג'י בעל כרחו, שהיה מפחד על עצמו ואומר לה¹⁴⁶ "למה תחייבי את ראשי למלך שאינך רוצה להתקשט"¹⁴⁷.

בפנימיות התורה

ממוצע בין מחשבה לדיבור

"המלך" הוא הקב"ה ו"אסתר" היא הנשמה המשתוקקת אליו. אך אין בכח הנשמה המוגבלת

(144) אסתר ב, ח.

(145) שם טו.

(146) ילקוט רמז תתרנג, אגדת אסתר ב' טו.

(147) אלשיך על אסתר שם.

(148) תוספות על מנחות קי ע"א.

(149) לקו"ת נשא כט א'.

(150) כמו שכתוב "והגיון לבי" (תהלים שם).

(151) הפעולה ש"יוצאת" מן ההגיון, הפעולה שההגיון עושה.

(152) ישעיה לג.

(153) וישלח דקס"ט א'.

ומכיון שהגיון הוא הממוצע בין מחשבה לדיבור, לכן פעמים¹⁵⁴ שהמחשבה נקראת הגיון¹⁵⁵, ופעמים שהדיבור נקרא כך¹⁵⁶. וממוצע זה הוא המחשבה שבדבור, מה שנמשך מעצמיות המחשבה להיות מקור לדבור¹⁵⁷.

ובנמשל, כשם שישנו ממוצע בין המחשבה לדיבור (הגיון) כך יש ממוצע בין אצילות לבריאה, והוא היכל קודש הקודשים¹⁵⁸. דמכיון שמצד אחד מאיר בו אור האצילות¹⁵⁹ אך מצד שני הוא ראשו של עולם הבריאה לכן הוא הממוצע המחבר אצילות ובריאה, והוא המשפיע למלאכים וההיכלות (שבבריאה) שישוררו וידברו – שע"ז הם מעלים את הנשמות¹⁶⁰.

כ' הדרגות כהגיון:

מחשבה עילאה ומחשבה תתאה¹⁶¹

מחשבה עילאה:

הדרגה העליונה שבו נקראת "מחשבה עילאה", והיא שורש נשמות ישראל כפי שהן עדיין בבחינת "אין" ו"טהורה היא". לדרגה זו רומז הפסוק "הגיון ליבי", והיא נמשלת לאדם המחשב איזה שכל בפני עצמו. שאותיות המחשבה הם קשורים בהשכל ואין נרגשים כלל לדבר בפני עצמו כי אם שנרגש רק השכל (ואותיות המחשבה הן רק טפלות ובטלות לשכל, ואינן מורגשות). והיינו, בדרגה זו שקוע האדם בהתבוננות עד כדי כך שאינו מרגיש כלל אפילו את אותיות המחשבה, וודאי שאין כאן עדיין כלל שום קשר לדיבור. אך מכיון שמלבד עצם השכל כבר יש כאן "משהו"

שאינו שכל (שהרי השכל כבר הצטמצם כאן לחשוב אודות נקודה ועניין מסויים) נקראת דרגה זו "דיבור שבמחשבה".

מחשבה תתאה:

הדרגה התחתונה שבהגי נקראת "מחשבה תתאה", ונרמזת בפסוק "כאשר הוגה מן המסלה". המילה "הוגה" היא לשון הסרה (שנמשך והוסר מן המסילה¹⁶²). בדרגה זו המחשבה כבר "יצאה" מגדר התבוננות בענין עצמו – לחשוב ולהרהר איך לדבר, והיא בחינת ה"מחשבה שבדיבור" (שהיא מקור הדיבור ופנימיותו).

והיינו, שהנשמות שירדו לעולם הבריאה צריכות (כדי לעלות לאצילות) עזר וסיוע ממקורן ושורשן (הגיון מלשון "הגיון ליבי" – בחינת מחשבה עילאה). וסיוע זה הוא ע"י הגיון שיוורד לבריאה (הגיון מלשון "הוגה מן המסילה"). שהוא יורד ומתלבש במלאכים (המקבלים ממנו את כוחם לדבר ולשר), וע"י המלאכים יכולות לקבל ממנו גם הנשמות.

הנשמות שאינן צריכות את עזרת המלאכים

רוב הנשמות (ואפילו נשמות הצדיקים הגדולים) הן מעולמות ב"ע¹⁶³, ולכן לא יכולות לקבל את האור דאצילות ישירות מ"הגיון" (אלא רק ע"י סיוע המלאכים, שהם המקבלים מהגיון). אבל הנשמות דאצילות¹⁶⁴ יכולות גם יכולות, ואינן צריכות לעזר וסיוע המלאכים. וכדוגמת

(154) אוה"ת נ"ך ב' עמ' תשלז.

(155) כגון "הגיון לבי" (תהילים יט טו).

(156) כמו "כאשר הוגה מן המסלה" (שמואל ב' כ י"ג).

(157) אוה"ת שבת שובה אתקמ.

(158) שהוא חב"ד דבריאה (תניא פרק נב).

(159) שורש פנימיות החכמה (מאמרי אדמו"ר הזקן תורה ח"א עמ' שפד).

(160) תנ"א דף ק עמ' ד.

(161) אוה"ת מגילת אסתר לג ואילך (בהוצאה הישנה ברצא ואילך).

(162) וכמו "הגיון ליבי" מכסף, שפירושו הוסרו הסיגים מהכסף.

(163) בריאה-יצירה-עשיה (כמו שמבואר בנשמת דוד (לרבי דוד בן משה די מדינה), דף ע"א ע"א.

(164) שמצד גודל מעלתן גם אחרי ש"ירדו לעולם הזה לא נשתנה מהותן להיות דבר נפרד מאלקות" (תניא, אגה"ק כ'), ולכן גם כאן למטה הן בטלות בתכלית לאלקות.

ועל פי זה מובן מדוע "לא בקשה אסתר דבר כי אם את אשר יאמר הגי'166", כי אסתר הייתה מרכבה לבחינת מלכות (שהוא עצמו דבר ה'), ולכן יכלה לקבל מבחינת המחשבה (דאצילות) באופן ישיר (ולא נזקקה לעזרה וסיוע של המלאכים).

הנאמר בגמרא¹⁶⁵ על ר' חייא, שבשונה משאר כל הצדיקים עולה מרכבתו ויורדת בעולמות העליונים בלי עזרת המלאכים (כי עיקר סיבת ירידת נשמת ר' חייא הייתה בשביל העזר למלכות), וכן הענין ברשב"י (שהיה אחר החורבן דוקא, מזה הטעם).

---

(165) בבא מציעא פה ע"ב.

(166) אסתר ב טו.

הכנעה והכרעה (שכלית)

החלטה בין סברות שכליות לעיתים באה מצד שיקולים שכליים ולעיתים מצד הרצון. כשבאה משיקולים שכליים היא נקראת הכנעה וכשהיא מצד הרצון נקראת הכרעה¹⁶⁷.

הכנעת השכל

לקיחת השוחד יוצרת קשר בין הדיין לבעל הדין, ויכולים הדברים להגיע עד כדי כך שהדיין מעמיד עצמו במקום בעל הדין. ומאחר ו"אין אדם רואה חוב לעצמו"¹⁶⁹ גם הדיין לא מרגיש בחוב של בעל הדין.

ואין הפירוש שיודע שהוא חוב ובמידה אינו רוצה לראותו, אלא שמצד אהבתו את עצמו אינו רואה את החוב כלל. כי מצד הקשר הנ"ל יקטן בעיניו כל חוב שעליו מטעמים ושכליים נכונים שאין זה חוב כלל. ולכך אין זה נחשב עובר על דין תורה ממש שהרי פוסק את הדין על פי הטעמים השכליים שהם מצד עצמו נכונים ואמיתיים.

והנה הטיית השכל הזו היא מצד הרצון, שהרצון מהפך את השכל ממש - והוא הנקרא הכרעת השכל מחוב לזכות. והיינו, כשמכריע הרצון את השכל הרי זה באופן שמתהפך מהותו ממש - שאותו השכל והטעם עצמו שהיה מראה לרוב מראה כעת לזכות, וכמו שמצינו במבול: שבתחילה גרם "כי רבה רעת האדם"¹⁷⁰ ל"נחמתי כי עשיתים"¹⁷¹. ואחר כך "ע"י שהקריב נח קרבן שעלה לריח ניחוח לה" כתיב "לא אוסיף עוד וגו'"¹⁷² מטעם "כי יצר לב האדם רע מנעוריו"¹⁷³.

בחינת היא כמשל המאזניים, שכאשר ירבה המשא בכף האחת יותר מבזולתה אזי תכריע הראשונה את השניה, אך מכל מקום גם הכף השניה נשארת במציאותה. ובנמשל (בשכל), אף שהדיין רואה חוב לבעל הדין, מכל מקום ע"י שרבו זכויותיו מכניע צד הזכות את צד החוב. אך אין זה התהפכות ואינו אלא הכנעה בלבד (שנכנע צד החוב אל צד הזכות אבל הוא במציאות חוב כמו שהיה).

הכרעת השכל

אסרה התורה לקחת שוחד "כי השחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים"¹⁶⁸. ומאחר והתורה קוראת כאן לדייני ישראל בלשון שבח - שקוראת להם חכמים וצדיקים ברור שאין כוונתה חס ושלום לחשוך שיטו את משפט התורה בזדון מזכאי לחייב ומחייב לזכאי, שהרי זה עובר על דין תורה ממש - ומה תלוי זה בלקיחת שוחד?

אך הענין הוא שע"י לקיחת שוחד נקטן בעיניו מאד החוב ועד שאינו רואהו כלל, ומדוע? כי

167) מאמרי אדמו"ר האמצעי, בראשית עמ' קצ ואילך.

168) דברים טז, יט.

169) על פי המשנה (נגעים ב, ה): "כל הנגעים אדם רואה, חוץ מנגעי עצמו".

170) בראשית ו, ה.

171) בראשית ו, ז.

172) בראשית ח, כא.

173) שם.

והרי הוא אותו הטעם בעצמו שמחמתו הביא המבול - ומה חידוש נתחדש שמחמת זה לא אוסיף עוד כו' והיינו שע"י הקרבת קרבן נח וירח ריח מנחתו נהייתה הטיית רצונו יתברך אליו, וע"י זה נתהפך ממש להיות אותו הטעם עצמו של חוב יהיה טעם לזכות!

ענינים בעבודת ה'

וזהו ענין עין טובה ועין רעה וכמאמר הזוהר "תרין עיינין אינון ואתהדרו לחד"¹⁷⁴. והיינו כשמביט על חבירו בעין טובה אזי חובותיו נעשה מהם אין ואפס ואינם נחשבים למאומה שאינו נראה לחוב כלל וזכיותיו נעשה מהם יש גדול במהות ודבר נחשב ורואה מאד אותם להיותם נעשים בהרחבה גדולה.

ולחיפוך כשמביט בעין רעה על חבירו אזי זכיותיו נקטנים בערכם מאד בעיניו להיות אינו רואה לזכות כלל, וחובותיו הקטנים נראים בעיניו ליש וחוב גדול. והוא כמשל האב, כשהוא בטוב עם בנו כטבעו אף כל חוב גדול שיעשה לא יתפסנו בעיניו לחוב גדול כל כך, ויקטין מאד להיות שמוצא טעמים ושכליים שאין זה חוב כלל ומעט זכיותיו שבו ירחיבם למהות ודבר גדול, שנראה לו לזכות גדול מאד מאד מפני שמביט בעין טובה (ועל ידי זה אף כל החובות הגדולים שעליו אינם נראים כל כך לפניו לחובות גדולים וזכיותיו נראים מאד). מה שאין כן כשהוא לחיפוך בכעס על בנו ומביט עליו בעין רעה, אזי הוא בהיפוך - שכל חוב קטן אשר יעשה נחשב כגדול בעיניו.

---

(174) אדרא נשא קל א', ספרא דצניעותא (תרומה קעו ב'), ע"ח שער יג א"א פ"י.

הכרה והרגשה

הכרה והרגשה הן פעולות הדעת, המחברת את החכמה עם הבינה¹, והיא ההתבוננות שקודם התפילה, הבאה אחרי ההתבוננות בלימוד ולפני ההתבוננות שבתפילה עצמה².

כללות עניינים

לכל אחד מהכוחות חכמה ובינה יש מעלה וחסרון, כח הדעת הוא ממוצע המחברם ומשלים החסרון שבשניהם.

מעלת החכמה היא ראיית מהות הדבר, וחסרונה שאינו יכול להסבירו. הדבר דומה לאדם שראה דבר בעיניו: לעצמו הוא ברור ופשוט, אך לחבירו איננו מצליח לתארו.

תכונת הבינה היא 'לתפוס' את הרעיון, והוא על ידי שמגבילה ומסבירה מכל צדדיו – ולכן ככל שההשגה גדולה וטובה ובהירה יותר הרי זה דוקא משום שהיא מגבילה יותר את השכל, וממילא מרוחקת ממנו ו'מגושמת' יותר.

עניין הדעת הוא התקשרות ודביקות. כשהאדם מקשר עצמו בכח, ונועץ את מחשבתו בענין מסויים בחזק ובהתמדה מתחברות החכמה והבינה זו בזו: ראיית הנקודה של החכמה נתפסת בהשגת הבינה, והשגת הבינה תופסת בהברקת החכמה, ואז נולדת מהות חדשה: הכרה, והיא מביאה להרגשה.

עניינים בפרטות

בפרטיות יותר מבואר בפי חסידים³ שארבע מדרגות הן בהתבוננות שלפני התפילה, וסדרן

(מלמטה למעלה) הוא הכרה - הרגשה - התאמתות - ראייה⁴:

הכרה – היא כאדם המכיר את חבירו, שמשפיקה ראייה חטופה כדי להזכר בתכונותיו וכל הקשור בו וכיוצא בזה. זוהי התעמקות והתקשרות בענין שכלי מסויים עד שהוא הופך ל'חברו', שברגע שהענין עולה מיד הוא מכירו לכל פרטיו, וגם יכול לענות על שאלות בנושא שלא חשב עליהן בעבר מכיון שהוא מכיר הייטב את מהותו. והכרה כזו בענין שכלי מביאה את האדם לדבר נוסף – הרגשה.

הרגשה – כשהבנה שכלית מתאמת באופן של הכרה הדבר פועל עליו רגש המתאים לענין השכלי בו הוא עסוק, והוא כאדם השמח עכשיו בשמחה שטרם הגיעה (מאחר ובשכלו מבין הוא שודאי יתרחש, כגון חתונתו הקרבה של בנו)⁵.

התאמתות – כשההכרה וההרגשה נתפסות עד כדי כך שהענין מונח אצלו בפשיטות ואינו צריך על זה ראיות והוכחות.

ראייה – הענין ברור לו כאילו רואה אותו בעין גשמית, שאז הוא מתאמת אצלו בתכלית הפשיטות, שאז לא שייך שקושיא או הסבר כלשהו יערערו זאת.

(1) אגרות קודש אדמו"ר הריי"צ, חלק א', אגרת רט"ו.

(2) ראה בהיום יום כ' תמוז, לגבי שלושת שלבי סולם ההרגשה.

(3) ביאורי ר' שלמה חיים על התניא, יצא בהוצאת אוצר החסידים סניף ארה"ק כפ"ח בשנת תשע"א.

(4) הדברים מוסברים באריכות בד"ה וטהר לבנו לעבדך באמת תרפ"ח, ואני תפילתי תש"ד ועוד.

(5) לעיתים מוסבר הפוך: שהרגשה היא למטה מהכרה וקודמת לה (ואני תפילתי ב' ניסן תש"ד ובכ"מ).

המשכה והאצלה

הלשונות המשכה והאצלה מבטאות את השוני התהומי שבין הנבראים לעולם האצילות.

"מסתדרת" העובדה שהספירות הן מציאות עם האמונה שה' הוא אחד הפשוט? אם הוא אחד פשוט (שאינו מורכב מחלקים ואיברים), מה הפירוש בזה שיש לו רצון וחכמה ובינה וחסד וכו'? ועל זה עונה אדמו"ר הזקן⁸ שהספירות הן "המשכה והאצלה", היינו, שאינן מחודשות מאין אלא המשכה והאצלה שלו⁹.
(ליתר הרחבה בנושא זה, ראו בערך 'עולם האצילות').

הנבראים הם "מחודשים" (יש מאין), ולכן מהות מציאותם (גם בשעה שהם קיימים) היא "אין" (מאחר והם "עשויים" מ"אין", שהרי הקב"ה לקח "אין ואפס" וממנו עשה את ה"יש"). אבל חס ושלום לומר דבר כזה על הספירות דאצילות (שהם "אין" או "בטלים במציאות") – שהרי הן אלקות, וממילא הן מציאות אמיתית מצד עצמן (ולא כהנבראים – שכל מציאותם היא רק מצד רצון ה').

וממילא נשאלת שאלה עצומה: כיצד

(6) תניא, שעהיה"א, ע"פ ביאורי הרי"כ במאור שבתורה עמ' 358.

(7) תניא, שער היחוד והאמונה, פרקים א'-ז'.

(8) שם, שם פרקים ח'-י'.

(9) המובא כאן הוא בתכלית הקיצור. אדמו"ר הזקן דן בפרקים הנ"ל באריכות בכל התהיות שהסבר זה גופא מעלה, ועונה על כולן אחת לאחת.

העולם העצמי

העולם העצמי הוא "מציאות" העולם כפי שהוא כלול במקורו ושורשו טרם שנברא.

העולם העצמי

כפי שהוא בכל מציאות נברא פרטי, כן הוא גם בכללות העולם. והיינו, במקומות רבים בחסידות נאמר שעניינו הכללי של העולם הוא "העולם" – שהוא מעלים על האלקות המהווה ומחיה אותו¹³. הקב"ה "מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית"¹⁴, ואילו היו האותיות מעשרה מאמרות מסתלקות וחוזרות למקורן ושורשן היה חוזר כל העולם הזה להיות אין ואפס כמו לפני ששת ימי בראשית מממש¹⁵ אך העולם מעלים זאת מאתנו. נמצא, שגדר העולם הוא כח של העולם.

היינו¹⁶, "העולם העצמי" הוא העולם העולם עצמו (כביכול בתוך ה') עוד לפני שנברא. כביכול, העולם כבר נמצא - אלא שנמצא ב"מציאות בלתי נמצאת". מצד אחד אי אפשר "להצביע" על העולם בתוך ה' - שהרי הוא אינו נמצא שם. אך מצד שני הוא כן נמצא שם - אלא שמציאותו היא "מציאות בלתי נמצאת", מציאות של דבר שאינו נמצא. זהו סגנון וניב מיוחד בעזרתו באה החסידות לתאר את מציאות העולם כמו שהוא נמצא כביכול בתוך ה' עוד לפני שהוא בורא אותו.

מהות ענינו של עצם

בכל מציאות דבר איננו יכולים להשיג את עצם מהותו אלא רק את האופן בו אותה מהות מתלבשת בצירוגד הנתפסים בחוש או בשכל¹⁰. לדוגמא, אנו מבחינים ב"חכמה" כשאנו רואים אדם בעל כשרון המצאה, ב"בינה" אנו מבחינים כשרואים אדם בעל כשרון הסברה מיוחד. אבל את עצם החכמה כפי שהיא מושללת מרעיון מסויים (או את עצם כח הבינה לפני שהוא מתלבש בהסברה מסויימת) אין אנו יכולים לראות, והם נעלמים אפילו מהאדם עצמו. אך למרות שאין ביכולתנו להבחין בעצם מהותו של שום דבר, ברור לנו שלכל דבר יש איזשהו מקור נעלם - שהוא הוא מהות הדבר¹¹.

ומכיון שכל כוחות הנפש באים מעצם הנפש, בהכרח לומר שעצם כוחות הגלויים כבר כלול בכוחות המקיפים של הנפש, ועל דרך זה הוא גם באלקות. היינו, שכל מציאות דבר בעולם יש לה מקור באלקות, ומקור זה הוא העצם של אותה מציאות (והיא מציאות הדבר כפי שהיא מושללת מכל גדר וצירוי השייכים לגילו). לדוגמא, מעצם העובדה שגוף האש הוא חם ומאיר אנו מוכרחים לומר שעצם האש (גלגל האש שתחת גלגל הירח¹²) אינו חם ואינו מאיר.

10) על פי מאמרו של ר' מנחם ברנפמן באתר 'עלי ספר', 'יהדות שמעל השכל: חג חנוכה במשנתו של הרבי מליובאוויטש'.

11) אגרות קודש אדמו"ר הריי"ץ, חלק ט"ו, אגרת ה'תריב.

12) רמב"ם הלכות יסודי התורה ג, א, ובכמה מקומות במורה נבוכים.

13) לדוגמא, לקוטי תורה שלח לו, ד.

14) נוסח ברכת יוצר לתפלת שחרית.

15) תניא, שער היחוד והאמונה פרק א'.

16) המשך תרס"ו עמ' תס"ד ועוד.

תשוקתו של הקב"ה¹⁷

על הפסוק "שוקיו עמודי שש"¹⁸ דרשו חז"ל¹⁹ "שוקיו – זה העולם". "מציאות בלתי נמצאת" זו היא כביכול תשוקתו של ה'. לפני בריאת העולם הייתה "תשוקתו" (כביכול) של הקב"ה נעלמת. בדבר הנעלם הזה שנקרא "שוקיו" של הקב"ה, ישנה השתקקות להתגלות, וההשתקקות להתגלות היא הטעם הכולל את כל הטעמים

של מעשה בראשית.

והיינו, סוד הבריאה הוא השתקקות ה' לבראו, והשתקקות זו היא לברוא את ה'העלם העצמי' שלו - לגלות את הדבר שכביכול נעלם בינו לבין עצמו.

(לגבי עניינים "עצמיים" נוספים ראה ערך 'נקודה עצמית ומרחב העצמי').

---

(17) על פי ביאורו של ר' יצחק גינזבורג 'סוד ה' ליראיו - טעם הבריאה'.

(18) שיר השירים ה' ט'.

(19) מדרש רבה, קדושים פרשה כ"ה.

טומאה וסטרא אחרא

סטרא אחרא הוא שם כללי לכל מציאות שאינה קדושה²⁰ – כולל גם דברי הרשות, ואילו טומאה הוא שם פרטי לדברים המנגדים לקדושה²¹.

(על מנת שתתאפשר בחירה), ה' לא מעוניין בקליפות מצד עצמן (ולכן כשיסיימו את תפקידן הן יתבטלו לנצח).

סטרא אחרא

כותב אדמו"ר הזקן בתניא²² "סטרא אחרא פירושו צד אחר (שאינו צד הקדושה), וצד הקדושה אינו אלא דבר שבטל אצלו יתברך".

שתי הדרגות הכלליות

תכלית בריאתה

קליפת נוגה

מקור כל הקליפות הוא ה"קליפה רביעית הנקראת קליפת נוגה שבעולם הזה הנקרא עולם העשיה"²⁴.

והיינו, בתחתית עולם העשיה²⁵ ישנה פרסה המבדילה בין הקודש לחול (בין עשר הספירות דעשיה דקדושה לבין עשר הספירות שבקליפת נוגה), ועל ידי פרסה זו מסתעפת בחינת החול (קליפת נוגה) מן הקודש²⁶.

בכמה מקומות מכונה קליפת נוגה בחינת האצילות של הקליפות²⁷. היינו, שהיחס בינה

תכלית בריאת הסטרא אחרא הוא כדי לאפשר בחירה בין טוב לרע. מאחר וה' רוצה בעבודת האדם, שהאדם עצמו יבחר בקדושה, היה "הכרח" (כביכול) לברוא גם מציאות שמנגדת לקדושה²³. נמצא, שרצון ה' הוא הן בבריאת צד הקדושה והן בבריאת ה"צד האחר" (הסטרא אחרא).

מחיצוניות הרצון

אלא שיש הבדל גדול בין רצון ה' בבריאת הקדושה לבין רצונו בקליפות. רצונו בקדושה הוא "פנימי" – זה מה שהוא רצה "באמת", ואילו רצונו בקליפות הוא "חיצוני" – רק לצורך צדדי

(20) שאינה קשורה לתורה, תפילה ומצוות.

(21) באופן פרטי יותר גם ב"טומאה" עצמה שלוש דרגות זו למטה מזו, הנקראות ג' קליפות הטמאות.

(22) תניא פרק ו'.

(23) ומכיון שבחירת האדם צריכה להיות אמיתית, מובן ששתי האפשרויות העומדות בפניו צריכות להיראות לו שוות.

(24) תניא פרק ז'.

(25) שהוא עולם השפל שאין למטה הימנו במדרגה כלל שהוא תכלית המדריגות דקדושה דסדרי ההשתלשלות כולן.

(26) ופרסה זו היא "כתנות העור" שהלביש ה' לאדם אחרי החטא, והיא לבוש החשמל הנזכר בכמה מקומות בקבלה.

(27) וביזה כמה ביאורים:.

א. ששלוש הקליפות הן אהבות רעות, יראות רעות וגסות הרוח (אוה"ת ויצא 426).

ב. שהם ד' הימים שטעון התמיד ביקור קודם השחיטה (אוה"ת פנחס א'קו).

לבין לג' קליפות הטמאות לגמרי (הנקראות בריאה, יצירה ועשיה שבקליפה) – על דרך ריחוק הערך שבין עולם האצילות לעולמות בריאה יצירה ועשיה.

ממוצע בין הקדושה לקליפה

בקליפת נוגה עדיין מעורב גם טוב, ולכן היא "ממוצע" בין הקדושה לטומאה. הדבר מתבטא בכך שלעיתים היא מתעלה ונכללת לגמרי בקדושה ופעמים שהיא נכללת בשלוש קליפות הטמאות²⁸. עלייתה לקדושה וכן ההיפך תלויים בעבודת האדם: כשהוא משתמש בענייני העולם לשם קדושה מתבררים ניצוצות הקדושה שבהם ועולים לקדושה, ואילו כשמשתמש בהם לענייניו האישיים, הגם שלא מדובר בענייני איסור, הרי: א. הוא מוריד אותם לג' קליפות הטמאות.

ב. יורד איתם.

ג. מקבל מהם (מג' קליפות הטמאות) את חיותו - עד שגופו נעשה להן לבוש ומרכבה (עד שיחזור בתשובה)²⁹.

ג' קליפות הטמאות

מתחת לקליפת נוגה ישנה פרסה נוספת, גשמיית יותר, המבדלת בין נוגה לג' קליפות הטמאות לגמרי. ג' קליפות הטמאות עצמן הן החיות הנכללות של שבעים השרים, מהם מקבלים את חיותם כל האיסורים, בעלי החיים הטמאים וארצות הגויים³⁰.
(ליתר הרחבה בנושא זה ראו בערך 'טומאה').

(28) ע"ח שער מט תחילת פ"ד בשם הזוהר.

(29) תניא פרק ז'.

(30) מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ו א', עמ' קיא.

השגת המהות וידיעת המציאות

ידיעת המציאות היא כשיודע על מציאות הדבר מדבר היצוני (כמו להכין דבר מתוך דבר), והשגת המהות היא כשמכיר את הדבר – את מהותו³¹.

באדם

ידיעת המציאות פירושה שידוע אודות מציאות מסויימת שהיא קיימת, אך אין לו הכרה במהותה. כלומר, כשההכרה באה על ידי תפיסתו האישית (למשל על ידי שמיעה) אפשרי שיבוא חכם גדול ממנו ויסתור את הבנתו³².

השגת המהות היא כשמכיר במהות הדבר. אחד האופנים בהם מאוד בולט ענין זה הוא – בראייה. דהיינו, כשההכרה באה על ידי ראייה (שרואה את הענין בעצמו) אי אפשר כלל לשכנעו בשום הסבר. הוא לא מגיע לכך מתפיסה סובייקטיבית של הענין, אלא הוא פשוט רואה את הדבר עצמו.

מבחינתנו, כיוון שאנחנו חיים בעולם מגושם, הדבר היחיד שאפשר לקלוט את מהותו זה דברים גשמיים שנמצאים בעולמינו. דברים רוחניים – אפשר קולטים רק את מציאותם, את העובדה שהם קיימים.

בעבודת השם

ידיעת השם שלנו כיום היא ידיעת המציאות בלבד, וזהו שהתורה מצווה על המצוות בלשון שמיעה: "שמע ישראל"³³, "ועתה שמע אל החוקים"³⁴ – ולא כפי שביקש משה "אעברה נא ואראה"³⁵.

אך לעתיד לבוא (וכן עכשיו בגן עדן) תהיה הכרה אמיתית במהות האלקות באופן של ראייה ממש, כמו שכתוב "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"^{36,37}.

(ליתר הרחבה בנושא זה ראו בערכים 'ראיה ושמיעה', 'ידיעת השלילה').

31) על פי ביאורי הר"ש גרונם על התניא, ובמקומות רבים. ראה למשל לקו"ת ואתחנן דף ד ע"א. דרך מצוטתך אמנת אלקות פרק ב'.

32) כמו רבי מאיר שהיה מטהר את השרץ בק"נ טעמים (עירובין י"ג א), וכמו שבשכל אפשר להוכיח שעובר אינו יכול לחיות – שהרי פיו סגור ובטנו פתוחה – ואיך חי? וברור שהמציאות לא כך.

33) ואתחנן ו, ד.

34) ואתחנן ד, א.

35) דברים ג, כה.

36) מיכה ז, טו.

37) ראה למשל ד"ה והניף תשי"א, ושיחת אחש"פ תשי"א. וש"נ.

העלם וגילוי, אין ויש עצם והתפשטות, כח ופועל

ארבעה עניינים אלו חלוקים זה מזה, שכל אחד מהם מתאר כחינה אחרת בצמצום וגילוי האור האלוקי, ולכל אחד מהם יתרון ומעלה זה על זה (ערך זה עוסק ביחסים שבין המושגים. לגבי המושגים עצמם ראה הרחבה בערכים הפרטיים שלהם)³⁸.

שהמתחדש הוא בבחינת קירוב למקורו ושורשו.

סדרם והיחס ביניהם

אין ויש

היחסים בין אין ויש הפוכים מאשר היחסים "גילוי והעלם". המעלה ביש מאין היא הפלא האלוקי שבהתגלות כוחו האין סופי של ה' לעשות התחדשות אמיתית (כי ב"אין" לא קיים שום דבר שיכול להיות שורש או מקור להתהוות "יש"), ומכיון שהיש כלול בהאין (דבלא דבר לא יש מציאות דבר) לכן הוא בבחינת בלי גבול. והחסרון ביחסים אלו הוא שבמתחדש לא ניכר ולא נרגש כלל מקורו ושורשו.

שני העניינים הרחוקים ביותר זה מזה הם "העלם וגילוי" לעומת "אין ויש". העלם וגילוי הוא היחס הקרוב ביותר (שהרי כל מה שמתגלה היה במציאות גם לפני שהתגלה), ואין ויש הוא היחס הרחוק ביותר (כי אין ב"אין" שום דבר שהוא מקור ל"יש").

ושני האחרים הם ממוצע בין שני הראשונים: היחס "עצם והתפשטות" קרוב יותר ל"העלם וגילוי", ואילו "כח ופועל" קרוב יותר ל"אין ויש".

עצם והתפשטות

היחס בין ההתפשטות לעצם דומה ליחס של גילוי מההעלם, אך אינו אותו הדבר ממש. התפשטות העצם אמנם אינה התחדשות ממש (כמו יש מאין) – כי היא בדומה למקור ובדוגמתו³⁹, אך מצד שני אינה גילוי ההעלם – כי ההתפשטות איננה איזה מציאות דבר שהיה כלול במקור.

והמשל להבין זאת⁴⁰ הוא מאור ומאור⁴¹. מצד אחד האור אינו ממהות המאור כלל ובאין ערוך

ענייניהם כפרטות

העלם וגילוי

העלם וגילוי הוא שהגילוי נמצא כלול בההעלם. ולדוגמא, המידות כפי שהן כלולות במוחין וכפי שהן מתגלות, או הדבור כפי שכלול במחשבה וכפי שהוא מתגלה. החסרון בהעלם וגילוי הוא שהגילוי אינו התחדשות אמיתית (כי כל מציאותו כבר הייתה כלולה בפועל ב"העלם") – ולכן הדבר המתחדש הוא מוגבל, והמעלה באופן זה היא

(38) ערך זה רובו ככולו נכתב על פי ד"ה אנכי אנכי, המאמר 79 שבהמשך תער"ב – ש"ת העת"ר.

(39) בדומה לגילוי מההעלם – אך רק בדומה ולא ממש.

(40) להבין שני צדדים אלו: כיצד מצד אחד הוא התחדשות אך מצד שני אינו התחדשות ממש.

(41) יש להדגיש שזהו משל בלבד. מצד האמת אור ומאור אינם ממש הענין של עצם והתפשטות. ענין זה כפי

אליו⁴² - אך מצד שני אינו התחדשות ממש⁴³, שהרי האור אינו מהות אחר מן העצם (הוא לא משהו אחר זר ש"נזרק" מן העצם), אלא הוא התפשטות והמשכה של העצם.

וההסבר בזה (שלמרות שהוא התחדשות הוא לא התחדשות "ממש"), כי אנו רואים שדוקא עצם זה מאיר (ואילו עצם אחר אינו מאיר). היינו, שדוקא בעצם זה ישנה תכונה (יכולת) להאיר, ולגבי "יכולת" זו אין האור התחדשות (אלא מעין "גילוי ההעלם"). ומכיון ש"יכולת" זו היא ממהות העצם עצמו, נמצא שמצד ריחוק הערך הבלי גבול שבין האור להעצם - זו התחדשות, אך מצד תכונת יכולת העצם להאיר - זהו רק מעין גילוי ההעלם ואינה התחדשות ממש.

כח ופועל

ואילו היחס בין הפעולה לכח הפועל אותה קרוב ודומה יותר ליחס בין היש לאין⁴⁴:

כח הוא הכח לפעול איזו פעולה בהתגלות. לדוגמא, כח התנועה הרוחני שבנפש לפעול את תנועת היד הגשמית, או כח היד הגשמית לעשות כלי (שאינו ממהות האדם כלל), או כח הראיה הרוחני של הנפש שפועל בחומר העין את פעולת הראיה.

והנה, אם כי היחסים בין הכח לפועל אינם דומים א. לא לגילוי ההעלם ב. לא להתפשטות העצם ג. ולא ליש מאין - בכל זאת הם קרובים יותר ליש מאין מאשר לגילוי ההעלם:

א. אינם דומים לגילוי ההעלם - שהרי הפועל אינו גילוי של הכח (שהרי הכח הוא רוחני והפעולה היא גשמית - ואין ברוחני שום דבר שיכול להוות שורש ומקור לגשמיות).

ב. אינם דומים לעצם והתפשטות⁴⁵ - א. כי האור נמשך ממילא מהמאור הוא מפני שהוא אינו מציאות לעצמו⁴⁶, ואילו הפעולה נמשכת ממילא מהכח משום שבכח יש "הכנה" לפעולה זו (אבל הפעולה עצמה אין לה ולא כלום עם מהות הכח) - ונמצא שהפעולה לגבי הכח היא חידוש יותר מאשר האור מהמאור.

ג. אך למרות ש"כח ופועל" אינם דומים גם ל"יש מאין"⁴⁷ יחד עם זאת הם קרובים אליו יותר מאשר ל"העלם וגילוי" (כי כפי שהוסבר⁴⁸, הפועל לגבי הכח הוא חידוש יותר מאשר ההתפשטות לגבי העצם).

(ליתר הרחבה בנושא זה ראו גם בערכים הפרטיים: 'העלם וגילוי', 'אור וכח', 'כח חוש וכשרון', 'כח הפועל בנפעל', 'יש מאין').

שהוא לאמיתתו נמצא רק בעצמות הבורא והאור שלפני הצמצום - וראה באריכות במקור הדברים.

42) כמו אור השמש לעומת השמש עצמה: אין לו משקל, אין לו נפח, והיא יכולה להאיר בלי סוף מבלי שיחסר ממנה מאומה.

43) היינו, האור מהמאור אינו יש מאין, אין כאן התהוות של דבר חדש לגמרי.

44) היינו, "עצם והתפשטות" קרוב יותר ל"העלם וגילוי" (כנ"ל בפסקה השניה) ואילו "כח ופועל" קרוב יותר ל"יש מאין".

45) הגם שמצד אחד יש ביניהם דמיון, שהרי א. כמו שהאור נמצא מהמאור בלי יגיעה ובדרך ממילא כך הוא בכח הפועל פעולה. ב. כמו שמאור יכול להאיר בלי גבול כך כח הפועל יכול לעשות בלי גבול פעולות.

46) אלא רק התפשטות העצם. מאחר ובעצם יש תכונה להאיר הריהו מאיר, ואין זה מפני שהאור הוא מציאות אלא מפני שלעצם יש תכונה להאיר.

47) שהרי היש נבדל מהאין בריחוק שבלי ערך, ואילו בין הפעולה והכח הפועל אותה יש ערך ודמיון.

48) בסעיף זה בסוף פסקה הקודמת.

טומאה

המושג טומאה משמש בתורה לשלושה עניינים שונים: א. לטומאת מגע ומשא⁴⁹. ב. לאיסור אכילה⁵⁰. ג. לטומאה היוצאת מגופו של אדם⁵¹. בתורת החסידות מכואר שטומאת מגע היא המקיף דקליפות והשתיים האחרות הן פנימיות הרע⁵².

טומאת מגע ומשא

ולכן שייך לכתר ועולה עד הכתר).

ענינה בחסידות

שייכת לבחינת הריח

כשם שבגוף ישנן בחינות פנימית ומקיף (שהם העניינים דמאכל וריח), כך הדבר ברוחניות הנפש⁵³: הקרבנות (שבעבודה הוא ענין התפילה) הם פנימיות החיות, ואילו הטהרה והטומאה (שהם רק ע"י נגיעה ומשא) שייכות לריח. וכמאמר "הטהרה נטלה את הטעם ואת הריח", והן בחינת מקיף, וכמו שהקטורת (שבעבודה הוא ענין התשובה) הוא למעלה מכל הקרבנות: שהם במזבח החיצון והיא במזבח הפנימי ובקודש הקודשים.

טומאת מגע היא המקיף דקליפה⁵³ (ומנגדת למקיף דקדושה). ולכן: א. לא שייך בה בירור⁵⁴ אלא ביטול והעברה לגמרי. ב. העברה זו היא ע"י המקיף דקדושה⁵⁵. כלומר, בירור הטוב מהרע זהו ע"י אור פנימי (בחכמה אתברירו), אך פעולת המקיף אינה בירור אלא כליזון הרע לגמרי⁵⁶.

טעם שנטהרת במקווה

ועל פי זה יובן ענין המקווה⁵⁷ שטטה דוקא טומאת נגיעה: דמכיון שטומאה זו עניינה המקיף דקליפה, העברתה מהעולם היא ע"י מי המקווה שהם בחינת הכתר (=מקיף דקדושה), ובעבודה הוא ע"י בחינת הדעת (כי הדעת הוא בקו האמצעי

מקיף דטומאה ומקיף דלבוש (שעטנו)

הטומאה היא דביקת המקיף על האדם⁵⁹,

49) לדוגמא "נפש אשר תגע בכל דבר טמא או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה או בנבלת שרץ טמא וכו'" (ויקרא ה' ב').

50) לדוגמא "ואת הארנבת כי מעלת גרה הוא ופרסה לא הפרסה טמאה הוא לכם" (ויקרא י"א ו').

51) והן טומאות מצורע, זב, זבה, נידה ויולדת.

52) יש להעיר, שאם כי באופן פרטי 'סטרא אחרא' ו'טומאה' הם שני עניינים שונים (ראו תניא - פרק ו'): ה'סטרא אחרא' כולל גם את ענייני הרשות (קליפת נוגה [כי סטרא פירושו צד, ואחרא פירושו אחר. כלומר - כל מה שאינו קדושה ממש]), ואילו 'טומאה' משמעותו רע גמור (שלוש קליפות הטמאות) - אך באופן כללי יותר פעמים רבות משתמשים גם במושג טומאה לענייני רשות, וכל מקום ילמד מעניינו.

53) אוה"ת במדבר א' עמ' 95.

54) משמע מתו"א (תולדות כ' ב' ואילך) ומתורת מנחם (תשכ"ט עמ' רנא), שבנבראים עצמם נפלו ניצוצות קדושה (משבירת הכלים דתוהו) ולכן שייך וצריך לברר את הטוב שבהם מהרע, אבל המקיף שלהם הוא רע גמור ואין בו טוב כלל, ולכן אין שייך בו בירור.

55) כי "המקיף מסמא עיני החיצוניים".

56) וראה באוה"ת נשא בענין בני גרשון נושאי היריעות, שמוזה נמשך לגרש את הרע "גרש האמה הזאת כו".

57) אוה"ת במדבר א' עמ' 95.

58) אוה"ת במדבר א' עמ' 95.

59) ראו הנסמן בהערה הקודמת.

שהרי נטמא גופו ע"י זה וצריך טהרה גם אחרי שפרש מהנגיעה בטומאה. מה שאין כן בשעטנו, שכשפושט הלבוש ליכא האיסור. היינו, למרות שגם שעטנו הוא מקיף דקליפה (וקשה ביותר⁶⁰), הנה טומאת מגע ומשא קשה ועמוקה ממנה⁶¹.

(להרחבה נוספת בנושא זה, ראו בערך 'כוונת המקווה').

טומאת תאוות ואיסורים

פעמים רבות טומאה משתמשים במושג 'טומאה' לאוטם הלב והמוח הנגרמים לא מנגיעה בדבר טמא אלא כתוצאה מעבירה על איסור. היינו, שמפרשים 'טומאה' מלשון אטימות וטמטום⁶²

ופעמים רבות מודגש⁶³ שטמטום המוח והלב נגרמים לא רק כשנכשל בעוונות, אלא אפילו כשמשיקע עצמו בתאוות היתר. שאז גם כשמתבונן ומשכיל בעבודת ה' אין הדברים חודרים ומאירים בו.

בכללות טמטום המוח והלב נגרמים שניהם משיקוע בתאוות, אך בפרטיות כשנמשך האדם לתאוות גשמיות גורם בעיקר לטמטום הלב, ואילו השיקוע בחכמת אומות העולם⁶⁴ מטמטם את המוח מלהכיר בקדושה⁶⁵.

טמטום (או ערלה) הלב

כיסוי גס ועב שחופף ומכסה על נקודת פנימיות הלב, שלבו אטום וקשה לבלתי יוכל להתפעל כלל בהתפעלות אהבה אלקית וגם לא בהתעוררות

תשובה שלבב נשבר כלל וכלל. טמטום זה אינו רק במי שבא לכלל טומאה גמורה במעשה (שעבירה מטמטמת לבו של אדם), אלא אפילו אם נקי הוא מכל עון ורק שיש בלבו גסות והחומריות (שלבו מתאוה לכל תאוה חומרית במותרות תענוגי עולם הזה)⁶⁶.

(להרחבה נוספת בנושא זה ראו בערך 'טמטום הלב').

טמטום המוח

זהו מצב בו הטומאה אוטמת ומטמטמת את שכל האדם מלחשוב ולהשכיל בעבודת ה'. וכמו שיצר הרע נחלש כוחו מכח הקדושה (כמאמר רז"ל "אם פגע בך האי מנוול (היצר הרע) משכהו לבית המדרש") ויצר הטוב מתגבר – כך הוא לאידך גיסא, בהיות האדם אוכל דבר טמא נפשו מתהפכת מהמאכל ההוא ויצר הטוב נחלש ויצר הרע מתגבר⁶⁷.

(להרחבה נוספת בנושא זה ראו בערך 'טמטום המוח').

ג' קליפות הטמאות

ג' קליפות הטמאות הן החיות הכוללת של שבעים השרים, מהם מקבלים את חיותם כל האיסורים, בעלי החיים הטמאים וארצות הגויים⁶⁸.

קליפות אלו הן רע גמור ואין בהן טוב כלל, ולכן אין להן עליה לעולם⁶⁹, ומובן, שתקנתן היא רק שבירתן וביטולם והעברתן מן העולם.

60 ראה המשך תער"ב א' עמ' רט.

61 ולא התבאר כיצד, וצ"ע.

62 המושג ההלכתי של טומטום הוא אדם שלא עלינו נולד כשאברי המין שלו מכוסים ולא ניכר בין זכר לנקיבה.

63 תניא פרק כט, ד"ה לפיכך נקראו הראשונים סופרים תשט"ו, להבין ענין טמטום המוח והלב לאדמו"ר הזקן (מאמרים הקצרים עמ' תפב ועוד).

64 הנקראים מדע ולימודי ליב"ה.

65 תניא פרק ח'.

66 על פי תו"ח לאדמו"ר האמצעי מוקף ריג ע"ב.

67 עפ"י אשל אברהם בשם רמ"ק.

68 מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ו א', עמ' קיא.

69 בשונה מקליפת נוגה, שהיא חיות דברים המותרים, שמחד גיסא יכול האדם להורידם לג' קליפות הטמאות אך מאידך גיסא יכול הוא גם להעלותם לקדושה.

להשמר מהם כגון איסורי מאכל, גזל, עריות ושפיכות דם.⁷⁴

נחש שרף ועקרב:

הדרגה הנמוכה יותר בטומאה היא שלושת הקליפות הרמוזות בכתוב "נחש שרף ועקרב"⁷⁵, והן הקליפות הרחוקות ביותר מהקדושה והן תקיפות מאד וקשות מאד.

הרבי מסביר⁷⁶ את עניינן בעבודת ה': נחש – "ארסו חם"⁷⁷, והיינו שמתחיל האדם להתחמם ולהתלהב בענייני העולם, והתלהבות זו מפחיתה אצלו את ההתלהבות שבקדושה. שרף – ההתלהבות בהעולם נעשית אצלו בתוקף כל כך, עד שלא זו רק ממעטת את ההתלהבות בקדושה אלא ששורפת אותה לגמרי. עקרב – "ארסו קר"⁷⁸, וענין זה הוא גרוע יותר מנחש ושרף. כי בשעה שיש לו התלהבות וחום הנה הגם שזה אצלו בענייני העולם אבל אף על פי כן הרי זה מורה על חיות – ובמילא יכולים להחליף זאת בחיות והתלהבות של קדושה. אבל בהיותו בקרירות שזהו סימן על היפך החיות הרי זה גרוע הרבה יותר.

כתב הרמ"ז על הזוהר⁷⁹, שקליפת נוגה היא דוגמת כתר לג' קליפות הטמאות. ומסבירה תורת החסידות⁸⁰, שקליפת נוגה היא בחינת 'אצילות' דקליפה וג' קליפות הטמאות עצמן (רוח סערה, ענן גדול ואש מתלקחת)⁸¹ הן בריאה יצירה עשיה דקליפה. והיינו, דכשם שהמשכת חיות הקדושה בעולמות בי"ע אפשרית רק ע"י אצילות (שהיא הממוצע בין האין סוף לנבראים), כך לא יכולות הקליפות הטמאות לקבל חיות אלא ע"י קליפת נוגה.

ואחד העניינים בזה בעבודה, שאם ימנע עצמו האדם מתאוות היתר (קליפת נוגה), בדרך ממילא לא יהיה לקליפות הטמאות לגמרי (איסורים) מקום להאחז בו.

שתי הדרגות שבג' דקליפות

רוח סערה, ענן גדול, ואש מתלקחת⁸²:

קליפות אלו נמצאות אמנם מתחת לנוגה והן רע גמור, אך מכיון שהן קרובות יותר לקדושה קל יותר להכניען. ולכן יש איסורים שקל יותר

(70) אמור דף צ"ה.

(71) אוה"ת ביאורי זהר עמ' רמה ובכמה מקומות.

(72) הקשר בין שלוש אלו דוקא לאבי"ע מתבאר באוה"ת תצווה עמ' א'תרעז-תרעח.

(73) יחזקאל א' ד'.

(74) וראה אריכות ההסבר בזה במאמרי אדמו"ר האמצעי חלק י' (במדבר ה') עמ' א'תתעב, ומאמרי אדמו"ר הזקן תקע"א עמ' רכז.

(75) דברים ח' טו.

(76) תורת מנחם יז עמ' 146.

(77) ערכי הכינויים (לבעל מחבר סדר הדורות), ערך נחש.

(78) ערכי הכינויים, ערך ארס.

יחודא עילאה

ויחודא תתאה

יחודא עילאה ותתאה הם שמות כלליים לשני אופני התאחדות העולמות עם האלקות, ובאים לידי ביטוי בסדר ההשתלשלות, באופן התהוות העולמות, בנפש האדם ובעבודת השם. ענין זה מוסבר בחסידות בשני אופנים שונים: לעיתים מוסבר שיחודא עילאה ותתאה הם שני אופני יחוד העולמות עם אלקות⁷⁹ אך בערך זה מוסבר רק האופן השני, שהם שני אופני יחוד באלקות גופא.

אצילות – עילה ועלול

מציאות⁸² הספירות באצילות היא באופן של עילה ועלול. שהגם שיש ספירת החסד (לדוגמא), אין היא מורגשת כמציאות בפני עצמה, אלא כלולה ומוקפת בבחינת החכמה⁸³, והחכמה מקפת אותו מכל צד ופינה. הדבר נמשל לשכל התלמיד כפי שהרב רואה אותו: הרב תופס ומשיג את כל השגת התלמיד מכל צד ופינה, וכל שכל התלמיד נכלל בשכל הרב (כי בכלל מאתיים מנה), ונמצא שהשגת התלמיד אינה בבחינת יש ודבר נפרד אלא כלולה ובטלה בהשגת הרב.

ומאחר ו'מציאות' הספירות דאצילות בטלות בתכלית לאלקות ועד שאינן עולות בשם כלל, לכן עולם האצילות כולו אינו נברא ואין בו נבראים (וכידוע הלשון⁸⁴ "מי נתן מלאך באצילות"), אלא

ענין הכללי

המילה 'יחוד' מורה על התאחדות שני דברים בצורה מושלמת. למעלה מקירוב, למעלה מדביקות⁸⁰, למעלה מקשר ולמעלה אפילו מהתאחדות. ב'יחוד' שני העניינים הופכים לדבר יחיד – שאינו ניתן כלל לחלוקה.

למרות זאת, גם ביחוד ישנם שני אופנים כלליים יחודא עילאה הוא אופן בו התחתון כלול בעליון ובטל אליו במציאות (אינו מציאות לעצמו), ואילו יחודא תתאה הוא להיפך בדיוק – שהעליון מתלבש בתחתון ומתעלם בו עד שנרגשת מציאותו של התחתון בלבד, והדוגמא ה'קלאסית' לזה הוא ההבדל שבין אצילות לעולמות⁸¹ (שהוא ההבדל בין 'עילה ועלול' לבין 'יש מאין', וכדלקמן).

(79) וראה אודות זה בשער היחוד והאמונה (מעיינותיך), עיונים לפרק ז' סעיף ב'.

(80) אף על פי שנפסק להלכה ש"דבק הוי חיבור", כששני דברים דבוקים יחד הם עדיין שני דברים שונים, שכל אחד מהם מוגדר בעניינו הוא.

(81) לקו"ת דרושים לר"ה עמ' נו.

(82) ראה הנסמן בהערה הקודמת.

(83) כי חסד הוא מקו הימין, והוא ענף החכמה.

(84) הקדמת פרע"ח בסופה.

הוא אלקות ממש (כפי ש'מצטייר' בציוור של ספירות⁸⁵).

בי"ע – יש מאין

מה שאין כן בעולמות בריאה יצירה עשיה, הדבר הפוך בדיוק, דבר ה' מתעלם בעולמות אותם הוא בורא, שופע בהם בהעלם בבחינת אין ואינו מורגש כלל. והמשל בזה הוא משכל ומידות⁸⁶: למרות שהשכל הוא המוליד את המידות, הנה אחרי שהתעוררה המידה לא מורגש בה שום ענין שכלי, מה שמורגש הוא רגש הלב בלבד, ונדמה לאדם שאין כאן אלא רגש בלבד בלא שכל כלל.

מקום ארון אינו מן המידה

בחסידות מובאת הדוגמא של 'מקום ארון אינו מן המידה' הן ליחודא עילאה והן ליחודא תתאה.

יחודה עילאה

בחלק מהמאמרים⁸⁷ מפרשים ש'מקום ארון' הכוונה למקום הארון עצמו (לנפח שהוא תופס).

לפירוש זה, העובדה שהארון לא תפס מקום הוא משום שהארון⁸⁸ הוא בחינת יחודא עילאה, ולכן התבטל כל גדר מציאותו ולא תפס מקום. היינו, 'עולם' היא מציאות שמוגדרת ע"י מקום (וזמן), ומכיון שמציאות העולם (במקום הארון) בטילה לאלקות – לכן גם בגשמיות הוא לא תפס מקום. שתים וחצי האמות של רוחב הארון לא תפסו שום מקום ולא הייתה בהם לא בחינת צפון ולא דרום, אלא היו נקודה אחת בלבד (כי באותן שתים וחצי

אמות 'האירה' האלקות שלמעלה מהעולם בגילוי, ומציאות העולם התבטלה והתכללה באלקות).

(ליתר הרחבה בנושא זה ראו בערך 'רוחות העולם')

יחוד תתאה

במאמרים אחרים⁸⁹ מפרשים ש'מקום הארון' הוא קודש הקודשים, היינו, המקום בו מונח הארון (ולא מקום הארון עצמו, כדלעיל). לפירוש זה נשאר המקום נשאר בגדר מציאות, כפי שבפועל אכן היה אפשר להצביע היכן הצפון והיכן הדרום, ואפשר היה למדוד את רוחבו (20 אמה) – אלא שבמקום זה גופא התגלתה האלקות.

עניין זה הוא דוגמא ל'יחודא תתאה', האור האלוקי מאיר ונמצא בעולם, אך אינו משנה את מציאותו. הארון נמצא כאן – אבל השפעתו מתעלמת בעולם, ו'מקומו' (קודש הקודשים) נשאר מוגדר בגדרי המקום והזמן.

שני אפני היחוד של זעיר אנפין ומלכות

בתניא⁹⁰ מבואר שישנו הבדל בין האופן בו נראים העולמות מצד המידות לבין האופן בו הם נראים מצד המלכות:

מצד המלכות, למרות שאין לנבאים 'מציאות'⁹¹ הנה 'חשיבות' יש להם (שאם לא היה בהם צורך למה נבארו?), אבל מצד המידות (חסד וכו') אין להם גם שום חשיבות כלל⁹².

85 פרדס שער עצו"כ פ"ד, הובא בדרמ"צ נב, א' ועוד. וראה בספר הערכים כרך ד', אורות דספירות – פשיטות וציורם עמ' קכא ואילך.

86 ישנם בחסידות לעניין זה כמה משלים נוספים, והובא כאן דוקא זה כי הוא פשוט יותר להבנה.

87 ראה לדוגמא תרמ"ג עמ' ק.

88 שבו לרוחות הברית, בהם מתגלית האלקות בגילוי גמור בגשמיות העולם.

89 לדוגמא עטר"ת עמ' קמב.

90 שער היחוד והאמונה פרק ז'.

91 כדוגמת דמות המשתקפת לאדם במראה. אם כי ודאי שהדמות היא מציאות בפני עצמה נפרדת מהאדם המסתכל במראה, מאחר וכל 'מציאותה' תלויה באדם העומד אנו אומרים שאין לה מציאות עצמאית משל עצמה. יש להעיר ולהדגיש שעניין זה עמוק מאד, ומשל זה אינו מכוון בכל הפרטים. כדי להבין את הענין לאשורו ולעומקו יש להביא עוד כמה משלים ולהסביר עוד כמה צדדים של הנושא.

92 כי מצד המידות כל מציאות העולם היא רק התפשטות שלהן של המידות.

בשילוב זה (יחודא תתאה) המורגש הוא העולם – אלא שאף על פי כן בהעלם מאיר בו שם הוי'. והמשל לזה⁹⁶ הוא ניסים המלובשים בטבע, וכדוגמת נצחון המכבים. שהנצחון בא ע"י מלחמה (פעולה טבעית), אלא שזה שמעטים ניצחו את הרבים (היפך הסדר הרגיל), הוא מפני ששם הוי' פעל שהטבע הנמשך משם אלוקים יפעל בהתאם לרצונו. משל נוסף לזה מובא מעניין השוחד: השופט פוסק על פי שכלו ואינו מרגיש כלל שהשוחד היטהו, ואף על פי כן למסתכל מהצד ברור שהשוחד הוא הוא זה שהיטה את שכלו.

בעבודת השם

בכללות דרגות האדם, עבודת הצדיקים⁹⁷ היא דרגת יחודא עילאה, ואילו עבודת הבינונים עניינה יחודא תתאה.

אצל כל אחד בפרט הזמן שהוא מקדיש לתפילה⁹⁸ הוא בחינת יחודא עילאה⁹⁹, ויחודא תתאה הוא הזמן בו הוא נושא ונותן באמונה (וכיו"ב) – שאז למרות שהעיקר אצלו הוא ענייני העולם, הנה הם גופא מונהגים בהתאם לרצון ה'.

(בכללות נושא זה, ראו גם המבואר בערכים 'אחדות השם ויחוד השם', ו'דעת עליון ודעת תחתון').

אלא שהעולם לא נברא רק ממלכות וגם לא רק מהמידות, אלא משילובן – ובשילוב זה שני אופנים:

שילוב א-דני בהוי'

שם ה' מורה על המידות הקדושות, ושם אדני לספירת המלכות, ומובא בקבלה⁹³ שישנם שני אופנים בהם משתלבים השמות. אופן אחד הוא שילוב ספירת המלכות והתכללותה באלקות. בשילוב זה האות הראשונה שהיא הגוברת⁹⁴ היא משם ה': 'א' ה' ד' ו' נ' ה' י'.

היינו, מצד מידת המלכות כפי שכלולה במידות העליונות גם הדברים הנבראים ממנה (המקום והזמן) בטלים בתכלית. לא כביטול אור הנר לשמש (שרק אינו מועיל אבל אי אפשר לומר שאינו קיים) אלא כביטול אור השמש בשמש (טרם התפשט ויצא להאיר בחלל העולם). המשל המובא לזה בחסידות⁹⁵ הוא מעניין הניסים שמעל הטבע: שורש ניסים אלו הוא משם הוי', וכשמאיר שם זה בעולם מתבטלים גדרי העולם. למרות ששם זה מאיר בעולם, הנה באותו רגע מפסיק העולם להתנהג בגדריו הרגילים ומה שמורגש היא המציאות שמעל העולם.

שילוב הוי' בא-דני

האופן השני הוא שילוב שם ה' באדנות ('א' י' ד' ה' נ' ו' ה' י').

93) זוהר חלק ג רעד א', פרע"ח שער הברכות פרק ז'.

94) לקו"ת שבת שובה סה ד.

95) מאמרים מלוקט ד' עמ' ס"ז ובנסמן שם.

96) ראה הנסמן בהערה הקודמת.

97) ראה לקו"ש ח"ה, שיחה ב' לבראשית, סעיף יא ואילך.

98) ראה הנסמן בהערה הקודמת.

99) בכללות יותר כן הוא גם בלימוד התורה וקיום המצוות, אלא שבתפילה מודגש ומורגש יותר ביטולו לאלקות, שהרי זהו כל עניינה של התפילה.

כוונת הנענועים דלולב

כוונת הנענועים של הלולב מוסברת בתורת החסידות¹⁰⁰ על יסוד לשון המשנת חסידים¹⁰¹ "שהוא להמשיך דעת לנוקבא דזעיר אנפין העומדת בחזה דזעיר אנפין".

הבורא האמיתי וכו', ועד שהכיר את בוראו). היינו, מבחינת ההבנה של השכלת אותה עבודה זרה הייתה זו של אברהם זהה לזו של תרח, אלא שאברהם תקע דעתו בזה - ולכן התפעל.

חזה דז"א הכוונה לששת המידות¹⁰² שהן מקור כח המדבר¹⁰³, המשפיע את 'הבל הלב' למלכות¹⁰⁴.

נוקבא דז"א היא ספירת המלכות, ונקראת כך משני טעמים: א. כי מקבלת מז"א¹⁰⁵. ב. כי ההבל היוצא מהלב (ונהיה מקור לדיבור) הוא רק מיעוט מחיצוניות הלב (הרגש), ולכן נקרא שיוצא דרך נקב¹⁰⁶.

כוונת הנענועים

המשכת הדעת למלכות

ספירת המלכות נהיית מקור לנבראים ע"י כך שהיא מעלימה על האלקות¹⁰⁷, ולכן נקראת 'מידת

דעת, נוקבא דז"א, וחזה דז"א

כדי להבין את לשון המשנת חסידים להמשיך דעת לנוקבא דז"א העומדת בחזה דז"א יש להבין את שלושת המושגים הכלולים בה:

דעת היא הרגשת חיות השכל, לא הבנת השכל אלא הרגשת החיות שבו. בהבנת ענין שכלי ישנם שני דברים: עצם הבנת השכל, וההתפעלות ממנו. היינו, מהבנת השכל גרידא לא נמשכת שום התפעלות. אדם מתפעל מעומק השכל, מהיופי שבו רק כשהוא תוקע את דעתו בשכל. דוגמא לעניין זה מובא מאברהם אבינו: לפני שהכיר את בוראו עבד לשמש כמו תרח אביו, אלא שהיה ביניהם הבדל גדול: תרח לא תקע את דעתו בע"ז ולכן לא התפעל מזה ובשעות שלא עבד היה עסוק בענייניו הפרטיים. מה שאין כן אברהם אבינו תקע דעתו בחזוקה ולא הסיח דעתו מהשמש כל היום ולכן עבד אותה בהתפעלות גדולה (ולכן גם מיד כששקעה היה נרגש בדעתו שאין היא

(100) בעיקר בסדר תפילות מכל השנה שער הלולב עמ' שפה ואילך (בהוצאה החדשה).

(101) מסכת ימי מצווה וסוכה פ"ה מ"ג. ומובא בכתבי האר"י בשער הכוונות ענין סוכות דרוש ה', פע"ח שער הלולב פ"ב ופ"ג, סידור האר"י ל כוונת הנענועים. ומובא ומוסבר בחסידות במאמרי אדה"ז אתהלך לאזניא עמ' ג. תקס"ב ח"א עמ' כו. תקע"ב ע' נב. סידור עם ד"ח עמ' שנו ב' (בהוצאה החדשה). עמ' שפג ד'. במאמרי אדה"א בדברים ח"ד עמ' א' שט ואילך. במאמרי הצ"צ באוה"ת בלק עמ' א' כו ואילך. אצל הרבי הרש"ב סה"מ תרנ"ב עמ' א' ואילך, המשך תרס"ו ס"ע מה והמשך תער"ב ח"ב עמ' א' קטז, ועוד.

(102) חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד ויסוד.

(103) כי הדיבור מבטא את רגש האדם, שכאשר רוצה האדם להביע מחשבותיו ורגשותיו לזולת היה ר"ע ע"י דיבור.

(104) היא כח הדיבור האלוקי, ככתוב "מלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה.

(105) ובכל מקום בחינות המשפיע והמקבל נקראות זכר ונקבה. וכשם ש'בינה' היא בחינת נקבה - שמקבלת מ'חכמה', כך 'מלכות' היא בחינת נקבה - שמקבלת מז"א.

(106) היינו, לטעם השני השם 'נקבה' הוא הלחם המילים נקב ה, ומשמעותו היא שבחינת מלכות המרומות באות ה' אחרונה של שם ה' מקבלת מז"א רק מבחינת אחוריים (כי נקב מורה על מיעוט האור ביותר, כמשל בית חשוך שהאור חודר אליו לא דרך חלון אלא רק דרך נקב קטן בקיר).

(107) כדרך שהוא במשל, בדיבור האדם: למרות שהדרך לבטא את הרגש היא ע"י דיבור, הנה הדיבור מעלים על עצם הרגש. הזולת אליו מדברים לא יכול להרגיש את רגש המדבר עצמו, אלא מקבל מהמדבר רק את אותיות

לילה'. ומכיון שהיא עצמה העלם ו'לילה' (חושך), כדי שתוכל להשפיע גילוי אלקות לנבראים (שגם הם נקראים 'לילה' משום שהם נפרדים ואינם מרגישים את האלקות) צריך תחילה להמשיך גילוי זה בה עצמה¹⁰⁸ (אלא שהמשכת הדעת באלקות נעשית בדרך ממילא: מאחר והמלכות "עומדת בחזה דו"א" ברגע שנמשכת הדעת במידות (בו"א) ממילא היא נמשכת גם במלכות).

בעבודת השם

דיבור ומעשה האדם נמשכים תמיד מהמידות¹⁰⁹, אבל בדרך כלל לא נרגשת בדיבוריו ובמעשיו חיות מיוחדת. ורק כשתוקע דעתו בחוזק בענין בו הוא עסוק אזי נמשכת בדיבורים ובמעשים חיות פנימית, וככל שיתקע דעתו ביתר חוזק ותוקף כך תגדל בהם החיות ותורגש יותר ויותר גם למתבונן מהצד.

וכשם שהוא בגשמיות כך הוא בקדושה: רק

כשיתקע דעתו בחוזק בתוקף ובהתמדה בהתבוננות באלקות, הנה אז ורק אז תומשך חיות ורגש פנימי אמיתי בקיום המצוות שלו בדיבור ובמעשה¹¹⁰.

כוונת הנענועים

על פי כל הנ"ל תובן כוונת הנענועים. לולב הדס וערבה מורים על ענין האחדות שנובע מכח הדעת¹¹¹, הכוונה בנענוע הדעת¹¹² לששת הקצוות¹¹³ היא להמשיך אותה בששת המידות¹¹⁴, וכשנמשכת במידות הרגשת החיות האלוקית הרי שכל דיבור ומעשה האדם (שהם בחינת 'מלכות' שבו, ורמוזים באתרוג) נמצאים חדורים בחיות רב ורגש פנימי אמיתי.

נמצא, שהנענועים דלולב הם הם נתינת הכח לאדם שקיום כל התורה ומצוות שלו משך כל השנה יהיו חדורים בחיות פנימית של דעת הכרה והרגשה באלקות.

הדיבור שלו.

(108) וזהו "לילה ללילה יחוה דעת". שהמשכת הדעת (הכרה והרגשה באלקות) בנבראים שנקראים 'לילה' נמשכת ממדת המלכות - שגם היא נקראת 'לילה'.

(109) אדם מדבר ועוסק בעניינים מהם הוא מתפעל. כשיש לו שמחה אזי מדבר דיבורים של 'שמחה', כאוהב מדבר דברי אהבה ועושה מעשי חסד וכן כל כיוצא בזה.

(110) ועיין בזה בתניא סוף פרק ג'.

(111) כי דעת הוא בקו האמצעי, ומחבר ימין ושמאל, מעלה ומטה.

(112) דעת היא הכרה והרגשה באלקות, והיא הלולב ומיניו.

(113) דרום, צפון, מזרח, מעלה, מטה ומערב.

(114) ראה בערך 'רוחות העולם' כיצד מהוות ששת המידות דאצילות שורש לששת הרוחות של העולם הגשמי.

כח הצומח

כח הצומח הוא הכח הרוחני השורה בארץ ומצמיח את הצמחים.

מקורו ושורשו

בחינת האין כפי שהיא כלולה בעצמות המשפיע אינה ניכרת במציאות כלל (והוא כעומד לפני המלך - שמתבטל במציאותו לגמרי ולא יכול להיות מקור לשפע לזולתו כי אם כשמתרחק מהמלך, וכגון מעיינות התהום שאינם יכולים להשפיע בנהרות אלא ע"י ההפסק ע"י עובי הארץ וצמצום דרך גידי הארץ, וכדרך האור הפועל את פעולתו להאיר דווקא בחלל שאין נמצא שם מקורו¹¹⁸).

וכך על דרך זה הוא גם בכח הצומח. עצם כח הצומח הכללי (ה"אין" הכללי) הוא תכונת הארץ להצמיח, אך כדי שתוכל להיות צמיחה בפועל צריך לעורר לכח זה ע"י העלאת "מים נוקבין" (התעוררות המקבל) שהוא בחינת ה"אין" של המקבל. והתעוררות זו נעשית בפועל ע"י רקבון הגרעין: ביטול מציאותו הגשמית של הגרעין כלפי האדמה הגשמית גורם להתבטלות כח הרוחני שבגרעין לכח הצומח הכללי, ומעוררו להצמיח צמח חדש כעין (מאותו סוג) של הגרעין.

כל הטעמים כמו חמיצות ומתיקות שבצמחים מקורם במתיקות הרוחני שבכח הצומח הרוחני (ששם המתיקות היא יותר מבהתפוח הגשמי), וארז"ל "אין לך עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה שמכה ואומר לו גדל¹¹⁵" שכל הטעמים מתיקות וחמיצות שישנם בכח הצומח נשפע מן המזלות שלמעלה, והמזלות מקבלים מן המלאכים, והמלאכים מקבלים זה מזה מלמעלה מעלה עד רום המעלות, והמקור לכולם הוא דבר ה' – שהוא מקור כל התענוגים. שמתיקות הוא בחינת חסדים וחמיצות הוא בחינת גבורות, וכל שינויי הטעמים גשמיים שלמטה הם לפי איכות הרכבות המדות שלמעלה. שדבר ה' הוא עשרת המאמרות שנכתבו בפרשת בראשית, שממאמר תדשא וכו' נתהוו כל מיני דשאים, וממאמר עץ פרי וכו' נתהוו כל מיני פירות בשינויי טעמים מתיקות וחמיצות¹¹⁶.

כח הצומח הכללי וכה הצומח הפרטי

עניינו בעבודת ה'

עניינו של כח הצומח בעבודת ה' מוסבר באגרת הקודש כ' בתניא¹¹⁹. האגרת מגלה יסוד חדש בחסידות, ומסבירה באריכות שכח הצומח שבקרקע מגלה שדוקא בדומם (בארץ) מתגלה כח האין סוף (בהצמחה תמידית ונצחית של צמחים חדשים מאין ליש). ההבנה שדוקא בדברים הגשמיים (בהם מקיימים את המצוות) מתגלה

בכל הצמחת יש מאין מחוייבות שתי דרגות של "אין": א. אין כפי שהוא כלול במקורו. ב. האין כפי שהוא מקור ליש.

והענין בזה, שכפי שהאור כלול במקורו (במאור) הוא בטל למקורו ונמצא בתנועה של "מקבל" ממנו – ואידי דטריד למבלע לא פלט¹¹⁷, ומה שהוא משפיע לחוץ היא רק הארה ממנו. היינו,

(115) בראשית רבה ל'.

(116) אוה"ת מג"א עמ' רפ (בהוצאה הישנה ב'תלב).

(117) חולין ה' ע"ב.

(118) מאמרי אדמו"ר האמצעי בראשית א' לח-לט, במאמרים קונטרסים שלו עמ' תקנ"ה, תו"ח פרשת נח אות לו ועוד.

(119) אגרת שכתב אדמו"ר הזקן "בימים שלפני הסתלקותו" (כפי שכותב אדמו"ר הצ"צ בדרך מצוותיך, קע א).

עצמותו ומהותו ממש (ולא באורות, בגילויים ובעיניים הרוחניים) מוסיפה חיות נפלאה בקיום המצוות.

את כח הצומח הרוחני שבארץ - והוא לבדו המצמיח את העץ.

וכך הדבר בצדקה: הצדקה נזרעת ב"ארץ העליונה"¹²⁰, ומעוררת את "כח הצומח" האלקי - שהוא המצמיח לאדם אהבה בתענוגים¹²¹.

(להרחבה נוספת בנושא זה ראו בערך 'חרישה וזריעה').

משל לצדקה

באגרת הקודש ח' שבתניא מובא כח הצומח כמשל למעלת הצדקה. כידוע, הגרעין שזורעים בארץ לא צומח ולא מצמיח. זריעתו רק מעוררת

---

(120) כנסת ישראל, שורש נשמות ישראל, מלכות דאצילות.

(121) שהיא הארה עצומה, שלמעלה מכוחו, למעלה מכללות העולמות ולא בערך עבודתו כלל.

כוח חוש וכשרון

כוחות וחושים הם הארה מעצם הנפש (לבוש שלה). הכשרונות הם תכונות הגוף, עד כמה מזוכך הגוף ומתאים להתגלות הנפש בתוכו, האם כוחות הנפש יקלטו בו בקלות או בקושי¹²².

כוח הזריקה וכו', ובפרט שבפרט הם מתכללים זה מזה עד אין סוף.

דרגות בכוחות

כל אחד מכוחות הנפש כלול משלוש דרגות, שהן שלבי התגלותו מהכוח אל הפועל:

כח ההיולי:

הכח כמו שהוא בשרשו, מופשט מכל ציור. הכח כמו שהוא בדרגה זו נמצא בכל אדם תמיד ובשלימות, לדוגמה כח הראיה: כמו שהוא בשרשו ההיולי הוא נמצא בכל אדם בשלימות. ייתכן אמנם שאדם יולד עיוור וכח זה לא יתגלה בו לעולם כל ימיו, אך בשורשו ומקורו המופשט הוא בשלימות. והראיה על זה – גם לאדם עיוור יכול להיולד בן שיוכל לראות עם עיניו ללא כל בעיה, כלומר, אף על פי שאצלו לא התגלה כוח הראיה, הרי שלבנו הוא הוריש אותו בשלימות – מכאן שגם אצל האב היה הכח בשלימות, אלא שהוא לא התגלה מהכח אל הפועל.

(ליתר הרחבה בנושא זה ראו בערך 'כח ההיולי').

מציאות הכוח:

הכוח כמו שכבר הצטייר במציאות פרטית מסויימת ונמצא אצל האדם בפועל, אך עדיין לא מתגלה. לדוגמה, אדם המוכר לנו כאדם שתמיד עוזר לזולת – יש אצלו במציאות את כח החסד גם בשעה שאינו עוזר ואינו עוסק כלל במעשה

כוח

כוחות הנפש מתחלקים באופן כללי לכוחות וחושים שבכללות הם שתי דרגות בהתגלות הנפש. הנפש עצמה "פשוטה", אין בה שום "ציור", אינה מתחלקת לשום חלקים, ולכן:

א. לא שייך שתתגלה בעולם.

ב. כל שכן שלא שייך שתפעל בעולם.

מה שמתגלה ופועל בעולם הוא לא עצם הנפש אלא רק בחינת ה"רגל" שלה, ההארה המתפשטת ממנה - הכוחות והחושים.

כוחות הנפש הם מהות הארת הנפש עצמה (בשונה מהחושים, וראה לקמן). דהיינו, כמו שאור השמש אינו השמש עצמה, אך מה שהשמש מחממת ומאירה הוא רק על ידי האור, כך ממש מחיים כוחות הנפש את הגוף: הכוחות החיצוניים מחיים את האיברים החיצוניים (כגון יד ורגל), כוחות פנימיים יותר מהנפש מחיים את האיברים הפנימיים (כגון לב ומוח), והכוחות הפנימיים ממש מהווים את חיות האדם עצמו (רגש ושכל). וכמו שבמשל פעמים רבות מתייחסים לאור השמש כאילו הוא השמש עצמה, כך פעמים מתייחסים לכוחות כאילו הם הנפש עצמה (לדוגמה, בספר התניא פרק ג').

באופן כללי נחלקים כוחות הנפש לעשר¹²³, אך באופן פרטי ישנם כוחות רבים הנוצרים מהתכללות עשר כוחות אלו, כגון כוח הציור,

(122) עת"ר וישלח יד כסלו, לקוטי דיבורים המתורגם 221, 275, עבדו את ה' בשמחה תרצ"ט.

(123) חכמה, בינה, דעת וכו'.

האיברים, וכל שכן שלא פועלים מאומה על הזולת.

יתרון החושים על הכוחות

מעלת החושים על הכוחות היא שדוקא בהם מתגלה עצם התענוג, שהוא פנימיות הנפש. הטעם לזה הוא, שעל אף שהכוחות נעלים יותר מהחושים, אבל שורש החושים נעוץ בעצם הנפש ממש – הרבה למעלה מהכוחות¹²⁷, וכפי שמרגיש כל אחד בעצמו, שהתענוג שבראיה "תופס" אותו הרבה יותר מאשר התענוג שבהשכלה.

בזה עצמו ישנן דרגות שונות: על אף גדול ההפלאה בתענוג שבכח הראיה¹²⁸, התענוג שבשמיעה יותר גדול ממנו¹²⁹, והתענוג שבריה גדול עוד יותר, כפי שרואים במוחש שהוא נוגע בעצם הנפש, כך שגם כאשר אדם מתעלף, ניתן להעיר אותו באמצעות שנותנים לו להריח דבר מה, והתענוג הכי גדול הוא התענוג שבכח הדיבור¹³⁰.

מספר הכוחות והחושים

מספר הכוחות הכללי הוא עשר (חכמה, בינה, דעת, חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, ומלכות). אך באופן פרטי הם כלולים זה מזה, וישנם כוחות פרטיים שונים המוסברים בתורת החסידות כמשל להבנת עניינים שונים. לדוגמה: כח הזריקה מובא כמשל להבנת ענין צמצום הראשון, כח הציור הוא משל לאור הממלא כל עלמין, וכן מוסבר במקומות רבים עניינו של כח הדיבור ועוד.

מספר החושים הוא חמש (ראיה, שמיעה, ריח, טעם, מישוש). אך גם כאן, כמו בכוחות,

חסד. לדוגמה, אצל אברהם אבינו האיר כוח החסד עד כדי כך שכאשר לא היה בנמצא לידו אדם נוסף שיאפשר לו להוציא את החסד אל הפועל – גרם לו הדבר צער רב, ומכך מוכח שלא המציאות שמחוץ אליו עוררה אותו להתנהג באופן של חסד, אלא היא הייתה אצלו מצד עצמו.

כוח הפועל:

כאשר הכוח כפי מתלבש בפועל באברי הגוף, לדוגמה כאשר האדם רואה בפועל או שומע בפועל, הדבר מכונה בשם 'כוח הפועל'.

חוש

החושים שבאדם הם: חוש הראיה, חוש השמיעה, חוש הריח, וחוש הטעם, וחוש המישוש.

בדומה לכוחות, גם החושים הם הארה מהנפש, אך הם אינם מהות הארת הנפש (כמו הכוחות) אלא רק החיצוניות וההתפשטות שלה¹²⁴, והם לא מתגלים באיברים עצמם אלא רק ב'סדקים' שבגוף: עיניים, אזניים, נקבי האף וכי'¹²⁵.

גם ההתגלות שלהם באיברים אלו, אינם באיברים עצמם, אלא באמצעות האיברים. בדומה להתגלות ההבל מהפה בשעת הדיבור, שההבל לא שייך לדיבור עצמו, והדיבור לא מלוּבש בהבל, אלא שהוא מתגלה יחד איתו.

פעולתם

ההבדל בין כוחות לחושים ניכר גם בפעולתם: בעוד הכוחות פועלים חיות באיברים ומשפיעים אפילו על הזולת¹²⁶, החושים אינם מחיים את

(124) בחסידות הדבר מכונה בבחינת "הבל" בלבד.

(125) יש להעיר שאופן התפשטות החושים שונה מחוש אחד למשנהו. לדוגמה, בעוד חוש הראיה יוצא מהעין, הרי שחוש השמיעה הפוך – נכנס לאוזן.

(126) כח השכל יכול לפעול (באמצעות הדיבור) לשנות את הבנתו של הזולת, כח האהבה יכול (באמצעות פעולת קירוב) לפעול שינוי ביחס הזולת אליו, וכן הלאה.

(127) שהם הארה בלבד.

(128) הקשור עם ענין הדביקות, עניין יונים.

(129) שנכנס באודנא דליבא.

(130) שהוא לבוש בלבד – עוד פחות מאשר "חוש". ומכאן נובעת ההוראה להשמיע לאוזנו כשלומד ומתפלל, שהדיבור מעורר את התענוג והחשק והשמחה בתפילה ובלמידה.

כבר אינם נחשבים כשייכים אליה, אלא כנפרדים. וזאת כדוגמת הלבושים: אף על פי שהלבוש שייך לאדם (ויתר על כן - אין האדם יכול בלעדיו), הרי שהלבוש עצמו אינו מגוף האדם כלל.

בשרונות

הכשרון הוא תכונת חומר הגוף לקבל את כוחות הנפש, לדוגמה, מי שחומר המוח שלו גם יבין שכל לאט, וכן להיפך. למרות שהכשרון נחות בהרבה מהחוש, יש בו מעלה נפלאה - כשאדם בעל שכל גם מתייגע ומצליח להבין שכל עמוק, הוא מגיע להבנה יסודית יותר ממי שנולד בעל כשרון. בכך מתגלה מעלת הגוף - שמציאותו רק מהעצמות. (להרחבה נוספת בכללות ערך זה, ראו בערך 'אור חיות וכח').

זהו רק בכללות. בפרטות ישנם חמישה אופנים אלו לא רק בנפש אלא בכל שלושת הגדרים של העולם: עולם, שנה, נפש (שהינם הגדרות כלליות למקום, זמן, והכח הרוחני הפועל ומחיה כל דבר), ובכל דרגה ודרגה שלהם. לדוגמה בשכל, ישנו חוש הראיה שבשכל, חוש השמיעה שבשכל, וכן שאר החושים.

(להרחבה נוספת בנוגע לכל אחד מחושים הפרטיים ראה בערכו: 'חוש הראיה', 'חוש השמיעה', 'חוש הריח', 'חוש הטעם', 'חוש המישוש').

לבושים

מלבד הכוחות והחושים, מתגלה הנפש גם על ידי שלושה לבושים: מחשבה דיבור ומעשה. אך הארת הנפש בלבושים כה מצומצמת עד שהם

נקודה העצמית ומרחב העצמי

מרחב העצמי ונקודה העצמית וכו' ¹³¹ מתארים (בדרך השלילה) את מצבו של הכוח במקורו ושורשו, כפי שהוא מושלל מכל גדר וצורה השייכים לגילויים. מושג זה קשור באופן ישיר למושג דומה בשם 'מרחב העצמות', שהוא כינוי לאור אין סוף (פנימיות עתיק).

הרחבתו והתפשטותו (לאורך לרוחב ולעומק, בפרטים משלים ודוגמאות - ונקרא גם "הסברה").

נקודה העצמית ומרחב העצמי

מכיון שכפי שחכמה ובינה כלולים במקורם הם מושללים מכל גדריהם (כפי שהוקדם בפסקה הראשונה). נמצא, שכפי שחכמה ובינה כלולים במקורם הם אינם אור, אינם גילוי, אינם נקודה ¹³⁴, ואינם הרחבה ¹³⁵.

אינם אור - כמו על דרך משל שיסוד האש (שתחת גלגל הירח) הוא חשוך ואינו מאיר.

אינם גילוי - אלא העלם. והיינו, זה שאינם מתגלים אינו משום שמשוהו מכסה עליהם, אלא משום שמציאותם היא מציאות דבר שאינו יכול להתגלות (על דרך משל כמו אור). שהעובדה שלא ניתן לראותו אינה משום שמשוהו מכסה עליו או מסתירו, אלא משום שהוא דבר שאי אפשר לראותו).

הקדמה: השגת השלילה

כל דבר שהוא "עצמי" לא ניתן לתפוס בשכל באופן ישיר, אלא רק באופן של השגת השלילה. וטעם הדבר; מכיון שהשכל תופס עניינים שכליים ע"י הגדרתם בגבולות וגדרים, אי אפשר לתפוס באמצעותו עניינים שאין להם מציאות מוגדרת. ומאחר ודבר "עצמי" הוא דבר שאינו מוגדר, הדרך היחידה לתפוס אותו היא באמצעות השגת השלילה ¹³².

גרי החכמה והבינה

חכמה ובינה הינם כוחות "פרטיים", שלכל אחד מהם הגדרה משלו ¹³³:

גדר החכמה הוא אור, גדר האור הוא גילוי, וגדר ראשית הגילוי (הנקרא גם "המצאה") הוא נקודה. **גדר הבינה** גם הוא אור (שגדרו הוא "גילוי"), אלא שגדר גילוי הבינה אינו "ראשיתו" אלא

(131) וכן כל דבר שהוא "עצמי".

(132) אגרות קודש אדמו"ר הריי"ץ, חלק ט"ו, אגרת ה'תרי"ב.

(133) ספר המאמרים תש"י עמ' 81, תש"י עמ' 25.

(134) במקרה של חכמה.

(135) במקרה של בינה.

מושג נבדל (אודותיו ראה בערכו).

הטעם שמרחב העצמות יכול להתגלות כבינה

במקומות רבים בחסידות מתבאר פתגם העץ חיים שהתגלות עתיק היא בבינה דווקא¹⁴⁰. והיינו, עם היות שהתגלות הבינה היא מהחכמה – יחד עם זאת יש לה מקור ושורש מיוחד משלה¹⁴¹, ומכיון שתכונתה היא הרחבה והתפשטות, נמצא שדוקא היא הכלי למרחב העצמות (הפלאות אור האין סוף) האמיתית¹⁴².

הטעם שדוקא בינה 'ממשיכה' את מרחב העצמות

בינה כוללת בתוכה שני הופכים: מצד אחד עניינה הוא צמצום – שמתגלה בה רק חיצוניות אור החכמה (ולא פנימיות) אך מצד שני עניינה העצמי הוא הרחבה. משום שני הופכים אלו הכלולים בה היא נמצאת בתנועה דרצוא ושוב, והוא ממשיך את פנימיות החכמה, שהיא פנימיות עתיק – מרחב העצמות¹⁴³.

המשכת המרחב העצמי במלכות¹⁴⁴

התהוות נבראים נפרדים באה מצד המלכות דווקא¹⁴⁵, אבל התכלית אינה שישארו נפרדים אלא "אשר ברא אלקים לעשות – לתקן"¹⁴⁶ שיאיר בהם האור האלקי, ויורגש בהם שכל מציאותם היא כפי שהם כלולים במקורם.

אינם נקודה ואינם הרחבה¹³⁶ – החכמה כפי שכלולה במקורה אינה נקודה פרטית (של שכל/רעיון מסויים) – אלא "נקודה עצמית" (כוללת כל אופני השכלים וההמצאות היכולים אי פעם לנבוע מהשכל), וכן הבינה – אינה מרחב באופן של התפשטות אלא "מרחב העצמי" (כולל כל מה שיוכל אי פעם להתפשט ולהתרחב בכמה אופנים שונים ובכמה ביאורים, הסברים, דוגמאות ומשלים).

ואם כי איננו יכולים לתפוס מציאות זו (שהרי זה גופא גדרה של "השגת השלילה"), מכריח השכל שכן היא המציאות¹³⁷.

מרחב העצמי רהבינה – למעלה מהחכמה¹³⁸

גם כפי שהכוחות חכמה ובינה כלולות במקורן (שבכח המשכיל, ואפילו בשכל ההילי) יש לכל אחת הן מקור מיוחד.

ומאחר ועניינה של הבינה הוא "מרחב" (לעומת החכמה שהיא "נקודה" בלבד), נמצא שכפי שהן כלולות במקורן הבינה היא למעלה מהחכמה (בשונה מאשר בכוחות הגלויים, שם הבינה למטה מהחכמה¹³⁹).

מרחב העצמות מתגלה בבינה

יש לשים לב להבדל בין "מרחב העצמות" שאינו אותו מושג כמו "העלם העצמי" שהינו

(136) ספר המאמרים תש"ג עמ' 54.

(137) ספר המאמרים תש"י עמ' 82.

(138) מאמרים תרנ"ב-נ"ג (בהוספות) עמ' שכ"ח.

(139) שהרי כל עניינה הוא "לקחת" את נקודת ההמצאה של החכמה ולהרחיבה.

(140) ראה על דרך משל תו"א ד"ה לך לך.

(141) ראה פסקה הקודמת.

(142) מאמרים תרס"ט קפ"ג.

(143) מאמרים תשי"ט, ד"ה עשר תעשר עמ' 726.

(144) מאמרים תשי"ט, ד"ה עשר תעשר, בסוף אות ג'.

(145) תניא אגה"ק כ' – איהו וחיוהי.

(146) ראה ב"ר פי"א ו', ובפרש"י עה"פ.

תיקון זה נעשה בשני שלבים:

א. ע"י "העלאת המלכות לבינה". היינו – שגם בעולמות (שמכיון שנתהוו מהמלכות הם בבחינת יש) יהיה הכליון והצמאון שמצד הבינה. ובמילים אחרות, שגם בעולמות – שמצד עצמם הם בבחינת "דעת תחתון"¹⁴⁷ – תאיר בחינת "דעת עליון"¹⁴⁸.

ב. שבחינת "א-ל דעות הוי"¹⁴⁹ (מרחב העצמות -

שלמעלה מדעת עליון ודעת תחתון גם יחד, ולכן כוללת את שתיהן כאחד¹⁴⁹) תתגלה בשתייהן. ודבר זה נעשה ע"י עבודת התשובה (שהיא כח גדול, מכיון שעד עתה היה בארץ ציה וצלמוות¹⁵⁰), ועל דרך זה בכל הנבראים – דעצם העובדה שמרגישים נפרדים גורמת להם צמאון לצאת מן המיצר.

---

(147) שהעולם נברא יש מאין, היינו, שלמטה הוא היש ולמעלה האין.
(148) הדעה שמצד האמת, שלמעלה הוא היש האמיתי - ולמטה הוא האין.
(149) לקוטי תורה ראה, ושמתי כדכד, דף כ"ד עמ' ד' ואילך.
(150) ירמיה ב' ו'.

פאת השדה ופיאות הראש

פאת השדה ופיאות הראש הן שתי מצוות עשה הקשורות זו לזו הן בשמן והן בתוכן.

תיקוני דיקנא (שהם שורש הספירות דאצילות).
(להרחבה נוספת בנושא זה, ראו בערך 'פאות הראש').

עניין של מצוות אלו על פי פנימיות

מצוות השארת פאת השדה

מצווה זו מעוררת את הרחמים דפנימיות עתיק. מלשון התורה "לא תכלה פאת שדך"¹⁵¹ לומד המדרש¹⁵² שבזכות השארת קצה השדה לעניים כאשר יעשה הקב"ה "כלה בכל הגויים... אותך לא אעשה כלה". ומסביר אדמו"ר הצ"צ¹⁵³ את הקשר בין הדברים: שרחמי האדם להשאיר פאת השדה לעניים מעוררים את הרחמים רבים דפנימיות הכתר (עתיקא קדישא) וע"י זה נמשך שלא תהיה כליה אלא הדין יהא ממוזג.

ומטעם זה (שהרחמים על העני ממתיקים את הגבורות דהצמצום דשם אלקים) מקשר המדרש את מצוות פאה לראש השנה¹⁵⁴

מצוות השארת פאות הראש

הפיאות הן השיער הצומח מסוף הגולגולת, שמתחתן מתחיל לצמוח הזקן (שגידולו מהלחיים ועצם הלסת). ברוחניות רומזות הפיאות לממוצע (ה"חוליה המקשרת") שבין דרגת הכתר לבין י"ג

הקשר בין שתי המצוות

מסביר הרבי הצ"צ¹⁵⁵, שבפסוק כתיב "ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך לקצר ולקט קצירך לא תלקט"¹⁵⁶ נרמז שפנימיות התורה נמשכת ע"י ביטול וענוה: בתורת הקבלה נאמר שקציר רומז ללידת הנשמות (כי הזריעה היא הורתן, והקצירה לידתן)¹⁵⁷, ובעבודת ה' היא ההתבוננות בענין ד"אני הוי' לא שנית"¹⁵⁸ (שהאור דממכ"ע וסוכ"ע¹⁵⁹ אינם פועלים בו יתברך שום שינוי) המביאה לכלות הנפש¹⁶⁰. והענין דלא תכלה הוא, שהגם שהתבוננות זו מסוגלת להביא את האדם לכלות הנפש אין זו התכלית, שהרי "לא תוהו בראה לשבת יצרה", אלא צריך להניח פאה - להיות בענוה וביטול - בחינת שיריים.

והנה, תכלית הבריאה היא בריאת עולם גשמי וישובו, ותכלית זו נעשית ע"י התורה - שהיא

(151) ויקרא יט ט.

(152) מדרש אוה"ת ויקרא (הוספות) שכא.

(153) אוה"ת ויקרא (הוספות) שכא.

(154) אוה"ת דרושים לר"ה א"ש.

(155) אוה"ת אמור תקפ"ה.

(156) ויקרא יט ט.

(157) מאורי אור את ק' סל"ב.

(158) מלאכי ג' ו'.

(159) במלא כל עלמין ובסובב כל עלמין.

(160) לקו"ת במדבר ד"ה וספרתם לכם, אותיות ב-ג.

הממוצע באמצעותו בורא הקב"ה את העולם. ומכיון שהתורה (כדרך כל ממוצע) כלולה משני הדברים אותם היא מחברת, לכן מצד פנימיותה היא מאוחדת ממש עם הבורא¹⁶¹, ומבחינת חיצוניותה נברא העולם.

והיינו, ע"י שאדם משים עצמו כשיריים (השארית פאת השדה), נמשך האור האלוקי לחיצוניות התורה לברוא את העולם (ע"י השארית פיאות הראש¹⁶²).

---

161) שהרי שורש התורה הוא מחכמה (אורייתא מחכמה נפקת), ו"פנימיות אבא פנימיות עתיק" (ראה לקו"ת נצבים מט, ד. וש"נ. וראה גם סה"מ ה'ש"י"ט ס"ע 49, ובהערת כ"ק אד"ש שם).

162) וסדר ההשתלשלות בזה (מלמטה למעלה): חיצוניות התורה היא או"א (חכמה ובינה), החכמה יונקת מי"ג תיקוני דיקנא, מקור י"ג תיקוני דיקנא הוא בשתי פיאות הראש, ואלו יוצאות מסוף הגולגולת - שבה מאירים החסדים דעתיק (שהם פנימיות הכתר), וראה פירוט בזה בערך מצפ"ץ.

קדמות השכל

קדמות השכל הוא ראשית ומקור התגלות השכל, ובעולמות הוא 'השורש' והשתלשלות¹⁶³. בלשון הקבלה נקרא חכמה סתימאה, בלשון הגאונים שכל מופלא, והוא כח השכל ההיולי (שמצד עצמו מושלל מכל הגילויים הנמשכים ממנו)¹⁶⁴.

בנפש האדם

הביטוי 'קדמות' מבטא את העובדה שהוא ראשון שאין לפניו מאומה, כי כל העניינים שמעליו אינם מציאות לעצמם (אלא הם מהות או ביטוי של הנפש עצמה), ואילו בקדמות השכל מתחילה ההתגלות של מציאות נפרדת (כח של הנפש).

כלומר, על אף עליונותה של בחינה זו (הנקראת גם 'פנימיות החכמה', והיא מקור החכמה, שממנה נמשכו שאר כוחות הנפש שכל ומידות), בסופו של דבר גם היא מציאות לעצמה לא לנפש (בשונה מהרצון שאינו מציאות לעצמו כלל ורק ביטוי להטיית הנפש).

שורש השכל, הדיבור, והאותיות

שורש השכל והדיבור

קדמות השכל היא המקור לשכל הגלוי. והיינו, הכח המחלק את נקודת הרעיון לפרטים ואת הדיבור לאותיות¹⁶⁵. לכן כשמוציא אדם בדיבור

את הסברה השכלית היא נעשית יותר ברורה ובהירה אצלו (כי כשמגלה את האותיות מתגלה אצלו עצם השכל (שממש באו האותיות, והדבר פועל בשכל בירור מכל סיג ופסולת).

שורש האותיות

הראיות ששורשן מקדמות השכל:

גם בשכל הפשוט מובן שהאותיות באות משכל הנעלם וקדמות השכל¹⁶⁶. שהרי שינוי מבטא האותיות לא נגרם ע"י הבל הלב (המגיע לפה בשווה), וודאי שלא אברי הדיבור עצמם הם הקובעים מה ידבר האדם, וגם כל אחד מרגיש בעצמו שאינו מורה לאברי הדיבור כיצד לנוע¹⁶⁷. ואם מקור האותיות אינו הגוף (אברי הדיבור) ולא הרגש (הבל הלב) ולא השכל, בהכרח שהן באות ממקום שלמעלה מהשכל - משכל הנעלם וקדמות השכל.

ראיה נוספת מביא הצ"צ¹⁶⁸ מאילם, שיש לו כל אברי הדיבור ושכל ובכל זאת אינו מדבר - כי חסר אצלו כח הדיבור שבעצם הנפש.

163) ספר המאמרים מלוקט חלק ג' ד"ה ועתה יגדל נא.

164) מאמרים תרפ"ט, ד"ה ביום השמיני עצרת, אות נב.

165) ספר המאמרים מלוקט חלק ג' ד"ה ועתה יגדל נא. ביאורי הזוהר פנחס קיג, א.

166) אגה"ק סימן ה'.

167) בשונה מאומן המנגן בכלי נגינה למשל, שתנועות ידיו להוציא תו אחר תו הן על פי השכל, ולא כבדיבור (שאינו מכוון כלל להוציא אות זו בשפתיים ואח"כ בגרון וכו').

168) מאמרי אדמו"ר הצמח צדק הנחות תרט"ו סימן קנ"ח.

שורש האותיות נמשל לאוויר¹⁶⁹:

האוויר הוא הגורם הארת אור הנר, וכשכופים עליו כלי נמנע האוויר שסביבו וגורם שיכבה. טעם הדבר הוא לפי שאויר הוא אותיות אור-י', אור הבא מן היו"ד. היו"ד שבאותיות אויר היא אות "נחה" (שאינה נשמעת) ורומזת לדרגת העלם האור שבו ועל ידו נמשך ויוצא האור מההעלם אל הגילוי. וכך הוא בשורש האותיות:

ארבע הדרגות נפש רוח נשמה חיה יחידה הן אותיות הדיבור והמחשבה (נפש), הבל הלב (רוח), הבנה והשגה (נשמה), ומקור החכמה (חיה). הטעם שנקרא האדם¹⁷⁰ "נפש חיה" הוא כי הדרגה הנעלית שבו היא בחינת "חיה". ומהותה של בחינה זו היא שבה מושרשות האותיות. בסגנון אחר: מעלת האדם היא בענין האותיות שבו: מצד אחד נקרא "מין המדבר" על שם אותיות הדיבור (שהן ביטוי לדרגה הנמוכה ביותר בנשמה), ומצד שני "נפש חיה" על שם שורשן (שבדרגה הנעלית ביותר של נשמתו).

ועל פי זה מובן מדוע נמשל שורש האותיות ל"אוויר", כי האותיות כפי שהן בשורשן הן בחינת היו"ד (של אויר) והן המגלות את האור (של אויר), שהיא שכל מצוות ואותיות התורה - שנמשכים מחכמה (כנאמר ש"אורייתא מחכמה נפקת"¹⁷¹).

בעולמות

למרות שתחילת וראשית העולמות (אבי"ע)

היא ספירת החכמה, לה עצמה יש שורש ומקור באלקות שלמעלה מהעולמות (בכתר), ובשורש זה גופא כמה דרגות זו למעלה מזו – ובכללות שתיים: "שכל הנעלם" ו"קדמות השכל".

שכל הנעלם

היא הדרגה הנקראת בלשון הקבלה מוחא סתימאה, שהוא אור פנימי ונמשלת לאש שבתוך הגחלת¹⁷²: שיש לה מציאות אש (היא חמה, וקל לגלותה ע"י נפיחה ובמים נכבית) – אך אינה גלויה. דרגה זו היא שורש החכמה.

קדמות השכל

היא הדרגה הנקראת בקבלה אוירא המקיף את מוחא סתימאה. קדמות השכל אינו שכל כלל, אך הוא ה"מאפשר" שתהיה מציאות שכל¹⁷³. הדבר נמשל לאוויר המקיף את אור הנר – שמהות האוויר אינו כלל ממהות האור, אך הוא תנאי לקיומו. זה גם הטעם ש"אוויר" הוא אותיות אור-י' (היינו, האות יו"ד רומזת לדרגה שאינה אור ולמעלה מאור, אך מקיפה ומאפשרת את מציאותו)¹⁷⁴.

אך למרות ש"אווירא" (קדמות השכל) הוא מקיף ל"מוחא סתימאה" (שהוא אור פנימי), הוא מקיף הקרוב (כדוגמת הלבוש המתאים לאדם ולחלקי גופו השונים). ואילו הרצון (הנקרא גלגלתא) הוא מקיף הרחוק (כדוגמת הבית, שמקיף את האדם עם לבושו, עם רכושו וכו')¹⁷⁵.

169) תו"א ד"ה ת"ר נר חנוכה משמאל.

170) בראשית ב' ז'.

171) זוהר חלק ב' קכ"א א'.

172) מקור משל זה הוא בספר יצירה בתחילתו. באופן פרטי משל האש שבגחלת הוא לדרגת אריך אנפין (לקו"ת על ג' פרשיות לפרשת נח, ד"ה "לבאר הדברים על פסוק מים רבים"), אך בכללות הוא משל לכל הדרגות שבחיצוניות הכתר (שיעורים בהמשך תע"ב, תצא תע"ג עמ' שצ"ד).

173) לקוטי לוי"צ לזח"א ע' רב, ובלקוטי לוי"צ על תנ"ך ומרז"ל ע' נד.

174) בשעה שהקדימו תע"ב חלק ג' עמ' א' שכת.

175) מאמרים תרס"ה עמוד רסה, מע"ח שער יג (שער א"א).

שיעור קומה של יוצר בראשית

ביטוי זה, הלקוח מפרקי היכלות רבתי, מתארת את גדולתו של הקב"ה לעומת הנבראים, ששיעור קומתו היא כביכול רל"ו פרסאות, ואילו את השמיפ תיקן בזרת אחת בלבד, ובחסידות מבואר שהכוונה היא לבחינת האלקות כפי שהיא בעשר ספירות דאצילות, שאף שיש בהן התחלקות לפרטים עד אין קץ, כל אחד מפרטים אלו הוא מוגבל.

קומה' היא לעשר הספירות דאצילות: שמחד גיסא יש בהן התחלקות לפרטים רבים עד אין קץ' אבל מאידך כל אחד מהפרטים בפני עצמו הוא מוגבל (וראה בעומק יותר בפסקה 'חשבון רל"ו').

מקורו של הביטוי

המקור הכתוב המצוי בידינו לשיעור הקומה של יוצר בראשית הוא בכתבי האר"י⁵, המצטט זאת מתוך פרקי היכלות רבתי, אבל בפרקי היכלות שבידינו אינו נמצא.

יחד עם זאת, בציונים ומראי מקומות על לקוטי תורה⁶ מציין שלמרות שבפירוש לא מצאנו לשון זו, הנה הענין עצמו כן מבואר, ובכמה ספרי קבלה: בהקדמת ספר שערי אורה לר' יוסף גיקטיליא, ו

משמעות הביטוי ומקורו

'שיעור קומה של יוצר בראשית' הינו ביטוי הלקוח מ'פרקי היכלות רבתי'¹ (המיוחס לר' ישמעאל כהן גדול), ומתארת את גדולו של הבורא לעומת הנבראים. ששיעור קומתו של יוצר בראשית היא רל"ו פרסאות, ואילו את השמיים תיקן בזרת אחת בלבד ('וְשָׁמַיִם בְּזֶרֶת תִּקְּן'²).

זרת היא אחד מעשרים וארבע באמה, אמה היא אחת מח' אלפים בפרסה, ושיעור הקומה של יוצר בראשית הוא רל"ו אלפים רבבות פרסאות (2,360,000,000 פרסאות). היינו, שהבחינה הנעלית ביותר בעולם (שמים) תיכן ה' בחלק אחד מ-453,120,000,000,000 מאורו.

בתורת החסידות מבואר³ שהכוונה ב'שיעור

(1) ראה לקמן שבגירסא שלפנינו אינו נמצא...

(2) האמרה מובאת בע"ח שער מ"א פ"ד (שער דרושי אבי"ע) בשם פרקי היכלות, אבל בפרקי היכלות שלפנינו אינו.

(3) ישעיהו מ' יב.

(4) ביאורו"ז להצ"ח פ"א עמ' עא נדפס בהוספות להגהות לד"ה פתח אליהו, אוה"ת פ' חיי שרה קז א, סה"מ תרס"ט ע' לב ועוד.

(5) דבר המלמד על אין סופיות, על בלי גבול. ראה פירוט בזה בתניא אגה"ק סימן ה' (ויעש דוד שם).

(6) של אדמו"ר הוקן, שה"ש ח' ג'.

חשבון רל"ו

חשבון רל"ו הוא הגימטריא של "גדול אדוננו ורב כח"¹¹, ומשמעות הפסוק (על פי פנימיות התורה), שספירת המלכות (כח הדיבור האלוקי הבורא את הנבראים) כלול משני עניינים – חסד וגבורה. "גדול אדוננו" היא בחינת הגדולה (חסד שבמלכות) – שהיא אין סופית ובלי גבול ומידה, ו"רב כח" היא כח ההגבלה (גבורה שבמלכות) הפועלת שהתפשטות האור להוות את העולמות יהיה בגבול ומידה.

ובפרטות יותר מבואר¹², שמספר רל"ו דשיעור קומה הוא הגימטריא של ארבעת השמות ע"ב, ס"ג, מ"ה, וב"ן וד' כוללים¹³. היינו, שמספר זה רומז לארבעת הבחינות בשם הוי"ו¹⁴, שהוא האור שמאיר בכלים (בספירות) של אצילות: מצד עצמו הוא אור אלוקי אין סופי, אך פעולתו היא לעשות הגבלה (נבראים נפרדים).

במערכת אלקות' לר' יהודה חייט ובטעמי המצות מראקנט⁸. בנוסף למקומות אלו ישנו ספר "שיעור קומה" להרמ"ק – ובו נתבארו עניינים אלו בכמה פרקים ובאריכות גדולה.

טעם שהספירות דאצילות נקראות "שיעור קומה"

"שלימות האדם נראית בשעה שהוא עומד וכל איבריו על מקומם, שאין שלימות ליד ימין בלא יד שמאל, או לרגל בלא יד וכו', מאחר שבכללותם דיוקא נקרא ציור קומת אדם".

ומאחר וציור אדם התחתון משתלשל מציור אדם העליון, נמצא שגם באדם העליון (הספירות דאצילות) ישנם כל רמ"ח האברים כדוגמת שהוא באדם¹⁰.

והלשון שיעור קומה, מורה של'קומה' זו (של אדם העליון) יש שיעור, גבול ומידה – עד כמה יתפשטו.

(7) דל"ד-וגל"ה ע"ב.

(8) טעמי המצוות הנ"ל הובא בפרדס רמ"ק ז'ל ריש שער עצמות וכלים, ושם מובא ספ"א מספר מנחת יהודה לר' יהודה חייט הנ"ל. והפרקי היכלות הובא בע"ח שער דרושי אבי"ע רפ"ב).

(9) פסקה זו נכתבה על פי הביאור בתו"ח נח עמ' עד ב'.

(10) ואדרבה, אברי האדם הגשמי הם השתקפות קלושה של עניינים אלו באצילות.

(11) סידור עם דא"ח ס' ב' על פי מאו"א את ר' סעיף כט. ראה גם סה"מ תקס"ז עמ' מג, אוה"ת עניינים עמ' קסח, רעב. מובא ומוסבר קצת בלקו"ת לאדמו"ר הזקן בהוספות לספר ויקרא נד ב'. אוה"ת וארא עמ' קצו, ובליקוט פירושים לאגה"ק סימן כ' בתחילתו. וראה הנסמן במילואים למ"מ במאמרי אדה"א במדבר א עמ' דש (לעמוד לא), וכן בספר פלח הרמון שמות עמ' שס.

(12) אוה"ת עניינים עמ' ערב, על פי המאו"א אות רכט.

(13) $236=72+63+45+52+4$, ובגימטריה הוא רל"ו.

(14) הגימטריה של שם הוי' במילוי א' יו"ד ה"א וא"ו ה"א) היא מ"ה, במילוי י' היא ע"ב (יו"ד ה"י ויו"ה ה"י) או ס"ג (יו"ד ה"י ויו"ה ה"י), ובמילוי ה' היא ב"ן (יו"ד ה"א ו"ו ה"א).

צמצום הראשון

הצמצום הראשון מכונה גם צמצום בדרך סילוק הוא המקור הראשון להתהוות של העולמות, שהקב"ה כביכול צמצם באור אין סוף והותיר מקום פנוי שבו יוכלו להתהוות העולמות. מבואר כי אם היה נברא העולם בכחינת עילה ועלול, לא היה יכול להיות התהוות עולמות בעלי גבול, ולכן הוצרך להיות צמצום באור אין סוף שלאחר מכן יוכלו להתהוות בחינת עולמות נפרדים ומוגבלים.

צדדיו. וסיום הקו הזה למטה אינו נוגע גם כן באור האין סוף עצמו שאם לא כן יחזור הדבר לכמות שהיה ויחזור ויתחבר האור הזה שבתוך החלל עם אור האין סוף יחד כבראשונה".

עניין זה מופיע באריכות גדולה (ועם פרטים רבים נוספים) בכתבי האר"י גם בעץ חיים¹⁶, ובמבוא שערים¹⁷.

הסטוריה

כבר בתחילת התפשטות תורת הצמצום על ידי האריז"ל ותלמידיו התגלעו ויכוחים בין המקובלים בפרשנות המושג צמצום, יש מהם ובראשם המקובל רבי עמנואל חי ריקי בספרו יושר לבב¹⁸ שסברו כי המשמעות צמצום הוא "צמצום כפשוטו", ולדעתם הבורא פינה עצמו ממקום העולם, ומשגיח עליה כ"מלך המשגיח מחלונו על דבר לכלוך", לטענתו אין לומר שהצמצום אינו כפשוטו שהרי בכך יוצא כי הבורא נמצא "בגשמיים השפלים הבלתי נכבדים ואף בנבזים" והוא השפלה כלפיו יותר מאשר ההשגחה מלמעלה.

אמנם רבים מהמקובלים חלקו על סברה זו, וטענו כי משמעות הצמצום בהכרח "לא כפשוטו".

מקור המושג

הצמצום מוזכר במפורש לראשונה בכתבי האריז"ל, ותיאורו מביא בקצרה הרב חיים ויטאל, וזה לשונו:

"דע כי תחילת הכל היה כל המציאות אור פשוט ונקרא אין סוף, ולא היה שם שום חלל ושום אויר פנוי. אלא הכל היה אור האין סוף, וכשעלה ברצונו הפשוט להאציל הנאצלים לסיבה נודעת... ואז צמצם עצמו באמצע האור שלו בנקודת המרכז אמצעית שבו, ושם צמצם עצמו אל הצדדין והסביבות, ונשאר חלל בנתיים. וזה היה צמצום הראשון של המאציל העליון, וזה מקום החלל הוא עגול בהשוואה א' מכל צדדיו, עד שנמצא עולם האצילות וכל העולמות נתונים תוך החלל הזה. ואור האין סוף מקיפו בשוה מכל צדדיו¹⁵."

לאחר מכן ממשיך בתיאור המשכת אור הקו בתוך חלל זה: "והנה כאשר צמצם עצמו אז דרך צד אחר מן החלל העגול הזה המשיך אור דרך קו אחר ישר דק כעין צנור אחד אור הנמשך מהאין סוף אל תוך החלל הזה וממלא אותו. אבל נשאר מקום פנוי בין האור שבתוך חלל זה ובין אור האין סוף המקיף את זה החלל כנזר שנתצמצם אל

(15) אוצרות חיים בתחילתו.

(16) בתחילתו: היכל א"ק, שער א' (דרוש עיגולים ויושר) ענף ב'.

(17) בתחילתו, שער ראשון חלק א פרק א.

(18) בית א חדר א פרק יב.

מהגדרת מציאות הדבר, ולא כשהגבלה מקורה ברצונו שלו. לטענתו שיטתו בענין הצמצום אינה מוגדרת כלל בגדרי השכל שהרי האמונה ביכולתו מכריחה שהוא יכול לברוא עולם גם ללא הצמצום כלל ורק בקבלה מאר"ל ידענו שהבריאה על ידי צמצום וממילא אין ביכולתו להבין לחייב ולחקור דבר בשכלנו איך הוא צמצום זה.

הצורך בצמצום

לפני הצמצום הייתה המציאות בבחינת "הוא ושמו בלבד", שאור האין סוף היה מאוחד בעצמות האין סוף. ומכיון שאם היו העולמות נמשכים בבחינת עילה ועלול, היו גם הם בבחינת אין סוף (והקב"ה הרי רצה עולמות בעלי גבול, דירה בתחתונים) - הוצרך להיות באור צמצום באופן של אין ערוך.

את הצורך בצמצום מסבירה החסידות במשל: כשרב רוצה ללמד לתלמיד שכל עמוק שאינו בערך התלמיד, הנה, אם ישפיע לתלמיד כל עומק השכל כפי שהוא אצלו - לא יקבל (לא יבין) התלמיד ולא כלום. אלא עליו להעלים תחילה בעצמו את כל עומק השגתו עד שלא ישר ממנה רק בחינת רושם (כנקודה אחת מכל העומק והרוחב) - ורק אז יוכל התלמיד לקבל ולהבין זאת.

שוני צמצום הראשון משאר הצמצומים²⁴

להבין את טעם ההבדל מצמצום הראשון לשאר הצמצומים²⁵, יש להקדים את מהו ההבדל בינו לביןם:

לאבי שיטה זו נחשב רבי יוסף אירגס¹⁹ אשר בספרו "שומר אמונים" (הקדמון) קובע²⁰ "כי כל הרוצה להבין ענין הצמצום כפשוטו ממש הרי הוא נופל בכמה שבויים וסתירות של רוב עיקרי האמונה". בדבריו לא מבואר כל צרכו מה הוא אם כן הצמצום, אלא רק "דהצמצום הוא דרך משל לסבר את האזן"²¹. את דעתו הוא קובע מדיוק בדברי האר"ל²² אולם מביא לשיטתו הוכחות רבות. ומטענותיו: מיוסד על האמונה כי הבורא מופשט מהשגתו בתכלית, והוא מופשט מכל ציור ומדידה, בהכרח שהצמצום אינו כפשוטו שאילולי כך הרי ישנו ציור והשגה באלקות - עיגול, קו ומקום פנוי. כמו כן טוען כי הכרח שהבורא אינו בר שינויים וגם מעשיו לברוא את הנבראים הרבים אינם פועלים בו שינוי כלל, מכריח כי הצמצום אינו כפשוטו שאילולי כך יוצא כי נוצר בו שינוי בריאה, ומלבד זאת, המושג צמצום הוא ממקרי הגוף שרק בו שייך תנועה: עליה, ירידה וכדומה, דבר המושלל בתכלית כשמדובר באלקות. בהמושך דבריו מבאר כי הדבר מחויב גם אם נפרש שהצמצום לא היה במאור עצמו, אלא רק ברצונו כשיטת הרמ"ע מפאנו.

יש טוענים²² שגם רבי אברהם איריא (תלמיד רבי ישראל סרוג תלמיד האר"י) סובר כך²³.

מנגד טוען רבי עמנואל חי ריקי בספרו יושר לבב כי ההיפך הוא הנכון ומדברי האר"ל²⁴ בעץ חיים ניתן לדייק הפוך כי הצמצום הוא בדווקא כפשוטו, על טענתו כי אילו נאמר שהצמצום כפשוטו הרי זה מגביל ומצייר את הבורא, טוען כי אין בטענתו טענה, היות והציור וההגבלה באו מאיתו וברצונו מבטלה כרגע, אין בכך גירעון וחיסרון, החיסרון דבר מוגבל - לטענתו - הוא כשהגבלה נובעת

(19) בן דודו של רבי עמנואל חי ריקי.

(20) ויכוח שני סעיף לד.

(21) שם סעיף מ.

(22) כמדומה, כך מובא באיזהו מקומן בתורת הרבי, אולם על פי השמועה הרבי רק מצטט מחבר מלפני שמונים שנה שכתב כן ואינו דעת עצמו.

(23) שער השמים מאמר חמישי פרק יב.

(24) על פי שלוש המאמרים בתורה אור: דיבור המתחיל 'פתח אליהו' ושני המאמרים 'ארדה נא' שאחריו, ומראי המקומות שנסמנו במאמרים שם.

(25) הנקראים פרסא, והיינו, הצמצום שבין האצילות לבריאה, שבין הבריאה לליצירה ושבין הליצירה לעשייה.

– באין סוף עצמו, הוא "נעלם" כביכול, ובכך מתגלה כח ההגבלה של האין סוף. הגבלה זו היא הראשונה בשרשרת צמצומים²⁶ שבסופן מתהוות עשר הספירות.

השיטות בענין הצמצום

כאמור²⁹, ה"צמצום הראשון" מוזכר לראשונה בכתבי האר"י ז"ל. אך האר"י לא פירש האם כוונתו שהצמצום היה כפשוטו או לא (היינו, שהוא רק ענין של סילוק והעלם), ולא אם הוא באור או במאור. כתוצאה מכך אפשר להבין את דברי האר"י ז"ל בארבעה אופנים³⁰:

- הצמצום היה כפשוטו - באור וגם במאור.
- הצמצום היה כפשוטו - אבל רק באור.
- הצמצום היה שלא כפשוטו - אבל גם במאור.
- הצמצום היה שלא כפשוטו - וגם זאת רק באור (ולא במאור).

הגר"א סבר כהאפשרות הראשונה³¹, וראייתם הייתה מדיני התורה האוסרים על תפילה במבואות המטונפים, מזווה במקום הבזיון וכיו"ב.

ר' חיים מוולוז'ין³² חלק על רבו (כפי הנראה בהשפעת ספרי חב"ד בכלל והתניא בפרט³³), וסבר כהשיטה השלישית - שהצמצום אמנם אינו כפשוטו, אך הוא גם במאור עצמו.

אולם רבינו הזקן הכריע (לפי מה שקיבל

הצמצומים (הפרסאות) שבסדר ההשתלשלות הם כדוגמת משל: שדבר השכל מולבש בענין אחר לגמרי, שמצד עצמו אין לו שום קשר לנמשל. כלומר, הפרסא מצמצמת את האור כך שיתגלה בענין נמוך יותר. צמצום כזה מועיל רק כשכבר יש מציאות²⁶. אבל באור אין סוף שלפני הצמצום אין מציאות של ספירות (ואפילו לא מקור להן) לכן שום צמצום מסוג זה²⁷ לא יכולים להפוך אחדות (פשוטה) לריבוי (ספירות). בסגנון אחר: הספירות הן מציאות של יש, ואילו באור אין סוף לא קיימת מציאות כזו, ולא מקור למציאות כזו. כדי שהאין-סוף "יוכל" להוות מציאות של "יש" בלי שום מקור קודם לו צריך צמצום מסוג שונה לגמרי - הצמצום הראשון.

השני בין צמצום ראשון לשאר הצמצומים

מהות הצמצום הראשון הפוכה משאר הצמצומים: שאר הצמצומים מורידים את האור האלוהי (לגלותו בענין ומדרגה נמוכה יותר), ואילו הצמצום הראשון עניינו התעלות האור והתכללותו במקורו ושורשו. המשל על זה בחסידות הוא מאדם שלמד היטב על בוריה מסכת מסויימת עד שהוא בקיא בה ושולט בה באופן מוחלט, כשהוא עובר ללמוד מסכת אחרת "נעלמת" כביכול המסכת הראשונה, ובאופן גלוי היא אינה קיימת אפילו אצלו. אך אם כעבור זמן יחזור לדבר בה הנה יתגלה שהיא כולה אצלו בשלימות.

כאשר אור האין סוף מתעלה ונכלל במקור

26) של עשר ספירות (ואותה רוצים להוריד לדרגא נמוכה יותר).

27) ואפילו לא ריבוי צמצומים כאלו.

28) שעיקרם הם: הרשימו, א"ק, עקודים, תוהו ואריך אנפין.

29) בפסקה הראשונה לעיל.

30) לקו"ש ט"ו, הוספות לבראשית עמ' 470.

31) ועל הטענה: והלא הוזהר אומר במפורש "לית אתר פני מינה" (תיקוני זהר קכב ב) ? היו עונים המנגידים לחסידות שאין מקום פנוי מהשגחתו.

32) תלמידו המובהק של הגר"א, בספרו נפש החיים פרק ג', משמעות שומר אמונים הקדמון, ויכוח ב' סעיף מא. הערת הרבי, שאם כי אין לכך ראיות כך נראים הדברים: "ובכלל נראה שראה הר"ח מואלאוין ספרי חב"ד ובפרט ס' התניא ונשפע מהם אף שאיני יודע זה בהוכחות גמורות" (לקו"ש חס"ו ע' 470). וראו גם תורה שלמה להרב כשר, ח"ח כרך תשיעי לשמות במילואים עמ' רמט, שכתב: "וכל העובר בעיון על שער ג' מספרו נפש-החיים יראה גלוי שקרא את ספר-התניא וקיבל שיטתו כמעט בכל הפרטים ויש שם ממש אותן הלשונות שבתניא אלא שהוסיף מקורות מספרי חז"ל לבאר שיטה זו". וראו גם: השפעת ספר-התניא על ספר "נפש-החיים" - באתר מעיינותך, ל' תשרי תשע"ט.

מרבתי³⁴), שהצמצום אינו במאור אלא רק באור (וגם זה רק בדרגה האחרונה שלו) – וגם זה לא כפשוטו³⁵.

איהו תפיס בכלוא ולית מאן דתפיס ביה כו' איהו סובב כל עלמין כו' ולית מאן דנפיק מרשותיה לבר, איהו ממלא כל עלמין כו' איהו מקשר ומיחד זינא לזיניה, עילא ותתא, ולית קורבא בד' יסודין אלא בקב"ה כד איהו בינייהו⁴².

הכרעת החסידות (ופירוט ענייני הצמצום)

העלם ולא סילוק

ההכרח לצמצום שלא כפשוטו

האדמו"ר הזקן שלל בתכלית את ההבנה שהצמצום כפשוטו, וכפי שכתב בתניא: "והנה מכאן יש להבין שגגת מקצת חכמים בעיניהם ה' יכפר בעדם, ששגו וטעו בעיונם בכתבי האריז"ל והבינו ענין הצמצום המוזכר שם כפשוטו, שהקב"ה סילק עצמו ומהותו ח"ו מעולם הזה רק שמשגיח מלמעלה בהשגחה פרטית על כל היצורים כולם אשר בשמים ממעל ועל הארץ מתחת". ומאריך³⁶ שסברא זו מופרכת הן מצד השכל והן מצד הקבלה:

הסברת הצמצום שלא כפשוטו מתרצת שאלה: מאחר והאור לא באמת הסתלק – כיצד נבראו העולמות? אלא א"ע הנ"ל מובן כפי שמסביר אדמו"ר הזקן בלקוטי תורה⁴³, שעניין הצמצום אינו העדר האור, אלא שנכלל במאור (ולכן נשאר במקומו, ורק שאינו בגילוי). להמחשת הענין מביא משל מתלמיד חכם המכיר מסכת על בורייה לעומקה ולרחבה. בין עוסק בה ובין התפנה לעוסק במסכתות ודברים אחרים – היא נמצאת חקוקה במוח הזכרון שבשכלו. כל ההבדל הוא שכשעוסק בה היא במחשבתו בגילוי וכשאינו עוסק בה היא כלולה במח הזכרון בהעלם – וכיוון שהיא בהעלם יכול ללמוד מס' אחרת כיוון שעתה ענין הקודם שלמד אינו בגילוי אבל ודאי ופשוט שהיא נמצאת שם.

מצד השכל, שהרי במאור שהוא אין סוף עצמו לא שייך צמצום חס ושלום ולא העלם, כי "אי אפשר כלל לומר ענין הצמצום כפשוטו שהוא ממקרי הגוף על הקדוש ברוך" הוא³⁷, ואדרבה "המאור הוא בהתגלות, ולכן אפילו תינקות יודעים שיש שם אלוקה מצוי כו', אף שאין בהם השגה ותפיסה איך ומה"³⁸.

משל נוסף לעניין זה מביא אדמו"ר הרש"ב, מכח התנועה שביד. לעיתים רואים אנו כי אין בכח האדם להניע את ידו (מצד הקור או ששכב עליו וכדומה) ועם זאת במעט זמן יצליח שוב להניעו. והנה חסרון יכולת הנעת היד נובעת מהעדר התגלות כח התנועה שביד, שמצד סיבות

ומצד הקבלה, שהרי זה מפורש בכמה מקומות בזוהר³⁹: וזהו שכתוב בתקונים⁴⁰ דלית אתר פנוי מיניה לא בעילאין ולא בתתאין, וברעיא מהימנא⁴¹

(34) "לקוטי ביאורים" (להרה"צ ר' הלל מפאריטש) לשער היחוד סוף אות יב וזה לשונו "וכמ"ש בשם אדמו"ר הזקן ששמע בק"ק מעוריש לא תחללו את שם קדשי שלא תעשו בחי' חלל באור אין סוף הנקרא שם קדשי, והיינו שלא יבינו ענין הצמצום כפשוטו שהוא סילק המהות כו'".

(35) ד"ה להבין מה שכתוב באוצ"ח.

(36) בפרק ז' דשער היחוד והאמונה.

(37) תניא שער היחוד והאמונה פרק ז'.

(38) תורה אור וירא יד, ב.

(39) כפי שמצטט שם בהמשך פרק ז' דשער היחוד והאמונה.

(40) תיקון נ"ו.

(41) פרשת פנחס.

(42) ועדיין לא התבאר כאן ההכרח לצמצום שלא כפשוטו מצד אני הוי' לא שנית (לקו"ת ויקרא), ועוד חזון למועד להרחיב בזה.

(43) בהוספות לויקרא, ד"ה להבין מה שכתוב באוצרות חיים, דף נא ע"ב, וראה לעיל בהערה הראשונה לערך זה.

האור נעלם) אין הדבר מעלים כלל לגבי האור. כמשל לכך מביא אדמו"ר הזקן אדם שבעבר למד היטב מסכת, וכעת אינו טרוד בה בעיון אלא לומדה בשטחיות. אדם השומע את קריאתו אינו חש בה עמקות כלל (כלפיו פועל הצמצום העלם, שהרי אינו חש את העמקות הקיימת במוח זיכרונו של הלומד), אך כלפי הלומד עצמו אין כלל העלם. בשעה שקורא את האותיות מאירים בהם כל ההשכלות העמוקות הקיימות בזיכרונו מעת שלמד בעיון.

עניין זה התבאר באריכות במאמריהם של רבותינו נשיאנו, החל ממאמריו של האדמו"ר הזקן⁴⁸ בה מובאת הטענה המגדירה והמחייבת את הרעיון האמור, והוא שלאחרי שאנו יודעים שגם הצמצום הוא מכוחו ממילא על פי הכלל כי "אין עצם מסתיר על עצמו" אין בצמצום שום הסתר כלפיו.

(בכל האמור לעיל, לא הוסבר הטעם לכך שהצמצום אינו כפשוטו – הוא יסוד היסודות דהחסידות, בהיותו היסוד לשיטת הבעש"ט בענין השגחה פרטית, כפי שהתבאר בשער היחוד והאמונה בתחילתו, ועוד חזון למועד. להרחבה נוספת בנושא זה ראו בערך 'הכל הוא אלקות')⁴⁹.

הסתלקה ואין בכוחה לפעול פעולתה. אולם מכך שכעבור זמן מה שוב יצליח האדם להניע את ידו מוכח כי התעלמות הכח אינה מוחלטת אלא רק חיצונית והתגלותה התעלם, ועצם כח התנועה (המופשט והנעלם (היולי)) נמצא ביד כבראשונה גם בשעה שנמנע ממנו להזיז את ידו. וכמו כן הוא בענין הצמצום שרק האור והזיו הצמצום ועצם האור (- המאור, שלמעלה מגילוי) נשאר במקום הצמצום⁴⁴.

אין עצם מסתיר על עצם

עניין נוסף הנובע מהבנת ה"צמצום שלא כפשוטו" הוא, שאור אין סוף נמצא בגלוי גם לאחרי הצמצום ובמקום החלל (ורק שגילוי זה הוא מצד האור ואינו מורגש אצל המקבלים).

מבאר האדמו"ר הזקן⁴⁵, ותוכן דבריו: העלם שפעל הצמצום על האור הוא רק לגבי הנבראים (מקבלי האור) ולא כלפי האלקות המשפיע⁴⁶. כלומר, השפעת הצמצום על האור היא רק שהנבראים לא ירגשו אותו - אבל אין היא נוגעת לאור עצמו, והוא נמצא בגלוי גם לאחרי הצמצום ובמקום החלל.

והיינו, כל מטרת ותכלית הצמצום היא בשביל הגילוי⁴⁷ (ויתר על כן - גם אחרי הצמצום נשאר רשימו מהאור) - לכן (למרות שלגבי הנבראים

44) ספר המאמרים תרמ"ג עמוד צח (ד"ה האמנם).

45) שם, בהמשך ד"ה להבין מה שכתוב באוצ"ח.

46) וכשואמר לגבי אלקות הכוונה לא רק לעצמותו אלא גם לאורו והתפשטותו.

47) מטרת הצמצום והבריאה כולה היא משום ש"נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים". והיינו, כל מטרת הצמצום ובריאת התחתונים היא בשביל שבסופו של דבר תתגלה שם עצמותו ומהותו ב"ה.

48) ראה ספר המאמרים תקס"ד עמוד טו.

49) לקריאה נוספת, ראו 'ביאור חדש בסוגיית הצמצום', בטאון 'היכל ליובאוויטש' גליון ד', י"א ניסן תשפ"ג, עמוד 123. 'פולמוס הצמצום בין גדולי המחשבה', אתר מעיינותיך.

מנצפ"ך

אותיות מנצפ"ך הן אותיות כפולות (מס פתוחה ומס-סתומה, נון כפופה ופשוטה וכדו') ואמרו רז"ל: "מנצפ"ך צופים אמרו", שהם נביאי הדורות, אשר גילו והזכירו את אופן השימוש באותיות הללו, כ"ב האותיות הרגילות הן בה' הסדים, והאותיות הסופיות הן בה' גבורות⁵⁰. כי מאחר שלשון הקודש אינה שפה הסכמית שבני האדם יצרוה והסכימו עליה, אלא היא תורה שניתנה מאת ה', ולכל אות יש ערך ומשמעות רוחנית בהתאם לשורשה העליון, לכן רק הנביאים מוסמכים להורות את אופן השימוש באותיות התורה.

עניינ

אותם, אלא שברבות העיתים נשתכח אם מקומן באמצע התיבה או בסופה, והנביאים, שנקראו צופים (מנצפ"ך: נוטריקון 'מן-צופים') חזרו ויסדו דבר זה⁵⁴

המקור הקדום ביותר בו מוזכר מנצפ"ך הוא מדרש רבה⁵⁵, ומצוטט מאוחר יותר בפרקי דר' אליעזר⁵⁶ ובילקוט שמעוני⁵⁷, וזו לשונו:

האותיות כפולות צופים אמרום:

כ"ך נרמז לאברהם "לך לך" - למאה שנה יוליד.
מ"ם ליצחק "כי עצמת ממנו מאד" - רמזו שהוא זורעו עצומים בב' עולמות.
נ"ן ליעקב "הצילני נא" - מציל בשני עולמות.
פ"ף לישראל למשה "פקד פקדתי אתכם".
צ"ץ "הנה איש צמח שמו וגו'" - זה משיח ואומר

בדברי חז"ל (ראה בפסקה הבאה "מקור המושג") קשורות חמש אותיות מנצפ"ך לגאולה, אך בחסידות ובקבלה מקשרים אותן גם לענייני הגבורה - שהן ה' גבורות המחלקות ומפרידות ההבל והקול בה' מוצאות הפה להתהוות כ"ב אותיות⁵¹, דהיינו, שאותיות מנצפ"ך הן השורש לכל שאר כ"ב האותיות.

מקור המושג

מנצפ"ך צופים אמרום: הנה פשוט שהאותיות הסופיות לא חודשו על ידי הנביאים, אלא היו כבר בלוחות הברית, כמו שאמרו חז"ל⁵² מ"ם וסמ"ך בנס היו עומדים, וכן, מנצפ"ך הלכה למשה מסיני⁵³. והכוונה שצופים אמרום אינה שחדשו

(50) ע"ח שער כה דרוש ב מ"ק, אוה"ת נ"ך א'ר.

(51) שער היחוד והאמונה פ"ד.

(52) מסכת סופרים פ"ב.

(53) ירושלמי מגילה א ח.

(54) על פי כתב העת בית אהרן וישראל גליון קטו, תשס"ה, עמודים קא - קטז.

(55) קורח רע"א.

(56) בן הורקנוס - מתקופת הגאונים.

(57) לר' שמעון הדרשן מפרנקפורט, חי בתקופת המאה הי"ג.

(ירמיה כג) והקיימותי לדוד צמח צדיק ומלך מלך והשכיל ועשה משפט וצדקה בארץ.

טעם בנגלה לבפילותן

בספר צחות⁵⁸ מסביר, שמושב חמש אותיות אלו מעוגל, ולכן אינן יכולות (כביכול) לעמוד ללא סמיכה. לכן, אם הן באות באמצע מילה הן נסמכות על האות שאחריהן, אך בסוף מילה (כשאין להן על מה להסמך) פושטים את מושבן למטה (או סותמים אותו במקרה של ם) כדי שיעמדו ביציבות. יש להעיר ולהדגיש, שטעם זה מיוסד על שיטת גדולי ישראל הסוברים שצורת האותיות אינה מסיני אלא הסכמית.

מקומן בספירות

כ"ב אותיות הפשוטות שורשן מה"ח⁵⁹, וחמש האותיות הסופיות מנצפ"ך הן ה"ג שבבינה⁶⁰.

רומזות ליחוד מ"ה וב"ן ולגאולה העתידה

בכללות ענין הכפל מורה על יחוד מ"ה וב"ן, שהוא חיבור אותיות זכרים ונקבות⁶¹. והטעם שיחוד זה הוא גאולה, כי ענין הגאולה הוא העלייה וההתאחדות שתהיה לעתיד לבוא לספירת המלכות (ב"ן) עם שורשה (מ"ה). בפרטות יש בעליה זו לעתיד לבוא חמש בחינות: באותיות הן נרמזות באותיות הסופיות מנצפ"ך. בתורה

הן נרמזות בפסוק "הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וג-בה מאד". באבות הן בחינות אברהם (כ-ך), יצחק (מ-ם) ויעקב (ג-ן), משה (פ-ף) ומשיח (צ-ץ) בספירות עניינן הוא חסד, גבורה, תפארת, חכמה וכתר.

(להרחבה נוספת בנושא זה ראו בערך 'יחוד מ"ה וב"ן').

ביאורים פרטיים

באופן כללי נאמר פעמים רבות בתורת החסידות שאותיות מנצפ"ך הם שורש הגבורות ומקומן בספירות העליונות הוא בבוצינא דקרדוניתא, וכן עניינן בגוף האדם שהן המחלקות ההבל והקול בה' מוצאות הפה (גרון, חיך, לשון, שיניים, שפתיים), אך לא נמצא כל ביאור פרטי - לא בתורת החסידות ולא בתורת הקבלה כיצד אות מסויימת זו רומזת דוקא לאופן מסויים בגבורה⁶² או כיצד היא מורה על מוצא פה זה ולא אחר. (אמנם כתב האר"י ז"ל שיכות אותיות מנצפ"ך למוצאות הפה⁶³, אך לא מובנת כלל שייכותם הפרטית דוקא למוצאות אלו⁶⁴, וכפי שהקשו מעט מהמקובלים האחרונים⁶⁵). מצד שני, נמצאו ביאורים שונים לעניינים אחרים באותיות אלו, וכדלקמן.

כ-ך

הוא ענין ספירת הכתר: פעמיים כ' הם 40 והוא "פתחו של אולם גובהו 40 אמה" והוא רמז לתורה שפתח בה אנכי⁶⁶, וניתנה ל40 יום כחשבון "וקשרו

58) לרבי אברהם אבן עזרא, בשער האותיות.

59) שבבינה, שהם שורש ה' מידות. עיקר המידות הן חמשת המידות חג"ת נ"ה, ועל ידי התלבשותן במלכות נוצרות כ"ב האותיות.

60) ע"פ שער כח דרוש ב מ"ק בתחילתו, אוה"ת נך א'רו.

61) תורה אור פרשת בשלח בד"ה לסוסתי ברככי, והוא ענין שמירת שתי הבחינות שבכל שבת (והוא פירוש על דברי הפרדס בשער האותיות פכ"ו בשם הזהר חדש)

62) כידוע, שה' גבורות הם: חסד, גבורה, תפארת, נצח והוד שבגבורה.

63) בע"פ שער כה דרוש ב מ"ק כתב שאות צ' שייכת לגרון, נ' לחיך, י' ללשון, ס' לשיניים, ה' לשפתיים.

64) למעט ה' ששייכותה לשפתיים מובנת בפשטות.

65) כגון ה"בית לחם יהודה" ועוד.

66) נראה שהכוונה לשתי הדרגות בכתר, עתיק ואריך, שעולות יחד 40.

להם שני כתרים". ובפרטיות יותר⁶⁷: כ' כפופה היא כיווץ, ך' פשוטה – התפשטות. ויובן על פי משל משכל האדם: ככל שגדול יותר המאמץ וכיווץ השכל והאדם מגיע יותר לפשיטות השכל (כפופה), כך גדול כוחו ולידת ולהתפשט בפרטים וסברות. ואלו הן שתי הבחינות שבכתר: עתיק הוא כ' כפופה, ואילו חכמה סתימאה הוא ך' פשוטה. דהיינו, כ-ך מרמזות על נקודת ההבדל שבין פנימיות לחיצוניות הכתר: עתיק הוא כח הכיווץ ולכן מובדל לגמרי מהנבראים, ולעומתו חכמה סתימאה הוא כח ההתפשטות ולכן היא השורש הראשון לנבראים.

ס-ס

⁶⁸אות ס' היא עיגול, ורומזת למקיף שאין לו שום הגבלה ושום קשר לעולמות. אות ס' היא ריבוע, ורומזת למקיף שיש לו שייכות למקבלים. אך למרות שיש לו שייכות בכל זאת נקרא מקיף והם אינם משיגים אותו. והטעם, כי הסיבה שבפועל אינם משיגים אותו אינה מצידו (מצד שהוא בלתי מושג בעצם), אלא כי הם מוגבלים. במקיף זה (בריבוע) דוקא ארבעה קוים, כי הם ארבע אותיות השם, ומהם נעשים ארבעת השמות ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן. שני העניינים הללו במקיף (מ"ם) וסמ"ך - מקיף עצמי, ומקיף רק מצד המקבלים) הם שתי דרגות בחכמה סתימאה⁶⁹.

ג-ג

אות נ' כפופה נפילה - מלכות, אות ן' פשוטה קימה - בינה, מרמז על העלייה שתהיה למלכות לעתיד לבוא למדרגת הבינה⁷⁰. הכפילות ג-ג רומזת לחיבור זכר ונקבה, שהוא ענין היחוד, והוא ענין הגאולה⁷¹. יחוד ג-ג רומז לגאולה כי הוא עליית המלכות לשורשה בכתר: נ' כפופה היא ספירת המלכות⁷², ן' פשוטה היא ספירת הכתר⁷³. לעתיד לבוא תתעלה מלכות בכתר, שזה"ע אשת חיל (ספירת המלכות) עטרת בעלה (זעיר אנפין).

צ-צ

⁷⁴אות צ' כפופה צדיקים⁷⁵ - שעבודתם מגיעה עד שורש הנבראים, אות ץ' פשוטה בעלי תשובה - גילוי פנימיות עתיק⁷⁶.

פ-פ

אות פ' היא פה - שהוא דיבור, והוא ענין ספירת המלכות⁷⁷. אות צ' הוא צדיק. צדיק היא ספירת היסוד, והיסוד הוא הממשיך את טיפת העצמות. דהיינו, פ' מורה על החיצוניות וצ' על העצמות⁷⁸.

הרמז למנצפ"ך בגוף האדם

האר"י מבאר⁷⁹ בשלושה אופנים שונים כיצד נרמזות חמשת הגבורות מנצפ"ך באדם:

(67) תער"ב א' ת"ג, תער"ב א' תרכ"ב.

(68) כל הבא לקמן: על פי המשך תער"ב א' תט"ו.

(69) והם על דרך הענין שהוסבר לעיל לגבי כ-ך כפופה ופשוטה.

(70) אוה"ת בראשית תרע"ד, 1366, ואוה"ת בראשית 1748.

(71) אוה"ת בהעלותך שע"ח-ש"פ.

(72) כי נ' ראש תיבת נופלים, וענין הנפילה מראה על ספירת המלכות ש"לית לה מגרמה כלום".

(73) כי 50 שערי בינה הם בכתר.

(74) אוה"ת שה"ש תרס"ט.

(75) והוא יחוד אחר באחור, כי אות צ' היא י' (חכמה) הפוכה, שמורכבת על נ' (בינה) – והוא יחוד חכמה ובינה באופן של "אחור באחור" (כי האר"י ז"ל הורה לכתוב את הצ' כשיו"ד שלו הפוכה, כי חכמה נקראת אחור (כמו שכתוב "וחכם באחור ישבתנה").

(76) ואע"פ שתמונתה בכתב גם כן יו"ד הפוכה כמו הכפופה.

(77) מלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה.

(78) אוה"ת וירא 1500, שמות צ"ב.

(79) בע"ח שער כה דרוש ב מ"ק, ובשער מאמרי רשב"י - פירוש האדרא זוטא קדישא - בסופו.

בחמש מוצאות הפה

ץ' - גרון (מקור אותיות אחהע).

ן' - חיך (מקור אותיות גיכק).

ך' - לשון (מקור אותיות דטלנת).

ם' - שיניים (מקור אותיות זשסרץ).

ף' - שפתיים (מקור אותיות בומף).

בכללות הגוף

ם' - כנגד החוטם (כציור הנחיריים בלי הקו האמצעי המבדיל).

ן' - כנגד הזרוע.

ף' - כנגד הפה.

ך' - (במילוי) כנגד כף היד.

ץ' - כנגד האצבעות (וציור הץ' רומז ליציאת האצבעות מכף היד).

כנגד חמישה דברים שם ערוה באישה

שער, קול, שוק, כף היד, כף הרגל. בהקבלה זו משייך האר"י ז"ל בפירוש רק את אותיות ס' ו-ן' לכף הרגל והיד, ולגבי כפ"ץ רק מסביר בכללות ששייכות לשלושת האיסורים העיקריים ואינו מסביר שייכותם הפרטית.

◆ שַׁעַר ד' ◆

מושגים במבט החסידות

אבה • אביר • אבק עפר ואפר • איש הר הבית • ארץ • בין
השמשות • בקי • חופה • חותם בולט – שוקע • חמישה קולות
• חרישה וזריעה (מלאכות) • יחידות עשרות מאות אלפים
• יסוד ושורש (ההבדל ביניהם) • יקב • יקב יבוק בקי •
כמראה הבזק • מעיל • מקומו של עולם • סוכת דוד • סנהדרין
(המערבת המשפטית) • עירוב רשויות (תחומים, חצירות) • צל
• קול • רגש • רוחות העולם • רחל ולאח • רשות הרבים • שבעה
קולות • שלג וצמר • שרי פרעה

אבה

אבה כחסידות – פירושו רצון, וכמו שכתוב "ולא אבה לשלחם"², "ולא אבה ה' אלקיך לשמוע אל בלעם"³.

גם באדם העליון, וכמו שמבואר על פי הקבלה, שמכיון שרצון העליון מלוּבש בחכמה (דאצילות) לכן היא נקראת 'אבא'⁴.

הקדמת הרצון למעשה

'ואהבת' מלשון אבה

בכמה מקומות מסביר אדמו"ר המהר"ש⁵ שיש להקדים ללימוד התורה וקיום המצוות את הרצון לאלקות. שרק אם יעורר את רצונו לאלקות או אז בזה יהיה התענוג שלו, ורק אז לימוד התורה וקיום המצוות שלו יהיה בשמחה. ולכן קודם שמצווה התורה (בפרשות 'שמע' 'והיה אם שמוע'⁶) על הלימוד והקיום, היא מצווה 'ואהבת' – לשון 'אבה', לעורר את הרצון והתשוקה לאלקות.

(להרחבה נוספת בנושא זה ראה גם בערך 'רצון', 'רצון העליון').

ב' לשונות ב'לא אבה'

'אבה' פירושו רצון, ו'לא אבה' הוא רצון בלא טעם. ובוה עצמו יש שני ביאורים⁷:

א. רצון שלמעלה מטעם.

ב. עקשות – שמצד התאוה שלו בענייני העולם מדבר ומתנהג בלא טעם, היפך השכל.

'אב' באדם ובספירות

אב מלשון 'אבה', עיקר רצון האב – כבנו

מה שאבי הבן נקרא בשם 'אב'⁸ הוא כי עיקר רצון האב ותאוותו הוא בנו. לכן תרגם יונתן את הפסוק "אבי יבחן"⁹: 'אבי' מלשון 'רצון', וכן פירש גם רש"י.

כספירת החכמה

בדומה לכפי שהוא אצל האדם למטה, כן הוא

1) ספר 'שרש ישע' (ביאור שרשי יסודות המילים, נדפס לראשונה תקצ"א). הובא בספר החקירה להצ"צ, ע' צא.

2) שמות י, כז.

3) דברים כג, ו.

4) אור התורה תצא ע' תתקצה.

5) לדוגמא: "וכאב את בן ירצה" (משלי ג, יב).

6) איוב לד, לו.

7) וחכמה ובינה נקראות 'אבא' ו'אמא', וראה תניא פרק ג'.

8) בתורת שמואל תרל"ט ח"ב ע' לו; שלו; שעג; שצג; תנו; ועוד.

9) ספר דברים פרשיות ואתחנן-עקב.

אביר

אביר הוא לשון תוקף וחוזק, ומשמש בינוי לספירות שיש בהן ענין זה, למלאכים, ולרבותינו נשיאי הב"ד.

ממקום גבוה¹⁶ ובגבורה¹⁷.

בספירות האלוניות

תפארת

יסוד אבא

אביר הוא גם יסוד שבחכמה (יסוד אבא)¹⁸. תחילת הגאולה מתוארת בפסוק "אז יבקע כשחר אורך"¹⁹. היינו, כשם שלצורך בקיעת חושך הלילה מקבלת השמש כח מבחינת מזרח (שהוא מקור השמש), כך יבקע יעקב את חושך הגלות וימשיך לתוכה את אור הגאולה. וכוחו זה של יעקב נובע מחמת היותו "אביר" (יעקב) - לשון תוקף, להיותו מבחינת איתן האזרחי, שממזרח בוקע אור השחר.

אביר היא מדת התפארת ולכן שייכת ליעקב¹⁰, וכמו שכתוב "אביר יעקב"¹¹ ו"אביר ישראל"¹² (וישראל הוא שם המעלה של יעקב). שייכות "אביר" לתפארת היא בשני אופנים:

א. תפארת היא קו האמצעי המכריע כלפי רחמים, וכדי להכריע את הדין לרחמים צריך תוקף (=אבירות).

ב. תפארת הוא בתוקף גדול, כי קו האמצעי נמצא תחת הכתר ומקבל ממנו ישירות¹³.

יסוד

במלאכי מעלה

אבירים הם המלאכים. על הפסוק "לחם אבירים אכל איש צידה שלח להם לשובע"²⁰ מסבירים המפרשים ש"איש" הוא משה, ובשעה שהיה בהר

גם מדת היסוד שייכת לאביר: כי אביר אותיות אב"ר-י', והוא היסוד¹⁴. ומסביר הרבי הצ"צ¹⁵, שכח ההולדה אינו נמצא אצל קטן כי הוא נמשך

(10) פרדס, ערכי הכינויים, ערך אביר.

(11) ויחי מט כד.

(12) ישעיהו א כד.

(13) אוה"ת נ"ך רנד.

(14) מאורי אור אות א' סעיף י'.

(15) אוה"ת ויצא 1702.

(16) וכמו שמתבאר בתו"א פרשת ואתחנן ע"פ למען תירא, ובד"ה חנוכת הבית: שמבחי' מקיף עליון ובית נמשך ההולדה וכמ"ש "יהי ביתך כבית פרץ" כו', וכמו כן "בנה בית אחיו" כו' ו"אולי אבנה ממנה" - שבכל מקום נקראת ההולדה בשם בניין.

(17) כמו שכתב הרמ"ז ר"פ בהעלותך על פסוק "ישיש כגבור".

(18) אוה"ת ויחי שפח.

(19) ישעיהו נ"ח ח'.

(20) תהילים ע"ח כ"ה.

שבחשובים²⁷. מקור המושג הוא בספר שמואל²⁸, שם מפרש רש"י את המילים "אביר הרועים" על דואג האדומי, שהיה ראש אב בית דין.

אצל רבותינו נשיאנו כמדומה שרק הרבי הריי"ץ השתמש בביטוי זה, וגם הוא לא "פיזר" את התואר לרוב אלא כנראה אך ורק לגבי שניים מרבותינו: לאביו (הרבי הרש"ב)²⁹ ולאדמו"ר הזקן³⁰.

הרבי השתמש בביטוי "אביר שבאבירים" כלפי רבנים מארי דאתרא שנבחרו ע"י הציבור. הדבר היה בשיחה שעסקה בחיזוק מעמדם של רבני שכונת קראון הייטס באופן מיוחד³¹. למחרת אמר הרבי לרב הלל פבונר שמה אמר בהתוועדות אודות "אביר שבאבירים" הכוונה גם אליו³².

"ארבעים יום וארבעים לילה"²¹ אכל את הלחם שהוא מזון המלאכים (האבירים)²².

הטעם שנקרא המן "לחם אבירים" הוא²³, כי אבירים הוא לשון "איברים". היינו, כי המן הוא מזון נעלה, המתאים למלאכים משום שנבלע בשלימות באיברים ואין בו פסולת כלל.

והטעם שהמלאכים נקראו אבירים הוא²⁴, כי אביר הוא לשון תוקף²⁵, והמלאכים נקראים "אבירים" כי ענינם הוא תוקף המידות²⁶.

כינוי למנהיגי העדה

רועים הוא כינוי למנהיגים החשובים, ואביר הרועים הוא כמו "אביר שבאבירים", "חשוב

---

(21) שמות כ"ד י"ח.

(22) והוא הוא ה"צידה" אשר "שלח להם לשובע" במדבר – המן (תהלים עח, כה).

(23) בבלי יומא ע"ה ע"ב.

(24) ספר החקירה צ"צ עמ' צד.

(25) כמו שתרגם יונתן בישעיה א' כ"ד וכן פרש"י שם את המילים "אביר יעקב": אביר הוא לשון תוקף ויעקב הם ישראל – והקב"ה נקרא כך כי הוא תוקפם של ישראל.

(26) כמו שתרגם יונתן את הפסוק שמעו אלי "אבירי לב" (ישעיה מ"ו י"ב) – תקיפי לב.

(27) אוה"ת רנד.

(28) א' פרק יד.

(29) בכמה וכמה מכתבים, שיחות ואג"ק.

(30) בכמה מקומות ב"הקריאה והקדושה".

(31) שיחת ש"פ משפטים תשמ"ז.

(32) תשורה פבונר תשע"ז עמ' 54.

אבק, עפר ואפר

33

שלושת בחינות אלו, אף שהן כעין לשונות נרדפים לאותו דבר, מבואר בחסידות שרומזים לג' בחינות, ובשני אופנים: או שהם שלוש בחינות בעבודת הכירורים, או שהם קליפה לעומת הקדושה.

שלוש בחינות בכירורים

ההבדל ביניהם

במשנה לגבי "כי לא יראני האדם משה

ביאור ראשון - שלוש בחינות בכירורים

ההבדל ביניהם

עפר הוא שיש בו צמיחה גם בלי זריעה, אפר יש בו צמיחה אבל רק כשזורעים בו (ולכן הוא כשר לכסוי הדם³⁴, מפני שגם בו יש צמיחה) ואבק אין בו צמיחה כלל.

עניינם בעבודה

כשם שיש צורך לברר את המידות, כך צריך לברר גם את גשמיות העולם. גשמיות העולם מקבלת חיותה מבחינת המלכות דקליפה³⁵. נתינת הכח לבירור הגשמיות החלה מנצחוננו של יעקב

אבינו על המלאך - שהעלו אבק עד כסא הכבוד. אבק הוא מלכות דקליפה ויעקב אבינו העלה אותה עד כסא הכבוד - שהוא מלכות דקדושה³⁶).

בירור זה הוא ע"י המצות, ובפרטות יש בו שלוש בחינות: מצות התלויות בעפר (מנויות ברש"י על הפסוק "מי מנה עפר יעקב"³⁷), מצות התלויות באפר (אפר פרה, אפר סוטה³⁸, אפר בראש חתנים³⁹, אפר שבתעניית ציבור⁴⁰, אפר שבערב תשעה באב⁴¹, אפר שבתיקון חצות⁴²), ומצוות שהן באבק (אבק לשון הרע⁴³ ואבק רכילות).

בקדושה ובקליפה

במקומות אחרים מוסבר באופן קצת שונה, שעפר הוא בקדושה ואבק ואפר בקליפות⁴⁴. וההכרח (לביאור זה) לומר שהם שני דברים, כי

33) לקוטי תורה תורת שמואל תר"מ חלק ב' עמ' תתכ"ג.

34) כדכתיב "וכסהו בעפר" (אחרי י"ז ג).

35) כללות קליפת נוגה היא מלכות דאדום - אוה"ת ויצא תתת"ג, ובכמ"ד.

36) תו"א וישלח כ"ו ד'.

37) בלק כג, י.

38) סוטה ט"ז ע"ב.

39) ב"ב ס' ע"ב.

40) תענית ט"ו ע"א.

41) שו"ע או"ח סתקנ"ב ס"ו ברמ"א.

42) משנת חסידים מסכת חצות פד מ"ב.

43) ב"ב קס"ד.

44) לקוטי תורה תורת שמואל תר"מ חלק ב' עמ' תתס"ד.

מצינו באברהם שאמר ואנכי עפר ואפר⁴⁵, ואם הם אחד למה כפל הלשון? אלא שבעפר יש בו ההרכבה מד' יסודות אבל באפר אין בו אלא יסוד העפר⁴⁶. ועניינם בעבודה (על פי ביאור זה) מוסבר על פי פירוש רז"ל לפסוק "ויאבק איש עמו"⁴⁷ – ש"העלו אבק עד כסא הכבוד"⁴⁸ ופירש בזהר⁴⁹ "אבק – מה דאשתאר מנורא כו" שהוא אפר שאינו מצמיח כמו עפר והוא בחי' מלכות דנוגה דקליפה⁵⁰ והעלו אבק עד כסא הכבוד – שביירר והעלה מלכות דקליפה שיוכלל בביטול לבחינת

מלכות דאצילות (שהוא בחינת כסא הכבוד⁵¹). ובעבודה: אבק ואפר הם העצבות המגיעה מגסות (שמצד יצר הרע), ועונה ושמחה הן העפר – ביטול שממנו נמשך השמחה. וכמו שכתוב "ויספו ענוים בה' שמחה"⁵² ועל זה נאמר נאמר "בכל עצב יהי' מותר"⁵³, היינו, על דרך "היתרון האור מן החושך"⁵⁴ שצריך להפוך העצבות דקליפה לעונה ושפלות וביטול דקדושה. והוא ענין "ויצר" – בשני יודי"ן, שברא את האדם בשני יצרים, שמבחינת אפר ועפר נתהווה יצר טוב ויצר הרע.

---

(45) וירא י"ח כ"ז.

(46) מכל מקום מוכרח לומר שיש בו הד' יסודות רק שהם בהעלם, כי יסוד אחד אינו יכול להיות מציאות דבר] (רמב"ם הלכות יסודי התורה, פרק ד' הלכה ז').

(47) בראשית ל"ב כ"ה.

(48) חולין צ"א א'.

(49) וישלח, דף ק"ע.

(50) אוה"ת בלק תתק"כ.

(51) תו"א וישלח כ"ד.

(52) ישעיהו כ"ט י"ט.

(53) משלי י"ד כ"ג. וראה תניא פרקים כ"ו ול"א.

(54) קהלת ב' י"ג.

איש הר הבית

איש הר הבית⁵⁵ הוא הממונה על השומרים של הר הבית ובית המקדש ('איש' פירושו האחראי, השר הממונה⁵⁶). בלילות היו ננעלים שערי העזרה והיא הייתה ריקה למעט 24 מקומות שבהם היו השומרים. איש הר הבית החזיק במפתחות, ותפקידו היה לסובב בין השומרים ולודא שלא נרדמו⁵⁷.

מלקהו), ומדוע חובטו "במקלו" דוקא, ומדוע שורף כסותו, ומדוע את אחי אמו של אליעזר בן יעקב רק שרפו כסותו ולא הלקוהו? ועוד ועוד - ומסביר את הענין באריכות גדולה על דרך הקבלה.

וכללות הענין הוא, שבית המקדש מכוון כנגד מלכות דאצילות. ומכיון שהמלכות היא שורש הנבראים ויש בה נתינת מקום לעניינים שאינם אלקות - לכן יכולים החיצונים להיאחזו בה, וכדי למנוע זאת צריך שמירה. והטעם שהכהנים שומרים ב-3 מקומות והלוויים ב-21 הוא, כי שמירה היא 'מקיף', והמקיפים של מלכות הם חכמה ובינה - דבר שמתבטא במספרים אלו: כהנים הם בחכמה, אבל רק 3 הבחינות התחתונות של חכמה (נצח הוד ויסוד) הן מקיפות למלכות. ואילו לויים הם בבינה, ובבינה מאיר שם 'אהיה' (שהגימטריה שלו 21) וכו'⁶¹.

והטעם שחובט ושוורף דוקא את כסותם של הלוויים: כי שינה עניינה עליית והסתלקות הנשמה - ענין הגבורות. ומכיון שהלוויים עצמם גם הם

תפקידו בבית המקדש

המשנה במסכת מידות מתארת את תפקידו של איש הר הבית כמפקח על שומרי בית המקדש:

"איש הר הבית היה מחזור על כל משמר ומשמר ואבוקות דולקין לפניו וכל משמר שאינו עומד אומר לו איש הר הבית "שלום עליך". ניכר שהוא ישן - חובטו במקלו, ורשות היה לו לשרוף את כסותו. והם אומרים מה קול בעזרה? קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפין, שישן לו על משמרו. רבי אליעזר בן יעקב אומר, פעם אחת מצאו את אחי אמא ישן, ושרפו את כסותו"⁵⁸.

בתורת הקבלה

הגאון המקובל ר' לוי יצחק שניאורסון מקשה על משנה זו⁵⁹ (וזו שלפניה) מדוע השומרים בתוך העזרה היו ילדים⁶⁰, ומדוע היה מלקה רק את הלוויים הישנים (ואם מצא כהן ישן לא היה

55) ראה פירוש משנה זו (מדות ב' ב') בלקו"ש יג שיחה שניה לפרשת קורח.

56) תו"א מגילת אסתר צ"ט א, ע"פ המפרש ז"ל בתמיד.

57) וישנה מחלוקת בין התו"ט לבין הר"ב האם השגיח גם על השומרים שבתוך העזרה, או שבזה לא היה צורך והוא השגיח רק על השומרים שמחוץ (כי סמכו על האיסור לישב בעזרה כחוקה לכך שלא נרדמו).

58) מדות א, ב.

59) תורת לוי' צ' חידושים וביאורים לש"ס משנה וגמרא עמ' ער ואילך.

60) "והרובים שומרים שם", רובים מלשון "רביא" - ילדים.

61) והולך ומבאר שם באריכות גדולה כל פרטי הפרטים של המשנה.

מצד הגבורות⁶² חמור אצלם ענין השינה יותר מאשר בכהנים.

שורש הלויים הוא מהבינה, ועניינם בעבודה הוא התבוננות בגדולת ה' המביאה להתלהבות ולהט בעבודת ה'. אבל אם ישנה רק נקודת החכמה (בלא התבוננות, המביאה אמנם ל'ביטול') - יכול האדם 'לסלוח לעצמו', וכמאמר 'שממית בידים תתפש והיא בהיכלי מלך'^{63/64}.

בעבודת השם

עשר הקדושות שבבית המקדש רומזות לעשר כוחות הנפש, והשומרים עליהם שלא ינקו מהם החיצונים הם הלויים.

---

(62) מזה שאין כן הכהנים, שהם מצד החסדים.

(63) משלי ל, כח.

(64) ספר המאמרים תקע"א עמ' נג.

ארץ

הארץ הגשמית משתלשלת מבחינת הארץ הרוחנית (ספירת המלכות), ולכן מהווה לה משל⁶⁵. והיינו, ארבעת העניינים שבה – א. עבה. ב. כדורית. ג. כבדה. ד. מצמיחה, רומזים לכללות ארבעת ענייניה של ספירת המלכות⁶⁶. העובי הוא ענין הגסות, הכדוריות היא מה שהמלכות מקבלת מהאורות דאצילות שמקיפים עליה⁶⁷, הכובד הוא מה שמלכות היא למטה מכל הספירות⁶⁸, וכח הצומח שבארץ רומז לבריאת היש מאין שע"י המלכות.

מהמידות דז"א, והשני לגבי אופן השפעתה בעולמות:

קבלתה מזעיר אנפין

נאמר בשל"ה הקדוש⁷⁰ שהארץ היא כגרגר חרדל לגבי השמים. ומסביר הרבי האמצעי⁷¹, שכשם שבגשמיות מקיפים השמים את הארץ כך נפש האדם מקיפה המחשבה את הדיבור, וכן הוא באלקות – שהספירות דזעין אנפין מקיפות את ספירת המלכות.

השפעתה בעולמות ב"ע

גם הלבנה רומזת למלכות, ועל כן גם היא עגולה ככדור. והענין בזה הוא שפנימיות המלכות מקבלת מז"א בקירוב גדול ובלי צמצום כלל אבל בחיצוניותה מאיר האור רק על ידי העלם והסתור.

עובי וגסות

עובי הוא ענין הגסות, אור האצילות אינו יכול להאיר בבי"ע בעצמו כפי שהוא (שאז יתבטלו העולמות בבי"ע ממציאותם), אלא ע"י שמתלבש תחילה במלכות (שמעלימה ו"מעבה" אותו עד שיוכלו העולמות לקבלו). ומה שהאור משתנה על ידיה הרי זה מפני שהוא משתנה כפי מהותה היא (שהיא "עבה" וגסה לעומתו), וכדוגמת השינוי שנעשה באור השמש ע"י שמאירה על הלבנה – שהאור משתנה ממהותו הראשון להיות כפי מהותה, ואינו האור הראשון⁶⁹.

עגולה ככדור

לגבי הטעם שהמלכות "כדורית" נאמרו בחסידות שני ביאורים, אחד לגבי אופן קבלתה

65) על דרך "מבשרי אחזה אלוקה". דמכיון שהנשמה השתלשלה מעשר הספירות האלוקיות (תניא פרק ג') לכן אפשר ללמוד על הספירות וכו' מכוחות הנפש. וכן מכיון שאברי גוף האדם מתאימים לכוחות הנפש - אפשר ללמוד גם מהם.

66) וידעת מוסקבה - מאמרים תרנ"ז עמ' מ"ט.

67) כדרך השמים המקיפים על הארץ.

68) על דרך יסוד העפר שלמטה מד' היסודות האחרים.

69) מאמרים רנ"ט עמ' פה.

70) מח סע"א. נב ב'.

71) בשערי אורה שער הפורים, עמ' פו ואילך.

והיינו, בחמש ספירות הראשונות שבה⁷² מאירים ז"א בתמידות (והן למעלה מבחינת התלבשות בבי"ע), אמנם בחמש ספירות האחרונות מאיר האור רק בצמצום והעלם גדול בבחינת אחורים וחיזוניות לבד. דהגם שמחיה כל העולמות מכל מקום בא החיות רק מבחינת חיזוניות האור.

ועל כן גם בגשמיות הוא כך, שצידה האחד של הלבנה מופנה לשמש בתמידות, והחצי השני (שכנגד העולם) פעמים מאירה ופעמים אינה מאירה ומשתנה מיום ליום⁷³.

כבודות = קבלת עול

עניינו של הכובד הוא שהוא התחתון שביותר, ובעבודת ה' הוא העבודה דקבלת עול, ובוזה גופא כמה עניינים, כדלקמן.

מבטלת את התאוות

כמו העבד הגשמי שמחמת כובד העול שעליו אין לו הגבהת הלב להתאוות דבר (וכמו העני והמדוכא ביסורים ר"ל) אינו בערך שיתאוה דבר תאוה, כמו כן הוא ברוחניות: שמחמת עול מלכות שמים שעליו אינו שייך לתאוות גשמיים, ועד שגם בעניינים רוחניים בתפלה ותורה וקיום המצות אין זה בבחינת שאינו חפץ בזה לעצמו כלל כי אם

הכל לאדונו, אדון הכל.

הכנה לתפילה

וזהו⁷⁴ גם הענין ד"אין מתפללים אלא מתוך כובד ראש"⁷⁵, היינו, "הכנעה ושפלות"⁷⁶ של קבלת עול מלכות שמיים⁷⁷.

שלמעלה מטעם ודעת

עניין הכובד שבקליפות הוא כובד לב ועקשות, וכנגדו בקדושה הוא מה שנאמר במשה במשה "כי כבד ממך הדבר" - שלהגיע לבחינת "כבוד" הוא ע"י "ממך". והיינו, "כובד" בקדושה הוא ענין הקבלת עול, והדרך להגיע לקבלת עול שלמעלה מטעם ודעת הוא ע"י "ממך" - ע"י הביטול דמשה⁷⁸. ומעלתה של קבלת עול כזו היא שאין בה שינויים, שאינה משתנה גם כשהשכל והרגש משתנים.

מצמיחה

כח הצומח שבארץ הוא גילוי כח האין סוף לברוא יש מאין. כשם שהבריאה יש מאין בכללות היא ע"י מידת המלכות⁷⁹, כך בריאת יש גשמי מהאין הרוחני⁸⁰ הוא ע"י כח הצומח שבארץ⁸¹ (להרחבה נוספת בכללות ערך זה ראו בערכים 'ספירת המלכות', 'אדמה').

72) היינו, חכמה עד גבורה שבמלכות. וכידוע שכל אחת מהספירות כלולה מכל עשר הספירות כולן.

73) ספה"מ תער"ב ח"א עמ' רי"ט.

74) תורת מנחם תפארת לוי"צ, תרומה, עמ' קע"א.

75) ברכות, ל' ע"ב.

76) רש"י שם.

77) להעיר מב' הפירושים בכובד ראש: כובד ראש דהשכינה או כובד ראש דשראל. וראה סה"מ פר"ת עמ' רס"ד ואילך, סה"מ מלוקט ח"א עמ' שפ"ז ואילך ועוד.

78) לקו"ש ח"א עמ' 31 ואילך.

79) היינו, עניינה של המלכות הוא "דיבור", כמו שנאמר "מלכות, תורה שבעל פה קרינן לה" (תיקוני זוהר י"ז). ועניינו של הדיבור האלוקי הוא בריאת העולמות יש מאין "בעשרה מאמרות שבהם נברא העולם" (אבות ה, א), ראה תניא, שער היחוד והאמונה פרק א'.

80) שהרי בכח הצומח הרוחני אין שום דבר ממנו אפשר "לעשות" דבר גשמי, ומה שצומח ממנו צמח גשמי הוא יש מאין ממש.

81) אגרת הקודש כ' (איהו וחיוהי) בסופה.

בין השמשות

בין השמשות הוא "זמן המעבר" מהיום ללילה, והוא בחינת ה"אין" המחבר את ההופכים.

ד. דעת ר"ת⁹⁰ שמתחיל משעה אחרי השקיעה (ועד אז הוא לשיטתו יום גמור) ונמשך 12 דקות.

והיינו, שלכולי עלמא נפסקה הלכה כרבי יהודה, אלא שיש הסוברים שזמן הלילה לשיטתו היא השקיעה, יש הסוברים שהוא ח"י רגעים אחרי השקיעה, ויש הסוברים שהוא מהלך ד' מילין (72 דקות) אחרי השקיעה.

השיטות במהותו של זמן בין השמשות

לגבי מהותו של לזמן זה ישנן בהלכה שלוש דיעות⁹¹:

- א. שהוא ספק יום ספק לילה.
- ב. שאינו יום וגם אינו לילה.
- ג. שהוא גם יום וגם לילה.

השיטות בחישוב זמן בין השמשות⁸²

לגבי סיום בין השמשות פסק אדמו"ר הזקן (לגבי יציאת שבת, לחומרא) שהוא בצאת ג' כוכבים קטנים עומדים רצופים זה ליד זה⁸³. אבל לגבי תחילתו (הנוגע בהלכה לכניסת שבת) ישנן (בכללות) ארבע דעות⁸⁴:

א. דעת כמה מהראשונים⁸⁵, שצאת הכוכבים הוא בשקיעה (ואז הוא לילה גמור), וממילא בין השמשות (לשיטתם) מתחיל 18 דקות לפני השקיעה. אדמו"ר הזקן פוסק לחומרא כדיעה זו⁸⁶, וכן יש מכתבים כאלו מהרבי⁸⁷.

ב. דעת ר' יהודה⁸⁸, שהוא מהשקיעה ועד 18 דקות אחריה.

ג. דעת ר' יוסי⁸⁹, שמתחיל בסיום זמן בין השמשות דר' יהודה, ונמשך 2 דקות בלבד.

(82) השיטות כאן מוסברות לפי ביאורו של הרה"ת יעקב הלוי הורביץ, בשער המילואים לקיצור הלכות משו"ע אדמו"ר הזקן (עמ' צ"ב ואילך). יש להדגיש שהדברים עמוקים מני ים, וגם בין רבני אנ"ש המומחים בתחום זה ישנן שיטות והבנות אחרות שכולן "מתלבשות" היטב בלשונותיו של אדמו"ר הזקן, והמעין יבחר.

(83) אף שמעיקר הדין די בכוכבים בינוניים, מכל מקום צריך להמתין ליציאת כוכבים קטנים, כי אין אנו בקיאים בבינוניים (ע"פ שו"ע הרב סימן רצג א').

(84) סידור אדמו"ר הזקן, סדר הכנסת שבת.

(85) הרא"ם והיראים השלם סי' רעד. הובא בהגהות מרדכי סו"פ במה מדליקין, אגודה סי' מט, ב"ח ס"ב ובשו"ת שלו סי' קכו וסי' קנד, ובחדשות סי' נא. מ"א ס"ק ט.

(86) שו"ע רסא ה', על פי המגן אברהם בראס ס"ק י.

(87) לדוגמא, מכתב הנדפס בלקו"ש חט"ז עמ' 577.

(88) שבת לד ב.

(89) שם.

(90) תוספות שבת לה א, ד"ה תרי.

(91) לקוטי שיחות יב עמ' 81..

למעלה) מעורר בחינת אין העליון (הכתר, מלמעלה למטה) ¹⁰⁰, ועל המבואר ¹⁰¹ בענין מצה שהוא אתכפיא (לחם עוני, בחינת אין) הממשיך גלוי סובב כל עלמין (כתר). ועל דרך זה גם העילוי ממדרגה למדרגה הוא ע"י בחינת אין שבינתיים (לדוגמא, ההעמוד שעל ידו עולים מגן עדן התחתון לעליון הוא חלול (אין) ¹⁰²).

מחבר חול וקודש

שני ביאורים בזה שבין השמשות הוא ממוצע בין ימי המעשה לשבת:

א. ימי המעשה הם בי"ע ¹⁰³ (חול) ושבת היא אצילות (קודש). לביאור זה בין השמשות הוא

היכל קודש הקודשים (שבבריא, שהוא ממוצע בין בי"ע לאצילות), ולכן נברא בו קברו של משה שבהר נבו. נבו הוא אותיות נ'–בו (הרומזות לשער החמישים), שהוא ממוצע בין היש לאין – בין הבינה הנקראת "יש" לבין החכמה שהיא "אין" ¹⁰⁴.

ב. בששת ימי המעשה נברא העולם ע"י דיבור, ובשבת שבת מלדבר (וישנו רק גילוי המחשבה). לביאור זה בין השמשות הוא הממוצע המחבר את הידבור למחשבה והוא הנקרא הגיון. שלפעמים נקראת המחשבה הגיון (כגון "הגיון לבי" ¹⁰⁵), ולעיתים נקרא כך הדיבור ¹⁰⁶ והוא מחשבה שבדבור, שנמשך מעצמות המחשבה להיות מקור לדבור) ¹⁰⁷.

---

100) אג"ה סי' י"ב ע"פ והי' מעשה הצדקה שלום.

101) בת"א פ' ויקהל בד"ה קחו מאתכם תרומה.

102) לקו"ת ד"ה מראיהם ומעשיהם, וד"ה והאיש משתאה.

103) עולמות בריאה, יצירה, ועשיה.

104) כמ"ש בלק"ת גבי שבועות ב"ביאור מעט ע"פ וספרתם לכם".

105) תהילים יט טו.

106) כמו שהתבאר בענין הגי, שהוא גם מלשון "כאשר הוגה מן המסלה" (אוה"ת נ"ך ב' עמ' תשלז).

107) אוה"ת שבת שובה אתקמ, ועיין חוקת תתה.

בקי

תיבה זו כוללת בתוכה את ראשי התיבות ברכה, קדושה ויחוד¹⁰⁸. שלושה עניינים אלו בעולמות הם: א. ממלא כל עלמין, ב. סובב כל עלמין. ג. כולא קמיה כלא חשיב, ובספירות הם: א. מלכות, ב. זעיר אנפין. ג. בינה. בספר מאורי אור מציין שהגימטריא של שלושת השמות אהי"ה הוי"ה אדנ"י יחד הם 'בק' י' (112).

עניינים בעבודה

שלושת העניינים דברכה קדושה ויחוד הם שלושת הדרגות דהמשכת קדושה בעולם:

המשכת האלקות שלצורך חיות העולמות נרמזת בברכה, כי העולם נברא באות ב' שהיא ראש תיבת ברכה¹⁰⁹.

המשכת האור הסובב כל עלמין נרמזת בקדושה, כפי שנאמר "אשר קדשנו במצוותיו" – שהקדושה נמשכת ע"י (תורה) ומצוות. והטעם שהמשכת האור הסובב נקראת קדושה, כי קידושין הם אירוסין, ועניין זה שייך דוקא לתורה. וההסבר,

על הפסוק "תורה צוה לנו משה מורשה"¹¹⁰ דרשו רז"ל¹¹¹ אל תקרי מורשה אלא מאורסה¹¹², וכמארז"ל¹¹³ "העולם הזה אירוסין היו, שנאמר¹¹⁴ "וארשתיך לי לעולם". אלא שהמשכה זו (שע"י תורה ומצוות, הגם שהיא נעלית ביותר) אינה חודרת בפנימיות העולם, אלא נמשכת בבחינת "מקיף".

והיחוד הוא (כפי שמסיים במדרש¹¹⁵): "אבל לימות המשיח¹¹⁶ יהיו נישואין, שנאמר¹¹⁷ "כי בועליך עושיך"¹¹⁸ – ונישואין הוא יחוד פנימי.

(108) מאורי אור ב' סו וביא"נ. לקו"ת ברכה צג ד (סד"ה ואתה מרובות).

(109) בראשית רבה פ"א.

(110) דברים לג ד'.

(111) בפסחים מט, ב.

(112) וקאי על נגלה דתורה, שהרי רק הנגלה דתורה התגלה במתן תורה - ואז ה' אירוסין בלבד.

(113) שמו"ר ספט"ו.

(114) הושע ב, כא.

(115) שמו"ר ספט"ו.

(116) שאז יהיה גילוי פנימיות התורה.

(117) ישעיה נד, ה.

(118) ראה בכ"ז - לקו"ת ברכה צ"ג ד. שה"ש מח, א. סידור (עם דא"ח) ברכת נשואין קלח, ג ואילך. אוה"ת שה"ש

ע' תו, ועוד.

חופה

החופה בסדר הנישואין

ישראל¹²⁴.

מנהגנו

חופת הרבי הייתה בלילה לאחר צאת הכוכבים¹²⁵.

הבגדים שהחתן והכלה לובשים בחופה יהיו חדשים¹²⁶.

על החתן ללבוש בחופה "קיטל" (בגד לבן) חדש, ומעל הקיטל יש ללבוש מעיל¹²⁷.

בזמן החופה לא יהיה על החתן (בכיסו או בידיו) שום דבר של כסף, או זהב, או אבנים טובות וכדומה. וכן לפני ההליכה לחופה יתיר החתן את כל הקשרים שבבגדיו, גם את הקשר של שרוכי הנעלים והעניבה.

מלווים את החתן והכלה לחופה, עם נרות דולקים בידם, ה"שושבינים" – שתי זוגות נשואים. ונוהגים שהשושבינים של החתן הם שני האבות, והשושבינות של הכלה הן שתי האמהות.

אם אחת האמהות בהריון או אם האב או האם נשואים בנישואים שניים – כדאי שנוסף להם ילכו לשושבינים עוד זוג נשוי.

מקום החופה

את החופה עושים תחת כיפת השמים, לסימן

המעבר שבין קידושי האשה לנישואיה נעשה בחופה, ומושלם בכניסת החתן והכלה ל"חדר ייחוד". במעמד החופה פורשים מבעוד מועד יריעה על גבי עמודים (החופה), ומוליכים את החתן אליה כשפניו לצד המזרח, נהוג לערוך את החופה בשעות הערב, לאחר השקיעה או ממש לפנייה. למנהגנו¹¹⁹ החופה הינה דווקא תחת כיפת השמים, וזהו סימן לפרו ורבו "ככוכבי השמים לרוב"¹²⁰.

המצווה

בתורה לא מציינו התייחסות מפורשת לעשיית חופה קודם שישא ארוס את מאורסתו, רק נאמר "ומי אשר ארש אשה ולא לקחה"¹²¹ שזו היא הקיחה של הנישואין. ומעיקר הדין אם בא עליה לשם נישואין, הרי היא נשואה.

אלא שאין דרך בני ישראל לעשות הביאה בפירסום, אלא יש עדים לייחוד זה, וגם אם נאמר שאין צריך עדים לזה, מ"מ יהיה זה בפירסום, מאחר וצריך לברך קודם הנישואין ולסמוך לזה שבע ברכות. לכן קבעו רז"ל שהחופה תהיה במקום הנישואין, ומעולם היה כך וגם בזמן הנביאים כדכתיב "כחתן יוצא מחופתו"¹²² ו"כלה מחופתה"¹²³, ובוודאי שכן הנהיג משה רבינו את

(119) אגרות קודש חלק י"ט, עמוד תיג.

(120) דברים א, י. כך פסק הרמ"א בשולחן ערוך אבן העזר, סא, א.

(121) דברים כ, ז.

(122) תהלים יט, ו.

(123) יואל ב, טז.

(124) ערוך השולחן נה, יד.

(125) ימי מלך חלק א, עמוד 303.

(126) מסורת שאמר כ"ק אדמו"ר הרי"צ ביחידות להרב אי"ג.

(127) אגרות קודש חלק ה, עמוד פז.

שירבו זרעם ככוכבי השמים. גם בחורף שיש קור וכדומה – עורכים את החופה תחת כיפת השמים ולא בתוך אולם. אולם אולם שיש בתיקרתו פתח מיוחד עבור חופה – ניתן לקיים שם את החופה לכתחילה, וללא כל חשש¹²⁸.

תחת החופה – הכלה וכל השושבינים, האנשים והנשים, מקיפים את החתן שבע סיבובים. מכיסוי הכלה ועד לאחר שבע ההקפות מנגנים ניגון "ארבע בבות".

יש הנוהגים שהכהנים וההורים יברכו את החתן והכלה. ואחר-כך שרים "מי יאדיר כו", הוא יברך כו".

הכלה עומדת לימין החתן. ומברך ה"שבע ברכות" מצדד עצמו ופניו לכיוון מזרח¹²⁹.

תחת החופה על החתן והכלה לחשוב מחשבות טהורות וקדושות של יראת שמים, ולהתפלל להקב"ה שיזכו לגדל דור ישרים מבורך¹³⁰.

בחסידות

חופה היא ה"מקיף" לחתן ולכלה (המשפיע והמקבל, שלעומת בחינת המקיף הם שוים כאחד ממש), הנותן להם את הכח ליחוד הפנימי.

ביאור העניין¹³¹: בכל השפעה ממשפיע למקבל (שאינו בערך אליו), יש צורך (לפני ההשפעה

עצמה) ל"הגביה" את המקבל עד שיהיה בערך לקבל את ההשפעה. קירוב והגבהה ראשונית זו נעשית ע"י בחינה הגבוהה מהמשפיע והמקבל גם יחד (והיא החופה). קירוב ראשוני זה מאפשר לאחר מכן את החיבור הפנימי ביניהם. ההשפעה הראשונית (המגביה את המקבל) היא מחיצונית המשפיע לחיצונית המקבל, והיא המאפשרת לאחר מכן את ההשפעה עצמה מפנימיות המשפיע לפנימיות המקבל.

(בפרטיות יותר ישנם שני סוגי השפעות: רוחנית וגשמית, ולכל אחת מהן יש את בחינת ה"חופה" שלה.

ובפרטיות עוד יותר בכל אחת מבחינות החופה עצמה יש שתי דרגות: כבוד וחופה, כפי שלומדים מהכתוב "ועל כל כבוד חופה". דהיינו: שתי בחינות כבוד, ולכל אחת מהן בחינת ה"חופה" שלה. ובתורת החסידות מבואר עוד בפרטיות יותר (ויותר).

והנה, בכל אחת מסוגי ההשפעות (החיצונית והפנימית) יש מעלה שאין בחברתה: בחינת ה"עצם" מתגלה דוקא ע"י ההשפעה הפנימית (המצומצמת), אבל הפנימית אינה אפשרית בלי קדימת החיצונית (הנעלית והבלתי מוגבלת).

(להרחבה נוספת בנושא זה ראו גם בערך 'שבע ברכות'¹³²).

128) אגרות קודש חלק יט, עמוד תיג. חלק יב עמוד קיז. תורת מנחם חלק ב, עמוד 246.

129) באר היטב, אבן העזר, סימן סא, סעיף ז. וראה "בנין עדי עד" (ברוקלין, תנש"א, ליפ"ש), שכן נהג הרבי.

130) לקוטי לוי יצחק אגרות, עמוד רו.

131) על פי חסידות מבוארת, ימי שמחה, ד"ה לכה דודי תשי"ד.

132) לקריאה נוספת: **מקדש ישראל** ממעמדי החופה שהרבי סידר קידושין. הרב יוסף ישעיה ברזין, **חופה חב"דית**, בתוך שבועון בית משיח, גליון 1095. **בדיני ומנהגי חופה וקידושין**, בתוך תשורה מנישואי מנחם מענדל ושטערנא שרה מינצברג, י"ד כסלו תשפ"ג, עמוד 11.

חותם בולט וחותם שוקע

חותם הוא צורה בולטת או שוקעת (בדרך כלל על טבעת), המיועדת להטבעה על שעווה¹³³ לצורך סימון ואישור. הקשר בין בליטת החותם לשקע בשעווה משמש בחסידות כמשל לאהבה המביאה ליראה (ולהיפך).

בהלכה

מהפסוק "לא תעשון אתי אלקי כסף, ואלקי זהב לא תעשו לכם"¹³⁴ לומדת הגמרא¹³⁵ שאיסור עשיית צורה הוא דווקא כשהיא בולטת, מה שאין כן בצורה שוקעת אין איסור: "טבעת חותמו בולט אסור להניחה (באצבעו) ומותר לחתום בה (שחתימתה שוקעת)"¹³⁶.

בחסידות

מלמטה למעלה (בעבודת האדם)¹³⁷

אהבת ה' היא תנועת השתוקקות האדם לצאת מעצמו ולעלות למעלה לידבק בה'. ומכיון שזו תנועה של "בליטה" היא נקראת "הר" (ומטעם זה נקראו האבות "הרים" והאמהות "גבעות". שיסוד עבודת כולם (גם יצחק ויעקב) הוא אהבת ה'), "אש" וחותם בולט. היראה לעומתה היא תנועה של ביטול, "משים עצמו כשיריים" – ונקראת חותם שוקע.

הנה, כשם שפעולת החותם בשעווה היא

הפוכה ממנו (שחותם בולט עושה צורה שוקעת וכן להיפך), כך ממש הוא ברוחניות: אהבת ה' ממשיכה מלמעלה חותם שוקע (גילוי אלקות מצומצם לפי ערך הכלים), ודוקא יראה וביטול ממשיכות את אור אין סוף הבלתי מוגבל (חותם בולט ש"מלמעלה").

מלמעלה למטה (בהמשכת אלקות)

כשמדובר על חותם בולט ושוקע "מלמעלה למטה" הדבר הפוך בדיוק (מאשר בעבודת האדם¹³⁸): ההמשכה מלמעלה בבחינת חותם בולט עושה למטה חותם שוקע, וחותם שוקע למעלה עושה חותם בולט למטה.

כך לדוגמא, תפילין של ראש הם חותם בולט¹³⁹: גילוי אורות נעלים (שלא יכולים להתגלות אצל האדם) – ומרומזים ב"בורא חושך". לעומת זאת תפילין של יד הם חותם שוקע (אורות נמוכים השייכים לרדת ולהתלבש בכלים) – ומרומזים ב"בורא אור".

ודוגמא נוספת¹⁴⁰, מאש שיורדת על מזבח כאריה האוכל קורבנות: אריה הוא בחינת גילוי אהבה

133) משנה כלים י"א ב'.

134) יתרו כ' כ'

135) ר"ה כ"ד.

136) רש"י שם.

137) לקו"ת עקב, ד"ה ארץ הרים ובקעות.

138) ראה פסקה הקודמת.

139) לקו"ת שה"ש ד"ה שחורה אני ונאווה (דף ד ע"ג).

140) לקו"ת עקב יג ג.

ובקשת כנסת ישראל היא "שימני כחותם על ליבך כחותם על זרועך"¹⁴² – שאהבה עזה זו "תחתם" באדם ותשפיע עליו למשך כל היום כולו (גם כשפונה לעסקיו).

בזמן

עשרת ימי תשובה – חותם שוקע,
סוכות – חותם בולט

בכללות עבודת האדם הקשורה בזמן¹⁴³, חותם שוקע הוא עשרת ימי תשובה (שעניינם הכללי יראה), חותם בולט הוא סוכות (שעניינו הכללי גילוי האהבה והשמחה בה' – "וימינו תחבקני"¹⁴⁴), והחותם הכללי (הממשיך את הגילוי שישפיע על האדם כל השנה) הוא הושענא רבה¹⁴⁵.

(חותם בולט) הגורם למטה בעולמות יראה (חותם שוקע). ולעומת זאת בחינת הגבורה והצמצום שלמעלה (חותם שוקע, פני שור מהשמאל) מעורר למטה אהבה (חותם בולט).

בתפילה

פסוקי דזמרה – חותם שוקע,
תפילת עמידה – חותם בולט

מסבירה תורת החסידות¹⁴¹, דע"י עבודת האדם בפסוקי דזמרה (עבודה "ברעש גדול" של אהבת ה') נמשך מלמעלה גילוי בבחינת חותם שוקע – תפילין של יד (שהם על הזרוע). וע"י עבודת האדם בתפילת עמידה (עבודת ה"יראה", שהיא בדממה, חותם שוקע) נמשך מלמעלה גילוי בבחינת חותם בולט – עזה כמות אהבה, אור הסובב כל עלמין, ומעין הגילוי לעתיד לבוא.

141) לקו"ת שה"ש מ"ה א.

142) שה"ש ח' ו'.

143) אוה"ת דברים ג' עמ' א'תג, ד"ה וימינו תחבקני.

144) שה"ש ב' ו'.

145) תו"מ מ' עמ' 98, מהזוהר ח"ג ל"א סע"ב.

חמישה קולות

עניינו של 'קול' הוא לגלות את פנימיות האדם לזולתו. חמישה קולות הם חמשת האופנים בהם התגלה הקב"ה לישראל במתן תורה.

מקור המושג

אמרו חז"ל¹⁴⁶, שבפסוקים המתארים את מעמד מתן תורה רמוזים חמישה קולות: "ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר וקול שפר חזק מאד ויחרד כל העם אשר במחנה"¹⁴⁷, "ויהי קול השופר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלקים יעננו בקול"¹⁴⁸. היינו, שלוש פעמים המילה 'קול', ופעם אחת "קולות" (מיעוט רבים - שתיים).

הביאור הכללי בענין הקולות

מסביר הרב¹⁴⁹, שכשם שקול גשמי מגלה לזולת את פנימיות האדם, כך "קולו" של הקב"ה מגלה בעולם עניינים שמצד עצמם נעלים מן העולם. ומאחר והתורה ניתנה בחמישה קולות, הרי שישנם חמישה אופנים כלליים של גילוי אלקות בעולם.

והיינו, כשם שטון הדיבור (הקול) בו נאמרים הדברים) משנה לחלוטין את תוכן הדברים הנאמרים, כך הוא גם באלקות. כשם שאפשר לומר את אותם המילים בקול פקודה או בקול מתחנן והדבר יתקבל אצל הזולת באופן שונה

לגמרי. וכשם שישנו טון דיבור מיוחד להסבר שכלי - "דברי חכמים בנחת נשמעים"¹⁵⁰, וטון אחר לדיבורים של רגשות (וכן באופן פרטי לרגש של אהבה או שמחה וכן הלאה) - כך הוא על דרך משל באלקות, ובאופן כללי הם חמישה אופני גילוי.

ביאור חמשת הקולות באופן פרטי

ארבעה קולות מרמזים לגדרי הבריאה, ואילו הקול החמישי לאלקות שלמעלה מהבריאה. הסיבה שהמספר ארבע רומז לגדרי הבריאה הוא, כי הקב"ה ברא את כל העולם כולו בארבע דרגות, שהן ארבע אותיות שם הוי": הן את העולמות דכללות¹⁵¹, הן את העולמות הפרטיים¹⁵², הן את הספירות שבכל עולם¹⁵³, והן את העולם הגשמי¹⁵⁴ (וכן בכל אחד מהנוכרים לעיל באופן פרטי - גם בו ישנן ארבע דרגות הני"¹⁵⁵). אם כן, כל הבריאה כולה (בכללות ובפרטות) היא במספר ארבע, ולכן המספר חמש רומז לעצם האלקות - שלמעלה ממנה.

ונמצא, שנתנית התורה בחמישה קולות מלמדת שע"י התורה ממשיכים ישראל לתוך הבריאה את האלקות שלמעלה מהבריאה.

(146) ברכות ו' ע"ב.

(147) שמות יט טז.

(148) שמות יט יט.

(149) לקו"ש ח"ו עמ' 107.

(150) קהלת ט יז.

(151) א. אוא"ס שלפני הצמצום, ב. א"ק, ג. עקודים-נקודים, ד. אצילות.

(152) א. אצילות, ב. בריאה, ג. יצירה וד. עשיה.

(153) א. חכמה, ב. בינה, ג. ז"א, ד. מלכות.

(154) א. מדבר, ב. חי, ג. צומח וד. דומם.

(155) היינו, שבספירת החכמה, על דרך משל, בה עצמה ישנן כל ארבע הדרגות הנ"ל וכן בכלם.

מלאכות חרישה וזריעה

מלאכות החורש והזורע נמנות במשנה¹⁵⁶ ראשונות כמלאכות השבת, כי הן עיקר העבודה, ושורש לשאר כל העבודות.

בחסידות

בחסידות משמשים המושגים חריש וזריעה כמשל לעבודת ההכנה לצמיחה. כשם שבמשל עבודת האדם בחרישה וזריעה אינה הכרחית לגידול התבואה אך היא מוסיפה בה פי כמה וכמה, כך הוא בנמשל: גילוי אלקות נמשך בשבת גם בלי עבודת האדם (כי שבת 'מקדשא וקיימא', קדושתה אינה תלויה בעבודת האדם), אבל על ידי התורה ומצוות שמקיים האדם בימות השבוע מתעורר העונג העליון להמשך בנפשו ביתר שאת וביתר עוז¹⁵⁷. וכן על דרך זה מוסבר לגבי חרישת הלב שבעשרת ימי תשובה: שע"י חרישה זו נקלטים בקרקע הלב כל התורה ומצוות שקיים האדם כל השנה - והצמיחה היא בחג הסוכות¹⁵⁸.

החרישה בעבודת ה' היא בלב, ועניינה מבואר בחסידות במקומות רבים¹⁵⁹. כשם שהחרישה הגשמית מפוררת את האדמה הקשה ומרפה אותה עד שיוכלו הזרעים להקלט ולהכות בה שורש, כך הדבר ברוחניות. לפני "זריעת" הצדקה (שהיא כללות המצוות¹⁶⁰) יש "לחרוש" את הלב בבחינת 'אתכפיא' והתבוננות המביאה לידי לב נשבר.

זריעה

אלא שעבודת האתכפיא היא הכנה בלבד. כשם שבגשמיות מחרישה בלבד לא תצמח תבואה (אלא יש גם לזרוע), כך ברוחניות אי אפשר להסתפק בעבודת האתכפיא אלא נדרשת גם העבודה בתורה ומצוות¹⁶¹.

הגרעין (כמו כל הצומח) נתהוה מכח הצומח שבארץ¹⁶², ובהעלם יש בו תמיד מבחינת כח הצומח. ולכן כשנרקב הגרעין ונפסד, הנה כח הצומח המלוכב בו מתבטל לכח הצומח הכללי שבארץ¹⁶³ ומצמיח כעין הגרעין אך בתוספת מרובה על העיקר.

ובנמשל: התורה היא חכמת ה' ורצונו יתברך, אלא שירדה בריבוי צמצומים עד שהתלבשה בתורה ומצוות גשמיים. וע"י שהאדם לומד תורה ומקיים מצוות בביטול (שרק אז הוא בדוגמת הגרעין שנרקב) נקלטת ומתייחדת התורה שלמד בארץ העליונה ממש כיחוד כח הצומח שבגרעין בכח הצומח שבארץ הגשמית¹⁶⁴.

(להרחבה נוספת בנושא זה ראו גם בערך 'כח הצומח').

156) שבת פרק ז' משנה ב'.

157) לקוטי תורה בשלח ד"ה ראו כי ה' נתן לכם את השבת.

158) לקוטי תורה, סד"ה האזינו השמים.

159) לדוגמה, בלקוטי תורה: בשלח דף ב' עמ' א', מסעי צ"ו ד', ובאריכות גדולה בדרושי האזינו וסוכות מדף עד ואילך.

160) ולכן בכל התלמוד הירושלמי נקראת סתם "מצווה" (ב"ב ט, א'). היינו, מאחר שהיא כללות המצוות כשואמרים סתם "מצווה" - יודעים כולם למה הכוונה.

161) לקוטי תורה בשלח ד"ה ראו כי ה' נתן לכם את השבת.

162) אלא שנתגשם מאד עד שנעשה גרעין.

163) נעשה "מין נוקבין" אליו, ומעורר אותו.

164) לקוטי תורה בהר, ד"ה כי תבואו אל הארץ אשר אני נתן לכם ושתבה הארץ שבת לה' שש שנים וגו'.

יחידות, עשרות, מאות, אלפים, רבבות

בלשון הקודש ישנם שמות לחמש חטיבות מספרים בלבד: יחידות, עשרות, מאות, אלפים ורבבות (ומספרים גדולים מהם מכונים כך וכך אלפים או רבוא)¹⁶⁵. בכללות רומזים חמשה שמות אלו לחמשת הפרצופים הכלליים: מלכות, ז"א, בינה, חכמה וכתר, אבל בפרטות יש בזה אופנים רבים ושונים: לעיתים מוסבר שאלפים הם בחכמה ובינה (ואז רבבות בכתר)¹⁶⁶, לעיתים מחלקים את חכמה ובינה כך שאלפים הם בחכמה אבל מאות בכינה (ואז עשרות בז"א ויחידות במלכות)¹⁶⁷, ועוד ביאורים רבים נוספים¹⁶⁸.

שורש למידות, המדריגה העשירית שבמידות היא שורש לדיבור – ועל זה מורות חטיבות המספרים (יחידות עשרות מאות), שכל אחת מהן עשירית מזו שמעליה¹⁶⁹ – נפש מקבל רק עשירית מרוח, ורוח רק עשירית מנשמה וכו'¹⁷⁰.

החילוק בין אורות לכלים

לעיתים אנו מוצאים שבמדריגות העליונות מספר המרובה הוא יותר¹⁷¹, ולעיתים בהיפוך: שלגבי פנימיות הכתר נאמר "אנת הוא חד"¹⁷²,

שייכות חלוקת המספרים לסדר ההשתלשלות

כללות סדר ההשתלשלות נחלקת לחמש דרגות כלליות, ולכן בלשון הקודש ישנם שמות לחמש חטיבות מספרים בלבד. והביאור בזה: ענין סדר ההשתלשלות הוא צמצום האור האלוקי מדריגה אחר מדריגה, עד התכלית הסופית – בריאת עולם הזה הגשמי. והנה, השתלשלות העולמות והספירות זה מזה היא באופן שכל דרגה מקבלת עשירית מזו שמעליה. לדוגמא: המדריגה העשירית שבשכל (המדריגה התחתונה שבו) היא

165) מובא בכמה ספרי קבלה, ובתורת החסידות בלקו"ת ר"פ ברכה ומצוטט ומוסבר במקומות רבים.

166) סה"מ ש"ת ובהמשך והחרים תרל"א עמ' כו.

167) שער מאמרי רשב"י ר"פ חיי"ש. ע"ח שער א"א (שי"ג) פ"ה. שער או"א (שי"ד) פ"ז. מבוא שערים ש"ג ח"ב פ"ט. כסא מלך סתי"ג אות ק'. קהלת יעקב ערך "חשבון" וערך "סנהדרין" (ג).

168) בספר הערכים חב"ד באות ב' (במקום שמדובר אודות הקשר בינה לבין האותיות כ' ו-ר') מציינ שענין זה יפורט בערך מספרים, אך לפועל הערך מספרים היה צריך להיות בכרך ו' - שלפועל לא יצא לאור.

169) לקוטי תורה תורת שמואל תרל"ז א' ד"ה ואלה תולדות יצחק (אות ב'), ובכמה מקומות.

170) לקו"ת ר"פ ברכה.

171) עץ חיים שער יג (שער אריך אנפין) פ"ה קהלת יעקב מערכת חשבון. ביאורי זההר לאדמו"ר האמצעי חיי שרה כח ב' ואילך. תו"ח חיי שרה קכו ד'. וישב רה ד'. מאמרי אדמו"ר האמצעי בחוקתי עמ' תתצב ואילך. אוה"ת בחוקתי ח"ג עמ' תתקמט ואילך. אוה"ת ענינים עמ' קצג ואילך. סה"מ פר"ת עמ' ג. ד"ה זה יתנו תש"כ ותשכ"א (סה"מ תש"כ עמ' קא ואילך תשכ"א עמ' קב אילך). ד"ה ובחודש השביעי תש"ל. וראה לקו"ש חל"א עמ' 155 ועוד.

172) תקו"ז בהקדמה ז' א'.

של אותיות אלו: א. לעבודה עצמה, ב. לפעולתה, בויכוח העולמות, ג. לפעולתה בהמשכת האלקות, ד. לדרגות בנפש, ה. לעולמות, ו. לספירות¹⁷⁷.

(להרחבה נוספת ראו בערך 'אי"ק בכ"ר').

חלוקת המספרים לחמש או לשלוש

אחד האופנים לחלק את חטיבות המספרים הוא בהתאם לכ"ב אותיות התורה, שיש בהן שלוש קבוצות: יחידות¹⁷⁸, עשרות¹⁷⁹ ומאות¹⁸⁰. אך ישנו אופן נוסף בו מחלקים את המספרים לחמש קבוצות – היינו, שמוסיפים גם אלפים ורבבות.

בכמה מקומות בחסידות¹⁸¹ משמע שכללות האופן הראשון (חלוקה לשלוש קבוצות) היא העבודה דתורה ומצוות¹⁸², שעל ידה ממשיכים את האופן השני (חלוקה לחמש קבוצות) – המשכת האור שלמעלה מהעולמות (הסובב כל עלמין).

(הטעם לאופנים השונים מדוע פעם יחידות הן במלכות ופעם בו"א וכו' לא נתבאר כאן, ועוד חזון למועד).

ולגבי מדות ומלכות נאמר "אלף שנים בעיניך כיום אחד כי יעבור"¹⁷³ – היינו, שפנימיות הכתר הוא אחד ומלכות היא אלף.

והענין בזה¹⁷⁴, שההבדל בין המדרגות הרוחניות (מה קובע האם מדרגה מסויימת גבוהה או נמוכה מחברתה) הוא היחס שבין האורות לכלים: במדרגות הנמוכות כלים מרובים ואורות מועטים, וככל שהמדרגה עליונה יותר יש בה יותר אורות ופחות כלים¹⁷⁵.

ונמצא, שמצד האורות המספר הגבוה מורה על מדרגה גבוהה ונמוך על נמוכה. אבל מצד הכלים הוא בהיפוך; מספר גבוה מורה על ריבוי הכלים (מדרגה נמוכה יותר).

אי"ק בכ"ר

האותיות אי"ק הן הראשונות שבחטיבות המספרים יחידות עשרות מאות, והאותיות בכ"ר הן השניות. הראשונות מורות על העבודה הרגילה בקיום תורה ומצוות והאחרונות על עבודת התשובה¹⁷⁶.

בחסידות מבואר באריכות ובפרטות הקשר

(173) תהילים צ' ד'.

(174) המשך תער"ב ח"א ע' נח. וראה גם לקו"ש חל"א ע' 155. וש"נ.

(175) יש להעיר, שהכוונה ב"יותר אורות" במדרגות העליונות אין פרושו יותר בכמות, אלא יותר באיכות. שהרי ככל שהאורות נעלים יותר הם פשוטים יותר.

(176) ונקודת הביאור בזה היא על פי המבואר באוה"ת פרשת בא עמ' שלה, שאי"ק הן בחינת ברכה ובכ"ר הם בחינת בכורה. ולפי כן מוסבר שם (מתחיל מעמ' שלב), שברכה היא ההמשכה שע"י תומ"צ ובכורה הוא ענין התשובה.

(177) וראה בכל זה בפרטות בספר הערכים חב"ד, מערכת האותיות עמ' שב ואילך.

(178) האותיות א-ט.

(179) האותיות י-צ.

(180) האותיות ק-ת והאותיות מנצפ"ך, שמקומן בסדר הא"ב הוא לאחרי אות ת: 'ך' היא 500, 'ם' 600, 'ן' 700, 'ף' 800, ו'ן' 900.

(181) אוה"ת דברים ו' עמ' תקלד, לקוטי תורה ר"פ ברכה (צג א') והנחת כ"ק אדמו"ר האמצעי בספר המאמרים תקס"ח עמ' תקכו.

(182) היינו, העבודה שבאור הממלא כל עלמין (אם כי היא כוללת בתוכה גם את עבודת התשובה שמבחינה מסויימת שייכת יותר לעבודה ש"מעל" האדם, לאור הסובב כל עלמין).

יסוד ושורש

יסודות הבניין ושורשי העיץ משמשים בחסידות כמשל לעניינים רוחניים. ערך זה עוסק בהבדלים בין שני המשלים (יש להדגיש, שהכוונה בערך זה ליסוד אינה לספירת היסוד, אלא ליסוד הבניין).

כמשל להשכלה והבנה

ככל דבר ובכל מציאות ישנו גוף הדבר והנפש שלו. היסוד הוא בסיס הגוף, והשורש הוא מקור חיות הנפש. וכשמדברים על גוף השכל ונשמנו - היסוד (הבסיס עליו עומד השכל) היא נקודת ההשכלה¹⁸⁴, והשורש (מקור הסברות השכליות) היא ההשגה¹⁸⁵.

חכמה ובינה (מהם נובעים כאמור ההשכלה וההשגה) הם שני כוחות נבדלים. רחבות ההשגה וההסברה של הבינה לא נובעות מנקודת החכמה. דוגמא לזה רואים בכך שיתכן בעל המצאה גדול שאינו יודע להסביר, וכן להיפך - בעל סברה גדול שאינו יכול לחדש. ודוגמא נוספת, אפשרי הדבר שההנחה תהיה מוטעית ואילו ההשגה תהיה טובה מאד, רחבה ועשירה בסברות שכליות נכונות נאות ועמוקות.

ונמצא, שהיסוד (החכמה, שהיא נקודת השכל) היא רק בסיס העומד למטה מהשכל (כמשל הבנין, שהיסוד שלו למטה והבניין עומד על גביו). ואילו השורש הוא למעלה מהשכל (שממנו משתלשלים עוד ועוד פרטים, משלים וסברות להסביר את נקודת השכל)¹⁸⁶.

יסוד ושורש כמשל לאהבה ויראה

כמשל

שורש האילן אמנם הוא מקור הפרי, אבל לאחר שהבשיל הפרי אפשר אפילו לנתק אותו מהעץ והוא ימשיך להתקיים.

יסוד הבניין לעומתו נדרש תמיד - כל עוד קיים הבניין מוכרח הוא להמשיך לעמוד על היסוד.

כמשל

אהבה ויראה הם גם שורש קיום המצוות וגם יסודותיהם. האהבה והיראה אינן רק השורש (הסיבה) לקיום המצוות, אלא גם היסוד הקבוע שלהן (לאחר שכבר התעוררו המידות): שבלעדן "אינן להם קיום אמיתי".

היינו, שקיום המצוות יכול להיות גם באופן ש"אינו אמיתי" (שאינו מתאחד עם מהות האדם), אך כשהקיום חודר באהבה ויראה האדם משתתפים בקיום המצוות לא רק כח המעשה של האדם אלא גם כוחותיו הפנימיים (היינו, שאז מהותו הפנימית מתאחדת עם מעשה המצווה, ואז הקיום הוא "אמיתי", שהופך להיות חלק ממהות האדם עצמו)¹⁸³.

183) תניא פרק ד', וכן בהקדמה לחלק השני (הנקראת "חינוך קטן").

184) שהיא גילוי החכמה.

185) שהיא גילוי כח הבינה.

186) לקוטי דיבורים, ליקוט ט"ז-י"ח.

יקב

יקב הוא הבור שלפני הגת. הגת היא בור שטוח בו דורכים את הענבים, והיקב הוא הבור העמוק התחתון אליו זב היין ומתקבץ בו¹⁸⁷.

התחתון (על דרך שהיין יורד מהגת אל היקב), אלא שבפרטות יש בזה כמה הסברים.

השיתין שבבית המקדש קרויים יקב

כל בור חצוב נקרא יקב: ש"כל יקב שבמקרא לשון בור הוא" (כמו לדוגמא "עד יקבי המלך"¹⁸⁸ שתרגם יונתן "עד שיחיא דמלכא", והכוונה לעומק האוקינוס)¹⁸⁹.

אלא שהבור החצוב העיקרי הם השיתין תחת המזבח שבמקדש - כמו שנאמר "וגם יקב חצב בו"¹⁹⁰. ולמדו חז"ל¹⁹¹ מהפסוק "חמוקי ירכיך כמו חלאים מעשה ידי אמן"¹⁹², שהשיתין נבראו ע"י הקדוש ברוך הוא בבריאת העולם - מוכנים למלא את תפקידם ביום שיבנה מעליהם המזבח (לקבל את הנסכים).

יק"ב = יחוד, קדושה, ברכה

בחסידות מובא פעמים רבות מאמר הזוהר¹⁹³ ש"יק"ב הוא ראשי תיבות "יחוד קדושה ברכה". הענין הכללי בזה הוא המשכת העליון אל מקום

דרגתם בעולמות

כתב הרב משה זכות על הזוהר¹⁹⁴, שקדושה היא בחכמה, ברכה בבינה ויחוד הוא קו האמצעי. וכותב על זה הרבי הצ"צ¹⁹⁵, שיש לומר שיחוד הוא בחינת יחיד, קדושה היא סובב כל עלמין, וברכה ממלא כל עלמין. היינו - ששלושת הדרגות (העניינים) דיחיד, סובב כל עלמין וממלא כל עלמין אינן אלא דבר אחד.

יחוד הוי' ואלוקים

להסבר זה ענין היקב הוא "תירושי" המשמח אלוקים¹⁹⁶: תירושי הוא שם ה', והוא משמח את "אלוקים" (מדת הצמצום). הגבורות דקדושה (אלוקים) חפצן ותשוקתן להתמתק ע"י גילוי מדת החסד והרחמים, כי אינן דינים גמורים כמו גבורות שלמטה¹⁹⁷, ועל כן הן "שמחות" כאשר

187) שלושת העניינים יחוד ברכה וקדושה מופיעים בקבלה ובחסידות בשלושה אופנים שונים: יק"ב, יב"ק, בק"י. ערך זה עוסק בענין היקב בלבד, להסבר כללי על שני האחרים ראה מעבר יבוק, בקי וחרף.

188) זכריה יד י.

189) רש"י על ישעיהו ה' ב'.

190) שם.

191) סוכה מט ע"א.

192) שיה"ש ז ב.

193) רע"מ משפטים קט"ז סע"א.

194) בפרשת עקב.

195) אוה"ת דרושים לסוכות א'תשו, על פי הרמ"ז פ' תצא על דף רע"ז ע"א בד"ה 'ומברך בה'.

196) ספר שופטים ט' יג.

197) אוה"ת נ"ך קמ"ז.

יורד ומתגלה בהן מדת החסד (שהיא שם ה'198).

ע"י יחוד וקדושה נמשכת הברכה

הרבי הצ"צ מסביר¹⁹⁹ שהראשי תיבות של יק"ב
'יחוד קדושה ברכה' רומזים גם ליחוד שבקריאת
שמע וקיום המצוות:

יחוד קדושה הוא קריאת שמע (יחוד) הממשיך
את ה'קדושה'.

ברכה הוא שע"י קבלת עול מלכות שמים
ומצוות ממשיכים הברכה.

וכן ישנו הסבר קרוב לזה, שצדיק באמונתו
יחיה: מי שמקיים מצוות נקרא 'צדיק', וע"י קיום
המצוות נמשכת חיות באמונה²⁰⁰.

(להרחבה נוספת בנושא זה, ראו בערך 'ייצור
היין').

---

198) ראה לדוגמא שעה"ה"א פרק ד', דמאחר ושם הוי' הוא בחינת משפיע לכן עניינו הכללי חסד.

199) אוה"ת בראשית ג תקנט.

200) אוה"ת ד"ה וידעת היום.

כמראה הבזק

בְּזֶק הוא המפוחי, המפיה רוח בגחלים שבכור (כלי זיקוק הזהב) ומבעיר אותן, הלהב המיוחד היוצא מן הכור הובא כבר בימי קדם³ כמשל לתנועת הרצוא ושוב שהיא כללות המשכת החיות בעולמות, כללות המשכת החיות בגוף, וכללות עבודת ה'.

כלי זיקוק הזהב

הכלי הקדום לזיקוק הזהב נקרא כור, כפי שנאמר "מִצְרָף לְפָסֶף וְכוּר לְזָהָב"⁵. מפירוש רש"י⁶ נראה, שהכור היה עשוי צלחת חרס ועליה מכסה חרס מחורר. האבן שהוצאה ממכרה הזהב רוסקה, ניתנה בצלחת, כוסתה בגחלים - והכל כוסה במכסה המנוקב. כדי להפיק חום רב ככל האפשר הופחה בגחלים רוח בעזרת מפוח הנקרא "בזק". בסיום שריפת החומרים האורגניים שטפה האבקה שנשארה במים: הזהב (שמשקלו הסגולי רב) נשאר בצלחת, והשאר נשטף.

הלהבות היוצאות מהכור היו צבעוניות (בהתאם לחומרים שנשרפו בו), ומתוארות על ידי רבינו חננאל⁷ "כלפידים כברקים ירוצצו כענין האש בעת השלהבת בכבשן נראת כיוצא וחוזרת בפי הכבשן", וברש"י "כגון אש היוצא מבין החרסין שמזקקין זהב בכור בתוכן והאש שיוצאת משם צבועה בגוונים", ובעירובין⁸ "ולהב היוצא בנקב יש בו כמראה ירקרק או אדמדם".

ענינו בחסידות

כמלאכים

"מראה הבזק" הוא משל לתנועת המתמדת ברצוא ושוב של המלאכים העליונים⁹ (שרפים שבבריאה וחיות הקודש שביצירה): משתוקקים בתשוקה עצומה לצאת מנרתקם ולדבוק באלקות, אך מיד כשמרגישים את את האור האלוקי העצום נרתעים לאחוריהם וחוזרים למקומם.

בעולמות

על דרך זו (של רצוא ושוב) היא גם יציאת הספירות מגניזתן במאציל, וה"בזק" המפיה בהן לצאת מקשירתן וגניזתן אל העולמות הוא לימוד ההלכות בקול ודיבור (וראה במקומות שנסמנו בערך נשימה).

בעבודת

בסיום התניא (פרק נ') מסכם אדמו"ר הזקן

(1) מאמרים תקס"ב עמ' שנ"ז.

(2) לפסוק "וְהַחַיִּיתִי רְצוּא וְשׁוֹב כְּמִרְאֵה הַבְּזֶק" (יחזקאל א' י"ד) יש פירושים נוספים, אך זהו הפירוש המובא בחסידות.

(3) החל מספר יצירה, המיוחס לאברהם אבינו ע"ה.

(4) כלי זה היה בכוחו רק להפריד את הזהב מהעפרות בהן הוא מעורב אך לא לנקות אותו עצמו ולשפר את איכותו. כיום מזקקים זהב באמצעים כימיים, המגיעים לנקיון מושלם.

(5) משלי כ"ז א'.

(6) חגיגה יג, ב.

(7) על הגמרא בחגיגה שם.

(8) רש"י עירובין קד, א.

(9) ראה בהערה הראשונה דלעיל.

במילים "ועבודת הלויים היתה להרים קול רינה ותודה בשירה וזמרה בניגון ונעימה בבחינת רצוא ושוב שהיא בחינת אהבה עזה זו כשלהבת היוצא מן הבזק", ומוסיף, שאי אפשר לתאר אהבה נפלאה זו בכתב: "ואי אפשר לבאר ענין זה היטב במכתב, רק כל איש נלבב ונבון המשכיל על דבר ומעמיק לקשר דעתו ותבונתו בה' ימצא טוב ואור הגנוז בנפשו המשכלת כל חד לפום שיעורא דיליה".

את האופן הכללי של עבודת ה', שאצל כל אחד ואחת מוכרחות להיות שתי התנועות ד"רצוא ושוב". מצד אחד (כדי להכניס חיות בעבודה) מוכרח מפעם לפעם להיות בתנועה של כלות הנפש, אך מצד שני בעודו ב"תנועה" זו צריך הוא להרגיש את הרצון האלוקי שלא זו תכלית הכוונה (יציאה והסתלקות מהעולם) אלא דוקא המשכת אלקות בתוך העולם.

את אהבת כלות הנפש מתאר שם אדמו"ר הזקן

מעיל

המעיל הוא אחד משמונת בגדי הכהן הגדול, ובעבודת ה' רומז למצוות הצדקה ופעולתה בעולם.

וככלה תעדה כליה". היינו, ישנם שני סוגי בגדים: "בגדי ישע" ו"מעיל צדקה".

בגדי ישע

בגדי ישע הם לבוש הראש (מצנפת הכהן הגדול), הרומזים לעבודת התשובה הממשיכה על הנפש את בחינת המקיף (פנימיות המקיף (הכתר), ש"ע נהורין, הנקרא גם "דעת דעתיק").

עבודת התשובה נקראת מקיף על הראש דווקא, כי עיקר התשובה בא ע"י ראייה ושמיעה (החושם שבראש) – לאסתכלא ביקרא דמלכא¹³, וכמו שמבואר בזוהר¹⁴ "מהו בגדי ישע כו' – ישע אסתכלותא הוא.

מעיל צדקה

מעיל צדקה הוא לבוש הגוף, הרומז לעבודת הצדקה (כי המצוות הן "מקיף" על האדם, והיינו "לבושים", וצדקה היא כללות כל המצוות¹⁵). אך למרות שבכללות צדקה היא מכלל המצוות (שלכן נקראת "לבוש") יש בה גם ענין פנימי¹⁶ – שהיא מהדברים "שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, והקין קיימת לו לעולם הבא"¹⁷ – והיינו, שצדקה

בגלה דתורה

בפרשת תצווה מצווה התורה על בגדי הכהונה, ובתוך הדברים שם מתואר מעילו של הכהן הגדול: "ועשית על שוליו רימוני תכלת וגו', ופעמוני זהב בתוכם סביב: פעמון זהב ורימון, פעמון זהב ורימון וגו'. ונשמע קולו וגו'¹⁰".

כיצד נראו הרימונים והפעמונים

נחלקו בזה רש"י והרמב"ן:

רש"י מפרש שהפעמונים בין הרימונים. הפעמונים הם "זגין עם ענבולים שבתוכם" ואילו הרימונים לנוי; עשויים תכלת (צמר צבוע בכחול כהה¹¹), בין כל שני פעמונים רימון לקישוט.

הרמב"ן טוען לעומתו, ש"אם כן לא היו הרימונים משמשים כלום". ומכח טענה זו מפרש שהרימונים היו חלולים, ובתוכם הפעמונים.

בתורת החסידות

בגד המעיל של הכהן הגדול רומז לעבודת הצדקה ופעולתה. מדברי הנביא¹² "... כי הלישני בגדי ישע, מעיל צדקה יעטני כחתן יכהן פאר

(10) תצווה, שמות כח, לג- לה.

(11) כך מובן מפשטות רש"י על במדבר פרק ט"ו "הרקיע המשחיר לעת ערב".

(12) ישעיה ס"א י'.

(13) לקוטי תורה ניצבים נ' א'.

(14) יתרו, צ' ע"ב.

(15) שלכן נקראת "מצווה" סתם – בלא שם לואי, תניא פרק ל"ז, עמ' מ"ח ב'.

(16) לקוטי תורה ניצבים ד"ה שוש איש מ"ח ג', מ"ט ד'.

(17) מסכת פאה, א' א'.

ממשיכה את השפע האלוקי ופועלת עד המקום
הכי תחתון¹⁸ והמשכה פנימית זו רמוזה ברימוני
המעיל, שתכונתם להשמיע קול – וקול הוא
המשכה פנימית¹⁹.

הרימונים שבשולי המעיל

הגמרא במסכת זבחים²⁰ מספרת, שמשפר
הפעמונים היה ע"ב – כנגד ע"ב מראות נגעים²¹,
ומכין שצרת בא על לשון הרע²², לומד מזה בעל

הטורים²³ שהמעיל מכפר על לשון הרע.

מסביר זאת הרבי הצ"צ²⁴ על פי המדרש רבה²⁵
"יבוא הקול ויכפר על הקול", שקול הרימונים רומז
לקול התורה, המכפרת על לשון הרע.

וליתר ביאור: המעיל עצמו רומז לעבודת
הצדקה²⁶, והרימונים שבשוליו רומזים לכך שגם
בעלי עסק (שעיקר עבודתם צדקה, ולא תורה),
צריך שיהיה לו קביעות עיתים לתורה²⁷.

---

18) ד"ה שוש אשיש בהוי' ניצו"י כ"ה אלול תשמ"ג, וובאריכות קצת יותר בד"ה זה כ"ג אלול תשל"ה – כנראה על
פי אוה"ת ניצבים א"ר"ס א'.

19) לדוגמא, בלקוטי תורה צו ז' ג' לעניין קול חתן וקול כלה, ומוסבר בהקשרים שונים במקומות רבים.

20) פ"ח ב'.

21) נגעים פ"א מ"ד.

22) ערכין ט"ו ב'.

23) שמות כ"ח ל"ג.

24) שמות, תצווה, א'תרפ"ו-תרפ"ז.

25) סוף פרשת צו קעו"ב.

26) שהיא כללות המצוות.

27) תו"א תרומה פא ע"ד בסופו..

מקומו של עולם

ביטוי זה מקורו במדרש רבה²⁸, דאמר ר' הונא בשם ר' אמי "מכנין שמו של הקב"ה וקוראין אותו מקום, שהוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו". כוונת המדרש שם אינה להגדיר או להסביר מהי מהות מקום העולם עצמו, אלא מהו שורש העולם, מהי הדרגה באלקות שהיא ה"מקום" שבתוכו נמצא העולם. ל"מקום" במובן זה ישנם כמה ביאורים – בתלות על איזה "עולם" מדברים. ככל שמדובר על עולם בבחינה נעלית יותר מובן שה"מקום" המהווה שורש אליה הוא גבוה יותר.

המאורי אור פירש³⁴ שמקומו של עולם הוא ספירת הבינה. היינו, "מקומו" הוא אותיות מקום וא"ו: המקום עצמו הוא ספירת הבינה, ובינה היא מקום מחצב ז"א (שהם שש הקצוות המגדירים את בחינת המקום ברוחניות).

הרמב"ם פירש³⁵, שהקב"ה נקרא "מקום" משום שהוא מקור ושורש העולם, וכן הסכים אדמו"ר הזקן³⁶.

(לגבי גדר מקום העולם עצמו - ראה בערך 'רוחות העולם').

הביאורים השונים בענין מקומו של עולם

אדמו"ר הצ"צ מביא²⁹ את הדיעות השונות בזה בתורת הקבלה, וכדלקמן (בסדר דמלמעלה למטה):

האר"י ז"ל³⁰ ועמק המלך³¹ פירשו, שהכוונה במקומו של הקב"ה היא לאור אין סוף הסובב את המקום הפנימי³².

הפרדס פירש³³ שמקומו של הקב"ה הוא כתר (היינו, אריך אנפין), ונקרא מקומו של עולם כי הוא שורש הנאצלים ומקיף להם.

(28) ויצא פס"ח.

(29) אוה"ת נביאים, יחזקאל עמ' תב ואילך.

(30) בשער ח' (שער אדם קדמאה) רפ"ט, ובשער או"א פמ"ו דע"ט מע"ב.

(31) בש"א רפ"א דף א סע"א.

(32) מקום החלל שלאחר הצמצום הראשון.

(33) בערכי הכינויים, ערך מקום.

(34) אות מ' סעיף ק"ה.

(35) במורה נבוכים פרק ח' ועוד.

(36) ד"ה כי על כל כבוד חופה ועוד.

סוכת דוד

סוכת דוד הוא בינוי למלכות דוד, והוא אחד משמותיה של כנסת ישראל (מקור נשמות ישראל).

שיטת המהר"ל

פעמים רבות חוזר המהר"ל בספריו על הרעיון שמלכות דוד בשם סוכה (ולא בית), כי דוקא הסוכה רומזת לנצחיות (כי האלקות בעולם הזה ארעית וזמנית):

"לפיכך קרא מלכות בית דוד 'סוכה', לפי שמלכות בית דוד הוא מלכות א-להי, לא כמו שאר מלכות שהוא חול. ולפיכך לא קראו אותו בית, שהוא בנין קבוע, כמו הדברים הטבעיים שהם בעולם קבועים. אבל הדברים הא-להיים אינם בעולם הזה קבועים, רק הם ארעי, כמו הסוכה שהיא ארעי. ולפיכך קיימא לן 'סוכה דירת ארעי בעינן', מפני שהסוכה מצוה אלקית, ראויה שתהיה הדירה שבה ארעי ולא קבע³⁹."

בחסידות

הטעם שספירת המלכות נקראת סוכת דוד הקשר בין דוד לספירת המלכות: מלכות דאצילות שהיא מקור נשמות ישראל נקראת גם כנסת ישראל על שם שכונסת לתוכה את האורות של זעיר אנפין הנקרא ישראל⁴⁰, ומכאן שהיא גם "עניינו" של דוד המלך: שלושת האבות הם "זעיר

מקור השם

מקור המושג "סוכת דוד" הוא בנביא³⁷ "ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת, וגדרתי את פרציה והריסותיו אקים - ובניתי כימי עולם".

על בסיס לשון הפסוק, במהלך חג הסוכות מוסיפים בנוסח ברכת המזון: "הַרְחֵםנו ה' אֱלֹהֵינוּ לְנוֹ אֶת סֻכַּת דָּוִד הַנוֹפֶלֶת".

פשט הפסוק³⁸

פשט הפסוק הוא, שבזמן בית ראשון נקראה מלכות דוד "בית", בזמן בית שני (שמלכו החשמונאים והורדוס, ובכ"ז היו עדיין נשיאים מזרע בית דוד שזה דומה כסוכה עראי) נקראה "סוכה", ובזמן הגלות נפלה גם סוכה זו (כי בטלו גם הנשיאים ואין זכר ונשיאות לזרע בית דוד).

ולעיתיד לבוא יקים ה' סוכת דוד, שיעמוד איש מזרע דוד וינהיג את העם כהנהגת הנשיאים, ויכוף אותם לעשות משפט וצדקה, שבזה תקום סוכת דוד שהיא הנשיאות מזרעו, ועד שתתגלה מלכות שמים ע"י המלך המשיח, ואז לא תהיה סוכת ארעי רק בנין קבוע.

(37) עמוס ט' י"א.

(38) על פי רוב המפרשים, ובהרחבה במלבי"ם.

(39) נצח ישראל פרק ל"ה. בדומה לזה, חוזר הרעיון בספריו פעמים רבות.

(40) זהר רע"ב בא מ"ג א', ויקהל רט"ז א', ומובא ומוסבר בחסידות במקומות רבים.

אנפין⁴¹, ודוד הוא הרגל הרביעית שבמרכבה⁴² – בחינת המלכות.

הסיבה שספירת המלכות נקראת "סוכה": כשהיא יורדת ממקומה לעולמות בריאה-יצירה-עשיה היא נקראת "סוכה" (על שם ענין הארעיות), וכשיורדת לקליפות ממש אז היא נמצאת בגלות, ונקראת "סוכת דוד הנופלת".

משמעות ירידת המלכות לקליפות

בזמן הגלות יורד האור האלוקי מטה מטה להתגלות במעשה בלבד, ויש קושי גדול ועצום לגלות במח ובלב (דהיינו, שעיקר העבודה בגלות היא בצדקה ולא בתורה ותפילה). הענין מוזכר לראשונה בחלק אגרת הקודש שבתניא⁴³, ומובא גם בכמה וכמה מאמרים של אדמו"ר הזקן ואדמו"ר האמצעי. אבל ביאור נרחב ומקיף של המושג נמצא לראשונה אצל הצמח צדק⁴⁴, ומשם נעתק עם הסברים נוספים בדרושי רבותינו כמה פעמים⁴⁵:

"בזמן הגלות כנסת ישראל היא בבחינת נפילה והוא ענין סוכת דוד הנופלת. כי הנה במתן תורה היה הקב"ה עם כנסת ישראל בבחינת פנים בפנים וכן היה כל זמן שבית המקדש קיים. ובחינת פנים של הנפש נקרא מה שהוא עיקר השפעת חיותה רצונה וחפצה האמיתי (כמו שבפנים הוא עיקר גילוי חיות הנפש וגילוי כל החושים ראייה ושמיעה) – מה שאין כן מה שאינו חפץ ורצון הנפש (אלא על צד ההכרח או אגב גררא או בקרירות) הם בחי' אחרונים של הנפש שאין שם אלא חיות מועט.

כך הנה בזמן בהמ"ק היה כללות נפשות ישראל בטבעם נמשכים לעבודת ה' לאהבה אותו ולדבקה בו מרצונם וחפצם האמיתי שזה הוא עיקר חיות הנפש. וצרכי העולם הזה לא היה אצלם כי אם על צד ההכרח ודרך עראי ובקרירות, שלא היה חיות הנפש בזה אלא דבר מועט – ונקראת בחינה זו עורף. וזהו ענין מאמר חז"ל שדורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי, וזהו שאמר הלל שהלך לאכול לגמול חסד עם העלובה (וכמו שנתבאר בתניא פרק כ"ט).

מה שאין כן בגלות הוא להיפך ממש, כי טבע נפש האדם להמשך אחר צרכי הגוף וענייני עולם הזה. ואפילו מה שעושה טוב, וסר מרע, ומעורר את האהבה לה' לדבקה בו ובתורתו – הוא מצד יגיעת הנפש שמייגע את עצמו בעמל ויגיעה להתבונן בגדולת ה' ולהטות לבבו ונקראת בחינה זו לעשותה לאהבה, ונקראת אחר (כמו שכתוב כי פנו אלי עורף וכו'). דהיינו, אפילו מה שפנו אלי – הוא בבחינת עורף, שהוא חיצוניות ואחרונים, שאינו אלא חיות מועט.

ובחינה זו נקראת נפילה לגבי מהות הנפש. כי מצד עצמה (לפי מקור חוצבה) ראויה להיות בטבעה כשלהבת העולה מאליה לדבקה בו, אלא כל זה הוא לפי שנפלה וירדה בסתר המדריגות תחת ממשלת הגוף והנפש הבהמית, והיא אצלם במאסר ובגלות".

(41) כי עיקר המידות הוא חסד-גבורה-תפארת, וכולל בתוכו את נצח-הוד-יסוד שהן רק "ענפי" המידות (תניא פרק ג').

(42) זוהר ואתחנן רס"ב ב'.

(43) ראה אגרות ט', כ"א, ול'.

(44) ד"ה ובהגיע תור אסתר באור התורה על מגילת אסתר.

(45) כדוגמת המאמר דש"פ וישלח תרע"ג שבהמשך תער"ב.

(46) להקל על ריצת הקורא, מופיעים הדברים בעריכה קלה ובהוספת פיסוק.

הסנהדרין

מוסד הסנהדרין הוא המערכת המשפטית של עם ישראל, אך מהותו שונה והפוכה ממהותם של המוסדות המקבילים באומות. מהות המערכת המשפטית באומות הוא לשרת את החברה ואת הפרט: לרסן את האלימות, להגן על האזרח, לאפשר לו לנהל חיים סבירים ולהעניק לו חירות. למערכת משפטית כזו אין אידאולוגיה, והיא אינה שואפת להגיע לשום מקום מעבר להסדרת החיים הנורמליים. מהות הסנהדרין הפוכה בדיוק: עניינה של הסנהדרין הוא להוריד, להביא ולגלות את דבר ה' בעולם – ולעצב את הכלל ואת הפרט בהתאם לרצון האלוהי⁴⁷, ובלשון הרמבם⁴⁸: "בית דין הגדול שבירושלים הם עיקר תורה שבעל פה והם עמודי ההוראה ומהם חק ומשפט יוצא לכל ישראל"

בהלכה

תפקידים וסמכותם

מוסד הסנהדרין עניינו הוא מילוי מקומו של משה רבינו⁴⁹, ולכן חכמי הסנהדרין כולם⁵⁰ חייבים להיות סמוכים איש מפי איש עד משה רבינו עליו השלום.

וכשם שבמשה נאמר "כל הדבר הגדול יביאון אליך"⁵¹ כך כל המצוות העיקריות אינן נידונות אלא בסנהדרין. בפרטות מונה הרמבם בספרו

שלושים מצוות כאלו⁵² (הפזורות בתורה בכמה מקומות⁵³), ואת אחת עשרה העיקריות שבהן הוא מונה בפרק חמישי מהלכות סנהדרין: להעמיד מלך⁵⁴, למנות דיינים בכל שבט ובכל עיר⁵⁵, לדון שבט שהודח כולו, לדון נביא שקר, לדון כהן גדול בידיני נפשות, לדון זקן ממרא, לדון עיר הנידחת, להשקות את הסוטה, ולהרחיב את העיר⁵⁶ או את העזרות. בנוסף, אין יוצאים למלחמת הרשות ולמדוד את החלל אלא על פי סנהדרין הגדולה שבמקדש.

47 ראה בכל זה באריכות בהקדמות לספר שופטים של הרמב"ם בהוצאת מפעל משנה תורה.

48 הלכות מומרים א' א'.

49 סנהדרין טז ברש"י: מה משכן על פי משה שהוא כסנהדרין גדולה, אף לדורות על פי סנהדרין גדולה.

50 הן אלו שמונו לסנהדרין גדולה והן אלו שבקטנה.

51 שמות יח כב.

52 עשר מהן מצוות עשה ועשרים לא תעשה.

53 שמות יח כא-כו, שמות כב כז, שמות כג א-ח, ויקרא יט יב-לה, במדבר יא טז-יז, דברים א יג-יז, דברים ט יח-כ, דברים יז ח-יג, דברים יט יא-יג, דברים כא כב-כג, דברים כה א-ג, דברי הימים ב' יט ד-י.

54 אלא שלמצווה זו צריך גם נביא, כפי שמביא הרמב"ם בהלכות מלכים.

55 א. בתי דין של שלושה, ב. סנהדרין קטנה – של עשרים ושלושה דיינים, וג. סנהדרין גדולה – של שבעים ואחת דיינים.

56 ירושלים.

ובכללות: על הסנהדרין מוטלת החובה לדאוג שהחיים יתנהלו על פי התורה, ולוודא שהעם כולו (ככלל וכפרט) יקיים את כל התורה והמצוות.

ביטול הסנהדרין

כתב הרמב"ם⁵⁷ ש"אם יסכימו כל החכמים שבארץ ישראל למנות דיינים ולסמוך אותם, הרי אלו סמוכים ויש להם רשות לדון דיני קנסות ולסמוך חכמים אחרים". על סמך פסק זה נעשו במשך הדורות כמה נסיונות⁵⁸, אך מסיבות שונות אף אחד מהם לא צלח.

תורת החסידות⁶¹, על פי הפרדס⁶². שהלשון "לי" (שנאמרה למשה בציווי על הסנהדרין⁶³) – "אספה לי שבעים איש מזקני ישראל" – רומזת לעתיקא קדישא. המספר שבעים רומז לשבע המידות שבבינה⁶⁴, כפי שכל אחת מהן כלולה מעשר, והאחד "שעל גביהן" הוא הדעת.

היינו, שייכות הסנהדרין לבינה הוא משום שהם "עיני העדה" (שמהם תורה יוצאה לישראל) – ותורה הוא בבינה⁶⁵, לגלות את האלקות בעולמות. ותחילת התגלות זו היא בבינה, שדווקא בה מתגלה עצם האלקות (עתיק, דרגת פנימיות הכתר).

במלכות:

שייכות הסנהדרין למלכות היא⁶⁶, כי מלכות היא שורש היכל הזכות⁶⁷ שבבריאה, והיכל הזכות עניינו אור החסד בכלי הגבורה – שזהו עניינו של שם ע"ב

גדולה וקטנה

כתב הפרדס⁶⁸ שלושה אופנים ביחס שבין הסנהדרין הגדולה לקטנה:

א. גדולה בבינה (כי מקום שם ע"ב שהוא ענין הסנהדרין ב' תחתונות דבינה) וקטנה במלכות (כי

בחסידות

בכללות, הסנהדרין הוא הממוצע המחבר, שעניינו להוריד, להביא ולגלות את האלקות בעולם – והיינו, עולם האצילות.

שתי הבחינות שבה

הסנהדרין נקראת "טבור"⁵⁹, וטבור מתפרש על פי הקבלה⁶⁰ בשני אופנים: על בינה ועל מלכות.

בבינה:

שורש הסנהדרין הוא בבינה, ומסבירה זאת

(57) יד החזקה, שופטים ד יא.

(58) בהושענא רבה ד'תתמ"ג חידש ר' אליהו הכהן את הסמיכה בחיפה – אך נקטעה שוב במסע הצלב שהיה עשרות שנים בלבד לאחר מכן. חמש מאות שנים מאוחר יותר חידש מהר"י בירב את הסמיכה – אך גם זו לא האריכה שנים, ובנסיונות מאוחרים יותר לא נסמך בפועל איש.

(59) כמו שכתוב (שה"ש ז ד) "שרך אגן הסהר", ופירוש 'שרך' הוא 'טבור'.

(60) דרך אמונה בערך אגם, פרדס בשער ערכי הכינויים בערך 'סנהדרין גדולה', ובמא"א.

(61) אוה"ת בהעלותך שפט, ויצא רט, שם שצח.

(62) בערכי הכינויים, ערך סנהדרין גדולה: "הגדולה הוא בבינה, מתגלית בתפארת. והטעם: כי שבעים סנהדרין הם שבעים ענפים שבתפארת, שהם שבע ספירות (כל אחת כלולה מיו"ד), ומשה רבינו עליו השלום שהוא הדעת הרי ע"א... וסנהדרי קטנה הם במלכות".

(63) במדבר יא טז.

(64) כידוע שכל ספירה כלולה מכל שאר הספירות. אלא שהמידות כפי שהן בבינה הן ענין שכלי (ולא רגשי), והן רק שורש למידות עצמן, וכפי שהן כלולות עדיין במקורן ושורשן שבבינה נקרא בחינת "עיבור" (היינו, שהמידות כלולות במוחין כעובר בבטן אימו).

(65) כי ענין התורה הוא לימוד והבנה.

(66) שייכות 'אגן' למלכות (שהיא ה'סהר') מוסבר בעיקר על פי הקבלה (ולא כל כך על דרך החסידות) בשלושה אופנים, ומובא בקיצור בספר הערכין בערך 'אגן'.

(67) היכל הזכות הוא בספירת הגבורה, וענינו התכללות הגבורה והחסד, שהגבורות שבו תכליתן טוב וחסד.

(68) בשער ערכי הכינויים, ערך סנהדרין גדולה וקטנה.

מלכות היא לשכת הגזית, כמו שפירש בערכו).
ב. גדולה וקטנה הן שתי בחינות במלכות עצמה (כפי שמפרש בערך 'לשכת הגזית' – שיש שני טעמים מדוע המלכות נקראת כך).
ג. גדולה בחסד וקטנה בגבורה (והסבר זה אינו סותר את הקודמים, כי ידוע "שהבינה אל הימין בגדולה ומלכות אל השמאל בגבורה").

נקראים עיני העדה

אחד מהעניינים העיקריים בעיניים הוא שאחריהם נמשך האדם ביותר⁷⁶, ולכן נקראים הסנהדרין עיני העדה – כי דביקותם בה' באופן של "עיניך יונים" (אהבה רבה) פועלת ענין זה בכל עם ישראל⁷⁷.

תחילת המשכתם ע"י אברהם אבינו

לאחת הדיעות במדרש⁷⁸, היה האשל שנטע אברהם אבינו בבאר שבע שבעים הסנהדרין, ושני ביאורים בזה: א. עניינו של אברהם אבינו עליו השלום היה, שיומשך השפע רק לצדיקים ולא לרשעים⁷⁹ – וזהו עניינם של הסנהדרין⁸⁰.

ב. אשל הוא ראשי תיבות "אדום שחור לבן", ורומז לשלושת השלבים בהמשכה שמעתיק ועד להלכות הפרטיות בתורה: עתיק הוא כולו חסדים ולכן ההמשכה ממנו היא ע"י שערות לבנות, בזעיר אנפין (במידות) יש מקום גם לאסור, טמא ומרוחק – ולכן ההמשכה ממנו היא ע"י שערות שחורות, וממלכות נמשכים גם דינים וסייגים ביותר (שהתורה לא אסרה) – ולכן שערותיה אדומות⁸¹.

(להרחבה נוספת בנושא, ראו בערך 'שערות הראש והזקן').

דין אמת לאמיתו

מכיון שהקב"ה מסייע ביד הדיינים המתכוונים לשם שמיים (כפי שכתוב "אלוקים ניצב בעדת א-ל"⁶⁹, לכן "כל דין שדן דין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת - מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית"⁷⁰).

ופנימיות הענין בזה⁷¹, שהסנהדרין המשיכו את עצמות אור אין סוף ממש שבפנימיות הכתר. והביאור: "אמת" רומזת לתפארת (קו האמצעי). ואמת לאמיתו הוא, שבתפארת מתגלה פנימיות עתיק⁷².

שבעים, ואחד, ועוד אחד

שבעים הסנהדרין הם כנגד 7 המידות⁷³, האחד שעליהם הוא בחינת הדעת, ויחד עם כלל השבעים הם 72 – כנגד שם ע"ב⁷⁴, וזהו שהזקנים שבמדבר נבחרו ע"י 72 פתקים⁷⁵.

(69) כך מפרש הרמבם, בהל' סנהדרין כג ט.

(70) שבת דף י ע"א.

(71) אוה"ת בהעלותך שצט.

(72) ראה ד"ה ליהודים הייתה אורה תשל"ט, שבהתגלות פנימיות עתיק יש כמה דרגות זו למעלה מזו: ההתגלות שבחכמה (כפי שכתוב בתניא פרק ל"ה בהגה), למעלה מזה ההתגלות שבבינה, למעלה מזה ההתגלות שבתפארת, ולמעלה מהכל ההתגלות שביסוד.

(73) שבבינה, וכפי שכל אחת כלולה מעשר.

(74) פרדס, שער ערכי הכינויים, ערך סנהדרין גדולה וסנהדרין קטנה.

(75) אוה"ת בהעלותך שפט, ויצא רט.

(76) כפי שאמרו חז"ל העינים ראוות והלב חומד וכו'. ע"ז כח ע"ב.

(77) אוה"ת פנחס עמ' א"ר"ז. ואתחנן קח.

(78) רבה, וירא פרשה נד.

(79) כענין החותם דיום הכיפורים.

(80) אוה"ת וירא תש"ס.

(81) שם.

בשבת היא עליית העולמות⁸³. על המזמור "מזמור שיר ליום השבת"⁸⁴ מוסבר שכל עליה היא ע"י שיר, אלא שהכח לעליה הוא בכח שהסנהדרין ממשיכים מעתיקא קדישא. משבטלה הסנהדרין בטלה נתינת הכח לעליה זו, וכשתחזור הסנהדרין תתחדש. וזהו גם ענין הנבואה "עוד ישבו זקנים

וזקנות יחדיו": שבביאת המשיח תתחדש המשכה זו מבחינת עתיק (שנקרא זקן), ותמשך גם במלכות (שנקראת זקנה)⁸⁵.

(ראו ערכים קרובים בנושא זה: 'בית דין רבני חב"ד ארץ הקודש', 'בית דין צדק קראון הייטס', 'סמיכה לרבנות', 'מרא דאתרא').

---

(82) סוטה ט ע"א.

(83) לקו"ת בהר ד"ה את שבתותי תשמורו.

(84) תהילים צב.

(85) אוה"ת בהעלותך שצט-ת.

עירוב רשויות

בחסידות מבואר הפנימיות של פעולת עירוב רשויות, שהוא קו האמצעי⁸⁶ (דעת, תפארת, יסוד), המערב ומאחד ימין ושמאל.

דקבילת מן שמאלא), והעירוב - תפארת שמערב חסד עם גבורה וממתיק את הגבורות והדינים (שלא יינקו משם החיצונים). וכשהגבורות כלולות ומוקפות בחסדים (ואין לקליפות יניקה מהן) אז גם הן בתחום הקדושה. וזהו מה שבתכיבת עירוב אותיות ע"ב (בגימטריה חסד) מקיפות את אותיות רי"ו (בגימטריה גבורה) פנים ואחור כדי להמתיקן.

כבחינת הדעת

מאחר וחכמה היא שורש החסד, ובינה שורש הגבורה, ודעת (עליון) הוא המחבר חכמה ובינה, נמצא שעירוב הוא גם בחינת הדעת⁹⁴.

כבחינת היסוד

מבאר הרבי הצמח צדק⁹⁵ (על יסוד הנאמר בקבלה⁹⁶) שעירוב הוא בחינת היסוד, כי היסוד ממשין את הטפה מהכתר ובו מתאספים ומתערבים כל האורות. כי דרך בו כל הנחלים הולכים אל הים ובו מתערבים כל הכוחות. והוא כמשל הטפה הנמשכת מהיסוד, שהיא נמשכת מהמוח ע"י כל הרמ"ח אברים, שיש בה מכללות כולן וכולן מתערבים בו.

ענינו העיקרי - תפארת

ענינו העיקרי⁸⁷ של עירוב הוא לערב את המקום שמחוץ לתחום (רשות הרבים) עם המקום שבתוך התחום, לעשותו שיהא גם הוא נחשב בתוך התחום. ובעבודה הוא לפעול בהרבי (חוץ לתחום) את ענין האחדות (תוך התחום) - שגם הריבוי יהא נחשב כאילו הוא בתוך התחום⁸⁸.

עירוב רשויות הוא בחינת התפארת, וענינו בעבודת האדם⁸⁹ הוא מידת הרחמים - שמצדה נמשכת השפעת החסד גם במקום שהגבורה לא מסכימה להשפיע שם, ונמצא שזהו ענין שאין עליו מנגד. ודבר זה (שעירוב הוא תפארת) מרומז בתיבת עירוב עצמה - שהיא עצמה כוללת את שתי הבחינות חסד וגבורה (ובאופן שהגבורה כלולה ומוקפת בחסד). והיינו, תיבת "עירוב" צרופה מאותיות ע"ב רי"ו: ע"ב בגימטריה חסד⁹⁰ ורי"ו בגימטריה גבורה⁹¹.

היינו, תוך התחום הוא סטרא דקדושה - בחינת חסדים, המקום שמחוץ לתחום - בחינת גבורה שממנה יונקות הקליפות⁹² (כידוע⁹³ בענין פרה

86) כידוע שעשר הספירות נחלקות מצד תוכנן לשלושה קוים: קו הימין - חח"נ (חסד, חכמה, נצח), קו השמאל - בג"ה (בינה גבורה הוד), וקו האמצעי - דת"י (דעת תפארת יסוד).

87) ילקוט לוי יצחק על התורה, עמ' 95.

88) לקוטי שיחות יא עמ' 70 ואילך.

89) תורת מנחם ספר המאמרים התש"ב ע' קפה, ומקורו במאורי אור אות ע' סעיף כז, ות"ז ריש תיקון כ"ד.

90) ולמעלה יותר, כידוע ששם ע"ב הוא בחכמה מקור החסד, ולכן חסד עם הכולל בגימטריא חכמה.

91) כולל גם בינה - שהיא שורש הגבורה.

92) תניא סוף פרק לג, וראה בערך רשות הרבים.

93) זהר חלק ג' דף קפ ע"ב, לקו"ת חוקת נו ג, לקו"ש כה עמ' 79.

94) ד"ה ברוך שעשה ניסים ט"ו תמוז תש"כ, על פי המאורי אור מערכת ע' אות כז.

95) אוה"ת ויגש 1962.

96) ת"ז תקון כ"ד דס"ז ע"ב: "עירוב איהו עמודא דאמצעינתא וביה מטלטלין מביית לביית דאינון שכינה עילאה ותתאה, רע"מ ר"פ תשא: ו' ממוצע בין שני ההי"ן, הקדמה לת"ז דף ח': "עירוב איהו צדיק", פע"ח שער הלולב פ"ג "שלכן מערב הוא יסוד שבו מתערבין כל החסדים כו".

צל

בכללות, צל הוא בחינת "מקיף", ובאופן פרטי יש בו כמה בחינות, הן בקדושה והן בקליפות: צל ענני הכבוד, צל הענן שבמתן תורה, צל ענן הקטורת דיום הכיפורים, אהבה שבבחינת צל, כבואה (ובכואה דכבואה) ועוד.

מקיף דלבונה – קודש הקודשים

על הפסוק "כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחניך להצילך" דרשו חז"ל⁹⁷ "מהו להצילך – להגן עליך להיות צל על ראשך". דהיינו, צל הוא משל להגנה שמגן הקב"ה מפני הפורענות כמו "בצל כנפיך תסתירני"⁹⁸, "בצל כנפיך יחסיון"⁹⁹, וזהו שנאמר "לחמנו הם סר צילם מעליהם" – היינו, שהקב"ה הסיר מזו האומות את ההגנה שהייתה להם עד עתה¹⁰⁰.

ונקראת בחינה זו "קודש הקודשים", והיינו, שהיא מובדלת מהקודש כמו שהקודש מובדל מהחול – ולכן הוא רק צל. ובבחינת ה"זמן" נמשך מקיף זה דוקא אחרי יוהכ"פ. כי ענין ענן הקטורת דיוה"כ הוא בירור בחינת הלבונה (שעי"ז סר צילם של הקליפות) – ומזה נמשך להיות צל על ראשך ולהצילך¹⁰³.

צל יומם – המקיף דאריך אנפין

מהפסוק "כי על כל כבוד חופה" משמע שיש שתי בחינות כבוד – ועל כל אחת מהן חופה. מבארת החסידות¹⁰⁴, שכבוד התחתון הוא יחוד חתן וכלה (וחופה שעליו הוא בינה), וכבוד העליון הוא יחוד חכמה ובינה – וחופה שעליו הוא אריך אנפין.

ענני הכבוד והענן דמתן תורה היו החופה של כבוד התחתון, אבל על הסוכה נאמר שהיא "לצל יומם", דהיינו, צל על בחינת ה"יום". יום הוא חכמה, ואריך אנפין הוא הצל (המקיף לחכמה

וצל זה והגנה זו (לאומות) היא בחינת המקיף דלבונה¹⁰¹, והביאור¹⁰²: "א סממני הקטורת הם י' ניצוצות המובלעים בקליפות, המקבלים חיותם מבחינת הלבונה. דמכיון שהיא "מקיף" ונעלית מהם שלא בערך אין הקליפות חשובות בעיניה לבטלם ולכן יכולות לינק ממנה חיותם. והוא כמשל המלך הרואה שממית בהיכלו ואינו טורח לסלקה. ורק כך יכולות הקליפות לקבל החיות מהקדושה (דרך אור מקיף) כי בפנימיות אין יכולים לקבל. דהיינו, כמו שהקליפות יכולות לקבל רק מהמקיף (כי אין קודש מתערב בחול).

(97) מדרש רבה קדושים פרשה כ"ד.

(98) תהילים י"ז ח'

(99) תהילים ל"ו ח'.

(100) סד"ה ואולם חי אני, מובא באוה"ת כי תצא תתרו".

(101) תורה אור ד"ה ראה ריח בני.

(102) תורה אור ה' ג'.

(103) אוה"ת דרושים לסוכות א' תש"י.

(104) לדוגמא ד"ה לכה דודי תשי"ד, וראה בחסידות מבוארת כרך ימי שמחה.

(מקיפים), כך תפילה (אפילו היא בציבור) אינה יכולה להתקבל בלי לימוד תורה (בחינת אור פנימי) וגמ"ח (שהוא כללות המצוות, שהן בחינת מקיפים).

אהבה שבבחינת צל

האהבה שבבחינת צל היא האהבה שנעלית מכדי להיות מקור לאהבה הגלויה בלב. "מידות שבשכל" (המסקנה השכלית שצריך לאהוב) הן שורש לאהבה בפועל, ו"צל" היא אהבה שעוד למעלה מזה¹⁰⁶ וביאור הענין, שאהבה זו היא בחינת חכמה (וליתר דיוק "חסד דבא"), והיא מה שאינו רוצה ליפרד מהשגת הביטול לאלקות, והיא בחינת "אהבה רבה" שלמעלה מעלה מאהבת עולם.

צל הקליפות

אמרו בגמרא¹¹⁰ "בבואה אית להו, בבואה דבבואה לית להו". מאחר ו"צל" הוא "מקיף", לומדת מזה תורת החסידות שלקליפות יש רק מקיף אחד (ולא כבקדושה שהם שניים¹¹¹, שהם מקיף הקרוב ומקיף הרחוק).

וענין "בבואה" זו¹¹² בעבודה הוא הרושם שמשאירת העבירות בנפש האדם. היינו, גם לאחר שעושה תשובה נכונה על מחשבותיו ומידותיו¹¹³ עדיין נשארת בו משיכה מסויימת לרע, והוא ענין עבירה גוררת עבירה¹¹⁴.

ובלשון הקבלה "צל" זה הוא המקיף דחיה ולא המקיף דיחידה. היינו, שמצד אחד הוא בתוקף גדול (כי בא מצד המידות ואינו "מעודן" ע"י השכל) אך מצד שני אינו ענין "עצמי" - שאינו יכול באופן אחר, אלא שאינו רוצה באופן אחר - ולכן אין בו מסירות נפש אמיתית (כבקדושה)¹¹⁵.

גמ"ח – צל התפילה

על הפסוק "כי בצל החכמה בצל הכסף"¹⁰⁷ מסבירים המפרשים ש"צל הכסף" הוא גמ"ח. מבואר על זה בתורת החסידות¹⁰⁸ שגמ"ח נקרא "צל" כי "בצילו" מתקבלת תפילת המתפלל.

והביאור בזה: "תפילות כנגד תמידים תקנום"¹⁰⁹: כשם שהקרבנות הקרבנות צריכה להיות דווקא במקדש (ואם לא הרי זה איסור כרת) - מקום שיש בו לא רק ארון (אור פנימי) אלא גם יריעות

(105) אורה"ת בשלח שפ"ו.

(106) אורה"ת ביאורי זהר תל"ה, דרושים לסוכות א'תשמ"ה.

(107) קהלת ז' י"ב.

(108) תורת שמואל תר"מ ב תתל"ח ובכמה מקומות.

(109) ברכות כ"ו ב'.

(110) גיטין כו.

(111) לקו"ת ברכה צ"ח ד' ואילך.

(112) לקו"ת תצא ל"ו ג', ד"ה וגלחה את ראשה ועשתה את צפרניה.

(113) הנרמזים ב"גלחה את ראשה" - מותרים המוחין, ו"עשתה את צפרניה" - מותרים המידות.

(114) אבות ד' ב'.

(115) המשך תרס"ו עמ' רס"ז.

קול

הקול האנושי כמובנו הפשטני הוא הצליל הנשמע על ידי ההמשכה המחברת את הבל הלב עם הדיבור (דרך מיתרי הקול). אך בתורת החסידות מבואר באופן כללי יותר, שכל המשכה והאצלה ממהות אחת למהות אחרת נקראת 'קול'¹¹⁶.

קול ודיבור

ב. קול סתם היא מלכות¹²³ (דאצילות, דיבור), וקול גדול היא מלכות דאין סוף שבפנימיות הכתר. וזהו ענין קול דודי מדלג על ההרים, שדוקא פנימיות הכתר (קול גדול) מדלג על כל המדרגות שבסדר ההשתלשלות ומתגלה בגוף הגשמי של נשמות ישראל (שמקורן במלכות דאצילות).

קול ודיבור הם כלל ופרט¹¹⁷. היינו, הקול היוצא מהבל הלב¹¹⁸ הוא פשוט, וע"י ה' מוצאות הפה¹¹⁹ נחלק לאותיות הדיבור.

ובאותיות הקבלה¹²⁰ ארבע אותיות שם הוי' הן חכמה ובינה מידות (זעיר אנפין) ומלכות. ומאחר והמידות הן "הבל הלב" (ממנו יוצא הקול), ומלכות היא דיבור¹²¹, נמצא שקול ודיבור הם תפארת (שהיא כללות המידות) ומלכות.

קול פשוט וקול מורכב

הקול המורכב¹²⁴ נמשך מחיצוניות הלב¹²⁵, שהיא רגש האדם (כגון אהבה, שמחה או בושה וכיו"ב). כשרוצה האדם להביע את רגשותיו לזולתו נמשך הבל מהלב ומתלבש באותיות הדיבור¹²⁶. הבל זה (קול זה) נקרא 'מורכב' כי כביכול הוא אינו חלק מהנפש עצמה אלא רק "מורכב" בה. הקול הפשוט, לעומת זאת, נמשך

קול סתם וקול גדול

בענין קול סתם וקול גדול ישנם שני ביאורים: א. קול סתם הן המידות¹²² (הנחלקות ל'שבעה קולות'), וקול גדול הוא בינה (מקור המידות).

(116) לקוטי תורה נשא כט ע"ב.

(117) ד"ה ביום השמיני עצרת העת"ר (המשך תער"ב ח"ב פרק' שלה), ומקורו בוהר ויקרא י' ע"ב ופנחס רנ"ח ע"א. וכן ראה מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"ג עמ' א'ז, ח"ד עמ' א'תנג.

(118) ביחס לדיבור נחשב הקול כ"פשוט" (ולא מבדילים בינו לבין הבל, שבכללות 'קול' והבל' עניינם אחד), אך בפרטות הקול הוא רק ה'חומר' המתהווה מהבל הלב לאחר כמה צמצומים.

(119) גרון, שיניים, שפתיים, חך ולשון.

(120) זוהר ויקרא י' ע"ב ופנחס רנ"ח ע"א.

(121) מלכות פה תורה שבע"פ קרינן לה, בדבר השם שמים נעשו.

(122) ביאו"ז לאדמור"ר הצ"צ עמ' תקח.

(123) מאמרים תקס"ט עמ' עז, ד"ה מן המיצר תשכ"ז.

(124) מאמרים תר"ס עמ' כז.

(125) אמנם פעמים רבות בחסידות נקרא הבל זה "קול פשוט" - אך שם הדברים אמורים רק ביחס לדיבור, אבל ביחס להבל הנמשך מפנימיות הלב הוא מורכב.

(126) ששורשן בחכמה, ראה בערכים קדמות השכל, אבא יסד ברתא, אותיות.

הסיבה להבדל שבין המלאכים, כי בעולם היצירה מאירות מידותיו של הקב"ה¹³⁰, ואילו בעולם הבריאה מאירה ספירת הבינה¹³¹ - המידות עניינן התפעלות ואילו השכל עניינו ביטול.

אבל כאשר המלאכים דיצירה מתעלים בעבודתם¹³² עד סמוך לרקיע (המפסיק בין המידות לבינה) אזי נשמע אצלם הקול (היינו, גילוי האלקות) אשר מעל הרקיע - ואז הם עומדים. היינו, נעשה בהם עמידה וביטול ובמילא נעשה רפיון בהכנפים שלהם, ואינם יכולים להיות עוד בתנועה דרצוא ושוב.

ובעבודה הוא, שע"י העבודה שבקריאת שמע וברכותיה מגיעים לתפילת העמידה. קריאת שמע היא העבודה דאהבה בהתפעלות של רצוא. ע"י עבודה זו מתעלה האדם, עד שכשמגיע לשמונה עשרה הרי הוא כעומד לפני המלך בהיכל המלך¹³³ - שאז הוא מתבטל לחלוטין.

קלא דאשתמע ודלא אשתמע

¹³⁴עניינו של קול באופן כללי הוא המשכה ואינו דוקא קול גשמי. הקול הנשמע הוא הנמשך מהמידות לדיבור¹³⁵, והקול שאינו נשמע הוא שם כללי לכל המשכה מהעלם לגילוי: מהשכל למידות, מלמעלה מהשכל אל השכל, ובעניינים ד'למעלה' - מלמעלה מההשתלשלות אל ההשתלשלות.

קלא דאשתמע נקרא גם 'קול זוטא', ואילו קלא דלא אשתמע נקרא לפעמים גם 'קול גדול', או 'קלא פנימאה'.

מפנימיות הלב, שהיא הרצון הפשוט שבעצם הנפש ממש (מבחינת יחידה שבה). ובפרטות, ישנן שלוש דרגות:

א. הקול הנמשך מהמידות המורגשות מתלבש ממש באותיות הדיבור.

ב. הקול הנמשך מחיצוניות הרצון (בחינת חיה שבנפש) - למרות שהוא מקיף על השכל והרגש (ואינו מתלבש בהם ממש) הריהו משפיע עליהם¹²⁷,

ג. הקול הנמשך מעצם הנפש ממש (מבחינת היחידה שבה), אינו יכול להתלבש בשכל ורגש כלל, וכאשר נמשך ומתגלה הרי הוא מזיז את כל עצם כללות נפשו (כדוגמת אדם שדנים אותו או את בנו אהובו להיפך החיים, או כדוגמת בעל תשובה אמיתי כר' אלעזר בן דורדיא שיצאה נשמתו בבכיה) - קול זה הוא דבר אחד עם הנפש עצמה ולכן הוא גם "פשוט" כמוה, וגם לא יכול להתלבש באף אחד מהכוחות הפרטיים אפילו לא באופן של מקיף, אלא הוא תזוזה של כל עצמות הנפש עצמה.

הקול אשר מעל לרקיע

נאמר בספר יחזקאל¹²⁸ "ויהי קול מעל לרקיע אשר על ראשם בעמדם תרפינה כנפיהן". מבארת על זה תורת החסידות¹²⁹ שהמלאכים שבעולם היצירה הם בעלי "כנפיים" המסמלות עבודה ברצוא ושוב ברגש והתפעלות עצומים. לעומתם המלאכים שבעולם הבריאה עבודתם ב"עמידה" המסמלת ביטול מוחלט.

127) כדוגמת לעולם ילמד אדם במקום שליבו חפץ (ע"ז יט ע"א) - שחפץ זה משפיע על הצלחת הלימוד, או כמו אהבת האדם את עצמו, וכעניין השוחד - שמעוור עיני פקחים.

128) יחזקאל א' כה.

129) תו"א יתרו עב ב', מאמרי אדמו"ר האמצעי במדבר עמ' תשמו, מאמרים תרצ"א עמ' קפ ואילך ועוד.

130) ז"א דאצילות.

131) דאצילות.

132) וראה במאמרים הנסמנים לעיל שבפרטיות יש בהתעלות זו שלוש דרגות.

133) ראה בערך היכל, שהוא המקום הפרטי של המלך בארמונו.

134) לקר"ת שה"ש טו א'.

135) הן בגשמיות האדם והן בספירות העליונות.

לימוד התורה בקול

בדרגות הנפש מכוון הקול כנגד הרוח¹⁴⁰, כי מצוות (מעשה), תורה (דיבור) ותפילה (מחשבה) הם כנגד נפש רוח ונשמה.

והטעם שבחינת רוח קאי על לימוד התורה הוא, כי רוח ענינו קול - ועיקר לימוד התורה הוא בקול דוקא. וכן אמרו רז"ל¹⁴¹ על הפסוק¹⁴² "חיים הם למוציאיהם - למוציאיהם בפה". שדוקא על לימוד התורה בפה חייבים בברכת התורה לדברי הכל.

חמישה קולות, ושבעה קולות שניתנה בהם התורה

הדיעות דחמישה ושבעה קולות אינן סותרות הביאור בנגלה:

באור התורה¹⁴³ מתווך הרבי הצ"צ¹⁴⁴ בין הדיעה שהתורה ניתנה בחמישה קולות לבין הדיעה שניתנה בשבעה, שאין זו סתירה אלא הוא על דרך שלעיתים מחשיבים את ספר התורה כנחלק לחמישה חומשים ולעיתים מחלקים אותו לשבעה (על פי הידוע¹⁴⁵ שפרשת "ויהי בנסוע הארון" היא "ספר בפני עצמו". שאם שני פסוקים אלו שבאמצע ספר במדבר הם "ספר בפני עצמו", נמצא שספר במדבר הוא שלושה ספרים, ויחד עם ארבעת החומשים האחרים הם שבעה).

בענין המצוות¹³⁶ קלא דלא אשתמע הוא תפילה (שהיא בחינת מחשבה, עבודה פנימית), ואילו קלא דאשתמע הוא תורה (שעיקר מצוותה¹³⁷ בדיבור).

בנוגע לקול השופר, ראה בערכים 'להבין ענין תקיעת שופר על פי קבלת הבעל שם טוב' ו'תקיעת שופר'.

רעש גדול וקול דממה דקה

נאמר בבניא¹³⁸ "רוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים לפני ה' - לא ברוח ה', ואחר הרוח רעש - לא ברעש ה', ואחר הרעש אש - לא באש ה', ואחר האש קול דממה דקה". היינו, הקב"ה לא נמצא ברוח, לא ברעש ולא באש אלא ב"קול דממה דקה".

ומבואר בזה בחסידות¹³⁹, שרוח, רעש ואש היא התפילה (המעוררת את כוונת הלב ברעש גדול), וקול דממה דקה הוא הביטול דתורה שאחריה. היינו, שכדי להגיע ללימוד תורה אמיתי (שלומד בביטול ועד שדברי התורה שאומר אינם שלו אלא "ואשים דברי בפין") הוא ע"י הקדמת עבודת התפילה.

כלומר, מצד אחד בתפילה לא מתאחד האדם בתכלית עם ה', אבל מצד שני עבודת התפילה היא היא המעלה ומכשירה אותו להתגלות ה' שבלמוד התורה - שלימוד התורה שלו יהיה אמיתי.

136) מאמרים תר"ס-תרס"א-תרס"ב עמ' תיד.

137) כמו שכתוב "ושננתם לבניך ודברת בם", וכן "והגית בה יומם ולילה" - הגית הוא (גם) מלשון 'להגות' - לדבר.

138) מלכים א יט יא-יב.

139) עטר"ת עמ' רנה.

140) התועדויות תשמה ב' עמ' 947, תו"א מקץ מב ב (ובחסידות מבוארת). רוני ושמוחי מאמרים תשמ"ה, מאמרי אדמו"ר הזקן על מאמרו"ל ש"ס זהר ותפילה, עמ' א'.

141) עירובין נג ע"ב.

142) משלי ד' כב.

143) במדבר ב' שע"ד.

144) על פי בה"ז על זח"ג פ' פנחס רנ"ד א': "ואינון חמשה חומשי תורה ואי תימא שית אינון אלא שבע אינון".

145) מסכת סופרים ו' א'.

הביאור בחסידות:

חכמה ובינה נקראות אב ואם¹⁴⁶ משום שהן "מולידות" את המידות¹⁴⁷. והנה ידוע שעיקר המידות הן חמש בלבד¹⁴⁸, אך יחד עם יסוד ומלכות הן שבע.

והנה, בתורת הקבלה נאמר ש"בינה עד הוד אתפשטת"¹⁴⁹, ויובן על פי משל מנפש האדם: מחד גיסא, כשאדם מתבונן בעמקות כיצד משהו הטיב לו בהכרח מתעורר רגש חיובי כלפיו. אבל מאידך - אין שום הכרח שרגש זה יביא את האדם

לדבר על זה או לעשות מעשה. היינו, ההתבוננות פועלת רק על הרגש ולא על כח המעשה. לעומת זאת "יסוד אבא ארוך"¹⁵⁰, היינו, בחינת החכמה (אבא) מגיעה ופועלת עד לכח המעשה. ויובן יותר על פי משל מראיה ושמיעה: כח השמיעה יכול לתפוס רק קול (שהוא הרוחניות שבגשמיות), ודוקא הראיה (שנעלית יותר מהשמיעה) יכולה לתפוס גם דברים גשמיים ממש.

(להרחבה נוספת בנושא זה, ראו בערך 'חמישה קולות' ובערך 'שבעה קולות').

---

(146) כידוע, ראה תניא פרק ג ובכ"ד.

(147) התבוננות של אדם בענין מסויים גורמת להתעוררות רגש כלפי, אם טוב ועם הופכו.

(148) ראה אריכות ההסבר בזה בדרושי ל"ג בעומר, שעיקר המידות הן חסד עד הוד. כי יסוד ומלכות הם רק הכוחות המגלים את המידות כלפי חוץ אבל אינן מידות בפני עצמן.

(149) ע"ח שער כט פ"ח בשם הזוהר.

(150) ע"ח שער הכללים פרק י' ובכ"ד.

רגש

רגש הוא שם לתכונת האדם להתפעל באופנים שונים מהמציאות הסובבת אותו. התורה מבחינה בין שבעה סוגי רגשות כלליים, ששמותיהם (בספרי הקבלה והחסידות) נלקחו משמות הספירות מהן הם משתלשלים: חסד (או גדולה), גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד (או כל) ומלכות.

שם

משמעות השורש רג"ש

השורש רג"ש בלשון הקודש מורה על רעש, סער ושאון: הן בפסוקי התורה, כגון "למה רגשו גויים"² ו"בית אלקים נהלך ברגש"³, הן בלשון חז"ל, כגון "למה מפיסין וחוזרין ומפיסין... כדי להרגיש כל העזרה"⁴, ועל דרך זה בלשון ארמית "אתי רגשא ואתא על ימא"⁵.

אור וגילוי וע"י זה הם בבחינת חמימות ורשפי אש כו' וזהו ענין ההתפעלות כו', והמוחין בכלל הן בחינת יסוד המים קר ולח שמאיר שם האור האלקי ואינם בבחינת התפעלות במורגש כי אם בבחינת קרירות כו'".

(להרחבה נוספת בזה, ראו בערכים 'מידות טובות', 'ספירות').

טעם שהרגשות נקראו גם "מידות"

מלשון "מדו בד" – לבוש

השכל והרגש אינם עצם הנפש אלא רק "הארה" וכוחות המתפשטים ממנה, ולכן נקראים "מידות" - מלשון "מדו בד"⁸. כלומר, שהם רק לבושים לעצם הנפש, על דרך שהמידות למעלה (בספירות העליונות) הן רק כלים ולבושים דרכם עובר האור האלקי לעולמות⁹.

טעם שרגשות האדם נקראים "רגשות"

הטעם לשם זה למידות האדם הוא, כי מידות האדם הן בתנועת התפעלות, רעש ושאון, וזאת בשונה ואף בניגוד לתכונת המוחין - ועד שבספרי חסידות נמשלו המוחין ל"מים" והרגשות ל"אש":

"דהנה ידוע דמוחין ומדות הן מים ואש, דמדות הן בחינת יסוד האש שהוא חם ויבש והיינו שאינו מאיר בהם אור האלקי וזהו ענין יבישות מבחינת

1) כללות ענין הספירות מוזכר לראשונה בספר יצירה פרק ב', ושמותיהם נזכרים לראשונה בדברי הימים א (כ"ט י"א) בוורה: שמות קע"ה ב', ויקרא ס"ב א', בראשית י"ח א' (ועוד)

2) תהילים ב' א'.

3) תהילים נ"ה ט"ו.

4) יומא כד.

5) זוהר נשא קל"ב א'.

6) מאמרים עת"ר קל"ה.

7) ויקרא ו' ג'.

8) תורה אור פ"ב ג'.

9) המשך תער"ב ח"ב עמ' תשכ"ו.

ימי הבניין". וטעם הדבר (לכאורה), להדגיש שאין דמיון וערך בין מהות הספירות למהות מידות הנפש שהשתלשלו מהן.

כפולות

על שם שאופן התגלותן הוא "כפול" – באופן "רך" ובאופן "קשה"¹⁴. ביאור: נאמר בספר יצירה¹⁵ שכ"ב האותיות נחלקות לעשר עיקריות וי"ב פשוטות. עשר העיקריות נחלקות גם הן לשלוש ראשיות (אמ"ש) ושבע משניות (בג"ד כפר"ת). שבע האותיות המשניות הן שבע המידות, ורק הן המקבלות (מבחינה דקדוקית) את נקודת הדגש. ובמידות האדם מתבטא הדבר בכך שפעמים הן בתוקף ופעמים ברכות.

שבעת ימי הבניין

כך הן נקראות במספר מקומות בפרדס להרמ"ק, ומקורו בזוהר¹⁶, שהן הימים העליונים בהן מאיר האור האלוקי, ואיתן בורא ה' ובונה את העולם.

כללות ענין הספירות¹⁰ הוא מלשון ספירה וגבול. אך מכל מקום ענין זה מתבטא ביותר במידות דאצילות, ששם מתעבה האור יותר ואז דוקא שייך ענין הגבול וקיצבה. כי האור עצמו הוא למעלה מהנבראים ושלא בערך אליהם כלל, ופעולת הכלים (המידות) בהאור הוא להלבישו ולהורידו לבחינה שיהיה שייך לעולמות (והיינו, שבחינת מידות היא מדידה והגבלה)¹¹

טעם שנקראו

"כפולות" ו"שבעת ימי הבניין"

בתניא¹² קורא אדמו"ר הזקן למידות בשני שמות נוספים: "כפולות", ו"שבעת ימי הבניין". ולהעיר¹³, שלגבי הספירות העליונות לא מזכיר אדמו"ר הזקן את התארים "שכל ומידות", אלא רק "ספירות", חכמה וכו', "כפולות" ו"שבעת

(10) מדרכי השתלשלות א' עמ' 401, על פי תורת מנחם ל"ב עמ' 372.

(11) והגבלה מעין זו שייכת גם בהאור שלמעלה מהשתלשלות, כמו י"ג מדות הרחמים שהם למעלה מהשתלשלות ובכל זאת נקראים מדות.

(12) פרק ג'.

(13) על פי חסידות מבוארת חלק א', עיונים אות ס"ו.

(14) תיקוני זוהר תיקון ע'.

(15) פרק א'.

(16) חלק א' ל"א סע"א, ר"פ ויגש, ח"ג צ"ד ב'.

רוחות העולם

רוחות העולם הם ששת הקצוות (מזרח ומערב, צפון ודרום, מעלה ומטה) המגדירים את מציאות המקום הגשמי. הקצוות הגשמיים נמשכים מעניינם הרוחני, שהוא ששת המידות חסד גבורה וכו'¹⁷.

מקום – מהות וגדר העולם

מקום העולם אינו המקום שבו "נמצא" העולם, אלא הוא גדר העולם עצמו¹⁸. ומפרש אדמו"ר הזקן¹⁹ ש"מקום" הוא ששת הקצוות (ששת המידות דעולם הבריאה²⁰), וכדלקמן.

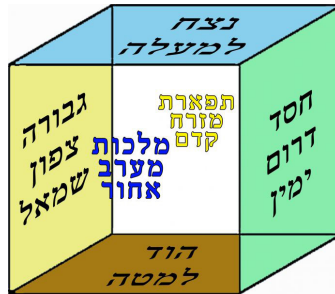
כללות ענין ששת המידות

עניין ששת המידות הוא השפעה זולת²¹, כל פעולת המידות מתייחסת לזולת, ובאין זולת נאבדת כל פעולת המידה²². ונמצא, שה"מקום" הראשון בו "מדברים" על מציאות "זולת" (מחוץ לאלקות) הן ששת המידות דבריאה – ולכן הן הן בחינת המקום הרוחני, המהווה שורש לבחינת המקום הגשמי.

וביאור עניינו של מקום רוחני: עניינו של מקום באופן כללי הוא שכל נברא תופס את מקומו, וממילא לא יכולים להיות באותו מקום שני נבראים (שהרי מקום זה כבר "תפוס"). אלא שברוחניות פירוש הדבר שבמקום שנמשכת יראה לא נמשכת אהבה וכיו"ב²³. מציאות זו (של מקום רוחני) מתחילה רק בעולם הבריאה, שורשה הוא במלכות דאצילות²⁴, ואילו המידות דאצילות הן מופשטות לגמרי אפילו מבחינת מקום רוחני.

בחינת המקום (הקצוות) שבמידות

נצח והוד הם מעלה ומטה (בהתאמה). מעלה ומטה אינם ההשפעה עצמה אלא רק "איכות השפע", היינו, כליות יועצות איך להשפיע. הנצח ("מעלה") הוא הגזור אומר להוריד את השפע, וההוד ("מטה") יעצור

17) מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ב ב' עמ' שצא.

18) והיינו, לא שורשו של העולם כהיטוי מקומו של עולם, אלא הגדר שלו עצמו.

19) בתו"א בשלח ד"ה ואכלוהו היום, וזהו הפירוש המובא בכל מקום בתורת החסידות.

20) שהרי כל גדר מקום זמן אינם שייכים כלל באצילות, וראה תניא שהעיה"א פרק ז'.

21) להבדיל מעניין המוחין – שהוא לעצמו. והיינו, בשביל להבין ענין שכלי אין צורך בזולת. ואדרבה, הזולת מבלבל ומפריע להעמקה. ולכן כשהיו צריכים הסנהדרין לפסוק בדיני נפשות היו מתבודדים לילה אחד בין הדין לבין גמר הדין (סנהדרין מ' א' במשנה).

22) ד"ה איתא במדרש תהילים.

23) המאור שבתורה - ביאורי הרי"כ לתניא, בפרק ז' משער היחוד והאמונה.

24) שער היחוד והאמונה פרק ז'.

את השפעת שלא יתפשט כל כך.

חסד וגבורה הם ימין ושמאל (בהתאמה), שהם דרום וצפון²⁵. **חסד** (ימין) הוא אור וחום – והוא שורש לצד דרום שהוא חם. ואילו **גבורה** (שבשמאל) היא צמצום והעלם – והיא שורש לצד הצפון הקר.

תפארת ומלכות הם קדימה ואחורה (בהתאמה), שהם מזרח ומערב. **מזרח** הוא תחילת ההשפעה. ההשפעה לזולת היא התכללות של חסד וגבורה, והתכללות זו מתאפשרת בכוחו של קו האמצעי (תפארת), כי בו מאירה בחינת "קדם"²⁶ שלמעלה

משניהם. **ומערב** הוא קבלת השפעת (של האורות דאצילות), הנעצרים ונסתרים במקבל שהוא המלכות²⁷.

וכדרך שהשפעת דאצילות נמשך למלכות בשם"ה צינורות השפעת²⁸, כך כללות ההשפעה הגשמית לעולם נמשכת בראש השנה, ואחר כך נפרטת לשם"ה (365) ימות השנה.

(לעיתים במילה "מקום" אין הכוונה לגדר ומהות העולם (כדלעיל), אלא לגבי הבחינת שהיא שורש לעולם. לגבי "מקום" במובן זה ראה בערך מקומו של עולם).

---

(25) המושגים ימין ושמאל מתייחסים למקום זריחת השמש הנקרא "קדם", מלשון קדימה, לפנים. וממילא ימין הוא דרום ושמאל הוא צפון.

(26) בחינת ה"כתר" שלמעלה מהחכמה, המאיר ע"י הדעת במדת התפארת.

(27) וכשם שתחילת ההשפעה היא ע"י הקו האמצעי (שלמעלה מימין ושמאל), כך כוחה של המלכות לקבל את השפעת שני ההפכים (חסד וגבורה) הוא ע"י היסוד (שגם הוא בקו האמצעי, וגם בו מאירה הארת הכתר).

(28) שתחילתם בתפארת (מזרח) וסופם במלכות (מערב).

רחל ולאה

רחל ולאה הן שתי בחינות של "מקבל" (כי לאה ורחל הן נשי יעקב. יעקב הוא בחינת הזכר המושפיע, ושתי נשיו הן בחינת ה"נוקבא" המקבל)²⁹. וכזה גופא ישנם שלושה ביאורים כלליים (שבכולם רומזת לאה לדרגה העליונה ורחל לתחתונה):
א. בינה ומלכות. ב. שתי בחינות כבינה. ג. שתי בחינות כמלכות.

בינה ומלכות

לפי הסבר זה בינה ומלכות הן שתי בחינות נקבה (מקבל), המקבלות מחכמה וז"א - שהן שתי בחינות זכר (משפיע). היינו, חכמה משפיעה לבינה, וז"א משפיע למלכות³⁰.

ה' ראשונה וה' שניה שבשם הוי"ה

אותיות שם הוי"ה רומזות על ארבעת הדרגות הכלליות ' - חכמה, ה' - בינה, ו' - מידות, ה' - מלכות. על הפסוק³¹ "וללכן שתי בנות שם הגדולה לאה ושם הקטנה רחל" מבואר בחסידות³² שלאה היא ה' גדולה, אות ה' הראשונה שבשם הוי" - שעניינה "בינה", ואילו רחל היא ה' קטנה, אות ה' השניה שבשם - שעניינה "מלכות".

עלמא דאתכסיא ועלמא דאתגליא

בינה ומלכות (לאה ורחל) הן עלמא דאתכסיא ועלמא דאתגליא. בינה נקראת עלמא דאתכסיא כי בה מתגלה עתיק שנקרא "הוא" (בגוף שלישי) ולא

"אתה" (בגוף ראשון) - לפי שהוא אתכסיא ולא אתגליא³³, והוא בחינת סובב כל עלמין³⁴. ואעפ"כ הרי הוא מאיר ומתגלה ב"פתח האהל" (בחינת רחל) - שמאיר גם בבחינת ממלא כל עלמין³⁵.

מחשבה ודיבור

בזמן המקדש האירה בארץ ישראל בחינת המחשבה (ספירת הבינה) בבחינת הדיבור (מלכות), ולכן היו אז חכמים גדולים, בעלי רוח הקודש ונביאים. אך כשגלו ישראל גלתה עמהם השכינה, ונמצאת גם היא בגלות בשבעים השרים, ובארץ ישראל נשארה רק בחינת המחשבה (שלא יכולה להתגלות לכל, אלא לצדיקים בלבד)³⁶.

כתוצאה מכך: א. לפי שרחל עתה בחו"ל אף שהיא בבחינת גלות מכל מקום מבקשי ה' יבינו ויקבלו הארה ממנה בתורת ועבודתו מה שאין כן בארץ ישראל. ב. הצדיקים שבארץ ישראל יכולים להשיג השגות יותר מכפי שהייתה בשלוותה³⁷.
ובעבודת ה': מחשבה (עלמא דאתכסיא) הוא

(29) ספר המאמרים תקס"ח עמ' רפה, וביאורו"ז קו ד.

(30) ספר הערכים, מערכת האותיות עמ' תקכט.

(31) בראשית כט טז.

(32) אוה"ת בשלח עמ' תסה, בהעלותך שצו, התוועדויות תשמ"ה חלק ה' עמ' 5-2704 ועוד.

(33) אדר"ז דר"צ ע"א.

(34) ועיין מענין "הוא דא עתיקא" בתו"א ר"פ לך לך.

(35) מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ז עמ' תלז.

(36) תו"א ויצא כב ד.

(37) אוה"ת ויצא ריו.

(דועד) ³⁹, ולפי ביאור זה שתייהן בבינה. לאה היא בינה עילאה⁴⁰ ורחל (ד' רגילה) בתבונה⁴¹.
(להרחבה נוספת בנושא זה ראו בערך 'ישראל סבא ותבונה').

שתי בחינות במלכות

לפי ביאור זה לאה ורחל הן שתי בחינות בדיבור⁴² עצמו: לאה היא גדלות הדיבור (דיבור שבמחשבה, או כח הדיבור), ואילו רחל היא הדיבור עצמו⁴³.

לימוד התורה (שעיקר ענינה הוא הבנה והשגה, מחשבה), ועלמא דאתגליא הוא קיום המצוות בדיבור ומעשה. ועל פי זה עלמא דאתכסיא הוא המשכה מלמעלה למטה ועלמא דאתגליא הוא העלאה מלמעלה למטה כנ"ל בארוכה שתורה היא המשכה מלמעלה למטה ומצוות הם העלאה מלמעלה למטה³⁸.

שתי בחינות בבינה

רחל ולאה הן ד' רבתי (דאחד) וד' רגילה

---

(38) מאמרים תשל"ז עמ' רי"א.

(39) ראה ספר הערכים מערכת האותיות עמ' תקכט, ושם נסמן.

(40) עצם ההבנה שאינו קשור עדיין למסקנה המובילה למידות.

(41) המדריגה הנמוכה שבבינה, מסקנת השכל המובילה ומולידה את המידות.

(42) ובענין הספירות דיבור הוא מלכות.

(43) ספר הערכים שם.

רשות הרבים

בהלכה, רשות הרבים היא אחת מארבע רשויות השבת. מדין התורה אסור להכניס ולהוציא חפצים מרשות הרבים לרשות היחיד בשבת, וכן אסור לטלטל חפץ ארבע אמות ברשות הרבים. בחסידות, רומזת רשות הרבים לעניין הריבוי והפירוד, היפך האחדות האלוקית.

האלקית שאין עוד מלבדו ושהקב"ה הוא המציאות האמיתית היחידה (רשות היחיד) - אלא נרגשת בו רק הישות החומרית של הנבראים כמוציאות נפרדת מאלקות (טורא דפרודא). וממילא נראה כאילו ח"ו קיימים דברים רבים מלבד האלקות⁴⁴ ומבאר זאת בעבודת ה', שהטרדה הקיימת בהתעסקות בעניני העולם הזה, החששות והדאגות התמידיות נובעות מכך שבעסקי העולם הזה הגשמיים לא ניכר בגלוי שיש יד מכוונת מלמעלה הדואגת לפרנסתו של כל אחד.

עולם התוהו

באותו ענין⁴⁵ מסביר שם שהרגשת הפירוד מאלקות שבעולם הזה נובעת משרשו שבעולם התוהו (עולם הנקודים), ששם מאירים האורות האלוקיים בעוצמה וגילוי כה רב עד שאינם יכולים להתכלל זה עם זה – ולכן נקרא עולם התוהו "רשות הרבים".

ומסביר זאת אביו של הרבי באותיות הקבלה⁴⁶:

הגדרת רשות הרבים

רשות הרבים היא שטח ציבורי פתוח, שרבים מהלכים בו. עם זאת, ישנם תנאים שונים המבטלים את הגדר של רשות הרבים, דוגמת שטח ציבורי סגור המוקף במחיצות מכל צדדיו, שטח שהציבור לא משתמש בו (שדות, מדבריות, ימים), ושהמקום אינו גבוה מהקרקע יותר משלושה טפחים.

בהלכה מופיעות שיטות שונות של הגדרות נוספות, בהם: שהמקום הוא תחת כיפת השמים ולא מקורה בגג, שהעיר אינה מוקפת חומה, הרים או תל מכל כיווניה, ושמהלכים בה שישים ריבוא איש⁴⁴.

עולם הזה

הרבי המהר"ש מסביר⁴⁵ את הכוונה בדברי הזוהר⁴⁶ שהעולם הזה נקרא "טורי דפרודא" (הרי הפירוד), על פי האר"י⁴⁷: שהעולם הזה הגשמי נקרא רשות הרבים - כי לא נרגשת בו האמת

(44) תלמוד בבלי, מסכת שבת, דף ו', עמוד א'. שו"ע אורח חיים סימן שמ"ה סעיף ז'.

(45) מים רבים וירא תרל"ו, פרק א ופרק ג.

(46) ח"א קנח א.

(47) לקוטי הש"ס בתחילת מסכת שבת.

(48) וראה תניא סוף פרק לג, לקוטי תורה במדבר ד ג.

(49) מים רבים וירא תרל"ו, פרק א ופרק ג.

(50) ראה לקוטי לוי יצחק אגרות קודש עמוד ת', לקמן תוכן הדברים בעריכה חופשית.

רוחבה של רשות הרבים 16 אמות⁵¹ מלמד שעניינה הוא עולם התווה.

כי 16 הוא מספרם של בני קטורה הרומזים לתווה⁵², הכיצד? קטורה בגימטריה ש"ך (320),

שהם ש"ך ניצוצין דתווה, והם חמש פעמים די"ן (64) המורה על תהו⁵³. ועוד, ש"קטורה" היא מלשון קטרת⁵⁴ וי"א הסממנים שבה רומזים לי"א אלופי עשו⁵⁵ שבתווה⁵⁶.

---

(51) שבת צט א, שו"ע הרב הלכות עירובין סימן שמה הלכה יא. וראה תניא סוף פרק לג, ועיין לעיל סימן מח הערה דרשות היחיד מרומז בשם הוי' יחידו של עולם ורשות הרבים מרמז בשם אלקים.

(52) עץ חיים שער שבירת הכלים פ"ב.

(53) בלקוטי לוי"צ אג"ק עמי' שמו: הגימטריה של חמש המילים משם אלוקים השני בתורה עד השלישי "מרחפת על פני המים ויאמר" היא 320, ורומזת לש"ך שהם כללות הדינים דתווה.

(54) כפי שמפרש רש"י שנקראה על שנים מעשיה **כקטורת**.

(55) בראשית לו פסוקים מ-מג.

(56) בלקוטי לוי יצחק: ארצו של עשו היא ארץ **קדם**. קדם בגימטריה 144 והוא שם ב"ן בריבוע (י"ד 20), יו"ד ה"ה (30), יו"ד ה"ה ו"ו (42), יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה (52)), וכל ריבוע הוא מבחינת אחוריים (ע"ח שער אנ"ך פרק ג) - שמרמז על תהו.

שבעה קולות

דרשו חז"ל שבשבעה קולות ניתנה התורה. שבעה קולות אלו מקבילים לשבע הספירות העולם האצילות, לשבע הצילים בסולם הנגינה, לשבע תנועות הדקדוק, ולשבעת רוחות העולם.

מקור המושג

"השבעתי" היא מלשון שבע ומלשון שבועה. היינו, שבעת הקולות הן שבע המידות דאצילות בהן נתן ה' את התורה לישראל ובהן הוא מנהיג את העולם. ואילו המילים אם תעירו ואם תעוררו וגו' רומזות לג' הראשונות (כתר, חכמה ובינה) שיתגלו לעתיד לבוא – שאז יהיה כינור של שמונה מיתרים (היינו, שה'קול' השמיני רומז לגילויים דלעתיד לבוא).

שבעת הצילים בסולם הנגינה

בעל המשנת חסידים⁶⁴ מקשר את הפסוק שנאמר על התורה "חצבה עמודיה שבעה" עם חכמת הנגינה: כשכשם שהתורה בנויה משבעה ספרים כך חכמת הנגינה בנויה משבע מדריגות של קול. שמנמוך לגבוה יש רק שבע מדריגות בלבד, שכשהולך ועולה מאחת ועד שבע הם קולות שונים זה מזה, אבל כשבא לדרגא השמינית הוא עצם וגוון חד עם הקול שבדרגא הראשונה הנמוכה מכולם.

העולה מדבריו הוא, ששבעת צילי הנגינה

במספר מקומות דרשו חז"ל⁵⁷ ששבע הפעמים שכתובה המילה 'קול' בתהילים כ"ט⁵⁸ רומזות לשבעת הקולות בהם ניתנה התורה. בתקופה מאוחרת יותר⁵⁹ התגלתה הברייתא ד'מסכת סופרים', בה מקשרים חז"ל⁶⁰ את שבעת הקולות הנ"ל לחלוקת התורה לשבעה ספרים⁶¹. היינו, שפרשת 'ויהי בנסוע הארון' היא ספר בפני עצמו. ואם כן, (ששני פסוקים אלו שבאמצע ספר במדבר הם "ספר בפני עצמו"), נמצא שספר במדבר הוא שלושה ספרים, ויחד עם ארבעת החומשים האחרים הם שבעה.

בתורת החסידות

שבע הספירות דאצילות

אדמו"ר הצמח צדק מסביר⁶² על הפסוק "השבעתי אתכם בנות ירושלם... אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ"⁶³ שהמילה

(57) שמו"ר כח ו, מכילתא יתרו; ספרי שמג; זבחים קטז, א.

(58) מזמור המדבר על מתן תורה.

(59) מסכת זו היא מ'המסכתות הקטנות' ועוסקת בעיקר בדיני כתיבת ספר תורה. לפי החוקרים נערכה כפי שהגיעה לידינו בארץ ישראל בתקופת הגאונים. המסכת הייתה ידועה כבר לגאונים ולרבינו גנאל, ועם זאת חכמי ספרד לא הכירו אותה - עד לרמב"ן (שכפי הנראה הכיר אותה מקשריו עם יהודי אשכנז).

(60) מסכת סופרים ו' א'.

(61) היינו, שמלבד החלוקה לחמישה חומשי תורה ישנה בתורה גם חלוקה לשבעה ספרים.

(62) אור התורה - רשימות על שיר השירים, ע' מח.

(63) שיר השירים ג', ה'.

(64) בספר 'הון עשיר' על המשניות, יומא פרק ג'.

התורה לשבעים לשון), כך נחלק ההבל היוצא מן הלב לשבע תנועות הדיבור⁷²).

ומוסיף המהר"ל ששבע התנועות והקולות הם כנגד גדר המקום, שיש בו שבעה צדדים: ארבע הרוחות, למעלה, למטה ובאמצע⁷³.

ורבינו בחי"י⁷⁴ מאריך לבאר את הקשר בין צורת הנקודות ומקומן⁷⁵ לבין שבעת הקולות - שבע התנועות הנשמעות בהברת הדיבור. ומקשר זאת לפסוק "חצבה עמודיה שבעה" - שכל התורה כולנה "נחצבה" משבע תנועות אלו, שהן שורש התורה.

(ליתר הרחבה בנושא זה ראו גם בערכים 'קול', 'חמישה קולות').

אינם דבר "הסכמי" אלא נובע מחוקי הטבע. היינו, ששבע הדרגות בסולם הנגינה משתלשלות משבעת הספירות. ענין זה מוסבר בתורת החסידות⁶⁵, ששבעת הנימין של כינור בית המקדש הם כנגד שבעת הספירות⁶⁶, וכן הוא בזהר חדש⁶⁷ על הפסוק⁶⁸ "חצבה עמודיה שבעה": "קולות אינן רוא דכתיב חצבה עמודיה שבעה - ואינן ז' יומי בראשית".

הקשר לחכמת הדקדוק ולשבעת רוחות העולם

המהר"ל⁶⁹ מקשר את שבעת הקולות דמתן תורה לשבע תנועות הדקדוק⁷⁰. דכשם שבמתן תורה היה קול אחד שנחלק לשבעה⁷¹ (וכן נחלקת

---

65) לקוטי תורה תוריע כא, ד.

66) ראה גם ספר המאמרים מלוקט ח"ג עמ' נ.

67) ויצא כז ד ז'.

68) משלי ט א.

69) בספרו 'תפארת ישראל', פרק ס"ו.

70) קמץ, פתח, סגול, חיריק, שרוק, קובוץ וחולם.

71) דעת ר' יוחנן בשמו"ר פ' כ"ח.

72) ובקהילת יעקב מוסבר על פי הקבלה, שחלוקה זו לשבעה קשורה לביזור שבעת המלכים דתוהו, שמתו ונפלו בעת שברית הכלים.

73) וראה בערך רוחות העולם שברוב המקומות מדובר על שישה קצוות בלבד.

74) בפרשת וירא.

75) לדוגמא, שהנקודה מתחת לאות היא חיריק ומעל האות היא חולם.

שלג וצמר

הנביא ישעיה ממשיל את הכפרה שע"י התשובה לשלג וצמר: "אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו, אם יאדימו כתולע בצמר יהיו"⁷⁶. היינו, ששלג וצמר רומזים לשתי בחינות בהלבנת החטאים. תורת החסידות מסבירה זאת בשני אופנים⁷⁷ על פי שני פירושים בתיבת "שנים": א. שהוא מלשון זמן (שנה בלשון רבים, "שנים"). ב. שהוא מלשון צמר צבוע באדום (תולעת שני, בלשון רבים).

וצמר הוא תיקון על בעילות אסורות (כי "תולע" הוא דבר אדום בעצם ולא רק צבוע באדום), שהוא ע"י יסורים (ולבנוניתו פחותה מהשלג, כנ"ל בדעת ר' יהושע).

"שני" – צמר צבוע באדום

שלג – הנביא דניאל⁸⁰ ממשיל את לבושו של הקב"ה לשלג לבן "לבושיה כתלג חיור". והענין בזה: הקב"ה עצמו הוא אור אין סוף שלפני הצמצום, ו"לבושו" היא דרגת א"ק (אדם קדמון, שאחרי הצמצום), שמשם שורש נשמות ישראל. ע"י התשובה "מלבינים ישראל כשלג" ומתעלים למעלה מעלה עד דרגת שורש נשמתם. תשובה זו נמשלת ל"חוטי שני" (צמר צבוע אדום) ההופכים (ע"י התשובה) ללבן, כי התעלות זו אפשרית כאשר פוגם החטא רק בהתפשטות המידות (בלבושיהן, במחשבה דיבור ומעשה) – כמשל חוטי הצמר שבמהותם הם לבנים, ומספיק להוריד מהם את הצבע בכדי שיחזרו למראה הטבעי שלהם.

שנים מלשון זמן⁷⁸

דעת ר' אליעזר

לדעת ר' אליעזר "שנים" הן ת"ק השנים שבין שמים לארץ, הרומזין לה' החסדים שבמידות. והיינו, פגם במצוות עשה. והמתקתן (שזהו ה"שלג") ע"י תשובה (המגיעה למעלה מהמידות - לשורשן בבניה, וממלאת את הפגם שעשה החטא).

"צמר" לעומת זאת הוא פגם במצוות לא תעשה הפוגמות במוחין, שתיקונן הוא למעלה משם הוי' – ע"י יום כיפור (ולבנוניתו פחותה מהשלג, כי מצוות לא תעשה הן בג' קליפות הטמאות שאי אפשר להפוך לגמרי לטוב).

דעת ר' יהושע

לדעת ר' יהושע "שנים" הם שני חיי האבות (אברהם יצחק ויעקב), שעולים יחד לת"ק⁷⁹, הרומזים לפגם הן במצוות עשה והן בלא תעשה (כי ת"ק גימטריא ארור המן וברוך מרדכי) – ותיקונן (ליבונן, שזהו "שלג") ע"י המשכה ממקום ששם "כחשיכה כאורה" – רדל"א.

(76) ישעיה א, יח.

(77) אוה"ת נ"ך ישעיה א'תקעח-ט.

(78) על פי הירושלמי פ"ט דשבת.

(79) למעשה תק"ב. אך מכיון שרק "בן שלוש" הכיר את בוראו, אין להחשיב את שתי שנותיו הראשונות – בהן לא היה עדיין בבחינת "אבות".

(80) דניאל ז' ט'.

שלג וצמר בתורה

תורת החסידות היא פנימיות ועצם התורה ונמשלה לצמר, ואילו נגלה דתורה הוא רק הלבושים וחיזוניות התורה – ונמשל לשלג.

ומכיון שהחסידות היא עצם התורה (ואינה בחינה פרטית כלשהיא) הרי היא שייכת ופועלת על כל אחד – גם על הנמצאים בדרגה הנמוכה ביותר, ואפילו על אלו המתנגדים לה.

דבר זה דומה למן (שבמדבר). שגם לאחר שירד והתגשם – היה ראוי לכל, ופעל אפילו על אלו שטפלו עליו דברים⁸⁴.

צמר – אבל כאשר החטא פוגם בעצם המידות עצמן (ולא בלבושיהן) צריך המשכה ממקום גבוה יותר משורש הנשמה, ממקום שאין התעוררות האדם יכולה להגיע לשם – והמשכה זו רמוזה ב"צמר" (המשכה באופן של "שערות" מדרגת "עתיק"⁸¹).

השלג לבן יותר מהצמר

הטעם לדיעה זו שהשלג לבן יותר למרות שהצמר נעלה יותר⁸², כי "אין הגבורות נמתקות אלא בשורשן"⁸³. דהיינו, חסדים הנוצרים מהתהפכות הגבורות "לבנים יותר" מהחסדים מצד עצמם. ומכיון שדין (יניקת החיצונים) שייכת רק בלבושים (בחינת השלג) – כשהם נמתקים בשורשם גדול החסד יותר.

---

81) היינו, כמו שהצמר הוא מגוף הכבש ולא לבושים בלבד, והצמר הוא שערות – הרמוזות בכל מקום להמשכה עצמית מהמוחין.

82) כי הצמר הוא "עצמי" ואילו השלג "לבושים" בלבד.

83) פרע"ח שער השופר פרק א'.

84) ואלה הדברים תשכ"ה.

שרי פרעה (בחסידות)

שלושת שרי פרעה הם כינוי בחסידות למיצרים המפריעים לחיבור בין המוח והלב, המשוליים גם לשלושת סוגי ה"צינורות" שבצואר: קנה ושט וורידים, המפריעים לאדם המתבונן באלקות להגיע למצב שהתבוננות תחדור גם ברגש הלב. הסוגיה נידונה בהרחבה גדולה במאמרים של כל רבותינו נשיאי חב"ד, ונאמרו בה הן ביאורים כלליים והן פרטיים. בדרך כלל מבואר שהם בקליפות⁸⁵, אך במספר מקומות מבואר שגם בקדושה יש ג' שרים, והם זה כנגד זה⁸⁶, והם שלושת האופנים המסייעים לחיבור בין המוח והלב בענינים אלו.

בקליפות

בכללות

שלושת שרי פרעה (שר המשקים, הטבחים והאופים) הם קנה ושט וורידים הנמצאים ב"מיצר הגרון" ומפריעים לחיבור המוח והלב (הקנה הוא שר המשקים, הוושט שר האופים, והורידים הם שר הטבחים). למרות שהאדם נברא באופן שהמח שליט על הלב (שכשמתבונן באלקות בהכרח שיוולדו בליבו מידות דקדושה), שלושת השרים הנמצאים במיצר הגרון מעכבים את ההתבוננות מלהגיע ללב ולא מאפשרים להתלהבות הלב להתעלות במוחין.

בפרטות

לגבי מהותם הפרטית של השרים ישנם ביאורים שונים:

בכמה מקומות מבואר⁸⁷ ששר המשקים הוא התענוג בענייני העולם, הורידים הם הרתיחה בתאוות העולם, והושט הם דיבורי הסרק⁸⁸ והמחשבות הבטלות המטמאים את האדם יותר מכל.

במקומות אחרים מוסבר⁸⁹ באופן קצת שונה, שקנה וושט הם תאוות האכילה והשתיה והורידים הם כעס ורתיחת הדמים. בנוסף, ישנו ביאור שרתיחת הדמים היא במשא ומתן⁹⁰, וישנם עוד ביאורים על דרך זו.

נמצאים גם בקדושה

הרבי האמצעי מסביר⁹¹ שהקנה והושט ממשיכים את החיות מהראש באיברים הפנימיים והורידים באיברים החיצוניים:

(85) מאמר ד"ה החודש הזה לכם תשי"ד ועוד.

(86) כדוגמת ד"ה הללויה שירו להוי' שיר חדש תשט"ז (מלוקט ד'), ד"ה ויהללו אותה שרי פרעה בתו"ח לך-לך דף צ"א ועוד.

(87) לדוגמא, תו"א בראשית ד"ה הן האדם היה כאחד ממנו, וספר המאמרים תש"ד עמ' 92.

(88) כי הדיבור כלול מאש ומים.

(89) כדוגמת ספר המאמרים תרמ"ג ד"ה קול דודי אות ט'.

(90) כדוגמת אוה"ת בראשית ו' 2114.

(91) תורת חיים פרשת לך-לך צא, 'ויהללו אותה שרי פרעה'.

הקנה הוא שר המשקים, וממשיך בלב את מח
החכמה (מצד החסדים, שהוא קר ולח - ביטול).
הושט הוא שר האופים, וממשיך בלב את
מח הבינה (מצד הגבורות, שהוא חם ויבש -
התפעלות).

הורידים הם שר הטבחים. הדמים העוברים
בהם מתברים את העורף עם המפרקת בחיצוניות
חיות הגוף, שיהיה קשר וחיבור לראש עם הגוף.

באופן מפורט יותר מבאר זאת הרבי מהר"ש⁹²:
שר המשקים ממשיך מהמוח ללב את התענוג
בעיון תורה שבכתב (מים) ותורה שבעל פה (יין),
שר הטבחים הם הורידים המעלים למוח את הדם
הרותח מאהבה כרשפי אש לאלקות, ושר האופים
הוא לימוד התורה ואפייתה בתנור ד"אחד" (דהיינו,
לא לימוד בעיון, אלא הרגשת האלקות שבתורה).

---

(92) תורת שמואל תרל"ב א ד"ה לא יצא איש לא בסיף וכו' בסופו.

◆ שער ה' ◆

הוספות

באיבו • כוונת המקווה • מקבלה לחסידות
• תקנת הסכינים המלוטשות •

אבו

אבו הוא הלחלוחית המגדל את הצמח, או הצמח בקטנותו (או הצמח בתחילת צמיחתו), והוא משרש 'אב'.

הרחבה

סותרים, כי אבו הוא גם מלשון לחלוחית וגם משרש אב, כי הלחלוחית הוא המוליד והמגדל את הצמח כמו שהאב מוליד הבן ומגדלו¹. היינו, גם אם נאמר שפירוש 'אבו' הוא הצמח עצמו על כל פנים גם לפי זה הוא גם משרש אב: או מכיון שהוא תחילת הגידול, או מכיון שכמו שהאב מוליד את הבן כך הצמח אב להפרי - וודאי שלהפירוש ש'אבו' הוא המקום המגדל את הצמח פשוט שהוא גם מלשון אב².

אדמו"ר הצמח צדק³ דן במשמעות המילה 'אבו' המופיעה במקרא פעם אחת ויחידה "עֲדָנוּ בְּאָבוֹ לֹא יִקְטֹף וְלִפְנֵי כָל־חֲצִיר יִיבֵשׁ"⁴:

רש"י, המצודת ציון והרלב"ג מפרשים 'באבו - בליחלוחי, הראב"ע מפרש⁵ 'במקום צמחו' (היינו, איבו הוא המקום בארץ המוליד את הצמח)⁴, והרמב"ן פירש ש'באבו' הוא העץ עצמו⁵.

ומחדש אדמו"ר הצמח צדק⁶ שהפירושים לא

---

(1) בספר החקירה עמ' צא-182.

(2) איוב ח יב.

(3) על שה"ש גבי באבי הנחל.

(4) וכן מפרש רשי את הפסוק "לראות באבי הנחל" (שה"ש ו' יא).

(5) והיינו תחילת הצמיחה. והיינו, שמפרש איבו הוא הצמח עצמו ולא הלחלוחית המגדלת אותו.

(6) על פי פירוש הרד"ק בשרשים שרש אבב: עודנו באבו - בעוד שהגומא בעצו.

(7) וממשיך שם הצ"צ להוכיח מכמה מקומות ומפרשים שהפירושים לא סותרים. לדוגמא, מביא רש"י על ו'ארא שמפרש על הפסוק "כי השעורה אביב" שאביב הוא מלשון "באבי הנחל". והיינו, שגם רש"י מסכים שאיבו הוא גם מלשון לחלוחית וגם משרש 'אב'.

(8) ספר הלכות אדמו"ר הצמח צדק ערך 'אבו'.

אהבת ה'

מהפסוק: 'ואהבת את ה' אלוקיך' גלמדת מצוות עשה זו שהינה אחת מהיסודות והנקודות המודגשות יותר בתורת החסידות, המבארת במה מתבטאת אהבה זו, וכיצד מגיעים אליה, על אף שלא ניתן לצוות על האדם לאהוב משהו או מישהו, כיון שאהבה הינה הרי משיכת הלב ולא הסבר שכלי, היות ועיקר הציווי במצווה זו הוא להתבונן ולהתעמק בדברים המעוררים את האהבה לה', דהיינו לימוד חסידות, ועבודת התפילה.

דרגות באהבת ה'

בתניא⁹ מבואר כי ישנן שש דרגות כלליות (עניינים כלליים) באהבת ה':

אהבת עולם

נמשכת מן ההתבוננות באור האלוקי השורה בעולמות. ומשולה לרשפי אש, כלומר, תשוקה עזה שהאור האלוקי יתגלה ויאיר אצלי.

אהבה רבה¹⁰

אהבה זו מקורה בעצם הנפש, ונמצאת בשווה אצל כל איש ישראל צדיק כרשע ללא הבדל. אהבה נעלית זו לא יכולה להתעורר על ידי התבוננות, אלא היא ניתנת במתנה למי שהוא שלם ביראה¹¹. אהבה זו משולה גם היא לאש, אך לא רשפי אש של מדורה בוערת, אלא אש שקטה – שלהבת נר, שבוערת בשקט ובדבקות. על שתי האהבות דלעיל קשה לומר שהן "קרובות מאד" (שזוהי מטרת התניא, להסביר איך הוא קרוב מאד לקיים את התורה "לשמה", מתוך רגש פנימי).

הראשונה משום שמצריכה הן ידיעה רחבה, והן העמקה ותקיעת הדעת בהתמדה, והשניה מתגלה רק אצל יחידי סגולה. לכן ממשיך התניא לבאר, שישנן שתי אהבות נוספות שהן אכן קרובות מאד.

לכאורה, הטעם שהתניא לא מתחיל עם האהבות דלקמן הוא משום החסרון שבהן – שאינן מתבטאות ברגש ממשי בלב ואינן משולות כלל לאש. למרות ש(עקב ההתבוננות הנ"ל) האדם מתנהג כאילו הוא אהב, הרי שבפועל אינו מרגיש דבר בליבו – הוא רק מתנהג על פי המסקנה אליה הגיע בהתבוננותו.

אהבת נפשי אייתיך

כאדם עייף וחסר כח בסוף היום, שמתאווה לחיות וכח חדשים. כך כשמתבונן שחיי נשמתו הם מהקב"ה תתעורר בליבו אהבה להשם. אהבה זו כלולה משתי האהבות הקודמות, כי מצד אחד היא ירושה לנו מאבותינו (כדוגמת אהבה רבה), אך מצד שני מתעוררת על ידי התבוננות (כמו אהבת עולם).

(9) הבא לקמן על פי "ביאורים בתניא", פרקים מ"ב עד נ'.

(10) לעיתים נקראת אהבה זו אהבה טבעית על שם שהיא טבע בנפשות ישראל, ולעיתים (לפני שיצאה מהעלם הנפש הבהמית לגילוי) נקראת אהבה המסותרת.

(11) בתניא פרק מ"ג נאמר שאהבה רבה היא אהבה בתענוגים, אך במקומות שונים בחסידות מבואר שזהו רק בכללות, ובפרטיות הן שתי מדריגות שונות.

אהבת כב"ר דאשתדל

לאהוב את הקב"ה כמו בן שאוהב את אביו, ומתעוררת על ידי ההתבוננות בכך שהקב"ה הוא "אבינו" הוא הוליד את נשמתנו. גם היא כקודמתה כלולה מאהבת עולם ואהבה רבה (מאותו הטעם), אך נעלית הרבה יותר: אהבת נפשי אויטיך היא אהבה מתוך ישות, מתוך הרגשת עצמו, קרבת אלקים לי טוב, האהבה סובבת סביב טובת עצמו. ואילו אהבת כב"ר דאשתדל היא מתוך ביטול עצמו – העיקר הוא האהוב, הקב"ה.

אהבת כמים הפנים

ישנו סוג שונה לגמרי של אהבה, הכולל בתוכו את כל המעלות לעיל: הן שהיא ברגש גלוי, הן שבאה על ידי התבוננות, והן שקרובה לכל אחד - ויתירה מזו "קרובה מאד מאד". ההתבוננות המביאה לידי אהבה זו משולה לבבואה במים המחזירה חיוך לאדם המחייך אליה. הנמשל הוא התבוננות בחסדים שגומל איתי השם למרות שאינני ראוי להם (כאדם המוטל באשפה ומגיע אליו המלך בכבודו ובעצמו ומוציא אותו ורוחץ אותו וכו'¹²). לכאורה יש לומר, שמשום מעלותיה של אהבה זו מאריך בה רבינו הזקן על פני ארבעה פרקים שלימים.

אהבת כלות הנפש

אחרי ככלות הכל גם באהבה הקודמת (כמים הפנים), מכיון שגם היא באה מצד החסדים יש חסרון: שהיא אינה כרשפי אש (למרות שהיא חזקה ותקיפה "כאש בוערה", "בדביקה וחשיקה וכו' בבחינת נשיקין ואתדבקות רוחא ברוחא" – האופי שלה הוא באופן של "תשתפך נפשו כמים"). האהבה איתה מסיים אדמו"ר

הזקן בתניא את סוגי אהבת השם היא אהבת "כלות הנפש" שבאה על ידי התבוננות באלקות שלמעלה מהעולמות, והיא שונה במהותה מכל 5 האהבות הקודמות:

כל האהבות הקודמות מגיעות (בכללות) מצד קו הימין, מצד החסד – ואילו אהבה זו באה מצד הגבורות. אמנם בחיצוניות היא דומה לאהבת עולם (שבאה כאמור, על ידי התבוננות באור האלוקי שמלוּבש בעולמות), אך במהותן הן הפוכות: בעוד אהבת עולם באה מתוך ישות – קרבת אלקים לי טוב, אהבת כלות הנפש באה מצד הביטול. אהבה זו משולה אמנם גם היא לרשפי אש (כמו אהבת עולם), אך כאן לא מדובר על תשוקה שאלקות יתגלה אצלי אלא הפוך – "כשלהבת עזה העולה למעלה וליפרד מהפתיחה והעצים", צמאון עצום "כשלהבת היוצאת מן הבזק", המביא לבחינת חולת אהבה ועד כלות הנפש.

הדרך להגיע לאהבת ה'

הדרך להגיע לאהבת ה' היא על ידי התבוננות בגדולת ה'. שהמידות מושפעות מן השכל, וכאשר מרחיב בדעתו בעניני גדולת ה' איך הקב"ה ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכולא קמיה כלא חשיב, אזי נמשך באהבת ה'.

שורש לרמ"ח מצוות עשה

אהבת ה' ויראת ה' הם שורש של המצוות, שאהבת ה' היא שורש לרמ"ח מצוות עשה, ויראת ה' היא שורש לשס"ה מצוות לא תעשה.

כתר

כתר הוא הרצון האלוקי לברוא את העולם¹³. ספירת הכתר היא¹⁴ הספירה הראשונה בעשר הספירות. לפי שיטת חב"ד במנין הספירות ספירת הכתר לא נמנית בדרך כלל בין הספירות, ובמקומה מונים את ספירת הדעת.

עניינה

עניינים:

- חיצוניות הרצון - הדבר שאותו רוצים.
- פנימיות הרצון - הסיבה שבגללה רוצים.

בדומה לכך גם באלקות שלמעלה מהעולמות יש את הכוחות המתלבשים בסדר השתלשלות בארבעת העולמות, ואילו עצם האלקות מתגלית בספירת הכתר שהוא הרצון הכללי המקיף את העולמות ולמעלה מהם¹⁶, כאשר בו עצמו קיימות שתי בחינות כלליות: פנימיות הכתר¹⁷ המכונה עתיק יומין, וחיצוניות הכתר¹⁸ המכונה אריך אנפין. פנימיות הכתר הוא הסיבה לרצון ונקרא עולם התענוג, וחיצוניות הכתר הוא הרצון עצמו.

הסיבת שפנימיות הרצון העליון נקראת תענוג¹⁹ היא, שהרצון העליון הוא על דרך רצון הנפש עצמה - הוא אינו נובע מהשכל אלא אדרבה - הוא מקור וסיבת השכל (למשל, לעולם ילמוד אדם במקום שליבו חפץ. מאחר שהוא רוצה בכך הוא יבין טוב יותר). סיבתו

ספירת הכתר היא הממוצע בין המאציל לנאצלים. כדי שממוצע יוכל לחבר בין שני עניינים שונים הוא צריך להיות כלול משניהם, לכן מורכב וכולל הכתר שתי דרגות - חיצוניות הכתר ופנימיות הכתר.

הכתר נקרא רצון העליון, היות וגם ברצון יש שני עניינים: החפץ המבוקש ברצון, והסיבה לרצות ולהתאוות לו.

הסיבה לרצון היא הפנימיות, בעוד שהמבוקש עצמו הוא החיצוניות.

פנימיות הכתר וחיצוניות הכתר

להבנת ענין ה'כתר' מובא בחסידות המשל מנפש האדם, שבכללות הנפש שלו קיימים שני עניינים: עצם הנפש¹⁵ וכוחותיה, השכל והרגש. עם זאת, בפרטיות יותר הרי שגם בעצם הנפש המתבטאת ומתגלית ברצון של הנפש ישנם שני

13) כדוגמת רצון האדם, שמצד אחד אינו כח פנימי כשכל או רגש, אך מצד שני אינו עצם הנפש ממש - אלא הוא הטייה של הנפש לדבר מסויים.

14) לפי שיטת רוב המקובלים.

15) שהנפש עצמה זה מה שהיא רוצה, רצון הנפש, כי הרצון אינו אלא המשכת הנפש עצמה.

16) ונקרא כתר דוגמת כתר המלך, שמצד אחד אינו כלל חלק מגוף המלך, אך מצד שני לא זו בלבד שהוא למעלה מהמלך אלא עוד זאת שהוא הדבר שעושה את המלך למלך.

17) פנימיות הרצון.

18) חיצוניות הרצון.

19) יש להבדיל בין הרצון התחתון - הנובע מהשכל לבין הרצון העליון - שמעל השכל. סיבת הרצון התחתון גלויה וידועה: השכל הוא סיבת הרצון, בלי השכל לא היה רוצה דבר זה, וכל רצונו הוא בגלל שהבין שהדבר טוב לו.

של החסדים בעולמות.

גבורה דעתיק

הביטוי 'בוצינא דקרדוניתא' המוזכר בוורח, על אף שבמקורו נאמר על הצמצום וקו המידה שבאור אין סוף, מובא בדרך כלל בחסידות כ"גבורה (ה' גבורות) דעתיק יומין" (או גבורה עילאה דעתיק יומין) היינו כח המצמצם וקו המידה שבכתר (בכתר ישנם שתי בחינות: חיצוניות הכתר - אריך אנפין ופנימיות הכתר - עתיק יומין).

(להרחבה נוספת ראו בערך 'בוצינא דקרדוניתא').

ז"ת דעתיק

ז"ת דעתיק הן חיצוניות התענוג, והן הבחינה שיכולה לרדת ולהיות סיבה לרצון העליון.

דעת דעתיק

דעת דעתיק הוא בחינת ש"ע נהורין²³ (או ש"ע²⁴) הכתובה במקומות רבים: מצד אחד כולל הדעת בתוכו את שלושת המוחין חב"ד ומצד שני הוא מקור לשבע המידות ז"א. מאחר והמוחין הם מאות והמידות הן עשרות²⁵, נמצא בשלושת הראשים חב"ד מספרם 300, ואילו שבע המידות מספרן 70, וביחד - ש"ע אורות עליונים. כך גם מובא בשם הרמ"ז (רבי משה זכותא).

(לגבי הקשר של ש"ע נהורין לעבודת התשובה ראה בערך 'מעיל').

חיצוניות הכתר

חיצוניות הכתר (הנקראת פעמים רבות

של רצון זה אינו השכל אלא התענוג: בזה הוא רוצה כי בזה יש לו תענוג. ואלו הן שתי הדרגות שבכתר: התענוג הוא פנימיות הכתר, והרצון העליון הוא חיצוניותו.

מאחר וחיצוניות הכתר היא הרצון הכללי בבריאת העולמות²⁰ היא כוללת בתוכה שלושה עניינים: שורש התורה, שורש המצוות ושורש העולמות. שורש התורה כולל שלושה עניינים: מוחא סתימאה, אור ושערות. שורש המצוות כולל שני עניינים: גולגלתא ותריג ארחין דגולגלתא, ושורש העולמות הוא אריך אנפין.

פנימיות הכתר

פנימיות הכתר היא הבחינה התחתונה שבמאציל, ונקראת עתיק משום שהיא נעתקת מכל סדר ההשתלשלות, והיא תענוג הבורא בבריאת העולמות. בפנימיות הכתר עצמה יש שתי דרגות: התענוג עצמו, וגילוי התענוג. שתי דרגות אלו נקראות ג' ראשונות וז' תחתונות דעתיק²¹.

ג"ר דעתיק

ג"ר דעתיק הם חכמה-בינה-דעת שבעתיק, והם הפנימיות של פנימיות עתיק, הבחינה התחתונה שבמאציל, שאינה שייכת כלל להתלבשות מאחר ואין ב"מקום" זה כלל מציאות של אור וכלי, אלא עצמות השם יתברך לבדו²².

חסד דעתיק

חסד דעתיק הוא ספירת החסד של פרצוף עתיק יומין. מבואר כי חסד דעתיק נמשך לגלגלתא שהוא כתר דאריך אנפין, והוא שורש

20) ורצון הקב"ה בבריאה הוא כמאמר רז"ל "נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים", דהיינו, שיהיה עולם ששומרים בו תורה ומצוות.

21) עיין ספר הלקוטים להצ"צ בערך עתיק.

22) אור התורה שיר השירים תקי"ב.

23) בשעה שהקדימו תער"ב עמוד א'רמ.

24) מכיון שה' החסדים נמשכים ממילא לעיתים לא סופרים אותם (מאמרים תרל"ח ואתחנן)

25) אור התורה דברים שבת שובה עמוד א'תקל.

רצון העליון²⁶) הוא שורש התורה והמצוות. רצון זה נקרא עליון, כי אין לו טעם גלוי (כמו הרצון הנמשך מהשכל) אלא טעם כמוס בלבד. המשל בחסידות להבנת ענין טעם כמוס הוא הטעם לאהבת אב לבנו: רואים בפועל שאדם אוהב את בנו יותר מאחרים גם כשאין לזה שום טעם, ואפילו כשהבן פחות מוצלח מאחרים. אין פירוש הדבר שאהבה זו היא סתם עקשנות ואין לה טעם כלל. אהבת האב ודאי יש לה טעם עמוק ונעוץ בעצם טבעה של נפש האב, אלא שטעם זה נעלה מהשכל עד כדי כך שאינו יכול להתלבש בו - שאפילו לאב לעצמו אין הסבר שכלי על כך.

אך מאחר ורצון השם הוא שיהיה עולם שבו יהודים לומדים תורה ומקיימים מצוות, מובן שהרצון העליון כולל בתוכו את שורש כל העניינים הנ"ל: נפש האדם, עולמות, תורה ומצוות. שורש התורה הוא מוחא סתימאה, שורש המצוות הוא גולגלתא ושורש העולמות הוא אריך אנפין.

אריך אנפין

הוא חיצוניות הכתר, והוא שורש העולמות. גדרו של העולם הוא זמן ומקום:

מקום הוא מציאות שיש לה שישה צדדים: ארבע רוחות העולם, מעלה ומטה - ושורשו הם שישה צדדים רוחניים: חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד ומלכות.

זמן הוא מציאות של עבר הווה ועתיד - ושורשו ברוחניות מדת המלכות: מלך (בעבר), מלך (בהווה) וימלוך (בעתיד).

מציאות ממשית של מידות מתחילה בעולם האצילות, אך שורשה גבוה יותר, והיא דרגת אריך אנפין. את ההבדל בין המידות באצילות

לשורשן בעתיק ממשילה החסידות להבדל שבין להבה גלויה לבין אש שבגחלת: בגחלת לא ניכר כלל שיש מציאות אש בתוכה, אך כשכמקרים אליה קש או נופחים בה יוצאת להבה, והוא נקרא "העלם הקרוב לגילוי".

פירוש שמה של דרגה זו, אריך אנפין, הוא "פנים גדולות". פנים הוא המקום בו מתגלה פנימיותו של האדם (מצב רוחו של האדם, האם הוא שמח או עצב וכיוצא בזה, ניכר בפניו). פניו של "אדם דאצילות" נקראות פנים קטנות, וביחס אליו ה"פנים" של דרגת הכתר נקראות "גדולות". דהיינו, "זעיר אנפין" הן המידות דאצילות שבהן מתגלים המוחין דאצילות, ו"אריך אנפין" הוא חיצוניות הרצון בו מתגלה פנימיותו (עתיק, דרגת התענוג).

מוחא סתימאה

מעל אריך אנפין נמצא מוחא סתימאה (הנקרא גם קו המידה), שנותן מדה וקצבה להרצון דארחין דגולגלתא. הרצון עצמו הוא רק שיהיו מצוות באופן כללי, ואין בו פרטים. חכמה סתימאה פועלת שהמשכת הרצון תהיה דוקא באופן כך וכך כמו שבא בתורה שבע"פ בפרט, שרק שם מתגלה הרצון בפרטות להורות סדר ואיכות ההמשכה בפרטיות וכללות. המשל שמובא בחסידות לחכמה סתימאה הוא בעה"ב שקובע היכן להניח כל כלי בבית. הרי הכלים היו בבית תחלה קודם שיגזור עליהם, אבל היו בבחינת הפקר ופיזור, ועל ידי החכמה נעשה בהם מדה וקצבה איך וכמה ובאיזו אופן יהיה גילוי האלקות במצווה זו ואיך וכמה ובאיזה אופן יהיה במצווה אחרת²⁷.

אריך

מעל מוחא סתימאה אך מתחת לגולגלתא

26) השם "רצון העליון" מבדיל דרגה זו "מרצון התחתון", שהוא רצון הנמשך מהשכל. דהיינו, רצון שלא נובע מעצם הטבע של נפשו, אלא רק מסיבה שכלית כלשהי. על שני סוגי רצון אלו כיוונו חכמינו זכרונם לברכה באמרו "אית רצון ואית רצון" (הובא ונתבאר בסהמ"צ להצ"צ מצות לא תבערו אש פ"ח א' ואילך, ואולי הכוונה לוח"ג קכט א מצחא דאקרי רצון כו' (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בסה"מ תש"ט ע"ט 113)), יש רצון ויש רצון, כלומר, ישנם שני סוגים, היינו שתי דרגות ברצון.

27) כך נקראת מדרגה זו בזהר הקדוש, ובכתבי האר"י ז"ל היא נקראת ג' רישין דאריך אנפין, ובר"ת: ג"ר דא"א, ופעמים רבות בחסידות נקרא חכמה סתימאה.

פי אותו המשל של משרי אחזה אלוהים: מעצם הגלגלת יוצאות השערות, וצבעה הלבן נראה בין שורה לשורה ומפריד אותן זו מזו. הגלגלת הוא ה"מצע" שמתוכו גדלות השערות, ובלעדיו לא תיכנן מציאות של שערות, אך מקור השערות אינו עצם הגלגלת, אלא הן נמשכות מהמוח²⁸. והנמשל למעלה: הלבנונית הוא עצם הרצון העליון בקיום מצוות, ונחלק בפרטות לתרי"ג ארחין דגולגלתא – רווחים בין השערות. לעצם הרצון אין טעם (גלוי, אלא טעם כמוס – ראה רצון העליון).

שערות

השערות דגולגלתא הן שרש התורה²⁹, והן נמשכות ממוחא סתימאה על ידי צמצום עצום, על ידי שבכל שורה נמשך דרך החלל שבה חיות מעט מזעיר. וכמו שבמשל אפשר לחתוך את השורה בלי להרגיש כאב כך בנמשל החיות שנמשכת ממוחא סתימאה מצומצמת עד כדי כך שלא מורגש כלל מקורה.

תיקונים דגולגלתא

לשון תורת הקבלה הוא, דחסד דעתיק יומין מתלבש בגולגלתא דאריך אנפין, ונעשה שם על ידי זה שבע תיקוני דגולגלתא. מאחר שהגולגלתא הוא רצון בלי טעם, כלומר מקור הרצון לפני שהתלבש בחכמה³⁰ הוא עדיין בלתי מוגבל, בחינת אין סוף, ולכן מתאחד עם הבחינה התחתונה דעצמות (שהוא בחינת חסד דעתיק, דהיינו, גילוי בחינת עתיק שלא על ידי גבורה וצמצום) ועל ידי התאחדות זו מתהווים בגולגלתא שבעה תיקונים. הטעם שהם דוקא שבע ולא עשר הוא, כי עיקר הכוונה בבריאה היא "נעשה אדם", ועיקרו של האדם הוא שבע

נמצא האויר, שפעמים נקרא גם "מח שתום מאד". עניינו - האור האלוקי כפי שהוא בדרגת מוחא סתימאה אינו יכול להתגלות כפי שהוא בעולמות ויש צורך לצמצמו. הצמצום נעשה על ידי בחינת שערות. השערות יונקות מהמוח דרך החלל שבהן, אך מובן גודל הצמצום שבין אור השכל שבמוח לבין האור שהצטמצם לתת חיות בשורה, עד שאפילו אם חותכים אותה אין מרגיש המוח שום כאב. כדי לצמצם את האור שבבחינת מוחא סתימאה צריך כח גדול ממנו. כח זה מגיע מגבורה דעתיק יומין, אך מכיון שגבורה דעתיק נעלית מכדי להתלבש במוחא סתימאה עצמו נמצא בין קרום המוח והגולגלתא בחינת אויר (ופעמים נקרא "מח שתום מאד") שמחמת דקותו יכול האור של עתיק להתלבש בו, ובאמצעותו לצמצם את אור המוחא סתימאה לבחינת שערות.

גולגלתא

את הפנימיות של חיצוניות הכתר (אריך אנפין ומוחא סתימאה) מקיפה הגולגלתא בגולגולת כמה עניינים:

- לבנונית - הלבן שבה.
- תרי"ג ארחין דגולגלתא - הרווחים שבין השערות.
- תיקוני גולגלתא - שבעה התיקונים שבה.
- י"ג תיקונין דיקנא - שערות הזקן.
- שערות הראש הצומחות ממנה, וכן בחינת הלחיים ועוד.

לבנונית

הלבנונית היא שרש המצוות, ויובן על

28) משל נוסף בחסידות על ענין זה הוא אותיות הכתובות על קלף. מצד אחד לא תיכנן מציאות אותיות לא קלף, אך מצד שני האותיות אינן כלל ממהות הקלף, אלא הקלף הוא מהחי לעומת דיו האותיות שבא מהצומח. משל האותיות מתאים גם לפרט הראשון: בין אות לאות ניכר הקלף, ודוקא זה שרואים את הקלף מאפשר להבחין בין אות לאות.

29) הגולגלתא היא הרצון הכללי במצוות, והשערות (שהן שורש התורה) מדברת באופן קיום המצוות, וטעמי המצוות.

30) ונקרא רעוא דרעוין - הרצון לרצון, שממנו יכול להיות התפשטות הרצון בכמה אופנים. דהיינו, ייתכן שרצון מסויים ישתנה בעקבות הבנה חדשה להיפוך.

מידות³¹. רק אחרי שנעשים בגלגלתא שבעת התיקונים נמשך מהם למוחא סתימאה שהוא שרש עשר הספירות.

עלמין

מובא בתניא³² שבגולגלתא ישנם שמונה עשר אלף עולמות. אין הכוונה לעולמות ממש³³ אלא לאותיות הכלולות עדיין בשורשן העליון, שאם היו יורדות ומתגשמות היה נברא מכל אחת מהן סדר השתלשלות שלם³⁴ באופן אחר לגמרי מסדר ההשתלשלות שאנחנו מכירים.

השתלשלות הכתרים

בהשתלשלות עילה ועלול כל דרגה שונה במהותה מזו שמעליה³⁵, אך בהשתלשלות הכתרים כל הדרגות מהותן אחת. כתר הוא רצון³⁶, והשתלשלות הכתרים היא השתלשלות הרצונות³⁷. המשל המובא בזה הוא מאדם

הרוצה בבית בן ארבע קומות: ברצון הכללי אין שום פרטים (רק שיהיו 4 קומות), ממנו משתלשל רצון למה תשמש כל קומה (אצילות, בריאה, יצירה, עשיה), באופן פרטי יותר הוא רוצה לרהט כל קומה ברהיטים המתאימים לה, ואחר כך בא הרצון באיזה אופן יהיה כל פריט, וכן הלאה. מובן ופשוט שהרצון אינו הבניין עצמו - אלא רק רצון לבניין, דהיינו, הרצון הכללי והפרטי שניהם הם רצון ולא משהו אחר. ועניינו ב"עבודה"³⁸ הוא יציאה מהגבלה. לדוגמא, עשרים האחוז שנותן לצדקה אדם המרויח חמשת-אלפים בחודש הם הרבה פחות מעשרים אחוז שנותן המרויח מאה-אלף. אבל מצד היציאה מהגבלה שניהם שווים (שניהם נתנו יותר מהמתחייב על פי הלכה), ואדרבה זה שנתן פחות יצא מהגבלתו יותר מזה שנתן יותר³⁹.

(31) מצד כוונת הבורא כוחות השכל חכמה ובינה הם טפלים, וכל עניינם הוא רק בשביל להחיות את המידות.

(32) באגרת הקודש כ' איהו וחיויה.

(33) שהרי עולמות הם מציאות יש ונפרד ואפילו באצילות לא שייכת מציאות כזו כפשוטה, וכל שכן למעלה מאצילות.

(34) כמו שמאות י' נבראו כל עלמין סתימין ומאות ה' כל עלמין דאתגליין.

(35) בינה שונה מחכמה, מידות שונות משכל, בריאה שונה מאצילות.

(36) ראה בהערה הראשונה בערך זה.

(37) בהבא לקמן ועוד ראה ספר הערכים בערך אדם קדמון.

(38) ראה מעין זה בשיחת ש"פ חיי שרה תשי"ב ובכ"מ.

(39) לקריאה נוספת, 'סודו של הכתר', בתוך גיליון פנימיות ערב י"א ניסן ה'תש"פ.

ישראל סבא ותבונה

ישראל סבא ותבונה הוא מושג המורה על יחוד חיצוניות חכמה ובינה. לעיתים נקרא יחוד זה גם או"א⁴⁰ תתאין (לעומת יחוד פנימיות חכמה ובינה הנקראים או"א עילאין), ולעיתים סטרא דיובלא⁴¹ וסטרא דאבא עילאה⁴².

בנפש

מקומם

ביחס המוחין אל המידות (לפני התעוררות המידות בפועל) יש שלוש דרגות:

א. עצם המוחין – החכמה וההבנה במהותם אשר אינו קשור כלל למידות ונקרא או"א (אבא ואמא) עילאין.

ב. הטיית השכל – נטייתו לחסד או לדין כלומר למסקנה מסויימת, ונקרא או"א (אבא ואמא) תתאין – ומייצג את פרצוף ישראל-סבא ותבונה (ר"ת ישסו"ת).

ג. התפעלות שכלית טהורה.

עניינם

השכל והרגש הפוכים בטבעם: השכל קר ולח, ובנוסף לזה הוא 'לעצמו' (אינו זקוק לזולת). הרגש לעומתו חם ויבש, וכל עניינו הוא 'התפשטות'.

ומכיון שאין ביניהם שום קשר (ועד שהם

שני הפכים) – מעצם הלימוד וההבנה לא יוולד רגש. בכדי שהשכל יוכל 'לרדת' ללב (להשפיע עליו ולעוררו) יש צורך בכמה שלבים שוירדו את ההבנה לרמה שיש לה שייכות מסויימת לרגש. שני השלבים הראשונים הם בשכל עצמו⁴³.

• השלב הראשון הוא הטיית השכל לחיוב או לשלילה. כאן כבר לא מדובר על עצם הבנת הענין, אלא על המסקנה היוצאת ממנו. אמנם זהו עדיין ענין שכלי 'טהור', אך כאן השכל כבר 'נמשך' מחוץ לעצמו, ומקבל 'גוון' מסויים של כן ולא, כשר וטהור וכו'⁴⁴.

• השלב השני הוא התפעלות שכלית. כאשר האדם מתבונן במשמעות המסקנה מתעוררת בשכלו התפעלות מסויימת, והתפעלות זו היא המידות שבשכל' (שהן השורש לשכל שבמידות)⁴⁵.

בעבודה⁴⁶

עניינה הכללי של חכמה הוא דביקות וביטול,

(40) אבא ואמא, היינו - חכמה ובינה.

(41) כי "יובל" עצמו הוא בינה, ו"סטרא" פירושו צד. והיינו, סטרא דיובלא הוא "צד הבינה", חיצוניות הבינה (זוהר יוצא קנ"א א', ומובא לרוב במאמרי חסידות).

(42) סידור עם דא"ח סדר סעודות שבת רא ד' ובכמ"ד.

(43) וותי בחינות נוספות ישנן, והן באופן בו מאיר השכל בתוך הרגש ממש, ונקראות ישראל ויעקב, ואכ"מ.

(44) דרך מצוותיך קכ"ו.

(45) כי קרוב אליך ניצבים תרפ"א.

(46) בשעה שהקדימו תער"ב פרקים קל"ה-קל"ז.

ובינה היא הבנה והשגה, ובאופן פרטי:

• ישראל סבא (חיצוניות המידות שבחכמה⁴⁷ הוא התוקף שמצד התאמתות השכל⁴⁸, והכח להמציא עניינים איך להביא את הענין שכלי אל הזולת.

• תבונה (חיצוניות המידות שבבינה) הוא תפיסת פנימיות הענין, כך שיכול להסבירו בכמה אופנים שונים, ובעיקר למצוא בכל שכל אלוקי שלומד איזו מידה (רגש) שצריכה להיות מזה.

בספירות⁴⁹

ישנם שני מיני יחודים, האחד הוא להשפיע שפע לקיום העולמות (לחדש הישנות בלבד – אבל בשלימות, שיהיו כמו קודם חטא עץ הדעת), והשני הוא להמשיך אור חדש ממש. הראשון נקרא יחוד או"א⁵⁰ עילאין (חכמה ובינה), והשני יחוד או"א תתאין (ישראל-סבא ותבונה). הכוונה באו"א תתאין היא לחיצוניות המידות שבחכמה ובינה: ישראל סבא הם נה"י (נצח-הוד-יסוד) שבחכמה, ותבונה הם נה"י שבבינה (והם נ' שערי בינה – ה'שער' שנפתח מהמוחין להשפיע במידות).

שמותיהם

ישראל סבא

מקור השם הוא בזהר⁵¹ המציין לשני פסוקים הרומזים לשתי בחינות שונות ב'ישראל':

• "נער ישראל ואוהבהו"⁵² רומז למוחין שבמידות, ונקרא ישראל זוטא.

• "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד"⁵³ רומז למידות שבמוחין⁵⁴, וביחס ל'ישראל זוטא' נקרא הוא 'ישראל סבא'. והטעם שנקרא 'סבא' (ולא 'אבא'), כי עניינו הוא מוחין שבחכמה, וחכמה (ביחס למידות) נקראת נקראת 'זקן' נוטריקון 'זה קנה חכמה'.

תבונה

מקור השם תבונה גם הוא בזהר⁵⁵, המסביר שתבונה הוא נוטריקון "בן ובת". והיינו, ההתבוננות שיש בה נטיה שכלית לימין (בן) או לשמאל (בת), והיא ההטיה השכלית הראשונה, שבעקבותיה יכולה לבוא התפעלות שכלית, והיא (האחרונה) השורש והמקור להולדת המידות חסד וגבורה וענפיהן.

(47) נה"י (נצח-הוד-יסוד) שבחכמה.

(48) אפילו כשאין לו הסבר עליו, וכדוגמת 'שתיק רב' (בבא בתרא, ס"ב א') – שלא מצא טעם והשגה לאיסור ואף על פי כן לא יכל להסכים להתיר.

(49) פרדס ש"ח פי"ג, בשנה שהקדימו תער"ב קל"ד-קל"ז, סידור עם דא"ח, פסוקי דזמרה, מזמור מ"ז. שער התפילין עמ' 22.

(50) אבא ואמא.

(51) חלק ב' ס"פ בא דמ"ג ע"א.

(52) הושע י"א א'.

(53) דברים ו' ד'.

(54) וראה בפסקה 'עניינים בנפש' שהכוונה לא להתפעלות שבמוחין אלא למעלה מזה – להטייה השכלית.

(55) חלק ג' ר"צ ב', רצ"א א'.

קבלת עול מלכות שמים

קבלת עול מלכות שמים היא יסוד קיום התורה בנפש האדם, במעשיו דיבוריו ומוחשבותיו. זמן הקבלת עול הוא בקריאת שמע, שחרית וערבית.

עם זאת, יש לדעת שקבלת עול בלבד איננה מספיקה. יש צורך להשתדל שגם השכל יבין שצריך לעבוד את השם, שהרי "כל חלב לה" - כל הדברים הטובים ביותר צריכים לתת לקדוש ברוך הוא, והיכן יש להאדם דבר טוב וערב יותר מאשר השכל? ובמילא צריכים לשעבד גם את השכל לאלקות⁵⁶.

התכלית של עבודת השם

אדמו"ר הרש"ב ביאר שעיקר התכלית של עבודת השם הוא להגיע למצב כזה שאדם מצליח לשעבד את כל כוחותיו וחושיו בדרגה הגבוהה ביותר של קבלת עול, 'הנחה עצמית', שיהיו משועבדים לחלוטין

לעבודת השם, ושהאדם יהיה בעל הבית על עצמו לעשות אך ורק את רצון השם⁵⁷.

פרטים שונים בעבודת השם

פרק מ"א לפני התפילה

ענינה של יראה תתאה וקבלת עול כיסוד בעבודת השם, מוסבר בתחילת פרק מ"א

יסוד עבודת השם⁵⁶

תחילת עבודת השם היא לגדור את הכוחות והחושים, וכאשר האדם מתרגל להיות בעל הבית על עצמו ועל כוחותיו, יכול הוא להחליט מה לעשות איתם ועבור מה להשתמש עמם⁵⁷.

טעם נוסף לכך שקבלת עול היא היסוד בעבודת השם שרק עליה ניתן לבסס את העבודה על פי השכל וההבנה ובאמצעות הרגש, היא מכיון שליהודי מצד עצמו אין כח לעמוד כנגד היצר הרע, כדברי חז"ל: "אלמלא הקב"ה עוזר אין יכול לו", את העזרה מהקדוש ברוך הוא אפשר לקבל רק על ידי העבודה באופן של קבלת עול, ובלא זה - היצר הרע יפריע להשגת התורה.

לכן במתן תורה שאז הפכו בני ישראל לעמו של הקדוש ברוך הוא - התחלת המעמד הייתה דווקא באופן של 'כפה עליהם הר כגיגית' ובהקדמת נעשה לנשמע, בקבלת עול. כיון שעדיין לא ידעו כלל במה מדובר, הרי מובן שלא היה יכול להיות אצלם טעם ועריבות בזה, אלא קיבלו את התורה מצד קבלת עול ואחר כך באו לידי הבנה והשגה.

56) לקריאה נוספת, ראו **יונגערמאן דארף פאלגן!**, במדור 'חיי רבי', שבועון כפר חב"ד גיליון 1912 עמוד 46.

57) אגרות קודש אדמו"ר הרי"צ חלק א' עמוד עדר.

58) שיחת שמחת בית השואבה תשט"ו.

59) אגרות קודש חלק י"א איגרת ג'תשכ"ד, אגרות קודש חלק י"ד אגרת ה'שכא ועוד.

בתניא.

"רני ושמחי" תשכ"ז הרבי אומר שהדרך לקבלת עול עם שמחה אכן אינה אפשרית אלא על ידי התקשרות לצדיקים.

בלימוד התורה

על אף שרובה של עבודת ה'קבלת עול' היא במעשה דווקא, כפי המשמעות הפשוטה של 'עול', שמכריח את הבהמה בכח המעשה - לעשות את מה שברצון האדון, שייך הענין של קבלת עול גם בלימוד התורה, ללמוד בגלל שחובה ללמוד, ולא בגלל שיש לאדם רצון ותענוג ללמוד⁶².

בחינוך

בקובץ הוראות מיוחד שנרשם מפיו של הרב חיים מרדכי אייזיק חודוקוב, מפורט בהרחבה ההכרח להעמיד את הרעיון של קבלת עול כיסוד מרכזי בחינוך במוסדות חב"ד⁶³.

כמו כן הרבי הזכיר⁶⁴ את ההקפדה על כיסוי ראש, כאשר הליכה בגילוי ראש הוא היפך הענין של קבלת עול.

שבכמה מכתבים⁶⁰ הורה הרבי לנערי בר מצווה שמתחילים את עבודת השם שלהם, ללמוד ולשגן בעל פה מדי יום את תחילת הפרק (עד תיבת 'המלך' בתחילת העמוד השני של הפרק) לפני תחילת הנחת תפילין - בתחילת סדר עבודת השם של כל יום.

מתוך שמחה

על אף שהתנועה הנפשית של קבלת עול לא מתקשרת בדרך כלל עם שמחה, מדריכה תורת החסידות שצריך להדגיש בזה את השמחה.

ברובד הפשוט ביותר, הסיבה לכך היא שכפי שעל כל שאר עניני עבודת השם נאמר "עבדו את השם בשמחה", כך גם בנוגע לפרט זה שנכלל אף הוא בעבודת השם, וכל הטעמים שנאמרו על החשיבות לעבודת השם מתוך שמחה דווקא, מתאימים גם לסוג עבודה זו.

הדרך לשלב בין התנועות השונות בנפש, היא על ידי התבוננות של היהודי בזכות העצומה שהוא זוכה להיות עבד של הקב"ה⁶¹. במאמר

60) ספר השיחות תש"ו-תש"י עמוד 250.

61) אגרות קודש אדמו"ר הרי"צ חלק ט' עמוד רעח.

62) הוראות מהרב חודוקוב - חשון תשמ"ג, תדפיס שניתן לצפיה בגירסה המקוונת של ערך זה.

63) לקוטי דיבורים חלק א' עמוד 286, חלק ב' עמוד 696.

64) תורת מנחם חלק ז' (תשי"ג חלק א') עמוד 344.

לב

הלב הינו אחד האברים המרכזיים שחיות גוף האדם תלויה בהם. בחסידות נתבאר כי בלב מתגלים ל"ב נתיבות חכמה כפי שמאירים בספירת הבינה שהתגלותה הוא כידוע בלב כמו שנאמר בוהר הקדוש "בינה - ליבא".

מוח שליט על הלב

מהות האדם. הראיה (שרגש זה הוא חיצוני) היא שכשמפסיק להתבונן חולפת האהבה.

• פנימיות הלב כשמה כן היא, נקודת עומק פנימיות הלב, שבה נרגשת הארת החכמה שלמעלה מתבונה ודעת⁶⁷. והיא רגש אהבת ה' ה'תופס' את כל מהות האדם (על דרך משל כמו בענייני העולם: שלפעמים יש ענין גדול מאד מאד שכל חיות האדם תלוי בו ונוגע עד נקודת פנימיות הלב ועד בכלל, וגורם לו לפעמים לעשות מעשים ולדבר דברים שלא בדעת כלל), עד שמהותו הפנימית משתנה: הוא מתעב את כל ענייני העולם (גם המותרים) וכל תשוקתו ומאוויו הם להתחבר ולהתקשר ולהתכלל באלקות.

מוח שליט על הלב פירושו שהשכל שולט על המידות כלומר שהדחף לעשיית מעשיו של האדם אינם המידות, אלא השכל הקר. פעולה זו הינה טבעית מצד נפש האדם, אשר אצלו השכל הוא השולט (ולא כמו בהמה אשר אצלה שולטות המידות).

המוח הוא מקום ומשכן הנפש האלקית⁶⁸. בתורת החסידות מהווה הלב מרכז המידות שבנפש האדם, ומכיון שתכלית האדם הוא להיות מוח שליט על הלב, ישנם בחסידות מאמרים רבים הסובבים סביב נקודה זו.

פנימיות וחיצוניות

מקורן ועניינן

בלב ישנם שני רבדים: פנימיות הלב וחיצוניות הלב.

• חיצוניות הלב היא רגש אהבה ויראה שנולד מהתבוננות⁶⁹, אך לא עד כדי שישנה את

בכמה מקומות בחסידות⁶⁶ מוסבר שהארת החכמה בפנימיות הלב הוא עניינה של נקודה בהיכלא כפי שהיא בעבודת ה'. היינו, דוקא פנימיות הלב היא ה'היכל' (מקומו הפרטי של המלך בארמונו⁶⁹), בו יכולה לשרות ולהתגלות 'הארת החכמה' (שבתוכה נמצאת עצם הנפש ממש⁷⁰).

(65) תניא פרק י"א.

(66) היינו, שהוא תוצאה של התבוננות והתקשרות (בינה ודעת), ומיילא דרגתו היא למטה מהשכל.

(67) תניא, אגה"ק ד'.

(68) ראה לדוגמא ד"ה ויושט המלך לאסתר תו"א דף צג ואילך.

(69) בארמון יש חדרים רבים למשרתים, לאורחים וכל צרכי המלוכה, אבל 'היכל המלך' הוא חדרו הפרטי של המלך עצמו.

(70) כי כשם שבספירות פנימיות אבא היא דבר אחד ממש עם פנימיות עתיק, כך פנימיות חכמה שבנפש היא דבר אחד ממש עם עצם הנפש.

בכל אחד מהן שייך שיהיה טמטום הלב

אלא שיש הבדל בין טמטום הלב שבין שתי הדוגות⁷¹:

• טמטום הלב שבחיצוניות הלב עניינו שההתבוננות לא מגיעה ללב להוליד בו רגש.

• אבל פנימיות הלב היא טבעה של עצם הנשמה והיא נצחית ולכן כלל אין שייך בה הולדה. ענין הטמטום שבה הוא רק מה ששקיעתו של האדם בענייני ותאוות העולם מסתירים עליה. וזהו ענין ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה: חיצוניות הלב יכולה להיות 'בשבי' ממש של הנפש הבהמית - ותיקון ענין זה הוא ע"י צדקה (כללות המצוות), ואילו פנימיות הלב לא יכולה להיות בשבי אלא בגלות בלבד - ותיקון ענין זה הוא ע"י משפט (לימוד הלכות).

מביאות זו לזו

שתי בחינות אלו⁷² אינן נפרדות, אלא הראשונה מביאה את השניה, והשניה 'מתלבשת' בראשונה. דהיינו - לא תתכן אהבה פנימית בלא שתקדום לה אהבה חיצונית המביאה אותה⁷³.

עבודת האדם היא לעורר את המידות שבלב לאהוב ולירא את הקדוש ברוך הוא, וזאת על ידי התבוננות במוחין ובאמצעות זאת שליטה על הלב על ידי המוח. אם הולכים בדרך המל"ך (דהיינו: מוח, לב, כבד) - אזי זה עובד כמו אדם, תחילה במוחין ואז זה מוליד מידות. אבל אם האדם בוחר להתנהג כפי בהמה - אזי הוא למ"ך (דהיינו: לב, מוח, כבד) שמה שהלב מחליט זה

מה שהמוח מסכים⁷⁴.

חללי הלב

הלב מורכב משני חללים, חלל שמאלי וחלל ימני.

בחלל השמאלי מרוכז רוב הדם בלב והוא מסמל את מיקום הנפש הבהמית של האדם⁷⁵. מחלל זה מתפשטים כל חשקות היצר הרע למוח ומשם לכל הגוף.

בחלל הימני שוכן היצר הטוב של האדם. החלל הזה הוא כלי לקבל את הנפש האלוקית שעיקר משכנה הוא במוח. משם תתפשט הארת הנפש האלוקית לחלל השמאלי ומשם לכל הגוף.

רעותא דלבא

רצון הוא הכוח המניע את האדם, בחסידות נקרא רצון הלב בשם 'רעותא דליבא', 'רעותא דליבא' הוא רצון אמיתי העולה מפנימיות הלב. הוא יכול להתגלות כתוצאה מהתבוננות מעמיקה באלקות או לצאת מנקודת עצם הנשמה, אבל תמיד הוא יבטא השתוקקות אמיתית לדבקות ולפנימיות.

(לגבי האופן בו הלב מחיה את האיברים והטעם שנקרא הקב"ה "לב", ראה בערך 'דם'. לגבי גידי הדם וגידי הרוח המביאים את רוח החיים מהלב לאיברים ראה בערך 'גידיים').

71) לקוטי תורה פרשת דברים ד"ה ציון במשפט תפדה.

72) הנקראות לעיתים 'מדת יום' ומדת לילה', וכן 'כל' ו'כלה', ובמקומות אחרים 'מוזב החיצון' ומוזב הפנימי'.

73) אוה"ת דברים (הוספות) א'תתק"מ, שמות נח, לקו"ת דלהג, לקו"ת דנוד, לקו"ת דעחד, תו"א זב ובמקומות רבים נוספים.

74) מאמרי אדמו"ר הצמח צדק תרי"ד הוספות ע' רט.

75) לקוטי אמרים - פרק ט'.

כוונת המקוה

כוונת המקוה היא לטהר את המקיפים דטומאה⁷⁶ ע"י המתקת הגבורות בשורשן, שבאשר האדם שהוא מן האדמה (עלמא דאתגליא) יטבול במי המקוה (שהן עלמא דאתכסיא), הנה ע"י זה יוכלל ויבוא במקור הוצבו, ומשם יוכל להשתנות⁷⁷.

מהי טהרה מטומאה?

הקליפות עצמן הן דינים וצמצום האור האלוקי. הדינים והצמצומים הם עד כדי כך שבעולם הזה לא מורגשת האלקות כלל. היינו, הגם שאדם רואה בעולם "חיים"⁸³ אין הוא מרגיש שחיות זו מקורה באלקות. העולם מצד עצמו לא "צועק" שהוא חי מהאור האלוקי – ואפילו לא רומז זאת⁸⁴.

אך שורש הקליפות הוא בקדושה, היינו, תכליתן ומטרתן היא לגלות אלקות, שהרי רק על ידם ישנה מציאות של נסיונות, והעמידה בהם מגלה באדם את נשמתו האלוקית וכוחותיו הפנימיים, ומביאה את העולם כולו לתכלית שלשמה נברא.

ומכאן, שכאשר מגלים בדינים והצמצומים את שורשם ומקורם שבקדושה הרי הם מיטהרים, ולא מנגדים עוד לקדושה⁸⁵ – וזהו ענין "אין הדינים נמתקים אלא בשורשן"⁸⁶.

טהרה היא רק למקיפים דטומאה

פנימיות הטומאה היא כשחס ושלום יהודי עובר עבירה. נשמתו יורדת אז לג' קליפות הטמאות ומקבלת מהן את חיותה הפנימית (ותקנתו היא ע"י תשובה).

אך כשהקשר שלו לטומאה הוא רק ע"י נגיעה חיצונית (נגיעה בדבר טמא⁷⁸) אזי "נדבקת" בו הטומאה מבחוץ⁷⁹ (היינו, שהוא מתגשם ומתקשר יותר בענייני עולם הזה ותאוות) – וטהרת טומאה זו היא ע"י טבילה במקוה.

הטהרה היא ע"י המתקת הדינים בשורשם

פירש הרמ"ז⁸⁰, שהטעם לכך שדברי תורה אינם מקבלים טומאה⁸¹, כי התורה היא מקור המתקת הדינים⁸². וביאור הענין:

76) כשם שבקדושה ישנו אור פנימי ואור מקיף, כך הדבר בג' קליפות הטמאות.

77) סידור עם דא"ח קנט ד'.

78) דבר שחיותו מג' קליפות הטמאות, אלא שלא כל הטומאות שוות: יש דברים רק טמאים בעצמם אך לא מטמאים בנגיעתם, ויש שטמאים טומאה קלה ויש שטמאים טומאה חמורה.

79) אוה"ת שלח תרנ"ג-ד.

80) זוהר קדושים דף פ' ע"ב.

81) זוהר שם.

82) לקו"ת מצורע כ"ה ב'.

83) במין המדבר וכן בבעלי חיים ואפילו בצומח.

84) וכפי שרואים בחוש, שישנם אנשים רבים שלא מאמינים בקיום מציאות רוחנית כלשהי, ומייחסים את כל תופעות החיים בעולם לתהליכים גשמיים.

85) תנח"ך שם טוב אות מה, לקו"ת ויקרא ו' ע"ג ועוד.

86) מקור המושג בזהר (ח"ג קמ"א) בלשון יחיד (אין הדין נמתק אלא בשורשו), וכן הוא מובא לרוב בספרי קבלה

כוונת המקווה על פי הבעש"ט

עיקר⁸⁷ כוונת המקווה על פי הבעש"ט היא שילוב שם אל"ד במילוי שם אהי"ה (כותבים את שם אהי"ה במילוי⁸⁸, ואחרי האותיות א' ה' ה' של אהי"ה רושמים את אותיות שם אל"ד), באופן כזה: אלף א ה ה ל יוד ה ה ד⁸⁹.

שם אל"ד – העלאת המלכות לבינה

עניינו של שם אל"ד הוא להמשיך את האל"ף⁹⁰ בתוך ספירת המלכות (הנקראת "דל") על מנת להמתיק את הדינים שבה.

הטעם (הפנימי⁹¹) שנקראת המלכות "דל", כי ממנה יונקות הקליפות. כי הקליפות לא יכולות לינוק מהמידות עצמן (הנקראות "עץ הדעת") אלא רק למטה מהן – מספירת המלכות (שהיא שורש נשמות ישראל). ומרוב יניקת החיצונים שגורעים ממנה את אורה, נקראת כנסת ישראל בשם "דל"⁹².

ומכיון ששורש המלכות הוא בבינה⁹³ ואין הדינים נמתקים אלא בשורשן⁹⁴, העברת רוח הטומאה וטהרת הקדושה הוא ע"י העלאת כל הטוב עם הרע הכלול בו לבינה – שם מתגלה רוממות עצמות אור אין סוף ופנימיות הכתר

(בחינת "עתיק", פנימיות התענוג האלוקי⁹⁵, ובה נמתקים כל הדינים הקשים).

שם אהי"ה – בחינת הכתר

מיתוק הדינים דמלכות הנ"ל, הוא ע"י שם אהי"ה שבבינה.

ההבדל בין שם הוי"ה לשם אהי"ה הוא, שהראשון הוא לשון הווה והשני לשון עתיד. שם הוי" (שבחכמה) הוא לשון הווה – שכבר נתהווה ונקבע אופן ההשתלשלות, אבל שם אהי"ה רומז לבחינת הכתר – שממנו יכולה להיות ההשתלשלות באופנים שונים.

והמשל לזה הוא מפרשת נח: שאותו הטעם בעטיו נגזר המבול "כי רבה רעת האדם"⁹⁶ הוא עצמו היה גם הטעם לברית ש"לא אוסיף עוד לקלל את האדם כי יצר לב האדם רע מנעוריו"⁹⁷. והיינו, כשמתגלה בחינת הכתר הכללי (פנימיות הרצון), יכול אותו השכל עצמו להוביל למסקנה הפוכה, מדין לחסד.

וזהו ששם אהי"ה ממתיק את הדינים. דלהיותו בבחינת הכתר הוא מושלל מכל ציור ולכן יכול לשנות אותם מדין לחסד, ומצד עונג העליון שבו אינו סובל את העונש והצער שהם היפך התענוג

(כדוגמת עץ חיים שער י"ג פ"א). אבל בחסידות הוא בלשון רבים ככפנים.

87) אומרנו כאן "עיקר", כי בפרוט הן חמש טבילות, וכונותיהן: בראשונה יכוון בשם אהי"ה במילוי ה' (שעולה לחשבון קנ"א כהגימטריה של מקוה), בשניה בשם אגל"א, בשלישית יכוון שמשם אגל"א נעשה שם אל"ד, ברביעית ככפנים – והוא העיקר, ובחמישית יכוון בשילוב שם אהי"ה הפשוט עם שם אל"ד.

88) היינו, שמילוי אותיות ה' הוא בה' נוספת.

89) כתר שם טוב, בהוצאה החדשה עמ' רג.

90) אותיות פל"א, הרומז ל"אלופו של עולם. ראה ספר הערכים חלק ה' עמ' פט ואילך, ועמ' קפב ואילך.

91) ראה בסידור עם דא"ח עמ' קנ"ח, שהטעם הפשוט הוא שהמלכות "מסתרת ריבוי הצמצומים", וכמו שכתוב (תהילים קטז ו) "דלותי ולי יהושיע".

92) סידור שם קנח ג-ד.

93) כתר שם טוב סימנים ב' ופז (ב-ד).

94) לעיל בסעיף הראשון בפסקה השניה.

95) שהי "התגלות עתיק הוא בבינה, כמובא מע"ח במקומות רבים, וראה מאמרי אדמהאמ"צ דרושי חתונה ח"ב עמ' תרכב (ועיי"ש), הנחות תקע"ז עמ' ד' וש"נ. וראה זח"ג קע"ח ב', ותו"א לך לך יא סע"ב ואילך, וכן בתו"ח בראשית פא-ב ועטרת ראש דרוש לעשי"ת סג, ובביאורי הזוהר להצ"צ ח"א עמ' שסד ואילך.

96) בראשית ו' ה'.

97) נח ח' כא-כב, בדילוג.

– ולכן מרבה לסלוח⁹⁸.

שם אהי"ה מתגלה בבניה

התגלות שם אהי"ה היא בבניה דוקא, כי שם הוא גילוי הכתר (ושם אהי' הוא בכתר), ועוד, שאהי"ה בריבוע גימטריה ד"ם, ודם רומז לבינה⁹⁹.

שילוב שם אל"ד כמילוי שם אהי"ה

על פי כל הנ"ל יובן שילוב השמות בכוונת המקווה. המילוי רומז בכל מקום לגילוי ההעלם¹⁰⁰, ולכן גילוי בחינת פנימיות התענוג היא ע"י המילוי דווקא. אלא דמכיון שגילוי זה הוא רק בכח ולא בפועל¹⁰¹, כדי שיומתקו הדינים בפועל הוא ע"י מילוי בשם אל"ד (הרומז כנ"ל – למלכות).

הטבילה בבור ובארבעים סאה מים דווקא

מים

המים רומזים לחכמה¹⁰². והיינו, כשם שאין להם גוון (שקופים) ומקבלים את צבע הכלי בהם שהן בו, כך בחינת החכמה. מצד עצמה היא אור פשוט (היולי), וכשנמשך בכלי הבינה משתנה לפי אופן ההשגה.

ארבעים סאה

אלא שאור החכמה עצמו אינו יכול להתלבש בבניה כפי שהוא, וכדי שיוכל לרדת צריך הוא

להתלבש תחילה בבחינת הגילוי שבה (הבחינה התחתונה שבחכמה עצמה). בחינת הגילוי שבחכמה גופא הוא המילוי¹⁰³, והמילוי דשם ע"ב (שהוא השם שבחכמה) הוא ד' יודי"ן – בנימטריה ארבעים¹⁰⁴.

בור

חפירת המקווה עצמה זהו ענין בינה, המקבלת מארבעת היודי"ן דחכמה שהם ארבעים סאה¹⁰⁵.

מעין

מים בכלל הם חכמה, אבל מעיין נקרא מים חיים, כי הוא מקור המים ורומז לנביעת החכמה. ומאחר ונביעת החכמה היא ד' יודי"ם (הכוללים את כל ארבעים הסאה של מקווה) אין צריך שיהיו ארבעים סאה בפועל אלא מספיק¹⁰⁶ כלשהו¹⁰⁷.

מים חיים ולא שאובין

מי המקווה צריכים להיות דווקא בידי שמיים, כי שינוי הצירופים מדין לחסד הוא ע"י המשכת בחינת הכתר (כנ"ל), וכתר נקרא שמיים¹⁰⁸. מה שאין כן מים שאובין רומזין לאורות והמשכות שכבר ירדו ונמשכו בכלים דועיר אנפין (שנקרא אדם), וכבר יש להם "גוון", ואינם יכולים עוד להשתנות ולשנות מדין לחסד¹⁰⁹.

98) סידור עם דא"ח קנו ד' ואילך.

99) כי דם הוא בלב, ובינה היא "ליבא" (לקו"ת פקודי ז' ד', מתקו"ז בהקדמה).

100) תורה אור בראשית ו' ד'.

101) שהרי שם אהי"ה הוא לשון עתיד בלבד (ולא לשון הווה), היינו רק בכח ולא בפועל.

102) ע"ח שער הכוונות ענין טבילת ובכמה מקומות, ובחסידות אוה"ת דברים ג (יוה"כ ע' אתקצג) ובכמה מקומות.

103) כאמור לעיל, שכל גילוי הוא ע"י המילוי.

104) והיינו, ע"ב הוא הגימטריה של שם הוי"ה במילוי יו"ד (יו"ד ה"י ו"ו ה"י), ובמילוי זה יש ארבע אותיות י'.

105) אוה"ת ענינים קצט.

106) כי יו"ד הוא בחינת נקודה, ונקודה אין לה אורך ולא רוחב וגובה.

107) סידור עם דא"ח קנט ג-ד.

108) לקו"ת בחוקותי מה ב, נשא כא ג ועוד.

109) סידור עם דא"ח קנט ד'.

המחלוקת עם האר"י

מובא ב"סיפורים נוראים"¹¹⁰ אשר פעם אחת דרש הבעש"ט לתלמידיו בענין כוונת המקווה (הנדפס כעת בסידור אדמו"ר הזקן), ותלמידיו היו גאוני ארץ בנגלה ונסתר ואמרו לו: רבינו, הגם בכתבי האריז"ל כתוב הכוונות באופן אחר מכוונות אשר אדוננו מגלה לנו?

והמחלוקת היא, שדעת האר"י¹¹¹ בכוונת המקווה הוא, שצריך לכוון לשילוב שם אל"ד בשם אהי"ה הפשוט (כלי מילוי), וכוונת הבעש"ט היא לכוון לשילוב זה דווקא בשם אהי"ה במילוי ה'. והנה, תוכן הסיפור שם הוא שתיכף אשר שמע הבעש"ט דיבור זה מפייהם מיד השליך ראשו לאחוריו, ופניו נעשה לפיד אש ועיניו בולטות (כדרכו בהפשטות הגשם בעת עלייתו בעולמות העליונים) ונפל על תלמידיו פחד ורעדה גדולה, ובקצה השולחן ישב ר' נחמן מהורדוק (שהיה צעיר התלמידים), ובחלומו ראה את הבעש"ט מתווכח עם האר"י זמן רב עד שהודה האר"י לבעש"ט בצדקת דבריו.

טבילה לפני שבת

עניין הטבילה במקווה מובא בקבלה¹¹² ובחסידות¹¹³ בקשר עם ההכנות לשבת. על פי האמור לעיל נראה לומר, דכללות הענין

דשבת ומקווה אחד הוא, דשבת הוא עת רצון (עליית העולמות)¹¹⁴ שמתבטלים אז כל הדינים¹¹⁵, וכן המקווה הוא ביטול הדינים ע"י עליית המלכות לשורשה שבבינה.

טבילה לפני התפילה

כבר בתקופת הבעש"ט נהגו חסידים לטבול לפני התפילה, עדות לכך נמצאת במכתב הרבי הרי"ף¹¹⁶ אל "בתי יקירתי חביבתי מרת חי' מושקא תי"י"¹¹⁷. המכתב מספר כיצד ר' מרדכי הצדיק (אחד מראשוני המקושרים לבעש"ט) מצליח להשפיע במשך תקופה קצרה (כמה שבועות בלבד) על עיר שלימה (רוב אנשי דוברובנה) להפוך לחסידים, ומסתיים בלקיחתו את המקושרים אליו שם למקווה לפני התפילה לראשונה בחייהם.

במאמרי חסידות מובאת הטבילה למקווה כהכנה לתפילה במקומות בודדים ממש. והענין בזה¹¹⁸, שטומאה וטהרה הוא בחינת המקיפים, ועל כן שייכים לתפילה שגם היא ענין הריח. שהרי תפילות כנגד תמידים תקנום¹¹⁹, ענין התמידים (קרבנות) הוא "ריח ניחוח להוי"¹²⁰, וריח הוא בחינת המקיף¹²¹.

בנוסף להנ"ל, מסביר זאת הרבי גם על פי נגלה¹²², אשר האדם בקומו בבקר הוא ככהן המתכונן לעבודה, והרי אין נכנסים לעבודה אלא בטבילה תחלה. ולהעיר, שבשנת תשע"ד בעקבות

(110) בהוצאה דתשע"ח בעמ' לט.

(111) שער הכוונות דרושי סדר שבת דרוש א', פע"ח שער השבת פ"ג ופ"ד, ובסידור האריז"ל כוונת הטבילה (לפני סדר קבלת שבת).

(112) כתבי האר"י שם.

(113) בסידור עם דא"ח מובאים דרושי המקווה לפני ובסמוך ל"סדר הכנסת שבת", ובספר המנהגים עמ' 25.

(114) לקו"ת בהר מא.

(115) ש"פ תשא תשי"ז, תו"מ התוועדיות חלק יט עמוד 108, אוה"ת תהילים תרל"ג ועוד.

(116) מיום א ט"ו שבט רצ"ה.

(117) אגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע חלק ג' עמודים קנו רעט.

(118) לקו"ת תבוא מג ב' ואילך.

(119) ברכות כו ב'.

(120) ויקרא א' ט'.

(121) ומציין שם לעיין בר"ח שער האהבה פ"א טעם נוסף לזה.

(122) על פי דברי הרשב"א, הובא במגן אברהם ריש סימן ד'

ואף על גב שבשו"ע נפסק שאין צריך טבילה
אפילו בעל קרי, מכל מקום כתב תר"י שלדברי
הכל התפילה מקובלת יותר עם הטבילה¹²⁵.

ואולי יש להוסיף בכל זה, על פי הידוע
שתפילות החול הן בחינת השבת שבכל יום¹²⁶,
לכן כשם שטבילה היא הכנה כללית לשבת כך
היא הכנה פרטית לכל תפילה.

התנגדות צה"ל לאפשר לחיילים חב"דיים טבילה
במקווה, פרסם הרב מרדכי שמואל אשכנזי¹²³
גילוי דעת הלכתי, בו קובע כי הטבילה במקווה
לפני התפילה הינה חובה של ממש לחסידי חב"ד,
ועל כן המערכת הצבאית מחוייבת לאפשר זאת
לחיילים המשרתים בצה"ל כפי הנוהל לאפשר
לחייל למלא את כל התחייבויותיו הדתיות¹²⁴.

---

(123) רבו של כפר חב"ד.

(124) תצלום המכתב התפרסם באתר חב"ד אינפו (ראו קישור בערך זה באנציקלופדיה המקוונת באתר חב"דפדיה).

(125) ראה רי"ף פ"ג דברכות ותר"י שם, בשם רב האי.

(126) לקו"ת בהר, מא א'.

מקבלה לחסידות (היסטוריה)

המעבר ההיסטורי מקבלה לחסידות, התרחש במספר שלבים. תחילה עברה תורת הקבלה מאיש לאיש, והחל מתקופת האריז"ל החלו הסודות להתגלות ברבים, נוסדו שיטות שונות בהבנת והסברת סודות הקבלה, התייסדה חבורת הצדיקים והנסתרים, נוסדה תורת החסידות על ידי הבעל שם טוב ועד לעיקר הפצת סודות התורה עם יסוד חסידות חב"ד על ידי אדמו"ר הזקן, ועד לדורינו אנו – דור השביעי, הדור האחרון לגלות והראשון לגאולה.

השתלשלות הדורות

ר' אליהו הבעל שם מוורמייזא¹²⁸ מי שהפיץ את תורת הקבלה בהצלחה מרובה חרף ההתנגדות העזה היה הגאון ר' אליהו בעל שם מוורמייזא¹²⁹, הוא היה אחד מבעלי המוחות הגדולים שקלט וספג את תורת הקבלה, ועוד טרם היותו בר מצווה היה לומד תורה מפי אליהו הנביא (שעל שמו נקרא). הודות לו החלו בישיבות רבות של אותה תקופה ללמוד קבלה, ובפרט לאחר שביקר אצלו המהר"ל מפראג לתהות על קנקנו ופרסם ברבים דעתו לחיוב על יראת השמיים וצדקת דרכו של ר' אליהו¹³⁰.

ר' יואל הבעל שם מזאמוטש¹³¹ ר' מרדכי יפה (בעל הלבושים) הבטיח לפני הסתלקותו לישראל יוסף (בחיר תלמידיו), שבאם

רקע¹²⁷

ספר הזוהר נדפס לראשונה בשנת שי"ח באיטליה (ע"י המקובל משה די ליאון), כמה עשרות שנים לאחר שהחלה תורת הקבלה להתפרסם ברבים (בעיקר ע"י רבינו בחיי והרמב"ן ותלמידיהם, שפעלו בסוף האלף החמישי).

כעשרים שנה מאוחר יותר התגלו בצפת עיר הקודש שתי שיטות יסוד בקבלה: שיטת האר"י ושיטת הרמ"ק, ששתיהן הוציאו תלמידים גדולים בנגלה ובנסתר שהפיצו את הקבלה לפי שיטת הישיבות מהם יצאו. למרות שהאר"י והרמ"ק היו בעלי שיטות שונות בקבלה, הייתה להם שפה משותפת, ובתקופה שהיו יחד בצפת מצאו בדברים רבים דרך אחידה, ואצל כל אחד מהם התווסף מתורתו של חברו.

(127) ספר הזכרונות פרק נ"ה.

(128) לפסקה זו ראה מ"מ בהערה קודמת.

(129) יש להדגיש, שאין זה ר' אליהו בר משה לואנץ אשכנזי, שגם הוא כונה ר' אליהו בעל שם, וגם הוא פעל בוורמייזא בערך באותה תקופה.

(130) לקוטי דיבורים חלק ד' (בלה"ק), ליקוט ל"ב.

(131) ספר הזכרונות פרק ס'.

הנסתרים לידי אחד מתלמידיו, ר' אדם בעל שם, שמוצאו מרופשיץ שבגליציה.

הבעל שם טוב¹³³

כבר בגיל שמונה עשרה היה הבעש"ט חבר נכבד בחבורת הנסתרים תחת הנהגתו של רבי אדם בעל שם, ועם פטירתו של רבי אדם עברה ההנהגה לידי¹³⁴.

ילמד קבלה יולד לו בן, וציווהו שבהגיע בנו לגיל עשרים עליו לשלוח אותו ללמוד קבלה מפּי רב מובהק בתורה זו. בהיולד בנו זה ובהגיעו לגיל עשרים התגלה ר' מרדכי לישראל יוסף בחלום, וציווהו לשלוח את בנו הגאון ר' יואל ללמוד מפּי ר' אליהו הבעל שם מזאמוטש.

ר' אדם הבעל שם מרופשיץ¹³²

לפני פטירתו מסר ר' יואל את הנהגת חבורת

---

(132) ספר הזכרונות בלה"ק חלק ב עמ' 298.

(133) ספר הזכרונות חלק ב פרק ק"ז.

(134) לקריאה נוספת, ראו מאמרו של הרה"ח ר' יהודה לייב וייסגלס, השתלשלות הקבלה, גליון 'פנימיות' חודש אלול תשפ"ב גליון 118 עמוד 4.

תקנת הסכינים המלוטשות

סכין מלוטשת היא סכין שחיטה, שעוד טרם ההשחזה הפרופיל שלה כבר משולש¹³⁵. אופן ייצור זה של סכיני השחיטה חודש ע"י תלמידי הרב המגיד¹³⁶, ומאפשרת להשחזו את הסכין באופן שיהיה גם חד וגם חלק.

מלוטשת וכיצד משחזים אותה, אך הדבר עבר בין השוחטים בקבלה מדור לדור, ונכתב ע"י הרב שלום דובער לוי (שקיבל זאת מהרב דובער יוניק, וכבר נדפס בכמה וכמה מקומות)¹³⁹.

מהי סכין מלוטשת?

בציורים המצורפים מודגם ההבדל בין סכין מלוטשת לשאינה מלוטשת (הסכין הרגיל, בה היו שוחטים לפני תקנת אדמו"ר הזקן). הציורים הם חתך פרופיל הסכין (היינו, כאילו חתכו את הסכין ומסתכלים על עובי המתכת במקום החתך).

ציור א' הוא של סכין שאינה מלוטשת לפני שהושחזה.

ציור ב' הוא של סכין שאינה מלוטשת אחרי השחזה בזוית חדה. השחזה כזו אמנם תביא לחדות גדולה, אבל קשה מאד להגיע להחלקת פי הסכין, חוד הסכין בדרך כלל מסכסך באצבע, וקרוב מאד שתהיה בה פגימה.

ציור ג' הוא של סכין

סכין השחיטה

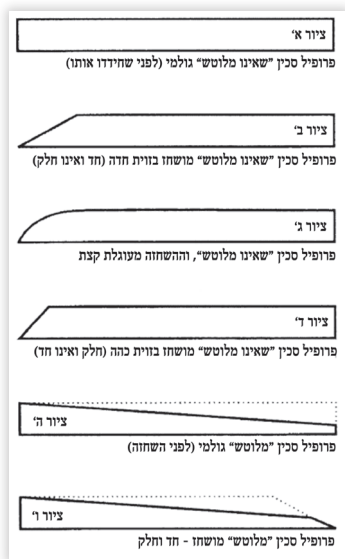
אחד המרכיבים העיקריים בשחיטה ואולי אף העיקרי שבהם הוא סכין השחיטה הנקראת "חלף" - לפי שמחליפה את הבהמה מחיים למיתה, מחזקת איסור לחזקת היתר¹³⁷.

תקנת הסכינים המלוטשות

טעם התקנה

את טעם התקנה כותב אדמו"ר הזקן עצמו בתשובה למתנגדים בוולניא¹³⁸, ועניינו בקצרה שסכין שאינה מלוטשת קשה לעשותה חלקה וגם חדה, ולמרות שהדבר אפשרי בכל זאת אינו בכוחו של כל אחד, וגם כדי להשחזו כך את הסכין נצרכת שהות מרובה ואין כל העיתים שוות להשחוט. מה שאין כן במלוטשות קל הדבר לאומנים בלי שהות מרובה כלל.

אמנם אדמו"ר הזקן לא מסביר במכתב זה מהי סכין

135) שיעורי הלכה למעשה חלק ב' להרב שלום דובער לוי (בשם הרב דובער ע"ה יוניק), עמ' יא ואילך.

136) שארית יהודה להמהרי"ל (אחי רבינו הזקן), חלק יורה דעה סי' יט.

137) על פי קונטרס שחיטת ליובאוויטש, הרב מרדכי ביסטריצקי, תשס"ט.

138) שו"ת סי' ז'.

139) יגדיל תורה נ"י יט סימן פ', במהדורה החדשה של שו"ע ר' ועוד.

שאינה מלוטשת שהושחזה בזוית חדה ע"י מי שאינו אומן. מכיון ששטח ההשחזה גדול כמעט בהכרח שיד המשיחז תזוז והסכין יצא מעוגל ויפגם חודו.

ציור ד' הוא של סכין שאינה מלוטשת שהושחזה בזוית כהה. באופן זה אמנם קל לעשותה חלקה מאד, אבל קשה לעשותה חדה – והשושח שיצטרך להוליך את הסכין הרבה הלך ושוב עלול לבוא לידי דרסה.

ציור ה' הוא של סכין מלוטשת לפני השחזתה.

ציור ו' הוא של סכין מלוטשת מושחזת. רק סכין כזו קל לעשותה שתהיה גם חדה (ורחוק מלהכשל בדרסה) וגם חלקה (ורחוק מלהכשל בפגימה).

חשיבות התקנה

כתב אדמו"ר הזקן "בענין השחיטה בסכינים מלוטשות היא מצוה רבה ועצומה אשר החזיקו בה רבותינו קדושי עליון נ"ע וממש נתנו נפשם עליה ואין כסף נחשב למאומה היות שוחט קבוע".

מצד שני כותב אדמו"ר הזקן, שאין להחזיק את המנגדים כאוכלי נבלות חס ושלום: "אך אם לפעמים מסובים בסעודת מצוה עם אנשי עירם שאינם שוחטים בסכין מלוטשת חלילה לפרוש מהם להחזיקם כאוכלי נבלות חס ושלום הס מלהזכיר, ומעודי לא נזהרתי מהכלים אף מבני יומן"¹⁴⁰.

ההתנגדות לתקנה

בקשר לטעם המתנגדים כתב רבינו¹⁴¹ "עדיין איני יורד לסוף דעת החולקים מה זה ועל מה זה", ופירט יותר הדבר באגרת קודש שלו¹⁴²: "בהיות הרב הגאון מה"ר חיים נ"י אב"ד דק' וואלאזין במדינתנו בשנת תקס"ג, שמעו מפיו כמה נגידי מדינתנו (שאינם מאנ"ש כלל וכלל) שאמר בשם

רבו המובהק הגאון המנוח החסיד ז"ל שאין שום איסור בשחיטת סכינים מלוטשות על פי הדין השנוי בגמרא ופוסקים. רק אם יצא איסור מפיו ז"ל¹⁴³ אינו אלא משום הרחקה לאנ"ש כמו שאר הרחקות וגזרות שיצאו כשגגה מלפני השליט בשנת תקל"ב כעל אפיקורסין ממש שהן מן המורידין ושלא להתחתן וכו' והכל על פי השמועה מפי אנשים כשרים ונאמנים בעיני כבוד תורתו לאורך השנים".

"ואם אמנם בעיירות שהיו בהן קהילה חסידית וקהילה של מתנגדים שכל אחת מהן היתה לה שחיטה נפרדת היו חיכוכים שונים, לאט לאט התקבלה תקנה זו בקהלות רבות "בכל מדינות אוקריינא ופולין קטן ופאדאליע ורוב מדינות וואלין אוכלים מסכינים מלוטשות וגם בדובנא רבתי שאינן מאנ"ש כלל וכלל וכן באוסטרא וקרעמניץ ולוצק ושאר קהילות גדולות שאינן מאנ"ש כלל וגם באה"ק תובכ"א ורבים מהספרדים"¹⁴⁴.

קבלת התקנה בתפוצות ישראל

אודות ההשתדלות הגדולה של אדמו"ר הזקן והחסידים להשקיט את המחלוקת ניתן ללמוד ממה שהוסיף אדמו"ר הזקן לשלוח למנגדים¹⁴⁵: "לא פירשו לי מהו המכשול שמכשילים את הרבים מאנשי קהילתם ולזאת איני מבין על מה זה יצא הקצף מלפני כבוד תורתם על סכינים מלוטשות משום גזירות תקל"ב, וגם מה שכתבו במכתב כבוד תורתם לחוש למחלוקת גדולה וכו' איני מבין היטב. הלא כבוד תורתם יושבי על כסא ההוראה להורות לעם מצות ה' ותורתו, הם ראשי אלפי ישראל שבקהלתם, ועיני כל ישראל תלויות אליהם - דבתר רישא גופא אזיל. ואם כבוד תורתם יורו הוראה להיתר - מי יהרהר אחר מידותיהם ח"ו? והכל הולך אחר החיתום לחתום

(140) שו"ת אדה"ז שער המילואים ס"ה, וראה יגדיל תורה ניו יורק חוברת יט.

(141) שו"ת סי' י.

(142) אגרת קג.

(143) הכוונה לגר"א.

(144) אגרת קג.

(145) שם.

ולסיים בשלום, כי אני שלום".

ואכן, לאחר המאסר השני החלה להישכח המחלוקת הגדולה, ומשנת תקס"ד ואילך (שאז התקבל בוילנה לאב"ד הגאון הרב אברהם אבלי מפאסוואל, שבינו ובין אדמורי חב"ד שררו יחסי ידידות¹⁴⁶) הרשו בדרך כלל גם הקהלות המתנגדיות למנות שו"ב חסידי ששוחט דוקא בסכינים מלוטשות. כך מוצאים אנו בוויטבסק בשנת תקס"ה¹⁴⁷ וכן בעירת בירז שבליטא בשנת תק"פ¹⁴⁸ ש"יכולים ליקח לצרכם שו"ב

אשר ישחוט עבורם כפי הנהגתם", ולאט לאט התקבלה תקנת הסכינים המלוטשות בכל ישראל - כמובא בשארית יהודה¹⁴⁹: "יגעו הרבה יגיעות וסבלו כמה יסורים והרפתקן עדו עלייהו במלחמות כבודת מהמתנגדים עד שיצא לאור צדקם ותשקוט הארץ".

ועד שכיום בדורינו לא ניתן למצוא כלל סכין שאינה מלוטשת בין השוחטים כולם, והכל גמרו וקבלו עליהם הקפדה זו של רבינו הזקן¹⁵⁰.

146) כמסופר בתולדות חב"ד בפולין ליטא ולטביא פרק ה'.

147) אגרות קודש שם בנספח 35.

148) מבית הגנזים ע' קנח.

149) להמהרי"ל, אחי רבינו הזקן חיו"ד סי' יט.

150) וראה עוד בספר הלכות שחיטה עם ביאורי הלכות עמ' רנ.

